تلاش

Altunoq

1

1992

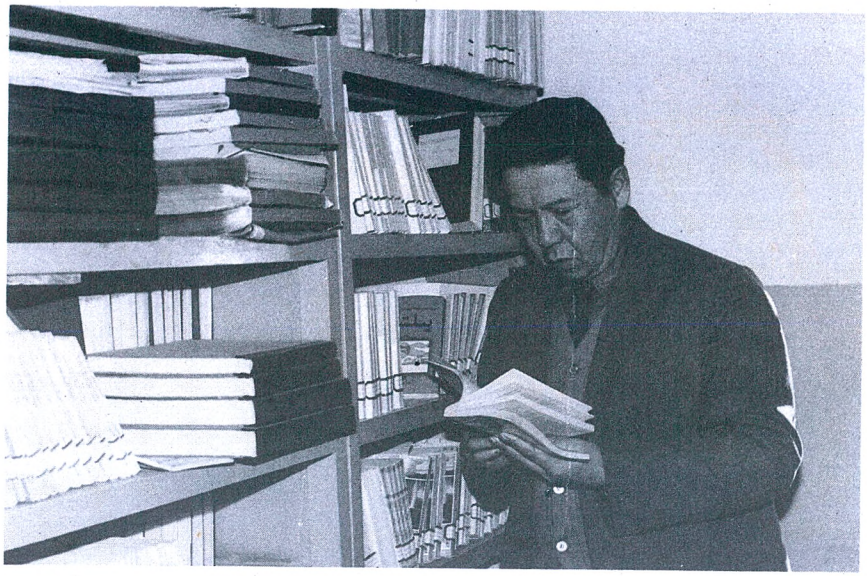

ئۇ ئىجادىيەت ئۈستىدە ئىزدەنمەكتە.

كۆزگە كۆرۈنگەن تالانتلىق شائىر مەھەممەتجان سادىق بىر نەچچە شېئىرىي توپلام، «ئىلى پەرزەنتلىرى» ناملىق شېئىرىي رومان، ئون نەچچە داستان ۋە باللادىلارنىڭ ئاپتورى. ئۇنىڭ «چىن مۇھەببەت» داستانى 1 - نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى مۇكاپاتلاشتا مۇكاپاتلانغان. ئۇ جۇشقۇن ئىلھاملار ئىلكىدە داۋام - لىق ئىجاد قىلماقتا.

ئۇ ياش ئەدىبلەر بىلەن سۆھبەتلەشمەكتە.

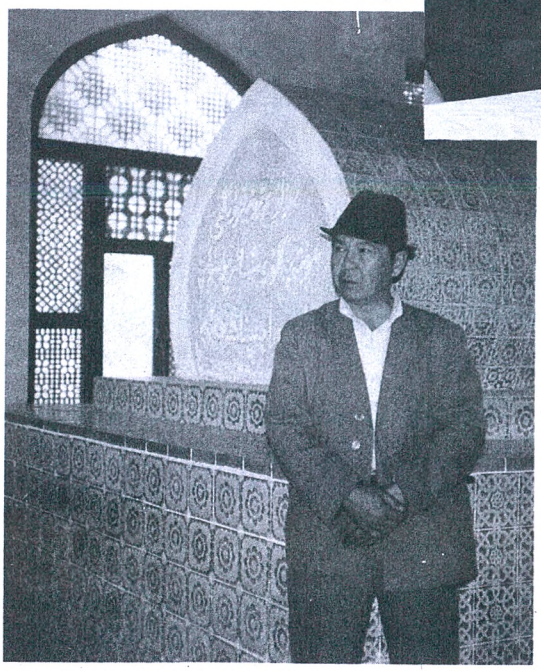

ئۇ يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ قەبرىگاھىدا زىيارەتتە.

تاریخ

(ئایلىق ئىلمىي ژورنال)

1

Altun Q

1992

42-يىل نەشرى

بۇ سانداۋ

نەسرىي ئەسەرلەر

ئە. تۇردى..... ئاھ، ناخشا (پوۋېست)..... 16
ت. ئابدۇغوپۇر..... يىراقتىكى يۇلتۇز (ھېكايە)..... 64
ق. مەجىت..... مەڭگۈلۈك ياشلىق (ئەدەبىي ئاخبارات)..... 79
س. ھاشىم..... ئاخىرقى قارار (فانتازىيىلىك ھېكايە)..... 88

شېئىرلار

م. سادىق..... يايلاق ناخشىلىرى..... 4
ئا. خېۋىر..... ئىككى شېئىر..... 7
ئا. مەخسۇت..... كېلىمەن ئۇيۇقتىن تاڭلارنى باشلاپ..... 9
م. ئەبەيدۇللا..... چۆل ناخشىلىرى..... 12
م. زايىت..... قاغىلىقتا تۇغۇلغان غەزەللەر..... 14
ئا. تۇنىياز..... دەملەر جىلۋىسى..... 70
ئا. ھەسەن..... تارىم تۇيغۇسى..... 74
ت. مۇھەممەتئىمىن..... شېئىرلار..... 75
ھ. رەجەپ..... ئىككى شېئىر..... 77
م. ئەھەد..... بۇ—سايرام..... 78
غ. قۇربان..... ئىككى شېئىر..... 110
ن. يۇنۇس..... مەن سەھەرنىڭ ئامراق كۈيچىسى..... 111
ئا. ئالىم..... گۈزەللىك —يەردە..... 113
ئا. ھوشۇر..... غەزەللەر..... 114
ئا. تۇرسۇن..... ئىككى شېئىر..... 116
م. مېھمان..... بىر نۇر كېلەر..... 116
ئا. قارى..... ئۇستاز مېھرى..... 117
ئا. ئىدرىس..... ئېزىققان سەييياھ..... 117

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ئوبزورچى ماقالىسى..... ئەدەبىي ئىجادىيەتنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، نۇتۇق ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى كۈتۈۋالايلى... 118

م. شاۋۇدۇن..... بالىلار ئەدەبىياتىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشايلى..... 122

س. سەلەي..... ل. مۇتەللىپ شېئىرلىرىدىكى بەددىئىي ئۇسلۇب توغرىسىدا..... 126

ز. تاھىر..... «رەڭدار قۇيۇن» نىڭ رەڭدارلىقى نەدە..... 136

ھ. قاسىم..... ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئەڭ مۇھىم بىرقانچە مۇناسىۋەت... 140

چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن

موپاسسان..... مۇھەببەت: بىر ئۇۋچىنىڭ خاتىرىسىدىن ئۈچ بەت (ھېكايە)..... 149

جاھان ئەدەبىياتى مۇنبىرىدە

ئىرقىي كەمسىتىشكە قارشى باھادىر ئەدىب..... 155

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

3 ـ نۆۋەتلىك بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى مۇكاپاتلاشتا مۇكاپاتلانغان ئەسەرلەر..... 158

نۇتۇق ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى خاتىرىلەش يۇزىسىدىن «تاريم»مۇكاپاتىغا ئەسەر قوبۇل قىلىش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش..... 160

* * *

بۇ سانىنىڭ مۇقاۋىسىنى ئا. ئەمەت، قىستۇرما سۈرەت ۋە ھۇسن خەتلىرىنى م. ئايۇپ، ت. نازىرى، ئابلىمىتلار ئىشلىگەن.

مۇھەممەتجان سادىق

يايلاق ناخشىلىرى

بۇ مېنىڭ تاغلىرىم

زۇمرەت سۇ،
سۈپسۈزۈك ھاۋا،
گۈل ـ گىياھ،
قارىغايىنىڭ
پۇرىقى ئىپار.
خام قايماق،
ساردىماي، قىمىز.
ئاھ، تېخى پاقلان گۆشچۇ،
ئېگىلگەن قامىتىم چىنار.
روھىم چېچەكلىمەكتە
چېچىپ خۇش پۇراق،
ئېچىلغان ئەتىرگۈل گويا يۇرىكىم،
تېنىمدە باھار!
قىزارماقتا قان تېمىپ
ئىككى مەڭزىمىمۇ،
گويا بەشكېرەم باغلىرىدا
مەي بولغان ئانار...
بۇندا ئىلھام جۇشقۇنلايدۇ،
كۈندىلا
مۇھەببىتىم
گۈل سۆيۈپ ئاققان ناخشىدەك!
بۇ مېنىڭ تاغلىرىم،
بۇ مېنىڭ يۇرتۇم!

بارمىدۇ يەنە بىر دىيار
ئالەمدە ماڭا ئەڭ گۈزەل،
ئەڭ ياخشىدەك!؟

قىز قۇۋاردا

چوغ رەڭلىك بۆكىگە ئۈكە قادىغان
چوغلۇقتەك گۈزەل جانان تۇلپار ئۈستىدە.
كېلىدۇ ياندىشىپ ئاق قالپاق كىيگەن
بوز يىگىت،
يانىدۇ شەپەق ھۈسىنىدە.
يورۇتۇپ ئېتىنى بارار ئىككىسى،
چېچىلار پەرىگە قىران يۇرىكى.
بېشىنى بىر يانغا سەل ـ پەل قىيشايتىپ،
كېلىدۇ قىزارغان تاغنىڭ پورىكى.
ھايالىق كۆزلىرى چاچار ھارارەت،
چاقنايىتتى يالقۇنى گۈل ـ گىياھلاردا.
تىكىلگەن كەينىدە قالغان سانسىز كۆز
ۋە ھەممىدە بۇركۈتلەر تىك قىيالاردا...
ئويۇننىڭ ئادىتى بويىچە يىگىت
سالمىدى پەرىزات بوينىغىمۇ قول.
سۆيمىدى بېشىنى قايرىپ يۈزىگە،
توختىماي كۆڭلىدىن گۈل چاچقان ئوغۇل.
ئۇيالغان قىز جىمجىت باراتتى ئاڭلاپ،
تەپ چاچار ئالەمگە چوغلانغان مەڭزى.

تۆكۈلەر كۆزىدىن يايلاققا خىيال،
يېڭەمدۇ ئاتىنىڭ ھۆكۈمران لەۋزى؟!
زادى ھەي، كىم ھاكىم قىز تەقدىرىگە،
ئاغلاردا مۇھەببەت ئاچمامدۇ چېچەك؟!
كۈتەمدۇ ھەسرەتتىن چېچى ئاقىرىپ،
ئاھ، بىلى مۇكچەيگەن جاننى كېلىمچەك!؟
ئاخىرقى پەللىگە كەلدى، يىگىتنىڭ
سۆزلىرى، ئېيتقىنا تۈگىگەنمىدۇ؟!
جاراڭلىق كۈيلەرنى ياڭرىتار، تارنى
قىز قەلبى ئۆزىگە يۆگىگەنمىدۇ؟!
ئۇ قاچار،
ئەمدىكى نۆۋەت ئاشۇنداق،
باياتىن گۈل چېچىپ كەلگەن يولىغا.
گۈزەل قىز قامچىسى ئوينىتىپ ھاۋادا،
يۆگىشەر يىلاندەك دومبىۋە ـ غولىغا...
يالقۇنلۇق،
خىيالچان كۆزلىرى ئۇنىڭ
تىكىلەر گۈزەلگە نېمىدۇر كۈتۈپ.
قاچ، دېدى ھېچنېمە ئاڭلىمىغاندەك،
تولۇن ئاي قارىغاي كەينىگە ئۆتۈپ...
ئېگىردى شۇنداق بىر،
قىران يۈرىكى
قامچىسىز مىڭ پارە بولدى تىلىنىپ.
ئۇچتى ئات،
ئۆزىگە كۆرمەستىن راۋا
يەنە بىر سۆزلەشنى قىزغا يېلىنىپ...
بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۇچماقتا
ئىككى ئات،
ھاۋادا قىزنىڭ قامچىسى.
بولمىدى،
ئاقارمۇ قىران يۈزىدىن
مۇھەببەت قان بولۇپ
قانىنىڭ تامچىسى؟!
ئاسماندا كۆلەر كۆن،
چۈشتى تۆۋەنگە

جاناننىڭ قامچىنى تۇتقان قوللىرى...
بىلمىدىم، قانداقچە ئاياغلىشارىكىن
ئەمدىكى سۆزۈلۈپ ياتقان يوللىرى؟!

ئىنسان قەدرى

سەن مېنى سايىغا تولا چىللىما،
پەژغىردىم تومۇزدا كۆيگىنىم ياخشى.
مەنمۇ بىر ئادەمدەك كېرىپ مەيدەمنى،
خاماندا شاھانە كۈلگىنىم ياخشى!
قەدرى-قىممىتىڭنىڭ زەررىسى ئالتۇن،
بىلگەندە ئۆزۈڭنىڭ بىر شاھلىقىنى!
ياشىساڭ سايىدەك،
كەلمەس ئورنىغا
بىلگەندە ئۆمرۈڭنىڭ بىر ئاھلىقىنى!

مۇھەببەت سۈرىتى

ياتىمەن يانپاشلاپ يېشىل تۆپىدە،
ئالدىمدا شاھ سۈرەت،
مەپتۇن كۆزلىرىم.
بىلمىدىم، ئوخشىتىپ سىزالارمىدۇ
ئۆزۈمدەك قوپال ۋە رەڭسىز سوزلىرىم؟!
تۆكۈلگەن شەپەقتىن ئېرىمەكتە تاغ،
قىزىرىپ ئوتقاشتەك گۈلگۈن بىر رەڭدە.
ئۈستىدە ئاق، سېرىق، قىزغۇچ بۇلۇتلار،
مۇھەببەت ئىلاھى كۆيەر بۇ دەمدە.
تاغ باغرى قارىغاي،
گويا ئۇنىڭدىن
ئۆرلەيدۇ چوغ رەڭلىك ھاياجان ئوتى.
ئاستىدا يايپېشىل بىپايان ئوتلاق:
بىھىساپ، رەڭمۇرەڭ گۈل-چېچەك يۈرتى.
بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تۇرار ئىككى ئات.
يېمەي ئاھ، گۈللەردىن يايراۋاتقاندەك.
ئۈستىدە ئولتۇرار سۈلۈ ۋە كۆرپەش،

بىر - بىردىگە قەلبىنى سايراۋاتقاندەك.
تاغ گۈزەل،
گۈل گۈزەل،
مۇھەببەت گۈزەل،
ئىككى ياش سۈرىتى چاچار يالقۇن - ئوت.
كۆيەتتى ئاھ، گۈلخان يېشىل تۆپىدە،
ناخشىدىن ياڭرايىتتى قەلبىمدىكى يۈرت.

جاسارەت

بىلمىدىم،
سېغىنىمدۇ،
پىخسىقىمدۇ
ۋە ياكى جانغا ۋەھىمە.
چىقماقتا ئەنە، پۇرقىراپ،
يا، بۇ ھارپىسىمۇ بىر گۈزەللىكنىڭ.
سەزدىمۇ قارلىغاچلار بىر خۇشاللىقنى،
ئوينايدۇ ساماڭا شۇڭغۇپ،
چۇرقىراپ...
چاقنايدۇ ئوت قىلىچلىرى
ئۆرلىگەن قارامتۇل بۇلۇتنىڭ
دولقۇنلانغان باغرىدىن.
جاراڭلىتىپ تاغۇ - تاشنى
ياڭرايدۇ گۈلدۈرلىگەن ساڭا
ئەرشتىكى دۇمباق - ناغرىدىن...
بىر تال
ئىككى تال...
تامچىلاپ بېرىپ
تۆكۈۋەتتى سۈزۈك مېھرىنى
يايلاق - دالاغا...
گويا سۈغا چۈشكەن گۈزەللەردەك
يۇيۇنماقتا گۈل - گىياھلار...
چۈشەمدىكىمن
ئاپتاپ چىقىپ شادىيانە ساماغا؟!

گېنېرال تۇرغان يەر

ئىككى ساي قوشۇلغان ئاشۇ تۇمشۇقتىن
بىر ئۇلۇغ ئىنساننىڭ
ئىزى ئۆچتىمۇ!؟
بىلمىدىم، قارىغاي،
يېشىل ئارچىلار
شۇ قۇتلۇق تۇپراقتىن
ياشناپ ئۆستىمۇ؟!
بۇ يەردە بىر زامان گېنېرال تۇرغان
ساپماستىن يېپىنغان شېنىل يېڭىنى.
ئۇ، يۇغان يۈزىنى ئويغاق بۇلاقتا،
كۆتۈپ ئاھ... ئەل-يۇرتنىڭ پارلاق تېڭىنى...
كېچىلا بېگىز ۋە ئارا تۇتقانلار
ئۆتكەن بۇ جىلغىدىن
سىلتىق كۆتۈرۈپ.
كەتمىگەن كۈن ۋە تۈن بادام قاپاقلىق
خەرىتە يېنىدىن،
مەختەك ئولتۇرۇپ.
ياپيېشىل بۇتۇمشۇق بېشى ئاچالنىڭ①
تۇرىدۇ كۆكسىنى قۇياشقا تۇتۇپ.
قارىغاي ئارىلاپ ئاقار تاغ سۈيى،
يۇرىدۇ سەركەردە خۇش خەۋەر كۈتۈپ...
گېنېرال تۇمشۇقى تۇرار ھېلىمۇ،
ئۇ يەردە پونكىتى يېشىل ئورماننىڭ.
گۈل كۆرۈپ ئىزىدا شادلاندى يۈرەك،
گېنېرال ئولتۇرغان ئۇلۇغ گۈلخاننىڭ...

قاراۋۇل

ئۆرلىگەن كۈچانىڭ سوپۇنىدەك تىك
قاتىمۇقات تاغلارنىڭ ئۈستىدىن چوققا.
چوققىدىن قارىساڭ ئالدىڭدا ئاچال،
سىڭىدۇ كۆز نۇرۇڭ تاغ ۋە ئۇپۇققا...
بىر زامان چوققىغا كېلىپ ئادەملەر،

① جاي نامى.

سېغىنغان، خۇدادىن سائادەت تىلەپ...
ئاخىرى كەلگەن بۇ تاغلار ئىچىگە،
تىلىقىدىن باتۇرلار تىغىنى بىلەپ...
شۇ ئېگىز چوققىغا قويغان قاراۋۇل،
مىلتىقى ئۇچىغا قونغان تولۇن ئاي.
جەڭچىنىڭ بېشىدا ئولتۇرغان قۇياش،
كۆيلىگەن شادلىنىپ ناخشىسىنى ساي...
مىلتىقنى چىڭ تۇتۇپ كۆن-تۆن قاراۋۇل
كۆز يۇماي قاريغان تاغ-ئىدىرلارغا.
بىرىدۇ سەگەكلىك تۆن ئارامىنى،
دوستلىرى ئۇخلىغان ئاق چېدىرلارغا...
ئالدىمدا دۇشمەن بار،
قالار ئايرىلىپ
قۇياشتىن گۈزەل تاڭ،
يۇمۇلسىلا كۆز.
كەينىدە جانجان قېرىندىشلىرى،
كەينىدە يېڭىلا كۆلگەن دالا-تۆز...
هازىرمۇ شۇ تاغ بار،
شۇ چوققىمۇ هەم،
ئاستىدا كۆيلەيدۇ ناخشىسىنى ساي.
كۆندۈزى كېلىدۇ ئۇستىگە قۇياش،
كېچىسى تەبەسسۇم قىلىپ تولۇن ئاي...
بۇگۈن شۇ چوققىنىڭ ئىسمى قاراۋۇل،
تۇرار ئۇ يىراقتا كۆز تىكىپ هامان.
بىر زامان ئۇستىدە تۇرغان ئەزىمەت
جەننەتنىڭ ئىچىدە يۈرەر شادىمان...

ئابلىكىم خېۋىر

شىكىلى شېئىر

مەغرۇر بۇلۇت

بۇلۇتقا ئوخشايسەن، تەنها ئاق بۇلۇت،
شايىدەك يېپىلىپ تۇرىسەن ماڭا.
تۇتاي دەپ قول سۇنسام تۇتالمايمەن هېچ،
قولۇمنى شايىغا ئورايسەن يانا.

چۈشۈمگە ئوخشايسەن، كۆرۈش مېنىڭدىن،
يېقىن يولاتمايسەن مېنى هېچ قاچان.
گۈڭگا شېئىرلاردەك غۇۋادۇر يۈزۈڭ،
سىرلىق ئاق پەردىگە ئورالغان هامان.

بۇلۇتتىن چۈشكەن بىر سايىگە ئوخشاش،
مەن ماڭسام ماڭىسەن، تۇرسام قاتىسەن.
قېنى چۈچەكلەر ۋە ئۇ ئاسان ۋىسال،
بى رەهىم يېپىڭغا مېنى چاتىسەن.

يا باغلان بېلىمگە پوتا بوپ مەيلى،
يا سىرتماق سال ماڭا، بىراق سۈرەپ كەت.
يا مېنى كۆكلەتكىن باغرىڭنى ئېچىپ
ۋەياكى جاننى ئال بىر يولى تۇگەت.

سۇزۇك سۇ تەكتىدە يالتىرىغان تاش

بۇلاق مۆلدۈرلەيدۇ ئاهۇ كۆزىدەك،
چىمەنلەر شۇ كۆزگە خۇددى كىرپىك قاش.
بۇدۇر چاچ بەئەينى ئىنچىكە ئېقىن
سۇزۇك سۇ تەكتىدە يالتىراپ بىر تاش.
سۇزۇك سۇ تەكتىدە يالتىرىغان تاش،
ئۇستىدە ئوينايدۇ جىلۋىگەر قۇياش.
مۇھەببەت بېغىشلاپ باغ-باغ ئېتىر ئۇ،
ئاشۇ تاش بەختىيار، ۋىسالغا يولداش.
تاش بىلەن قۇياشنىڭ ئارىسى قانچە؟

یاددمدا قالماپتۇ ئاشۇ چوڭ بىر سان.
بىلمەيمەن مۇساپە بەك يىراق، لېكىن
ھەمىشە ۋىسالدىن تاش يايرار ھامان.
قارىسام شۇ تاشنىڭ پۈتۈن جىسمى نۇر،
گاھ قىزغۇچ، گاھ ئاقۇچ رەڭگە كىرىدۇ.
شۇ تاشنىڭ بەختىگە چالغاندەك چاۋاك،
يالپۇزلار شىلدىرلاپ سادا بېرىدۇ.
مېنىڭدىن كۈلگەندەك جىمىرلايدۇ سۇ
مىڭ-تۈمەن يۇلتۇزنى بېتىگە يىغىپ.
مېنىڭدىن كۈلگەندەك يالتىرايدۇ تاش،
قۇياشنىڭ قوينىدا ئېغىناپ يېتىپ.
سىلەرگە كۆپ مەندە ئەڭ ياخشى تىلەك،
مۇھەببەت ئەھلىگە كۆڭلۈم بېغۇبار.
گويا كى شەبنەمدە يۇيۇلغان چېچەك.
سۈزۈك سۇ تەكتىدە يالتىرىغان تاش،
ھېچكىمنىڭ نەزەرى چۈشمەيدۇ ساڭا.
قاچانكى، قاي سەھەر شۇ تاش ئاسماندىن
بۇلاققا چۈشكەن ۋە ئوت چاچقان ماڭا.
كېيىن شۇ ئوت مېنى باغرىغا ئالغان،
كېيىن شۇ ئوت مېنى قىلدى بەختىيار.
بۇگۈنكى شۇ تاشتەك ئېرىتكەن مېنى
قۇياشتەك مۇھەببەت كۆرسىتىپ دىدار.
كېيىن كۆرگەن چۈشلەر، كېيىنكى شادلىق،
كېيىن شۇبھىلەرگە يول بەرگەن دەزلەر،
كېيىن تارتقان دەردلەر ئېپ كەلدى مېنى،
شۇ بۇلاق ۋە بەلكى كۆڭلۈمنى بەزلەر...
شورلۇق پېشانەمنى سۆزلەيمەن تاشقا،
بىراق تاش چۈشەنمەس كەچمىشلىرىمنى.
ئالداندىم دېمەيمەن، ئۆزۈمگە كايىپ،
تەقدىر خاتاسى دەپ ئەتمىشلىرىمنى.

* *

ياش ئاتا يۈزىدە غەزەپ بۇلۇتى،
كۆزلەردىن يانىدۇ ئۆچلۈك چاقمىقى.
ياش ئانا كۆزىنى زورلايدۇ ياشقا،
قان يۇقى قەدەھتەك ئىككى چانىقى.
ياش سىرغىپ تامچىلار مەڭزىگە بوۋاق
ئالەمدىن بىخەۋەر ياتىسەن تېخى.
بىلمەيسەن ئالەمگە سەن ئاچقاندا كۆز،
ئاناڭنى باسقانتى ئۇۋاللىق تېغى.
بىلەمسەن ئارىدىن ئۆتتى ئاي-پەسىل،
قىرغاقنى كۆرسەتمەس جېدەل دەرياسى.
زادىلا كار قىلماس تەرسا ئاتاڭغا،
يېلىنىش، نەسىھەت، قەسەم داۋاسى.
باغرىنى ساڭا بىر ئاچمىدى ئاتاڭ،
مەڭزىنى مەڭزىگە ياقمىدى ئاتاڭ.
ئاتىلىق شادلىقى ئۇنىڭدىن يىراق،
كۈندەشلىك يولىدىن قايتمىدى ئاتاڭ.
چېگمىش چېگىلەرنى يېشىپ كەتكۈچە
بەلكى ئاقىردۇ كاتىپنىڭ چېچى.
چىگمىش تۈگۈنلەرگە ئۇرۇپ بىر پىچاق
ئايرىيدۇ ئىككىگە، بۇ كاتىپ ئىشى.
بوۋاقنىڭ جەننىتى ئانا قۇچىقى،
بالىنى ئايرىماڭ ئاشۇ جەننەتتىن.
ئانا مۇھەببەتنى يۆتكەپ بوۋاققا،
سۈت بېرەر بىر ئۆمۈر جاپا – مېھنەتتىن.
ئاتا غالىب كېلەر بەلكى جېدەلدە،
ئارتۇق زورۇقۇشلار بىكاردىن – بىكار.
يېڭى بىر ۋىسالدىن باي بولار، يىراق،
ئەخلاق گادايلىقى ئېتەر ئۇنى خار.

* *

سۈزۈك سۇ تەكتىدە يالتىرىغان تاش،
زۇۋان سۈردى سۇدىن كۆتۈرۈپ ھەم باش:
سېنىمك سىرىك ماڭا تامامەن ئايان،
ئەمدى ئۆز سىرىمنى قىلاي ساڭا پاش.
مەنمۇ بىر چاغلاردا سەندەك قىز بولغان
تالايلار باش قويغان ئېتەكلىرىمگە.

مەغرۇر نەزەرىمنى ئاسمانغا باغلاپ،
قۇياشنى جور كۆرگەن ئىستەكلىرىمگە.
قۇياش بىر يىگىتتكە ئايلانغان كەبى،
بىر نۇر پەيدا بولدى مەھەللىمزدە.
كۆپ ئۆتمەي نۇرلاردىن ياسالدى ھۇجرا،
نۇردەك ئاتلار چاپتى ھەر چەللىمزدە.
بىراق، قۇياش كىمگە نۇر بەرمەس، دەيسەن،
نۇر يىگىت ھەر كىمگە ياققاننى كۆردۇم،
بەزىدە ئۆزۈمگە ھەي، يۇرە، دېدىم،
بەزىدە ئۆرتەندىم، تىرىكلا ئۆلدۇم.
قانچە ئاسان يەتكەن بولسام ئۇنىڭغا،
ئۇنى شۇنچە ئاسان كەتكۈزدۇم قولدىن.
قۇياشقا يىغلىدىم، يەرگە يىغلىدىم،
ئادالەت تىلىدىم ھەتتا ئوك ـ سولدىن.
تولا ياش تۆككەنگە قۇرۇيدىكەن تەن،
تاشلاندۇق قاپاقتەك خارلاندى سۆيگۈ.
يا داڭگال، يا تاشقا ئايلانسام دېدىم،
جىسىمىدىن ئاشۇنداق يىتكۈچە سەزگۈ.

سەن بۇلاق بويىغا چىققان بىر سەھەر،
بىر يىگىت ئاتقان تاش يادىڭدا، بەلكى.
ئاشۇ تاش دەل مەن شۇ، شۇ چاغدىن بېرى
قۇياشقا باغلاندى كۆڭلۈمنىڭ ئەركى.
ئىشەنگىن، يىگىتنىڭ قەسەملىرىگە،
ئاسانلا ئېرىدىڭ ئاڭا بېرىلمەپ.
ئۇ يىگىت بۇلاقتا ئېيتسا ئەرزىنى،
مەن سېنىڭ، دەپ سالدىڭ باغرىڭ ئېزىلمەپ.
سەن مېنى بەختلىك دېسەڭ ئەگەردە،
تاش بولۇپ چۈش قېنى سۈنىڭ تەكتىگە،
مەندە يوق كۈندەشلىك ھالاكەت، سەۋدا،
تاش قانداق ئولتۇرسۇن تاشنىڭ بەختىگە؟!
تاشنىڭ قىسىمىنى ئاڭلاپ سۇ بولۇپ،
قىسمەت كۆزلىرىدىن ئاقتىم تامچىلاپ.
بىر بوۋاق ياتىدۇ چىمەندە ئەنە،
يىغىسى ئەقلىمنى قالدى قامچىلاپ.
ياق مەن شۇ بوۋاقنىڭ بۇگۈنى ئۈچۈن،
ئەرتىسى ئۈچۈنمۇ ھايات قالىمەن.
ھاياتنى سۆيۈشتىن ئۇلۇغ مۇھەببەت
يوق، دېگەن چوقاننى ئەمدى سالىمەن.

*　　*

سۈزۈك سۇ تەكتىدە يالتىرايدۇ تاش،
ياش ئانا كۆزىدىن قۇرۇپ كەتتى ياش.

ئابدۇكېرىم مەخسۇت

كېلىمەن ئۇيۇقتىن تاڭلارنى باشلاپ

كېلىمەن تاڭلارنى باشلاپ

كېلىمەن ئۇيۇقتىن تاڭلارنى باشلاپ،
ھەر ئىزدا چاقنايدۇ ئىجاد، ئىنتىلىش.
ھەر جۈپ كۆز سەتھىدە چاقنايدۇ سۆيگۈ،
ھەر قەلب قەسىردە بەخت ـ ئاسايىش.
ھەر تاڭنىڭ پەيزىدۇر بۇندا باشقىچە،
ھەر زەررە نۇر بېرەر ئىقبالدىن خەۋەر.
تۇغۇلار ھەر تاڭدا ئۇلۇغۋار خىسلەت،
ئۇمىدلەر چوققىسى: قېنى ياماش دەر.

Altunay

كېلىمەن ئۇپۇقتىن تاڭلارنى باشلاپ،
تەبىئەت كۆزىدىن ئېلىپ ئۇيقۇنى.
ھەر كۈلكە بېغىشلار ئالەمگە شادلىق،
شادلىقلار تۇغىدۇ پۈتىمەس تۇيغۇنى.

كېلىمەن ئۇپۇقتىن تاڭلارنى باشلاپ،
دالىلار، باغلارغا چىللاپ باھارنى.
چىرايلىق گۈل دەستە ئېلىپ كېلىمەن،
نۇر كەبى باغاشلاپ ئالتۇن دىيارنى.

ھەر چېچەك باغرىدىن تۆكۈلەر ئىپار،
سابالار قىيغىتار يايراقلار ئارا.
قىرغاقلار ۋەسلىدە تاڭنىڭ جىلۋىسى،
دەريالار لېۋىدە ياڭراق بىر سادا.

كېلىمەن ئۇپۇقتىن تاڭلارنى باشلاپ
ئانا تەبىئەتنى سۆيۈپ، قۇچاقلاپ.
ئىزدىسەڭ سەن مېنى ۋەتەن كۆكسىدە
ھەر چېچەك لېۋىدە تۇرىمەن چاقناپ.

سېنىڭ خىيالىڭ

تېنىمگە جان، كۆزۈمگە نۇر، ۋەتەن سېنىڭ خىيالىڭ،
جاھان باغى ئارا تەنھا ھەر تال گۈلۈڭ، نىھالىڭ.

كەزدىم جاھان بازارىنى ئوڭۇمدا ھەم چۈشۈمدە،
لېكىن ماڭا باھار، بەخت بولدى ۋەتەن ۋىسالىڭ.

مېنى سۆيگۈ ۋادىسىغا ئاشنا قىلدى، بەنت قىلدى،
تىنىق كۆكتە يانغان قۇياش، يۇلتۇزۇڭ ھەم ھىلالىڭ.

يۈرىكىمگە زەمزەم بولۇپ، ياشارتتى جان – تېنىمنى
ۋۇجۇدۇڭدىن سىرغىپ ئاققان ئابى كەۋسەر زىلالىڭ.

قانات بولدى سابالىرىڭ، پەرۋاز قىلدىم ساماغا،
گۈزەللىكتە يېگانىسەن، زەپىرۇ گۈزەل جامالىڭ.

بۇلبۇل ناۋا قىلار سېنىڭ چىمەنىڭدە چاڭىلداپ،
قايسى دىلنى مەپتۇن قىلماس مەزمۇت قەدىم، كامالىڭ.

يۇرتنى سېغىنىش

تەشنالىقتا لېۋىم چاك – چاك يېرىلىپ،
كەلدىم يۇرتۇم بىر چۆمۈچ سۇ بەر ماڭا.
تۇننى تاڭغا ئۇلاپ سۆزلەي ھىجراننىڭ
دەردلىرىنى قەدىردانىم مەن ساڭا.

ئېغىر ئىكەن ئانا يۇرتنىڭ ھىجرانى،
كۆز ياشلىرىم قۇرۇپ كەتتى، ئاقمىدى.
دوستلىرىمۇ ھال سوردى كېسەل دەپ،
لېكىن مېنىڭ يۈرىكىمگە باقمىدى.

كەلدىم يۇرتۇم قۇچىقىڭغا لېۋدىم چاك،
بىر چۆمۈچ سۇ سوراپ سەندىن ئىچەي دەپ.
قۇرۇپ كەتكەن كۆز ياشلىرىم تۆكۈلسۇن،
قۇچىقىڭدا شامدەك ئېرىپ كېتەي دەپ.

قار

قار توزۇتۇپ گۈركىرەر بوران،
تىنىقلىرىم مۇز بولۇپ قاتار.
يۈزلىرىمگە ئۇرىدۇ نەشتەر،
باسالمايدۇ ئىزلىرىمنى قار.

چىرقىرايدۇ، ئۇچىدۇ قايان،
قۇچاقلىشار سۈكۈت بىلەن ئۇ.
تىنچ ئۇيقۇغا كېتىدۇ بوران،
قار لېۋىدە بىر يېڭى تۇيغۇ.

چارچىدىمۇ، ئالدىمۇ ئارام،
چۈشلىرىگە كىردىمۇ باهار.
يىللىق سۆيگۈ ئاهۇ كۆزىدە
تىلىكى ساپ، قەلبى بىغۇبار.

يولدا

يولغا چىقماس مەقسەتسىز هېچ كىم،
يۈرمەس يىگىت ساندىلىپ هەريان.
مەن شۇ يولدا كېلىمەن هەر كۈن،
يۈرىكىمدە ئەتىكى جاهان.

مەن بۇ يولدا يۈرىمەن هەر كۈن،
كۆرۈنەرمەن ساڭا خاتىرجەم،
مەنزىللەرگە تەشنا، ئالدىراش،
ماڭا هەمراه شادلىق بىلەن غەم.

مەن بۇ يولدا يۈرىمەن هەر كۈن،
ماڭا هەمراه هەر خىل ئادەملەر،
مەن بىلىمەيمەن ئۇلارنى زىنهار،
هەر مەقسەتتە باسقان قەدەملەر.

مەن ئۆزۈمگە كۆرمەسمەن راۋا
جاهان ئىشى، جاهان غېمىنى.
ئاۋارىمەن ئىجاد، ئەمگەكتە
تولدۇرالماي هايات كېمىنى.

قەدەم ئىزىم ئاشۇ يوللاردا
شۇ تۇپراقتىن ئالىمەن نەپەس.
مەن بۇ يولدا كېلىمەن هەر كۈن
يۈرىكىمدە بىر ئىزگۈ هەۋەس.

هايات لىرىكىسى

سېهىرلىك خىياللار ئىلكىدە شۇ دەم،
ئۇزاق – ئۇزاقلارغا كۆزۈم تىكىمەن،
ئۈمىد ساهىلىدا كېزىمەن تەنها،
ئەجرىمدىن ئۈپۈققا گۈللەر چېكىمەن.

جۈپلەشمەس كىرپىكلەر تاڭلار ئاتقۇچە،
قاناتلىق خىياللار كېزەر دۇنيانى.
ئاي كەبى يۈز ئاچار ئىلهام پەرىسى،
زۇۋانغا كەلتۈرۈپ بۇلبۇلگويانى.

باهار چەشمىلىرى ۋادىلار بويلاپ،
جۇشقۇن ئاهاڭلاردا دىلنى قىلار مەست.
پەسىللەر خىسلىتى، كۆركى ئۆزگىچە،
هەممىگە بار مەندە مۇهەببەت هەۋەس.

مۇھەممەتتۇرسۇن ئەبەيدۇللا

چۆل ناخشىلىرى

(سىكىل)

دالا گۈلى

ياۋا گۈل دەپ ھېچكىم كۆزگە ئىلمايدۇ سېنى،
ئېيتقىنا، بىر ئاڭلاپ باقاي نۇقسانىڭ نەدە؟
گۈلۈڭ ئەمەس، يىلتىزىڭغا نەچچىنى سۆيەي،
نۇقسان بولسا ئەگەر راستىن ئۆسكىنىڭ چۆلدە.

باغ - ۋارانىنى تالاشمىدىڭ گۈلۈڭنى پەش قىپ،
ماكان بولۇپ كەلدى ساڭا دەشتى - چۆل دائىم.
كۈنگەيلەردە، قاپتاللاردا ھاياتلىق تېپىپ،
ئۆستۈڭ چاڭقاپ، بورانلاردىن يېمەي غەم - ۋايىم.

قېيدىمىدىڭ ئېقىنلارغا ئۆزۈڭنى ئۇرۇپ،
بولۇپ كەلدى سىرداش ساڭا يامغۇر ھەم بۇلۇت.
زىمىستانغا پەرۋا قىلماي تاشلارنى يېرىپ
بوي تارتىسەن قىيادىمۇ چوققىدەك مەزمۇت.

داۋراڭ قىلىپ نام - ئاتاقمۇ قىلمايسەن تەلەپ،
يوقتۇر بەلكىم ئارزۇلىرىڭ - مەقسىتىڭ بۆلەك.
خۇشلۇقۇڭ شۇ ئانا يەردىن بىر ئورۇن ئالساڭ،
بېزەپ تۇرساڭ ئەتراپىڭنى ئېچىپ گۈل - چېچەك...

ياۋا گۈل دەپ ھېچكىم كۆزگە ئىلمايدۇ سېنى،
ئېيتقىنا، بىر ئاڭلاپ باقاي نۇقسانىڭ نەدە؟
ئاشۇ قەيسەر غوللىرىڭغا نەچچىنى سۆيەي،
نۇقسان بولسا ئەگەر راستىن ئۆسكىنىڭ چۆلدە!

سايرا، بوز تورغاي

سايرىغىن بوز تورغاي، سايرا مەست بولۇپ،
كەڭرى بىر سەھىندۇر ساڭا بۇ ئاسمان.
سەن ئۇندا تېخىمۇ مەغرۇرسەن، شادسەن،
كۆيلەيسەن ساداقەت، پاكلىقنى هامان.

كۆمۈشتەك يالتىراق ماموق پەيلىرىڭ
چاقنايدۇ قۇياشنىڭ نۇرىدا بالقىپ،
كەۋسەردەك كۆيلەرگە كۆمۈسەن بىزنى،
بۇلبۇللار چەك قويغان نۇقتىدىن هالقىپ.

مۇقەددەس ساقلايسەن ئاشيانىڭنى سەن،
تۇرىسەن ئالەمنى كۆيلەرگە چېتىپ،
باهاردىن تاكى قىش ـ زىمىستانغىچە
تۇرىسىز سەن بەرگەن كەۋسەرنى تېتىپ.

بۇ خىسلەت ئەبەدىي ئۆچمەيدۇ سەندە،
بار ئۇندا ۋاپا هەم ئاتەشتەك كۆيۈش.
نەقەدەر گۈزەل هەم نەقەدەر ئېسىل
سەندىكى مۇهەببەت، سەندىكى سۆيۈش.

سايرىغىن، بوز تورغاي پەرۋاز قىپ كۆكتە،
ئامەتلىك ماكاندۇر ساڭا بۇ كۆك ئاسمان.
سەن ئۇندا تېخىمۇ مەغرۇرسەن، شادسەن،
كۆيلەيسەن ساداقەت ـ پاكلىقنى هامان.

ئانا چۆل

تۇرىسەن بەئەينى چۈش دۇنياسىدەك،
ئاجايىپ سىرلىق بىر تۇيغۇغا پېتىپ.
بولىمەن تۇگىمەس خىياللارغا غەرق،
بىپايان باغرىڭغا باقسام كۆز تىكىپ.

تىلسىمىمۇ چوقچىيىپ تۇرغان دۆڭلۈكلەر،
ئېيتقىنا ياسىدىڭ سەن ئۇنى كىمگە؟
كېچىدە نۇر بەرگەن يۇلتۇزغا، ئايغا
ۋە ياكى قوينۇڭنى يىللىقتاق كۆزگە!؟

شاخ ئايرىپ ئۆسۈشكەن قويۇق يۇلغۇنلار
تۇرىدۇ بىپايان باغرىڭنى بېزەپ.
توغراقلار سەن قويغان قاراۋۇلمۇ ـ يا؟
تۇرىدۇ كۆكسىنى بورانغا تەڭلەپ.

دېڭىزنى چۈشەيسەن، چاڭقايسەن هامان،
ئاشىقلار هالىغا ئوخشايدۇ بۇ هال.
پارلايدۇ كۆزۈڭدە ئۈمىد قۇياشى
مەڭدەيدۇ ئېزىتقۇ بولۇپ بۇنىدىن لال.

شۇنچىلىك هېسابسىز باغرىڭدا بۇ قوم،
نېمە دەپ ساقلىدىڭ ئەسىرلەپ ئۇنى؟
دېدىڭمۇ بىر كۈنى تۇغۇلسا ئىنسان،
مارجان قىپ بوينىغا ئاسىدۇ بۇنى؟

بۇ ئۆزۈڭ ئۆتكەندە كۆپ كۆرگەن بىر چۈش،
ئوڭۇڭدا كۆپ ئىزدەپ بولغان خوپ ئادا.
تاڭ قىلىپ جاهاننى ئاڭلىغىن ئەمدى
چىقماقتا قوينۇڭدىن مەن كۈتكەن سادا.

بۇلاق

ئەسىرلەپ ئۇن ـ تىنسىز سۈكۈتكە چۆكۈپ،
چۈش كۆرۈپ قىشمۇ ياز چۆلنىڭ قوينىدا،
ئوخچۇيدۇ بىر بۇلاق زېمىننى سۆيۈپ،
قەدىمىي قۇملۇق بىر يارنىڭ بويىدا.

زۇمرەتتەك سۈپسۈزۈك سۈلىرى ئۇنىڭ.
چىقىدۇ بۇلدۇقلاپ زېمىن كۆكسىدىن.
پاكلىقى سۈپسۈزۈك ئاسمانغا تەققاس،
قىلىشماس تەمى هەم ئانا سۈتىدىن.

ئاقار ئۇ قۇملارنى قۇچاقلاپ مەهكەم،
بارمايدۇ سۈلىرى ئەمما ئۇزاققا.
ياشارتىپ سۆكسۆكتە ئەتراپلىرىنى،
سىڭىدۇ ئۇن ـ تىنسىز ئانا تۇپراققا.

قايسى كۈن، قايسى چاغ، قايسى زاماندىن،
قايسى زات كولىغان بولغىيدى ئۇنى؟

مەۋجۇتلۇق ھېسسىنى يوقاتقاچ تامام،
ئېنىق دەپ بېرەلمەس ئۆزىمۇ بۇنى.

ۋە لېكىن ئۆتمۈشنىڭ ئۇنتۇلمىقى تەس،
قەلبىدە بار ئۇنىڭ قىزىق ھېكايەت.
بۇ يەردە بۇرۇن بىر بوستان بولغان دەپ،
سۆزلەيدۇ ئۇ ساڭا ئۇزۇن رىۋايەت.

قەدىمىي يول

بۇ زېمىننىڭ كۆرگەن چۈشىمۇ
جىمجىت ياتقان چۆل ـ جەزىرىدە،
بويلىرىدا يەلپۈنسە توغراق،
ئوقار يولغۇن مۈگلۈق قەسىدە.

ئۇچۇپ كەتكەن ئۆڭىمۇ ئۇنىڭ،
ئەسىرلەرنىڭ ھېسابى ئىزدا.
ئىزناسىمۇ يوقالغان ھەمدە
گاھى يەرلەر كۆمۈلۈپ قۇمدا.

پەللىسىمۇ ئېنىقسىز پۈتكۈل،
نەدىن كېلىپ، بارىدۇ نەگە؟
بۇ تېپىشماق تېپىلماس بەلكىم،
ئايان ئەمەس سىرى ھېچكىمگە.

لېكىن، ئېنىق بۇندا بىر نەرسە:
ئۇنىدىن بىزنىڭ ئەجدادلار ماڭغان.
شۇڭا ئۆچمەي بۇ غالىب ئىزلار
قۇياش بولۇپ مەڭگۈگە يانغان.

ماموت زايىت

قاغىلىقتا تۇغۇلغان غەزەللەر

1

مەن سېنى قىلىدىم زىيارەت قاغىلىق،
قوزغىدىڭ دىلدا ھارارەت، قاغىلىق.
چىقتى ئالدىمغا تەجەللى بەر ھايات،
كۆيلە! دەپ قىلدى دالالەت، قاغىلىق.
ئاقتى قەلبىمدە ھاياجان ماگمىسى،
تاپقىنىڭغا بەختۇ ـ ئامەت، قاغىلىق.
گۈللىنىپتۇ كەڭ خالاستان ۋادىسى،
ئورنىغاچ ئەلدە ئادالەت، قاغىلىق.
بەشئىرىق، چاۋاغ، چىپان، سىرىغاتا①
باغ كەبى ئاپتۇ قىياپەت، قاغىلىق،
بويتۇ ئاۋات تاغ، بازار، سەھرالىرىڭ،
جانلىنىپ سودا ـ تىجارەت، قاغىلىق.
ياشىنىغاچ ئىرپان، ھۈنەر، سەنئەت، ئىجاد،
ئەل تېپىپتۇ قۇت ـ كامالەت، قاغىلىق.
قىلدى ئىزھار تۇرمۇشىڭنى داستىخان،
يار ئىكەن ئەلگە ھالاۋەت، قاغىلىق.
ئالدى ماموت نەزىمگە سەندىن بۇگۈن
يېڭىچە ئىلھام، ماھارەت، قاغىلىق...

2

تۇرۇپ قالدىم كۆرۈشكەن چاغدا ھەيھات،
ئىدى ئۇ ئەسلى دېھقان بەكمۇ نامرات.
جاپالىق ئەمگىكى ئۇچقان شامالغا،
چېكەتتى ياش تۇرۇپ غۇربەتتە پەرياد.
بۇگۈن ئۇ باشقا ئادەم، باشقا دۇنيا،
چىرايىدا خۇشاللىق، قەددى شەمشاد.
چىقىپتۇ ئەجردە تۇنجى داۋانغا،
بولۇپ مەردلىك، ئەقىل بابىدا پەرھات.
ئۇنىڭ ئىلكىدە يەر، خۇمدان، تراكتور،
قوتاندا قوي، ئېغىلدا جىق كالا ـ ئات.
گويا خاقان سارايى باغۇ ـ ھويلا،
سۇپا، شىپاڭ ۋە تامدا زىلچە قات ـ قات.
كېلىچەك قەسىرىگە ئۇچتى خىيالىم،
كۆرۈپ دوستۇمنى بۇنداق باي ـ بايباشاد.
چۈشەندىم بولسا دەۋران تىنچ، ئىناق ئەل
تاپاركەن بەختۇ ـ ئىقبال يۇرت ۋە ئەۋلاد.
تۇزۇپ سورۇن ھېنى ئۇ قىلدى مېھمان،
دېدى: ماموت، كېلىپ تۇر بۇندا پات ـ پات...

① قاغىلىقتىكى يېزىلار.

Altunay

3

ئىدى ئۇ نەۋقىران نوتا، چىنار بوپتۇ،
چىچىغا قونغىنى گويا كى قار بوپتۇ.
ئىناق ئۆتكەن ئىدۇق داشۆددىكى چاغدا،
كى ئايرىلغانغا ئوتتۇز قىش – باهار بوپتۇ.
بولۇپ باغۋەن تۆكۈپتۇ تەرىنى بۇندا،
ئۇنىڭ تۆهپە بىغى گۈل – لالىزار بوپتۇ.
ئاڭا ياتكەن قىردش، چارچاش تىخى ياپياش،
كۆزى بىر ئوت يۈزى – مەڭزى ئانار بوپتۇ.
ئۆتۈپتۇ كۆپ مۇشەققەت تىغىددىن هالقىپ،
ئىرادە، ئىتىقاد، غايە، مادار بوپتۇ.
سىنىپ – مۇنبەردە دەرس سۆزلەپ، بىردىپ
تەلىم،
تالاي ئەۋلادقا ئۇستاز، غەمگۇزار بوپتۇ.
ئۇنىڭ تەربىيلىگەن شاگىرتلىرى ئەمدى
يۈرۈش كارۋانىدا — سەپتە قاتار بوپتۇ.
تىپىپ ئەجرى بىلەن يۈكسەك شەرەپ هۇرمەت،
هاياتى مەنىلىك هەم بەختىيار بوپتۇ.
سۆيۈپ قالدى بۇ يۇرتنى دىلىدىن ماموت،
زامان باغۋەنلىرىگە كەڭ دىيار بوپتۇ...

4

ئەل ئىشەنگەچكە ساڭا ئوغلى بىلىپ،
سايلىشىپتۇ يۇرتىغا باشچى قىلىپ.
دىلدا شادلىق — ئىپتىخارىم ئۇردى جۇش،
ئىش – ئىزدىنىش ئاڭلىغاچ بۇندا كىلىپ.
ياخشى ئاتقا قامچا لازىم بولىغاي،
چاپىدۇ مەنزىلگە تىز تىزگىن سىيرىپ.
ئەل ئۈمىدى يەردە قالماپتۇ بۇگۈن،
ئالغا ئۆرلەپسەن ئىغىر يۈكنى ئېلىپ.
قوزغىتىپ يۇرتنى قىلىپسەن ئىسلاهات،
كۆچ ۋە ئەقلىڭنى تولۇق ئىشقا سىلىپ.
قەد كۆتۈرمەكلىك يولى بوپتۇ راۋان،
تۇگىگەچ تۆمۈر تاۋاق، كونا قىلىپ.
دوست ۋە سىرداشلار ئىدۇق بىز ئەسلىدە
يات ئىدى ساڭا تەمەننا هەم پىرىپ①
پاك، دىيانەتلىك ئىكەنسەن هىلىمۇ،
خىسلىتىڭ چاقناپتۇ ئەلدە نۇر بىرىپ.
يۇرتنى گۈللەت، تىخىمۇ ئۆسكىن يەنە،
كۆيلىگەي ماموت سېنى داستان قىلىپ...

5

دەمسىنا كىم؟ قاغىلىقنىڭ قىزى بۇ،
هۇسنى بابىدا پەرىنىڭ ئۆزى بۇ،
ئويلىما كەچتە چىراغىمۇ پارلىغان؟
شۇ پەرىنىڭ تولۇن ئايدەك يۈزى بۇ.
بىر نىگاهى قىلسا باغرىڭنى كاۋاپ،
دىمىگىن يالقۇن، گۈزەلنىڭ كۆزى بۇ.
زەپىمۇ سۈمباتلىق، قولى ئالتۇن گويا،
ئىش ۋە مەردلىكتە زامان يۈلتۇزى بۇ.
سوررىدىڭ: جەننەت بولۇپتۇ يورت چۆلى
شۇ گۈزەل چەككەن رىيازەت ئىزى بۇ.
ئويلىدىڭ: بۇ جاي ئىكەن زۇمرەت دېگىز
نە دېگىز، قىزىلىڭكى باغ – ئىپتىزى بۇ.
پاك، ۋاپادار، مەرد يىگىتنىڭ يارىمەن،
شۇ نىگارنىڭ چىن سەمىمىي سۆزى بۇ،
ئەيىبلىمەڭلار، ئاڭا قالدىم باغلىنىپ،
كۆيچى ماموتنىڭ ۋىسال كۈندۈزى بۇ...

6

كۈي – مۇقامنىڭ قاغىلىق بىر خەزىنىسى،
ئۆكسۈمەس قىش – يازدا مەشرەپ – بەزمىسى.
يېڭى كەلگەنلەر دېگەي قالتىس ئىكەن،
بۇندىكى تۈرمۇش، ئۆمۈرنىڭ مەززىسى.
ئۆزگىچە ئالدىم هۇزۇر شۇ يۇرتتا مەن،
ئەسلى بولغاچ كۈي – مۇقام پەيۋەندىسى.
كۈتۈۋالدى، راسلىدى سورۇن ماڭا،
تۇردىكام② ئوغلى، تەجەللى نەۋردىسى.
كەلدى خىل رەققاس، مۇزىكانت، ناخشىچى
ياقتى كۆڭلۈمگە ئۇسسۇلى، نەغمىسى.
ئاردلاپ مۇشائىرە زەپ قىزىدى،
بەردى زوق دىلغا شېئىرنىڭ پەيزىسى.
ياڭرىدى شاد كۈلكە – چاقچاق تاڭغىچە،
ئاپىرىدن هىسام ئىكەنغۇ هەممىسى.
ئويلىدىم: بۇنداق كۆڭۈللۈك بەزمىلەر
توق – بايىشات، تىنچ هاياتنىڭ بەلگىسى.
بەردى رىغبەت دوست – قەلەمداشلار ماڭا،
توختىماس ئۈمىردە ماموت نەزمىسى...

① هىيلە – مىكىر.

② مەشھۇر مۇقامشۇناس تۇرداخۇن ئاكا (قاغىلىقتا تۇغۇلغان).

ئاھ، ناخشا

(پوۋېست)

بەرىنچى باب

ئايچېچەك

«تالانت ئىگىسى تۇسقۇنلاردىن خالىي
بولالمايدۇ. چۈنكى تۇسقۇنلار تالانت
ئىگىسىنى يارىتىدۇ.»

— رومىن رولان

1

سەھنە ئۇنىڭ ماكانى، ئېپتىخارى ۋە دۇنـ
ياسى ئىدى. ئۇنىڭ شۇ يەردە تۇرۇپ ئېيتقان
بۇنداق لەززەتلىك، يېقىملىق ۋە نەپس ناخشىسىنى
ئاڭلىغان ھەر قانداق ئادەم تەسىرلەنمەي، ھاياجانلانـ
ماي، چاۋاك ئۇرماي تۇرالمايتتى!

چاۋاك يەنە كۆتۈرۈلدى، ناخشىچى زىلۋا،
ئەۋرىشىم بەللىرىنى ئېگىپ مۇلايىمغىنا سالام بەرـ
دى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ ئالقىش ساداسى يەنە ئۈزۈنـ
غا سوزۇلدى. ئانچە ـ مۇنچە ئىسقىرتقان، توۋلىغان
ئاۋازلارمۇ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلاردىن ئاڭلىنىپ قالدى.
ناخشىچى ئىلاجسىز باشقا بىر ناخشىنى ئېيتىپ
بېرىشكە تەييارلاندى. مۇزىكانتلار پائۇزا ئۇردى.
ناخشىچىنىڭ ياڭراق، سوزۇك، يېقىملىق ئاۋازى سەھنە تەرەپتىن ئاستا ـ ئاستا لەيلەپ
كەلدى:

ئاي كۆلۈپ نۇرانە كېچەر جاھاننى،
تولۇن ئاي يۇزىدە يارنىڭ سىيماسى.
يارىمۇ كۆرىدۇ مېنى ئۇنىڭدىن،
شۇڭلاشقا بىلىنمەس ھىجران يارىسى!

ئۇنىڭ ناخشا ئېيتىۋاتقان چاغدىكى ھەرىكىتى، سىياقى خۇددى ئېچىلىۋاتقان رەڭگارەڭ گۈللەرگە، نۇر چاقناپ تۇرغان مەرۋايىتقا ئوخشاش جەزىبىلىك ئىدى. ئۇنىڭ بىر خىل سېھرىي كۈچ بىلەن ئەركىلىتىپ، مەرغۇللىتىپ ئېيتقان ناخشىسى گويا ھەيۋەتلىك تاغ تىزمىلىرىنى، ئۇنىڭ تىك چوققىلىرىدا پەرۋاز قىلىپ يۈرگەن قەيسەر بۈركۈتلەرنى، دولقۇنلىنىپ ئېقىۋاتقان ئەزىم دەريالارنى، بۈك-باراقسان ئورمانلىقلارنى، شېرىن مېۋىلىك باغلارنى كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى ۋە كىشىلەرنى شۇ يەرلەرگە بېرىپ، بۇ خىل تەبىئىي گۈزەللىكتىن ھۇزۇرلانغاندەك يېقىملىق ھېسسىياتقا چۆمدۈرەتتى.

ناخشىچى ھەقىقەتەنمۇ ئالقىشقا ئېرىشتى، بۇگۈن ئۇنىڭغا ئامەتلىك كۈن بولدى، باھالىغۇچىلارمۇ رازىمەنلىك بىلەن باش لىڭشىتىپ، مەردلىك بىلەن نومۇر كۆرسەتتى. ئۇ خۇشال ئىدى، خۇشاللىق ئۇنى ئاسماندەك يۇكسەكلىككە، ئوتلۇق قۇياشنىڭ سۈبۈى پەيتىدىكى تارام-تارام ئالتۇن نۇرلىرى ئىچىگە ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ۋۇجۇدى تىترەيتتى، يۈرىكى تىپچەكلەيتتى.

قىزىل دۇخاۋا پەردە يېپىلىپ بۇگۈنكى تاللاش مۇسابىقىسىنىڭ تۈگىگەنلىكىدىن بېشارەت بېرىلگەندە، ناخشىچى سەھنىدىن يۈگۈرۈپ چۈشۈپ، ئەتراپقا چېچەنلىك بىلەن قارىدى. ئۇنىڭ كۆزى، كۆڭلى كىمنىدۇر ئىزدەۋاتقاندەك قىلاتتى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئالدىدا بىر كىشى پەيدا بولدى. ئوتتۇز بەش ياش چامىسىدىكى بۇغداي ئۆڭ، چاچلىرى شالاڭ، كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ تۇرىدىغان بۇ يىگىت دەل ناخشىچى ئىزدەۋاتقان ئادەمنىڭ ئۆزى ئىدى.

— قالتىس ئېيتتىڭىز، ئايىچېچەك، سىزنى تەبرىكلەيمەن! — دېدى يىگىت ھاياجاندىن ئاۋازى تىترەپ، — مەن سىزگە بۇرۇنلا ئىشەنگەن!

— بۇمۇ سىزنىڭ غەلىبىڭىز، ئەكرەم ئاكا! — دېدى ناخشىچىمۇ ھاياجانلىق تىن ئېلىپ، — سىز ئىجاد قىلغان ئېسىل، يېقىملىق مۇزىكا بولمىغان بولسا، مېنىڭ ئاۋازىم قانچىلىكتى!

— ياق، ياق، ئايىچېچەك، — دېدى كومپوزىتور ئەكرەم ئېتىراز بىلدۈرۈپ، — مەن بۇرۇنلا سەزگەن، سىزنىڭ نەپىسىڭىز ئىسسىق، ئاۋازىڭىزدا بىر خىل سېھرىي كۈچ بار. سىز ناخشا ئېيتسىڭىز تورغاي، تۇمۇچۇق، بۇلبۇل، كاككۇكلارمۇ سىزگە جور بولىدۇ. سىز ناخشىنى بەزىدە تاغ سۈلىرىنىڭ گۈركىرىشىدەك مەردانە دولقۇنلىتالايسىز؛ بەزىدە بۇلاق سۈيىنىڭ بۇلدۇقلىشىدەك يېقىملىق مەرغۇللىتالايسىز! ئەمدى مەن سىز بىلەن تېخىمۇ زىچ ھەمكارلىشىمەن!

ئايىچېچەك ئاكىلىق ھېسسىياتىتا، ئىچكۆيەرلىك بىلەن ئېيتىلغان بۇنداق سەمىمىي سۆزلەرنى ئاڭلاپ تېخىمۇ قاتتىق ھاياجانلاندى، يۈزىگە يېقىملىق كۈلكە يېيىلدى، ئىچ-ئىچىدىن سىرغىپ چىقىۋاتقان خۇشاللىق ياشلىرى خۇددى ئىككى تامچە شەبنەم سۈيىدەك كۆز چانىقىدا پارقىراپ قالدى.

شۇ ئەسنادا، ئۇلارنىڭ يېنىغا گۈلناز ئىسىملىك، ئوتتۇز ياشتىن ھالقىغان بىر

ناخشىچى كېلىپ گەۋدىسىنى كەردى. ئۇ بوينىنى ھەمىشە تەمبۇرنىڭ دەستىسىدەك تۇتۇپ يۇرۇددىغان غاداڭ چوكان ئىدى. شۇ تۇرقىدا، ئۇنىڭ ئەپتىددىن بىر نەرسىگە تىت-تىت بولۇۋاتقانلىقى، نېمىگىدۇر چىددىيالمايۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى. راست، ئۇنىڭ ئاغزى كۆلۈپ تۇرغان بىلەن يۇرىكى قاتتىق يىغلاۋاتاتتى. بۇگۈنكى تالاش مۇسابىقىسىدە ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭ كەلمىدى، نومۇرى چۈشۈپ كەتتى، ناخشىسىمۇ تاماشىبىنلارغا ياقماي، ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

ئۇ قەددى-قامەتلىك، چىراي شەكلى كېلىشكەن ئايال بولسىمۇ، لېكىن، كۆڭلى-كۆڭكىسى تار، ئەقلى ناقىسراق ئىدى. شۇڭا ئۇ كېلىپلا ئۇلارغا نەشتىرىنى تىقتى:

— سېنى تەبرىكلەيمەن، ئايچېچەك! — دېدى ئۇ ئىچى تارلىق بىلەن سوغۇق ھىجىيىپ، — لېكىن بەك كېرىلىپ كەتمە! چاۋاك دېگەن بەزىدە قولنىڭ ئالقىنىددىن چىقسا، بەزىدە دۇمبىسىددىنمۇ چىقىپ قالىدۇ! ئىشقىلىپ، سايرىغانلىقىڭ ھەممىسى بۇلبۇل بولۇۋەرمەيدۇ، خوش، مەن كەتتىم!

ئۇ ئېگىز پاشىنلىق، مېغىزرەك توپلىمىددىن تاس-تاس ئاۋاز چىقىرىپ كېتىپ قالدى. شۇ ھالەتتە ئۇنى ئارتىسلارغا خاس نازاكەت بىلەن ئىرغىتىپ ماڭدى دېگەندىن كۆرە، بوينىنى شاپتۇل قىپقىپ، غىتتاڭشىپ كەتتى، دېگەن تۈزۈك ئىدى.

گۈلنازنىڭ قوپال، تەنىلىك گەپلىرىددىن ئايچېچەكنىڭ دىلى قاتتىق پۇچۇلىدى. تېخى ھېلىلا غەلىبە تەنتەنىسىددىن كۆلۈپ، ئېچىلىپ تۇرغان ئوماق چىرايى بىردىنلا خىرەلىشىپ، ئالا-سىرىق بولۇپ كەتتى. بۇنى سەزگەن ئەكرەم دەرھال ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى:

— ئايچېچەك، ئۇ ئايال ئاچچىق يۇتۇۋاپتۇ، ئۇنىڭ گەپلىرىنى كۆڭلىڭىزگە ئالماڭ. ھاياتتا مۇنداق بىر ھەقىقەت بار: بىر ئادەمنىڭ مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىپ، نام چىقارغان كۈنى كۆپ ھاللاردا ئۇنىڭ ھۇجۇمغا، تىل-ئاھانەتكە ئۇچرىشىنىڭ باشلىنىش چېغى بولىدۇ!

ئىككىيلەننىڭ سۆھبىتى بىمەھەل ئۈزۈلدى. كۈتۈلمىگەندە، ئۇلارنىڭ يېنىغا مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ باشلىقى قۇربانوۋ كەلدى. ئۇ غەلىتە تۇرىلىپ قالغان ئادەم ئىدى: بېشى قاپلاننىڭكىدەك يوغان، تۇمشۇقى كىرپىنىڭكىدەك ئۇچلۇق، بوينى ھاڭغىتىنىڭكىدەك ئۇزۇن ئىدى. شۇنىڭغا قارىماي، ئۇ خۇددى ياش يىگىتلەردەك ياسىنىۋالاتتى. شۇ تاپتا ئۇ چاچلىرىنى مايلاپ، ئۆتكۈر پۇراقلىق ئەتىرلەرنى چېچىپ، كۆزىگە ئامبىرىكىنىڭ قارا گەردىشلىك كۈزىتىس ئەينىكىنى تاقىۋالغانىدى.

— سىزنى تەبرىكلەيمەن، ئايچېچەك، بەك ياخشى ئېيتتىڭىز! — دېدى ئۇ ئايچېچەكنىڭ نازۇك، يۇمشاق بارماقلىرىنى چىڭ قىسىپ، — ئەمدى ئىشەنچىم كامىلكى، سىز بۇ قېتىم غەربىي شىمال بويىچە ئۆتكۈزۈلىددىغان ماھارەت كۆرسىتىش كۆرىكىدە چوقۇم بىرىنچىلىكنى ئالىسىز!

— رەھمەت، قۇربانوۋ ئاكا، — دېدى ئايچېچەك سەل-پەل قورۇنۇپ، — ئىشەنچىڭىزگە رەھمەت! لېكىن ئاشۇرۇۋەتتىڭىز.

— یاقەي!... هەرگىز ئاشۇرۇۋەتمىدىم، — دېدى قۇربانۇۋ تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ، — ياخشى خوراز تۇخۇمىدا چىللار، دېگەن گەپ بار. سىز ئۆزىڭىزنىڭ ناھايىتى خۇش ئاۋاز بۇلبۇل ئىكەنلىكىڭىزنى ئاللىقاچان كۆرسەتكەن.

ئۇلارنىڭ ئەتراپىغا يەنە بىر مۇنچە كىشىلەر توپلاشتى. ئۇلارنىڭ كۆپى ئارتىسلار ئىدى. بىر نەچچە قىز ئايچېچەكنى تەبرىكلەپ، قۇچاقلاپ سۆيدى. بىر نەچچە مۇزىكانتلار ئۆزلىرى بىلەن ئوبدان ماسلاشقانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتتى. يەنە بىر مۇنچە تاماشىبىنلارمۇ يىراقتىن ئايچېچەككە قاراپ ھەۋەسلەندى، زوقلاندى. شۇ تاپتا ئايچېچەك خۇشاللىقتىن، ھاياجاندىن ئۆزگىرىپ، تېخىمۇ گۈزەل ۋە ئوماق بولۇپ كەتكەندى. ئۇنىڭ ئۇزۇن كىرپىكلىرى قاپقارا بۇلاق كۆزلىرى يۇلتۇزدەك چاقناپتتى.

ئۇ سىرتقا چىقتى. مانا، راھەتبەخش سالقىن كېچە، ئاسماندا تولۇن ئاي ئۇزۇپ يۈرەتتى، ئۇنىڭدىن تۆكۈلگەن نۇر بىلەن تۇن چىراغلىرىنىڭ كۈمۈش رەڭ شولىسى قوشۇلۇپ، شەھەرنى يورۇق، ئازادە ۋە شادىمان ھالەتكە كەلتۈرگەندى. بايا مانا شۇ يەردە سەلدەك ئېقىپ، لۆمشۈپ تۇرغان ئادەملەر توپى بارا-بارا ئازىيىپ، شالاڭشىپ، كەڭرى مەيدان بوشاپ قالغاندى. ئايچېچەك سومكىسىنى قولتۇقىغا قىسىپ، ئەمدى چوڭ يولغا بۇرۇلاي دەپ تۇرۇۋىدى، ئارقا تەرەپتىن كەلگەن قۇربانۇۋنىڭ يۈمشاق ئاۋازى ئۇنى يولدىن توختاتتى:

— مەن سىزنى ماشىنام بىلەن ئاپىرىپ قويايي، ئايچېچەك، بۇگۈن كۆپ چارچىدىڭىز!

— رەھمەت قۇربانۇۋ ئاكا، ئاۋارە بولماڭ، — دېدى ئايچېچەك نېمىدىندۇر قىسلىغاندەك بولۇپ، — ئۆزۈم كېتىۋېرىمەن.

لېكىن قۇربانۇۋ ئۇنى قويۇۋەتمىدى:

— تۇزۇت قىلماڭ، خان قىز، مانا، ماشىنىمۇ كەلدى، قېنى چىقىڭ!

سىرلىرى يالتىراپ تۇرغان قوڭۇر رەڭلىك پىكاپ غىرىلداپ كېلىپ ئۇلارنىڭ يېنىدا توختىدى. قۇربانۇۋ پىكاپنىڭ ئالدى ئىشىكىنى ئېچىپ، ئايچېچەككە تەكەللۇپ قىلدى:

— قېنى، مەرھەمەت، بىمالال چىقىۋېرىڭ!

ئايچېچەك ئامالسىز قالدى، قۇربانۇۋ ئۇنى يامان يەردە قىسماققا ئالغاندى. ئۇ قورۇنۇپ، ئوڭايسىزلىنىپ، ئالدى-ئارقىسىغا نەچچە قاراپ، ناھايىتى تەسلىكتە ماشىنىغا چىقتى. چىقتى-يۇ، ئىختىيارسىز يۈرىكى سېلىپ كەتتى.

قۇربانۇۋ ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىدا قاڭتىيىپ ئولتۇرۇپ، ئايچېچەكنى گەپكە سېلىشقا باشلىدى:

— شۇنداق قىلىپ، بۇگۈن يولدىشىڭىز ئۆيدە يوق دەڭ، ھەي، ئېسىت!... سىزنىڭ بۇگۈنكىدەك خۇشال كۈنلىرىڭىزدە، ئۇنىڭ ئۆيدە بولمىغىنى يامان بوپتۇ. سىزنى ئەلۋەتتە تەبرىكلەپ، قۇتلۇقلاپ، خۇشاللىقىڭىزغا غەلىبىڭىزگە ھەمدەم بولۇشى كېرەك ئىدى-دە!

Altunay

— هېچقىسى يوق، — دېدى ئايچېچەك خاتىرجەم ھالدا، — يولدىن كەلگەندىن كېيىن تەبرىكلىمىمۇ ئۇلىغۇرىدۇ. ئۇنىڭ مېنىڭ كەسپىمنى سۆيۈپ، قوللىغانلىقىمۇ مەن ئۈچۈن ئەڭ چوڭ تەبرىكلەش!

— مۇنداق دەڭ... — دېدى قۇربانۋۇ مەسخىرە ئارىلاش كۈلۈپ، — گەرچە بىرىڭلار تاغدا، بىرىڭلار باغدا بولساڭلارمۇ تۇرمۇشۇڭلار خېلى مەنىلىك ئۆتىدىغان ئوخشايدۇ، قايىلىمەن، قايىلىمەن! لېكىن مۇنداق تۇرمۇش ھەرقانچە مەنىلىك بولسىمۇ، ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ كەتسە، ھامان بىر يەردىن دەز كەتمەي قالمايدۇ! چۈنكى ھەر ئىككىڭلار ياش - دە! خوش، مۇنداق بولسۇن ئايچېچەك، — قۇربانۋۇ ئەمدى قارماققا يەمچۈك ئىلىشقا باشلىدى، — سىز ھازىر ئەلگە تونۇلۇۋاتىسىز، ناخشا چولپانلىرىنىڭ قاتارىغا كىرىپ قالاي دېدىڭىز، ئەمدى سىزنى ئاسراپ، قىينىچىلىقىڭىزنى ھەل قىلىمساق بولمايدۇ. مەن ئېرىڭىزنى يۆتكەشكە ۋەدە بېرەي، قاتناش شىركىتىدىن بىزنىڭ سىستېمىغا يۆتكەپ كېلىپ، ھەممىسە سىزنىڭ يېنىڭىزدا تۇرىدىغان بىر ئىشقا قويايلى، قانداق دەيسىز؟

ئەگەر راستىنلا شۇنداق بولغان تەقدىردە، يالغۇز ئايچېچەكنىلا ئائىلە يۈكى يېنىكلەپ قالماي، بەلكى ئېرىمۇ يولنىڭ ئازابىدىن، غېرىپ - غۇربەتچىلىكتىن قۇتۇلۇپ، تۇرمۇشنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرەلەيتتى.

ئايچېچەك تۇرۇپلا يەنە ئويلىنىپ قالدى: قۇربانۋۇ راستىنلا شۇنداق قىلارمۇ؟ بۇ ئادەم نېمە ئۈچۈن تۇيۇقسىزلا بۇنداق غەمگۈزار قىياپەتكە كىرىپ قالدى؟ بۇ ئىشنىڭ كەينىدە بىرەر شۇم غەرەز بارمۇ - يوق؟ توۋا، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم - ھە؟ بىر ئادەم ياخشى كۆڭۈل بىلەن ياخشىلىق قىلاي دېسە، نېمە ئۈچۈن بىھۇدە گۇمانخورلۇق بىلەن ئۇنىڭ سەممىيىتىگە، دىيانىتىگە شەك كەلتۈرىمەن!؟

ئايچېچەك ئەنە شۇنداق گاددىراچ خىياللار بىلەن قۇربانۋۇغا نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قالدى. پەقەت قۇربانۋۇنىڭ ئۆزىدىن گەپ كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەندىلا ئاندىن:

— ھەممىتىڭىزگە رەھمەت، جۈيجاڭ! — دەپ قويدى.

قوڭۇر رەڭ پىكاپ ئايچېچەكنىڭ ئۆيىنىڭ ئۈدۈلىدىكى يولنىڭ چېتىگە كېلىپ توختىدى. ئايچېچەك پىكاپتىن ئالدىراپ چۈشتى ۋە ئۆي تەرەپكە كېتىۋېتىپ:

— رەھمەت قۇربانۋۇ ئاكا، سىزنى ئاۋارە قىلدىم، — دېدى.

— توختاڭ ئايچېچەك، — دېدى قۇربانۋۇ ۋە ماشىنىدىن چۈشۈپ ئايچېچەككە يېقىن كەلدى، — مەن سىزنى ئىشىكىڭىزگىچە ئاپىرىپ قويايى، ياخشى ئىش دېگەننى ھەق داددىغا يەتكۈزۈپ قىلغۇلۇق!

قۇربانۋۇ ئايچېچەكنى تاريولدا قولتۇقلاپ ماڭدى. ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە، ئايچېچەكنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ:

— خوش ئەمىسە، ياخشى چۈش كۆرۈڭ! — دېدى ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ.

ئايچېچەك تېزلا قولىنى تارتىپ، رەسمىيەت ئۈچۈن بولسىمۇ، تەكەللۇپ قىلدى:

ـ ئۆيگه كىردىڭ، بىرەر پىياله چاي ئىچىپ كەتمەمسز!

ـ خوش، ئۆيىڭىزنى كۆرۈۋالدىم، ـ دېدى قۇربانۇۋ ئالىيجانابلىق بىلەن، ـ كېيىن پۇرسەت بولۇپ قالار!

ئۇلار خوشلاشتى، ئايچېچەك ئۆيگه، قۇربانۇۋ ماشىنغا قاراپ ماڭدى.

ئايچېچەك ئۆيگه كىرىپ، لامپۇچكىنى ياقتى، ئۆي يوپيورۇق يورۇدى. مانا، ئۇنىڭ ئىشچان، ئەپلىك قولى بىلەن زامانغا لايىق، كۆركەم سەرەمجانلانغان ئازاده، پاكىز ئۆي! ئۆيدىن ئۆزگه تونۇش يېقىملىق خۇش پۇراق كېلەتتى. تورۇسغا ئالتۇن رەڭلىك قەغەز چاپلانغان چاققانغىنا ئىككى ئېغىزلىق بۇ ئۆي ئۇنىڭغا يەتته يىل غەمخانه بولدى. بۇ يەرده ئۇ، تۇنجى پەرزەنتنى ساباھەتنى تۇغۇپ، بېقىپ، بەش ياشقا كىرگۈزدى. ھازىر بۇ قىز ھەپتىلىك يەسلىمده تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ غەمخانه ئۇنىڭغا ھازىرغىچە سۆيگۈ ـ مۇھەببەت بىلەن بەخت ـ ھالاۋەت كەلتۈردى، ئېرى ھەپتە ـ ئون كۈنده بىرەر قېتىم مېھماندەك كېلەتتى، ھەر كەلگەنده، مۇھەببەتنى، سېغىنىشنى ۋىسالىغا يەتكۈزۈپ، بۇ ئاددىي ئۆيگه ھاياتنىڭ چەكسز لەززىتىنى ئېلىپ كېلەتتى؛ كەتكەنده بولسا، سۆيگۈ ريشتىسىنى تېخىمۇ چىڭىتىپ، ھىجران ئوتىنى ئۇلغايتىپ كېتەتتى. كۈنلەر ئەنه شۇنداق سىرلىق، قىسقا دەقىقىلەر بىلەن تۈيدۇر ـ ماي، خۇشال ـ خورام ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى...

لېكىن ئايچېچەك بۇگۈن نېمە ئۈچۈندۇر، بىر خىل يالغۇزلۇق، غېرىبلىق ھېس قىلدى. ئېھتىمال، ئۇ كۆڭلىدىكى ھاياجان بىلەن خۇشاللىقلىرىنى ئېيتىددىغان سىرداش تاپالماي، شۇنداق بولۇۋاتقانىدۇ! ئۇ ئىختىيارسز قىبىله تامغا ئېسىلغان ئەينەكلىك رامكىغا قاردى. ئۇنىڭدا ئېرى بىلەن ئىككىسىنىڭ بىر ـ بىرىگه يانداشىپ چۈشكەن رەڭلىك سۈرىتى بار ئىدى. ئۇ بۇنىدىن يەتته يىل بۇرۇن، ئىككىسىنىڭ ھېچقانداق ھەشەم ـ دەرەمسز، ئاددىغىنه، ئەمما شاد ـ خورامىلىق ئىچىده ئۆتكۈزگەن بەختلىك تويىنىڭ خاتىرىسى ئىدى. رەسىمده، ئايچېچەك خۇددى ئاق قۇ پەرلىرىدەك ئاپئاق، يارىشىملىق توي كىيىمىده، پۇتۇن بەدىنى كۈلۈپ تۇرغاندەك بەختىيارلىق ئىچىده قىلىقلىنىپ تۇراتتى. ئۇ شۇنچىلىك زىلۋا ھەم نازاكەتلىك ئىدى. ئۇنىڭ ئوڭ يېنىدا تۇرغان ئېرىمۇ خۇشال ۋە مەغرۇر ئىدى. ئۇنىڭ بۇرۇتى ئەمدىلا خەت تارتقان ئاق سېرىق يۈزى بىلەن ئوتلۇق كۆزلىرىده بەخت ۋە مەستخۇشلۇقنىڭ يىللىق تەبەسسۇمى قېتىپ قالغاندى. ئۇلارنىڭ ھاياتقا تاشلىغان بىرىنچى قەدىمى ئەنه شۇ مەنزىلدىن باشلاندى. شۇنىدىن بېرى، ئۇلار ئۆزلىرىگه تەئەللۇق بولغان ھايات يۈكىنى زىممىسىگه ئارتىپ، ھەر قايىسىسى ئۆز يولىدا بىر قەدەم، بىرقەدەمدىن ئالغا كېتىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ سۆيگۈ ـ مۇھەببىتى، ئەقىده ـ ئېتىقادى شۇنچە چىڭ ۋە كۈچلۈك بولۇشىغا قارىماي، كېتىۋاتقان مەنزىلى، بېسىۋاتقان مۇساپىسى ئوخشاش بولمىغاچقا، بىر ـ بىرى بىلەن كەمدىن ـ كەم دىدارلىشىشقا مەجبۇر ئىدى. بۇ ھال بەزى چاغلاردا، بولۇپمۇ، بۇگۈنكىدەك چەكسز خۇشاللىققا چۆمگەن ياكى كۈتۈلمىگەن كۆڭۈلسزلىكلەرگه گىرىپتار بولغان ۋاقىتلاردا، ئايچېچەكنى بىئارام قىلاتتى، خۇشال كۆڭلى بىردىنلا غەشلىككه

تولۇپ، ئۆزىنى بەكمۇ تەنها ۋە مىسكىن سېزەتتى.

ئايىچېچەك ئورۇنغا كىرىپ يېتىپمۇ ئۇزۇنغىچە ئۇخلىيالمىدى. بىرىدىنلا كۆز ئالدىدا يەنە ئېرى گەۋدىلەندى. ئېرىنىڭ يېقىملىق، خۇشپېچىم چىرايى ئۆزىگە قاراپ كۈلۈپ تۇرغاندەك، مۇسكۇللىرى يېتىشكەن بېجىرىم قوللىرى بىلەن ئۆزىنىڭ ئاللىقاندىاق نازۇك، سەزگۈر يەرلىرىنى سىلاپ، غىدىقلاپ ئويناۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىغا بىر خىل لەززەتلىك سېزىم تارقىغاندەك بولدى. ئۇ يۇمشاق ئورۇندا تولغاندى ۋە ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا:

— نەدىسەن، سابىر! — دەپ توۋلىۋەتتى.

2

يوللار، ئېھ، يوللار، نېمىدېگەن خاسىيەتلىكسەن!

سەن بىلەن ئىنسانلارنىڭ قەلبى تۇتىشىدۇ، سەن بىلەن ئادەملەرنىڭ ئارزۇ-ئىستەكلىرى قانىدۇ، سەن بىلەن ھىجران ئوتىدا كۆيگەنلەر ۋىسال تاپىدۇ، سېنىڭ چەكسىز مەنزىللىرىڭدە ھاياتلىق رىشتىسى بىر-بىرى بىلەن ئۇچىشىپ، گىرەلىشىپ، مۇستەھكەملىنىدۇ!

مانا شۇ ھاياتلىق رىشتىسىنى بىر-بىرىگە ئۇلاپ، سۆرەپ كېتىۋاتقان مىڭلىغان ئەزىمەتلەر ئىچىدە سابىرمۇ بار. ئۇ ئون نەچچە يىلدىن بېرى مانا شۇيول بىلەن مانا شۇ ھاياتلىق رىشتىسىنى توشۇيىدىغان ماشىنا بىلەن سىرداش! ئۇ ھازىر بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدۇ، تۇگىمەس يوللار ئۇنى چېنىقتۇرغان، ئۇنىڭ بىر چاغلاردىكى سېرىق تۈكلىرى پارقىراپ تۇرىدىغان ئاق سېرىق يۈزى ھازىر چۆل بورىنى بىلەن پىششىپ، تاۋلىنىپ، بەئەينى يۇلغۇن رەڭگىدەك ئۆزگىرىپ كەتكەن؛ ھەمىشە سەگەكلىك بىلەن يىراقتىكىلىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى خۇددى بۇركۇتنىڭكىدەك ئۆتكۈرلىشىپ كەتكەن؛ كېچىكۈندۈز تۆمۈر-تەسەك بىلەن ھەپىلىشىپ تۇرىدىغان قوللىرى خۇددى چويۇندەك قېتىپ كەتكەن! بېنزىن ئورنىدا سەلەركە كۆيىدىغان سەككىز تونىنلىق ھەيۋەتلىك ماشىنا ئۇنىڭ دوستى. «چۆل بۇقىسى» دەپ نام ئالغان بۇ ئۇلپىتى بىلەن بۇ يوللاردا ئۇ قانچە يىل، قانچە ئاي، قانچە كۈنلەرنى جاپا-مۇشەققەت بىلەن ئۆتكۈزمىدى؟! قانچە-قانچىلىغان قۇتلۇق ھېيىت-بايرامىلارنى غېرىبلىق، تەنھالىق بىلەن تاش ئۆتەكلەردە قارشى ئالىمىدى؟! ئۇ بۇ يوللارنىڭ تاش-تۇپىرىقى، گۈل-گىياھى، جان-جانىۋارلىرى بىلەن تونۇش، سىرداش! يوللارنىڭ قار-يامغۇرى، بوران-چاپقۇنى، ئىسسىق-سوغۇقلىرى ئۇنىڭ بىلەن ئۇلپەت!

سابىر بۇگۈنىمۇ جېدەللەپ ماڭدى. ئۇ قايسىبىر قونالغۇدىن يېرىم كېچىدە ئويغىنىپ يولغا چىققان پېتى ھازىرغىچە ناشتا-ناھاسىز گۈرۈلدەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئايرىلغىنىغا مانا بۇگۈن ھەپتىدىن ئاشتى، ئۇ قىزى ساباھەتنى، مەھبۇبىسى ئايىچېچەكنى بەكمۇ سېغىندى، شۇڭا ئۇ ئالدىراپتتى.

يىراقتىن ئۇنىڭغا تونۇش بىر يەر كۆرۈندى. بۇ، كوچىسىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئەللىك مېتردىن ئاشمايدىغان، ئۆيلىرى قىڭغىر-سىڭغىر كىچىككىنە بىر ئۆتەڭ ئىدى. ئۇنىڭ تۆت ئەتراپىدا چەكسىز كەتكەن قاقاس چۆل ھۇۋۇلداپ تۇراتتى. بۇ يەردە نەبىر ئالقانچىلىك سايە تاشلاپ تۇرىدىغان بىر تۇپ دەرەخ؛ نەبىر شىرىلداپ ئېقىپ تۇرىدىغان بىلەكچىلىك ئېرىق يوق ئىدى. ئادەمنىڭ تاپىنى ئاستىدا دالىيىپ ياتقىنى ھاياتلىق تومۇرى ئۇزۇلگەن، گۈزەللىكى نابۇت قىلىنغان كۆيۈك زېمىن ئىدى. بۇ يەر قىش پەسلىدە گويا جاھاننىڭ جىمى جۇت-شۇدرغىنى يىغىلغاندەك، ئادەم چىدىغۇسىز سوغۇق بولاتتى. يازدا بولسا، ئوت-يالقۇن دۇنياسىغا ئايلىناتتى. قاقاس چۆل باغرىدىن يالىلداپ ئۇرۇلۇۋاتقان قىزىق ھارارەت تەپتىدىن ئادەمنىڭ تاپىنى كۆيۈپ، مېڭىسى قاينايتتى. شۇ تۈپەيلىدىن ئۇ يەر ئادەم تۇرغۇسىز دەرىجىدە كۆڭۈلسىز ۋە زېرىكمىشلىك ئىدى. ئەمما سابىردەك جاپاكەش شوپۇرلار ئۈچۈن بۇ يەر گويا جەننەت ھۇزۇرىنى بېرىدىغان ئاۋات، كۆركەم جاي ھېسابلىناتتى.

سابىر ئۆتەڭگە كىلىپ توختىدى، ماشىنىدىن چۈشۈپلا سول تەرەپتىكى ئاشخانىغا قاراپ ماڭدى. ئاشخانىنىڭ شاخ-شۇمبىلار بىلەن يېپىلغان پېشايۋانىدا يېڭى سويۇلغان قوينىڭ يېرىم يارتىسى ئېسىقلىق تۇراتتى. ئاشخانىدىن چۈمۈچ-ساپىلىقلارنىڭ تاراق-تۇرۇقى بىلەن بىر نەچچە خېرىدارنىڭ گۇڭۇر-مۇڭۇر پاراڭلىرى ۋە ئۇنىئالغۇدىن قايىسىبىر نا ئۈستا ناخشىچىنىڭ ئېزىلەڭگۈ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. سابىر ئاشخانىغا بېشىنى تىقتى، شۇ ھامان ياش بىر بالىنىڭ ئۈنى تەكلىپ قىلىپ ئېيتقان سۆزلىرى خۇددى پىلىموتنىڭ ئوقىدەك ياڭراپ كەتتى:

— كەلسىلە مېھمان، كەلسىلە! نېمە يېسىلە شۇ بار: لەڭمەن، سومەن، چۆچۈرە، مانتا!... ھەي، مېھمانغا چاي ئەكىلىڭلار، چاي!

سابىر ئاشخانىغا كىرىپ، تۆت تەرىپىگە قارىدى. ئادەم كۆپ ئەمەس ئىدى. تام يېنىغا قويۇلغان يۇمىلاق شىرەدە ئۈچ ئادەم ھاراق ئىچىپ ئالىتاغىل سۆزلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇلاردىن تۆت قەدەم نېرىدىكى شىرەدە بەستى-بويى كېلىشكەن، قاپىلان باش، تەمبەل بىر يىگىت ئۆزى يالغۇز پىۋا ئىچىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ بەدىنىگە چاپلىشىپ كەتكەن كۆك مايىكىسىدىن بېجىرىم بۆلجۈڭلىرى بۆرتۈپ چىقىپ تۇراتتى. ئۇمۇ شوپۇر بولسا كېرەك، ئېيىق تاپىنىدەك يوغان قوللىرى قوپال ۋە يىرىك؛ قارامتۇل، گۆشلۈك يۈزى ماي ھەم مەينەت ئىدى.

سابىر ھېلىقى ھاراق ئىچىپ ئولتۇرغانلارنىڭ يېنىدىن يانداپ ئۆتۈپ، بۇلۇڭدىكى بوش بىر ئورۇنغا كېلىپ ئولتۇردى.

— ئۆزلىرى نېمە يەيلىكىن، مېھمان؟ — دېدى ياش بىر چوكان دەسمال بىلەن شىرەنى سۈرتۈۋېتىپ، ئۇنىڭ تار، نېپىز كۆڭلىكى ئىچىدە بېغىرداقسىز سېمىز ئەھچىكى لىغىرلاپ تۇراتتى.

— بىر تەخسە لەڭمەن، — دېدى سابىر بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي.

— خوپ، مانا ھازىر...

چوكان ئەچكىرى كىرىپ كەتتى، سابىر ئالدىدىكى چەينەكتىن پىيالىگە چاي قۇيۇپ بىر ئوتلام سۈمۈردى. سۈمۈردى - يۇ، چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ تەسلىكتە يۇتتى. چۈنكى چاي تۇزلۇق ھەم يىلمان ئىدى. بۇ يەرنىڭ ھەممە نەرسىسى شۇنداق: ئۇنىڭ-دىن چۆل ھىدى پۇراپ تۇرىدۇ، ئۇسسۇزلۇق بىلەن ئاچلىقنى بىسىش ئۈچۈن ئۇنى يېمەي، ئىچمەي چارە يوق!

سابىر چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ، ئۆزىدىن بىر نەچچە قەدەم نېرىدا ھاراق ئىچىپ ئولتۇرغان ھېلىقى بىر نەچچەيلەننىڭ كۆلكە - چاقچاقلىرىغا قۇلاق سالدى. شۇ تۇرقىدا ئۇلارنىڭ چىراي - شەكلى، ياش - قۇرامى، تەقى - تۇرقىدىن كۆرە، ئۆز قىسمەتلىرى ھەققىدە سۆزلەۋاتقان پاراڭلىرى تارتىملىق ئىدى. ئۇلار ئوتتۇز، ئوتتۇز بەش ياش ئەتراپىدىكى گەپدان، ئالمقاپ يىگىتلەر ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىنچىكە، بۇرۇت قويۇۋالغان، قولىغا رومبا شەكلىدىكى ئالتۇن ئۈزۈك سالغان، مەيدىسى يۇگلۈق، دوغلاق بىرى يېقىندا ئۇرۇمچىگە يۆتكىگەن بىر ماشىنا تېرىسىنى ئەچكىرىگە قانداق ئېلىپ بارغانلىقى، ئۇ يەردە پىيىگە چۈشكەن بازار باشقۇرۇش خادىملىرى بىلەن باجگىرلارنى قانداق ئەپلىگەنلىكى، بىر ماشىنا تېرىدىن قانچىلىك پايدا ئالغانلىقى، بۇ ئىشتا ئۆزى يالىلىغان شوپۇرنىڭ قانداق جانپىدالىق كۆرسەتكەنلىكى توغرىسىدا ماختىنىپ سۆزلەۋاتاتتى.

— شۇپۇر تونۇشمىدى ساڭا؟ — قىزىقىپ سوردى ئۇنىڭ يېنىدىكى ئۇزۇنتۇرا بىرى.

— ماڭا تونۇش ئەمەس، پۇلۇمغا تونۇش! — دېدى تېرە سودىگىرى تېخىچۇ كۆرەك ئاۋازدا، — ھازىر پۇل دېگەننىڭ كىرمەيدىغان تۆشۈكى، ئاچىمايدىغان قۇلۇپى يوق!

ئۇنىڭالغۇدىن بىر ئەر كىشىنىڭ ئادەمنى بىزار قىلغۇچى بوغۇق، يېقىمسىز ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. تېرە سودىگىرى بۇنى ئەمدى ھېس قىلغاندەك، قازان بېشى تەرەپكە قاراپ ۋارقىرىدى:

— ساردىخان ئاچا، ھوي، ساردىخان ئاچا دەيمەن؟ باشقا ياخشىراق لېنتىلار يوقمۇ؟ بۇنىڭ نەرى ناخشا؟! ئەسكى لاتىنى يىرتقاندا چىققان ئاۋازمۇ بۇنىڭدىن ياخشىراق!

ساردىخان — گېپىلدىكى پوقىقى باراڭدىكى قاپاقتەك ساڭگىلاپ تۇرىدىغان، غورا قاپاق، سېمىز، ئەمما ئەرلەردەك گۈس - گۈس دەسسەپ يۈرۈدىغان گەپدان، چىقىشقاق بۇ ئايال مۇشۇ قاقاس چۆللۈكتىكى ئۆتەڭدە «ساردىخان لەڭمەن» دېگەن نام بىلەن مەشھۇر ئىدى. ئۇ تېرە سودىگىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، قازان بېشى تەرەپتىن ئۆردەك-تەك ئىغاڭلاپ، پوقىقىنى لىغىرلىتىپ، خۇش خۇيلۇق بىلەن چىقىپ كەلدى.

— خوش، غوجام؟ — دېدى ئۇ پۇشۇلداپ، — نېمە ئاڭلىغۇلىرى كېلىۋاتىدۇ؟

— نېمە ئاڭلايىتتۇق، ساردىخان ئاچا، — دېدى تېرە سودىگىرى خۇشامەتكويلۇق بىلەن، — ئۆزلىرىنىڭ كۆلكە - نازىدەك شوخراق ناخشا - پاخشىلار بولسا ئاڭلىمايمىزمۇ!

— ئوبدان، غوجام، ئوبدان، سىلىگە يارايدىغان ناخشىلارمۇ چىقىپ قالار، — دېدى ئۇ ۋە ئەچكىرىگە قاراپ توۋلىدى، — ھوي ئايىپاشا بالام، ھېلىقى ئىسون كويىغا

Altunay

ئەكەلدۇرگەن لېنتاڭنى قويۇپ بەرگىنە، بۇ غوجاملارغا.

ياش چوكان جاۋەننىڭ تارتىملىرىنى ئاختۇرۇپ، گېزىتتىكە ئورالغان بىر لېنتىنى ئالدى ۋە ئۇنىڭالغۇغا سېلىپ، كۆنۈپكىنى ئاستا بېسىپ قويدى. ئاز جىملىقتىن كېيىن، ئۇنىڭالغۇدىن نازۇك، يېقىملىق بىر ئاھاڭ ئاستا-ئاستا كۆتۈرۈلۈپ كەلدى. سابىر چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى، چوكا تۇتقان قولى تەخسە ئۈستىدە لەيلەپ قالدى. ئاھ ...نېمىدېگەن تونۇش مۇزىكا، تونۇش ئاھاڭ-ھە! ؟

دەسلەپتە تاڭ شامىلىنىڭ تاتلىق ئەركىلەشلىرى ئىچىدىكى ئاستا ئەما نازاكەتلىك، سىلىق پىچىرلىشىدەك؛ ئاندىن قۇشلارنىڭ بىھوشلانغان چاغدىكى سىرلىق چۇرۇقلاشلىرىدەك نەپىس كۈي ئاڭلاندى؛ ئۇنىڭدىن كېيىن بولسا، ئاشۇ يېقىملىق، ياڭراق سادالار بىلەن ئويغانغان قىزنىڭ ناخشىسى...

تاغنىڭ تەڭرىسى سەندە، ئەزىز يۇرتۇم، ئانا تاردم،
زېمىننىڭ كەڭرىسى سەندە. غۇرۇرۇڭ نەزمىسى مەندە.

ناخشا گويا پەرزەنتكە تەشنا ئانا قۇچىقىدىكى بوۋاقنىڭ تۇنجى قېتىم ۋىلىقلاپ كۈلۈشلىرىدەك يېقىملىق ۋە راھەتبەخش؛ ۋۇجۇدى سۆيگۈ لەززىتىدىن بىھوشلىنىپ، يىگىت باغىردا ئېرىپ كېتىۋاتقان بەختلىك قىزنىڭ نازلىق ئەركىلەشلىرىدەك تاتلىق ۋە ئوماق ئىدى.

تاغنىڭ تەڭرىسى سەندە، ئەۋلادقا بېرەر ئىلھام،
غۇرۇرۇڭ نەزمىسى مەندە. بوۋاملار قەبرىسى سەندە.

ئاشخانا ئىچى گويا تىمتاسلىق ئىچىدە قېتىپ قالغاندەك سۈكۈتكە چۆمدى. ناخشىچىنىڭ ئاۋازىدىكى بۇلبۇلنىڭكىدەك خۇش ناۋا، ناخشا مىلودىيىسىدىكى ئاتەش كەبى جەزبىدارلىق گويا پەرىشتىنىڭ نۇرلۇق جامالىدەك ئەتراپتىكى جىمى مەۋجۇداتنى ئۆزىگە ئەسىر قىلغان، ئۇنىڭ ئىلاھى سېھرىدى كۆچىدىن زېمىننىڭ تىنىقلىرى ئۆچۈپ، گويا يەر ئۆز ئوقىدا ئايلىنىشتىن توختاپ قالغاندەك ئىدى.

ئاھ، ناخشا، ئېيتقىنا، يۇرتكى سوقۇپ، ھېسسىياتى ئۇرغۇپ تۇرغان خەلق سېنىڭ سىز ياشىيالامدۇ؟! ئۇلار بۇشۇكىدە تۇرۇپلا «ئەللەي ناخشا» لىرىدىن ھۇزۇرلىنىشنى، ئايىغى چىقىپلا خامان ناخشىلىرىنى توۋلاشنى ئۆگەنگەن! ئۇلارنىڭ جاپا-مۇشەققەتلىك تۇرمۇشى، ئاجايىپ قىسمەتلەرگە تولغان مۆجىزىلىك ھاياتى مانا شۇ ناخشا-غەزەل بىلەن تېخىمۇ چوڭقۇر مەنىگە ۋە سېھرىدى كۈچكە ئىگە بولغان! ئۇلار قەلبىدىكى گۈزەل ئارزۇ-ئارمانلىرىنى، شادلىقى بىلەن قايغۇسىنى، ئۆتمۈشى بىلەن كېلىچىكىنى، مۇھەببىتى بىلەن نەپرىتىنى ئەنە شۇ ناخشا-غەزەللەر ئارقىلىق ئىزھار قىلغان! ناخشا ئۇلارنىڭ سۆيگۈسى، جېنى ۋە پەخرى!

ناخشا-غەزەلنىڭ پىر ئۇستازى — پىر چەڭگىمۇ ئۆز ھاياتىنى ئىنسانىيەتنىڭ شات-خورامىلىقى ئۈچۈن ناخشا ئېيتىپ ئۆتكۈزگەچكە، خۇدامۇ ئۇنىڭدىن تەسىرلىنىپ، ئۇنىڭغا مىڭ يىلدىن كۆپرەك ئۆمۈر ئاتا قىلغان ئەمەسمۇ؟

ناخشا بىلەن تەڭ يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن ئوخچۇپ، تومۇرلىرىنى بويلاپ تاراۋاتقان شېرىن بىر سەزگۈ ئولتۇرغانلارنىڭ كۆچلۈك ئىچىملىك بىلەن گاراڭلاشقان نېرۋىلىرىنى بىردىنلا سەگەكلەشتۈردى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى قارا چوقۇر بىرى ئورنىدىن تۇرۇپ، بىر بوتۇلكا ھاراقنى قولىغا ئېلىپ:

— پاھ ... پاھ ... ئەمدى ئىچىدىغان يېرى كەپقالدى، ئاغىنىلەر! — دېدى ھايجانلانغان، ھايجاندىن ئورا كۆزلىرى پارقىراپ كەتكەن ھالدا، — مۇشۇ ناخشا ئۈچۈن ... بۇ ناخشىنى ئېيتقان ناخشىچى ئۈچۈن ئىچەيلى!

— ھەي، بىردەم قىسىپ ئولتۇرغىنە! — دېدى تېرە سودىگىرى چالۋاقاپ، — ناخشىنى ئاخىرغىچە ئاڭلىۋالايلى!

ناخشا گاھىدا تاغ شارقىراتىمىسىنىڭ گۈلدۈرلىشىدەك مەغرۇر ۋە ياڭراق، گاھىدا بۇلاق سۈلىرىنىڭ شىرقىرىشىدەك نەپىس ۋە مۇڭلۇق ناۋا ئىچىدە داۋام قىلىۋاتاتتى:

مەيلى يۇرگىن مۇزلۇق تاغلاردا، سېنىڭ قەلبىڭ مەن بىلەن،
قەلبىم ئوتلۇق قەلبىڭگە تۇتاش، مەيلى يامغۇر ياغقان كېچىلەر،
مېنىڭ قەلبىم سەن بىلەن– مۇھەببىتىم بولسۇن زەر قۇياش!...

— ئاھ، ئوت – ئوت! — قارا چوقۇر مەيدىسىنى ئۇۋۇلاپ، ئەسەبىي لەززەت ئىچىدە ئىككى يېنىغا تەۋرىنىشكە باشلىدى. كەيىپتىن ئۇنىڭ كۆزلىرى قىسىلىپ، جاۋغايلىرىدىن شالىسى ئېقىپ قالغانىدى. ئۇ تۈيۇقسىز بۇلۇڭدىكى شىرەدە تاماق يېيىشتىن توختاپ، قۇلىقىنى ئۇنىڭغا دىڭ تۇتۇپ ئولتۇرغان سابىرنى كۆرۈپ كالچايدى:

— قاراڭلار، ئاۋۇ بۇرادەرمۇ ناخشىنىڭ پەيزىنى سۈرۈپ، تاماق يېيىشنى ئۇنتۇپ قاپتۇ!

ئولتۇرغانلار سابىرغا بۇرۇلۇپ قاراشتى، ئاردىدىن بىرى چاقچاق قىلدى:
— چوكىسىغا قارىمامسىلەر، لەڭمەندە ئۇخلاپ قاپتۇ!
— ها ... ها... ها ...
تېرە سودىگىرى ئىككى ياققا چايقىلىپ ئورنىدىن قوپتى. ئۇ، لىق ھاراق توشقۇزۇلغان پىيالىنى قولىغا ئېلىپ، ئېگىز – پەس دەسسەپ سابىرنىڭ ئالدىغا كەلدى:
— شوپۇرمۇ سىز ئاغىنە؟ — دېدى ئۇ ئارقا – ئارقىدىن كېلىۋاتقان ھېقىقىتىن سىلكىنىپ، — تونۇشۇپ قويايلى، قانداق دەيسىز؟ بىر كۈنلەردە بىر – بىر رىمىزگە ئەسقېتىپ قالامدۇق، تېخى! گۈپلا كۆتۈرۈۋېتىڭ!
سابىر تېرە سودىگىرىگە سوغۇق نەزەر بىلەن قاراپ قويدى.
— رەھمەت، يول ئۈستىدە ھاراق ئىچمەيمەن! — دېدى ئۇ ئاغزىغا بىر چوكا ئاش سېلىۋېتىپ.
— تۈزۈت قىلماڭ دەيمەن! — تېرە سودىگىرى كانىدەك چاپلاشتى، — ناخشىنىڭ خۇشالىلىقىدا ئالدىڭىزغا كەپ قاپتىمەن، ئاشۇنداق تاتلىق، چىرايلىق ئاۋاز ئۈچۈن مۇشۇ بىرلا رومكىنى ئىچىۋېتىڭ!
— خىجىل قىلماڭ، بۇرادەر! — دېدى سابىر يەنە شۇ قەتئىيلىكى بىلەن، — يول ئۈستىدە ھاراق ئېچىش قائىدىسىگە خىلاپ!
— ۋاھ! خىلاپ دەڭ! — دېدى تېرە سودىگىرى مەسخىرىلىك كۈلۈپ، — جان شۇنچىلىك دەڭا، شۇنچىلىك!
نەپسى ئىزا تارتقان تېرە سودىگىرى قولىدىكى پىيالىنى ئەمدى ئۇ چەتتە ئولتۇرغان «قاپلان باش» قا دوملاپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى:
— سىزچۇ، ئاغىنە، ۋاقىدە كۆتۈرۈۋېتەمسىز ياكى سىزمۇ ھاراق ئىچمىشتىن قالغانمۇ؟
«قاپلان باش» كۈلۈپ تۇرۇپ زەردە قىلدى:
— ئۆزىڭىز ئىچەلمىگەن ھاراقنى نېمانچە بازارغا سالىسىز؟! جانغا تۇشلۇق ئىش قىلىڭ!
تېرە سودىگىرى بۇنىڭدىنمۇ دەككىسىنى يەپ سالىپايدى، پىيالىدىكى ھاراقنى زەردە بىلەن يەرگە چېچىۋېتىپ، سەنتۈرۈلۈپ جايىغا كېلىپ ئولتۇردى.
ناخشا ئەمدى ئېلېكترونلۇق مۇزىكىنىڭ تەڭكەشلىكىدە شوخ ۋە يېنىك رېتىمغا ئۆزگەردى. تېكىستلەرمۇ ياشلىق، سۆيگۈ، ۋاپا توغرىسىدىكى شوخ بېيىتلار ئىدى:

سالىدىكەن مۇھەببەت
ئوت – پىراقنى ئادەمگە.
بولدى سىرىم ئاشكارا،
ناخشام بىلەن ئالەمگە!

تەس ئىكەنغۇ قىز ئۈچۈن،
كۆيدۈم دېگەن ئەجەبمۇ!
قاچان چىقار يار سەندىن،
سۆيدۈم دېگەن بىر گەپمۇ!...

— ۋاھ - ۋاھ! ياشاپ كەت! ئادەم ئەمەس، بۇلبۇلگويا ئىكەنغۇ بۇ! — دېدى قارا چوقۇر ھاياجاندىن يەلكىلىرىنى تىنىمسىز لىكىلدىتىپ، — كاساپەت، قايسى ناخشىچى بولغىيدى؟

بۇ سوئال ھەممىسىنىڭ دىققىتىنى تارتتى، ھەر كىم ئۆزى بىلگەن ناخشىچىلارنىڭ ئىسمىنى ئاتاشقا باشلىدى:

— ھېلىقى، ناخشىسى بىلەن تەڭ تولغىنىپ، ئەگىيىدىغان زىننەت!

— ياق، ئەمەس! ھېلىقى «يۇرىكىمنىڭ تېگى سەندە» دېگەن ناخشىنى ئېيتىدىغان ئايگۈل...

— ئەمەس، مېنىڭچە، تىللا...

— ياق، ئەمەس! مېنىڭچە، ئالتۇن...

خېلىدىن بېرى ئۇلپەتلىرىنىڭ تالاش - تارتىشىغا زەن قويۇپ، ئۆزىچە غادىيىپ ئولتۇرغان تېرە سودىگىرى بىردىنلا ئۇلارنىڭ گېپىنى تارتىۋالدى:

— بولدى، تالاشماڭلار، ھەممىڭلار دىتسىز، دۆت ئىكەنسىلەر، شۇنىمۇ تاپالىماسىلەر؟ — ئۇ قىڭغىر چىشلىۋالغان تاماكىسىغا ھە دەپ سەرەڭگە چاقاتتى، لېكىن قولىلىرى قولاشماي، سەرەڭگە تاللىرى پىرىلداپ يەرگە ئۇچۇپ چۈشەتتى، ئەتراپتىكىلەر تاقەتسىزلىنىپ، ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراشتى، ئۇ تاماكىسىنى تەستە تۇتاشتۇرۇپ، ئالدىرىماي بىر - ئىككى شوردىدى - دە، ئىنتايىن مۇھىم بىر خەۋەرنى جاكارلاۋاتقاندەك تەنتەنە بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئۇنىڭ ئىسمى ئايچېچەك!

— ئايچېچەك؟! — قارا چوقۇر ئەجەبلەنگەندەك تېرە سودىگىرىگە قاردى، — ھېچ ئاڭلىمىغانلا ئىسىم ئىكەنغۇ بۇ؟

— سېنىڭ قۇلىقىڭغا جىگدە - قاقنىڭ ئىسمىدىن باشقا نەرسە كىرمەيدىغان تۇرسا، بۇنداق چىرايلىق، داڭدار ئىسىملارنى نەدىن بىلەتتىڭ؟! — دېدى تېرە سودىگىرى تەنە بىلەن، — ئاڭلىمىغان بولساڭ، ئەمدى قۇلىقىڭنى دىك تۇتۇپ ئاڭلاپ قوي: ئۇ يېڭىدىن ئۆسۈپ چىقىۋاتقان ناخشا چولپىنى!

— كاساپەت، راستتىنلا قالتىس ئېيتىدىكەن، ئاۋاز دېگەنمۇ شۇنداق تاتلىق، يېقىملىق بولارمۇ! — دېدى ئۇزۇنتۇرا زوقلىنىپ، — ئېرى بار بولغىيمىدى ئۇنىڭ؟

— بولمىسا قانداق قىلاتتىڭ!؟ — قارا چوقۇر قىزغانغاندەك سوردىدى.

— ھى ... ھى ... ئىندەككە كەلتۈرۈشنىڭ ئامالىنى قىلاتتىم - دە! ئۇنىڭ مۇشۇ ناخشىسى ئۈچۈنلا ئالدىدا جان بېرىشكە رازى ئىدىم!

— ۋاھ! سەنمۇ تېخى؟ — تېرە سودىگىرى زەھەرخەندىلىك بىلەن كالچىيىپ كۈلدى، — ئاغزىڭنى تاتلىق ئەتمە، كېچىكىپ قالدىڭ!

— بۇ گەپچە، سەن ئىندەككە كەلتۈرۈۋالغان ئوخشىمامسەن؟

تېرە سودىگىرى ئۆزىچە جىلمىيىپ، كېرىلىپ، خۇددى چوڭ بىر غەلىبىنى نامايان قىلىۋاتقاندەك كۆرەڭلىك بىلەن ئارقىغا قاڭتايدى.

— سەن پو ئېتىۋاتىسەن، داغۋازلىق قىلىۋاتىسەن! — دېدى قارا چوقۇر

قىزغىنانغاندەك ئۆڭۈپ، تاتىرىپ،— ئۇ كىم، سەن كىم؟ سەن بولساڭ ناھايىتى بىر سىپىق تېرىچى، ئۇ دېگەن ئارتىس، ناخشا چولپىنى!

— بىراق، سەنمۇ بىلىپ قوي، ئۇ ئەرشىئەلاغا چىقىپ كەتسىمۇ، يەنىلا ئادەم! ئادەمگە نىمە كېرەك، بىلەمسەن؟ سەندەك ئۆلۈمتۈكىنىڭ جېنى ئەمەس، مەندەك تېرىچىنىڭ تاراقلاپ تۇرغان مۇنەك ـ مۇنەك پۇلى كېرەك!

— راست، ئادەمگە پۇل كېرەك! — دېدى ئۇزۇنتۇرا، — شۇنداق قىلىپ، پۇلنىڭ كۈچى بىلەن ئايچىچەكنى بەرگىدىن ئۇزۇۋالدىم، دېگىنە! ھا ... ھا ... ھا... مانا قىزىق ھېكايە...

تېرە سودىگىرىنىڭ قارامتۇل، خۇنۇك چىرايىغا بىرىدىلا ماختانچاقلىق ئىپادىلىرى تېپىپ چىقتى.

— راست دېدىڭ، بۇ بىر قىزىق ھېكايە ...— دېدى ئۇ يۇڭلۇق مەيدىسىنى سىيلاپ تۇرۇپ، — ئايچىچەكنى دەسلەپ سەھنىدە كۆردۈم، يۈرىكىم سەكپارە بولدى، كېيىن پىيىغا چۈشتۈم. تونۇشۇش ناھايىتى تەسكە توختىدى، بەئەينى ئاسماندىكى ئاينى ئۇزگەندەكلا ئىش بولدى. پۇل دېگەن نەرسە ئاغىنىلەر، يامان جۇمۇ، ھېلىغۇ ئايچېچەك ئىكەن، خىزىرنىمۇ يولدىن چىقىرالايدۇ! ئۇ دەسلەپ نازلىنىپ، ئۆزىنى چەتكە تارتىۋېدى، لېكىن مەردلىك بىلەن خەجلەنگەن قىزىل تىزىلار ئۇنى خۇددى ماگنىتقا تارتىلغان تۆمۈردەك ئاكاڭلارغا چاپلاپ قويدى. ئىشقىلىپ، بىر يىلدىن بېرى، ئۇنىڭ بىلەن ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتىمىز!...

تېرە سودىگىرى تاڭلىينى چەكتى، كۆزلىرىنى قىسىپ جىم بولدى، ئەپتىدىن شېرىن ئەسلىمىلەر ئىچىگە غەرق بولغاندەك بىھوش كۆرۈنەتتى.

— ھە ... ئاندىن، ئاندىن كېيىنچۇ؟ — سوردى قارا چوقۇر شۇلگىينى غورت قىلىپ يۇتۇپ. باشقىلارمۇ ئۇنىڭ ھېكايىسىغا قىزىقىپ قالغانىدى.

— قالغىنىنى سوراپ نىمە قىلىسەن، ئەخمەق!؟ ئېپى كەلسە، سېپى ئۆزىدىن چىقىمىدۇ! — دېدى تېرە سودىگىرى سىرلىق كۈلۈپ، — شەھەرنىڭ بۇلاقبېشى كوچىسىدىن بىر ئۆينى ئىجارىگە ئالدۇق، كۈندە بەزمە، كۈندە ناخشا ... ئويىنىدۇق، كۈلىدۇق، شۇ!

— پاھ، ياشاپ كەت! — دېدى قارا چوقۇر ئۇنىڭ دۇمبىسىگە شاپىلاقلاپ، — كاساپەت چىرايلىقمىكەن؟ ناخشىسىغا ئوخشامدىكەن؟

— نىمىسىنى دەيسەن، ئاداش! — تېرە سودىگىرى ئاغزىنى چاكىلداتتى، — ئۇنىڭدىكى قاش ـ كۆز، ئۇنىڭدىكى ئەمچەك ـ ساغرا! پاھ ـ پاھ! ئايال زاتىدا ئاز تېپىلىدۇ، بۇلاقتەك كۆزىگە تىكىلىپ قاراشقا ئەيمىنىسەن! ساغرىسى دېگەن قازاق قويىنىڭ قۇيرۇقىدەك لىغىرلايدۇ، پۇتۇن بەدىنى مىق ـ مىق ... لېۋىنىڭ ئۈستىدىكى نۇقۇتتەك بىر تال مەك كاساپەتنىڭچىرايلىق يۈزىگە مانا مۇشۇ قولۇمدىكى ئالتۇن ئۈزۈكنىڭ ئالماس كۆزىدەك ياراشقان ـ دە! ھەي ـ ھەي ـ ھەي! «چىراي كۆيدۈرەر، خۇلق سۆيدۈرەر» دېگەن راست ئىكەن! ئۇنىڭدا جاننى ئالىدىغان چىرايمۇ، جانغا جان قوشىدىغان خۇلقمۇ بار، دەڭلا!

Altun9

تېره سوددگىرىنىڭ ئۆزىچە ماختىنىپ، لاپ ئۇرۇپ، ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ۋالاقشىپ سۆزلىشى سابىرنىڭ قاتتىق جېنىغا تەگدى، ئۇنىڭ چىشلىرى كىرىشىپ، مۇشتىلىرى تۈگۈلدى. ھەممىسى قان تەپچىرەپ تۇرىدىغان ساغلام چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى. ئۇ تېرە سوددگىرىنىڭ ھاراق ئىچمۇۋېلىپ، قىپقىزىل يالغان سۆزلەۋاتقانلىقىنى، يېنىدىكى ئۇلپەتلىرىگە قەستەن ئۆزىنى كۆرسىتىپ، ماختىنىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان ھاياسىز گەپلەر ئۆز خوتۇنىنىڭ ئىسمى بىلەن باغلىق بولغانلىقى ئۈچۈن، سابىرنىڭ ئەرلىك غۇرۇرى زەخمە يەپ، خورلۇقى كەلگەندەك بولدى. ئۇ ئىچ ـ ئىچىدىن قاپساپ چىقىۋاتقان ئەسەبىي بىر كۈچنىڭ زەربىدىن يۈرىكىنىڭ چىدىغۇسىز ئاغرىۋاتقانلىقىنى، بەدىنىنىڭمۇ سېزىلەرلىك تىترەۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ شۇ تاپتا، تېرە سوددگىرىنىڭ ئالدىغا يىلپىزدەك ئېتىلىپ بېرىپ، ياقىسىدىن ئېلىشقا، ئايچېچەكنىڭ مۇبارەك ئىسمىنى چىشلەپ تارتقان ئاشۇ بالا تەگكۈر ئاغزىنى قان قىلىشقا تەييار ئىدى. ئۇ دەس ئورنىدىن تۇردى، تېرە سوددگىرىنىڭ تازا بىر ئەدىبىنى بېرىش ئۈچۈن ھازىرلاندى. لېكىن شۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى: بىر چەتتە ئۆزى يالغۇز ئولتۇرغان ھېلىقى «قاپلان باش» يىگىت لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇدۇل كەلگىنىچە تېرە سوددگىرىنىڭ گەجگىسىدىن ئالدى. بۇنداق تۇيۇقسىز زەربىدىن تېرە سوددگىرىنىڭ دەسلەپ كۆزلىرى ئالاق ـ جالاق بولۇپ، ئاغزىمۇ گەپكە كەلمەي قالدى. كېيىن ئۆزىنى ئوڭشاپ، يېنىدىكى ئۇلپەتلىرىگە قاراپ كۆڭلىنى توختاتتى.

ـ سەن يالغانچى ئەبلەغ، كىمگە بوھتان قىلىۋاتىسەن؟! ـ دەپ گۈركىرىدى «قاپلان باش»، ـ ساڭا ئوخشاش تۆت تەڭگە پۇل تېپىپ، ۋىجدانى سۈيۈلۈپ كەتكەن قىزىلكۆزلەرنىڭ دەستىدىن بىزنىڭ ئارتىستلىرىمىزغا كۈن يوقما!؟

ـ پاھ، گەپنى مەن قىلسام، ساڭا نېمە دەز كەتتى، ئاغىنە؟ ـ دېدى تېرە سوددگىرى جان ئاچچىقىدا ھەجىيىپ، ـ ياقامنى قويۇۋەت، بۇنچىلىك ئۆپكە قاققىنىڭغا قارىغاندا، ئايچېچەك سېنىڭمۇ بىرەر نەرسەڭ ئوخشىماىدۇ؟

ـ ئاغزىڭنى يۇم، سېسىق تېرىچى! ـ دېدى «قاپلان باش» تېخىمۇ جۇدۇنى ئۆرلەپ، ـ ئۇ مېنىڭ ھېچ نەرسەم ئەمەس، تېخى ددارىنىمۇ كۆرۈپ باققىنىم يوق. لېكىن شۇنى بىلىپ قويىكى، ئۇ ھەممىزنىڭ سىڭلىسى، ھەممىزنىڭ ناخشىچىسى، ھەممىزنىڭ پەخرى!

ـ پاھ، ئاغىنە! قاتتىق ناخشاپەرۋەر، ئايال پەرۋەر ئىكەنسەن، جۇمۇ! ـ دېدى تېرە سوددگىرى مەسخىرىۋازلىق بىلەن كۈلۈپ، ـ لېكىن سەنمۇ شۇنى بىلىپ قويىكى، ئايال بىلەن ئويناش ئوغۇل بالىنىڭ ئىشى، ئەگەر سەنمۇ ئەركەك بولساڭ، بۇنىڭغا كۆزۈڭ قىزارمىسۇن!

تېرە سوددگىرىنىڭ گېپى ئاغزىدا قالدى، چېكىسىگە تۇيۇقسىز تەگكەن مۇشت زەربىدىن ئوڭدىسىغا ئۇچۇپ چۈشتى. ئەمما ئۇ شۇ ھامان پۇرژىنىدەك قاڭقىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، يەڭلىرىنى شىمايلىدى:

— پاه، قالتىسقۇ سەن! ھارام ئۆلگۈك كەپتۇ – دە، بۇگۈن! — ئۇ چەكچەيگەن كۆزلىرىنى ھەمراھلىرىغا تىكىپ، ۋارقىردى، — كېلىڭلار، بۇ پور كۆتەكنى ئازراق سەگىتىپ قويايلى!

ئۇ بىرىنچى بولۇپ «قاپلان باش» قا تاشلاندى، ئۇنىڭ مۇشتى ۋە پۇتى «قاپلان باش» نىڭ باش كۆزىدە چاقماقتەك ئۇچاتتى، ئۇنىڭ ھەمراھلىرىمۇ ئېسىنى يىغىشىپ، «قاپلان باش» قا تۇشمۇ – تۇشتىن ئېتىلىشتى...

سابىر بايانىندىن بېرى تۇرغان ئورنىدا تۇرۇپلا قالغانىدى. ئۆزى ئۇچۇن تۇيۇقسىز مەيدانغا چۈشكەن خالىس يىگىتنىڭ بايىقى گەپ – سۆزلىرى ئۇنىڭ قورساق كۆپۈكىنى خېلى بوشاتقان، تېرە سودىگىرىگە بولغان قاتتىق غەزىپىنىمۇ بىر ئاز پەسكويغا چۈشۈرۈپ قويغانىدى. لېكىن ئەمدى رەسمىي ئېلىشىش باشلاندى. «قاپلان باش» ئۇلار بىلەن يەككە – يېگانە ئېلىشىۋاتاتتى، سابىر ھېلى ھەم بولسىمۇ، «قاپلان باش» قا ھەمدەم بولۇپ، يالغانچى، كاززاپلارنىڭ راسا بىر ئاللا توۋىسىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ھازىرلىنىپ تۇرغاندا، «قاپلان باش» تېرە سودىگىرى باشلىق ئۈچەيلەننى ھەش – پەش دېگۈچە ئۇرۇپ – چەيلەپ، ياتقۇزۇپ قويدى. ئۇلار ئەمدى ئىنجىقلاپ، ئۇھ تارتىپ، شۇمشەرەپ قېلىشتى. تېرە سودىگىرىمۇ سۇنغان ئىككى چىشىنى ئالقىنىدا سىقىمداپ، بىر شىرە ئاستىدا ئىنجىقلاپ ياتاتتى. «قاپلان باش» ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە تەھدىت ئارىلاش مۇنداق دېدى:

— بىلىپ قوي، سېپىق تېرىچى! بۇندىن كېيىن يەنە ئاشۇنداق يالغان – ياۋداق گەپلەر بىلەن ئاجىزلارغا بوھتان چاپلايدىغان بولساڭ، مەندىن قۇتۇلالمايسەن! سەن بۇگۈن قاراپ تۇرۇپ، ئايچېچەكنىڭ ئىززەت – ھۆرمىتىنى تۆكتۈڭ! ناخشىسىنى ئاڭلىدىڭ، ماختىدىڭ، لېكىن ئۆزىنى يەرگە ئۇردۇڭ! ئۇنى كىم بىلمەيدۇ، يېقىندا قايسىبىر ژۇرنالنىڭ مۇقاۋىسىغا يوغان رەڭلىك رەسىمنى باستى، لېكىن سەن ئۇنى پۈتۈنلەي باشقىچە ئادەمگە ئايلاندۇرۇۋەتتىڭ!

— ئەمدى ... ئاداش ... ئوغۇل بالىچىلىقتا... — دېدى تېرە سودىگىرى ياۋاشلىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، — ئاز – تولا پو ئېتىپ، ئۆز كۆڭلىمىزنى ئۆزىمىز خۇش قىلىپ قويىدۇق! بولمىسا، بۇ كوھىقاپنىڭ يولىنى قانداق تۇگىتىمىز دەڭا!

«ساريخان لەڭمەن» نىڭ ئاشخانىسىدىكى كۇتۇلمىگەن ماجىرا قانداق تۇيۇقسىز باشلانغان بولسا، يەنە شۇنداق تۇيۇقسىز بېسىقتى. «قاپلان باش» ئۆزى يېگەن تاماق بىلەن بايا جېدەل – ماجىرا ۋاقتىدا سۇنغان بىر نەچچە قاچا – قۇچىنىڭ پۇلىنى تۆلەپ، ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى. تېرە سودىگىرى بىلەن قارا چوقۇر بىر – بىرىگە تاپا – تەنە قىلىپ، قاقشاپ قېلىشتى. ئەمدى سابىرمۇ ئۇزاق ئولتۇرمىدى، چاپىنىنى يەلكىسىگە غېرىدىچە تاشلاپ ئاشخانىدىن چىقتى.

يەنە شۇ يول، يەنە شۇ ماشىنا...

سابىرنىڭ ئالدىدا تىمتاسلىق ھۆكۈم سۈرگەن پايانسىز چۆل – دالا سوزۇلۇپ ياتاتتى. ھازىر بۇ يەرگە يازنىڭ پىژغىرىم ئىسسىقى ھۆكۈمران ئىدى. ماشىنىلارنىڭ

شۇنچە كۆچلۈك گۈركىرىدگەن ئاۋازىمۇ ئانچە يىراقتا بارمايلا خۇددى چۆلنىڭ ھارارەتـ لىك زەررىچىلىرى ئارىسىغا سىڭىپ كەتكەندەك غايىب بولاتتى ... شۇ تاپتا سابىرنىڭ كۆڭلىمۇ بەئەينى تۇن يۇتۇپ كەتكەن چۆلدەك غەشلىك ۋە كۆڭۈلسىزلىك بىلەن تولـ غانـىدى. بايا شۇنچە ئىشتىما بىلەن بۇيرۇتقان ئاش شىرەدە ئۆز پىتىچە قالـدى، ئۇ ھازىر ئاچلىقنى، ۋۇجۇددىكى ئۇيقۇسىزلىق بىلەن ماغدۇرسىزلىقنى پۈتۈنلەي ئۇنـ تۇغان، ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە ھېلىمدىن ـ ھېلىغا تېرە سوددىگەرىنىڭ يالغانـدىـن لاپ ئۇرۇشلىرى، ھاياسىز سۆزلىرى تەكرارلانماقتا! ... ئۇنىڭ قەلبى يەنە بىرىدىـنلا تېرە سوددىگەرىگە بولغان غەزەپ ۋە ئۆچمەنلىك بىلەن ئۆرتەندى. ئۆرتىنىش كۆچەيگەنسىـ رى ۋۇجۇددا يۈرەككە ئوقيادەك سانجىلىدىغان، ئىنسان چىدىغۇسىز ئازابـلىـق بىر تۈيغۇنىڭ يىلاندەك لۆمۈلدەۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ بۇنى ئەلۋەتتە رەشىك دېيەلمەيتـ تى، ياق! ئۇنداق دېيىش ئۇنىڭغا ئۆلۈمدىن ئېغىر، بۇ خۇددى ئۆزىنىڭ ئەرلىك غۇـ رۇر ـ نومۇسىنى ئۆز قولى بىلەن دەپسەندە قىلغانغا تەڭ، كېچە ـ كۈنـدۈز ئېـتىـقاد قىلىدىغان پاك، ۋاپادار مەھبۇبىگە ئۆز قولى بىلەن نىجاسەت چاپلىغانـلىـق بىلـەن باراۋەر!

سابىر ماشىنىنى تېخىمۇ تېز ھەيدىگەچ، ئۆز ـ ئۆزىگە خىتاب قىلدى:

ئايچـېچەك! بۇگـۈن مەن ساڭا سېنىڭ ئەدەبلىك، ھايالىق ئېرىڭ سۈپىتـىـدە ئەمەس، بەلكى نېرۋىسى كاردىن چىققان تەلۋە كوچا لۇكچىكى سۈپىتـىدە شۇنـى ئېيتىمەنكى، بۇگۈن مەن بىر نەچچە ئادەمنىڭ باش ـ كۆزىنى يېرىپ، ماخالـىـرىنى ئېزىپ، ئاغزى ـ بۇرنىنى قان قىلىشقا تاس قالدىم. لېكىن مېنىڭ ئورنىمدا باشـتـا بىرى ـــ سېنى غايىبانە ھۆرمەت قىلىدىغان، قوغدايىدىغان نامەلۇم بىر يىگىت شۇنـ داق قىلىدى. ئۇ ھېلىقى ئەبلەخلەرنىڭ چىشىنى تۆكتى، باش ـ كۆزىنى يارىدى! نېمە ئۈچۈن؟! ئۇلار سېنى ھاقارەتلىدى، ساڭا ئەڭ نومۇسسىز بۇھتانلارنى چاپلىدى! مەن ھېلىقى تېرە سوددىگەرىنىڭ ئەبلەخلەرچە ماختىنىپ ئېيتىۋاتقان سۆزلىرىنى ئاڭلىغان چېغىمدا، خۇددى بوغۇزۇمغا زەھەرلىك خەنجەر سانجىلغاندەك، خېلىغىچە نەپەس ئالالـ مای قالدىم. ئايـچـېچەك، جېنىم خوتۇنۇم! ئۇلار ساڭا نېمىشقا بۇنچىلىـك يالا چاپـ لاشقا، سېنى ھاقارەتلەشكە جۈرئەت قىلدى!؟ مەن ئەمدى چۈشەنـدىم، بۇنىڭ سەۋەبى بىرلا، ئۇ بولسىمۇ سېنىڭ ئارتىست بولۇپ سەھنىگە چىققىنىڭ، ناخشا ئېيتقىنىڭ، ئەلگە تونۇلغىنىڭ! بولمىسا، ئۇلار سېنى نەدىن بىلەتتى!؟ مەن بايا ئاشخانىـدا يۈز بەرگەن ئىشتىن مۇنداق بىر رەھىمسىز پاكىتنى كۆرۈپ يەتتىم: سېنىڭ گۈزەل، نەـ پىس ناخشىلىرىڭنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭدىن لەززەتلەنگەن، بەھرى ئالغان، شەنىڭگە گۈلدۈـ راس ئالقىشلارنى ياڭراتقان كىشىلەر ئارىسىدا، سەن بىلەن پەخىرلىنىـپ، ساڭا مەدـ ھىيە ئوقۇيىدىغانلارمۇ، ئەكسىچە ساڭا بوھتان چاپلاپ، نامىڭغا داغ تەگكۈزىدىغانلارـ مۇ بار ئىكەن!

راستىنى ئېيتسام، ساڭا قونغان چاڭنىڭ كىچىككىنە زەررىسىمۇ يۇرىكىمگە سانـ جىلغان كۆك تىكەندەك تۇيۇلدۇ. چۈنكى مەن سېنى ھۆرـ پەرىلەرگە ئوخشىتىمەن! راست

دەيمەن، ئامرىقىم! سەن تۇنجى ياغقان قاردەك ئاپئاق، تاك شەبنىمدەك تازا، قۇياش نۇرىدەك پاكسەن! مېنىڭ ۋۇجۇدۇم سەن بەخش ئەتكەن مۇھەببەت ۋە سۆيگۈ لەزىزىتىنىڭ تەڭداشسىز كۆچى بىلەن ئۆرە تۇرىدۇ. پەقەت سېنىڭ مۇھەببىتىڭ بىلەنلا ھايات، تۇرمۇش ماڭا تېخىمۇ گۈزەل ۋە مەنىلىك بولۇپ تۇيۇلىدۇ! مەن سېنى ماشىنامنىڭ ئۇچقۇر ئاياغلىرى تەگكەن ھەممە جايدا – قارلىق تاغلارنىڭ ئەگرى – بۈگرى سوقماقلىرىدا، قۇياش نۇرى تەشمىپ ئۆتەلمەيدىغان قېلىن ئورمانلىقلاردا، جەنىنەتتەك رەڭلىنىپ تۇرغان ئېتىز – باغلار ئارىسىدا، ئۇزۇندىن – ئۇزۇنغا سوزۇلغان چۆل – جەزىرىلەردە، كېچە ھەم كۈندۈزدە، ھاياتنىڭ ھەر بىر سىرلىق دەقىقىلىرىدە... خۇددى يېنىمدا، باغرىمدا تۇرغان ۋاقتىڭدىكىدەك كۆرۈپ تۇرىمەن! لېكىن ئايچېچەك، مەن بۇگۈن بىر ھەقىقەتنى چۈشىنىپ يەتتىم: ئەگەر بىز ئاشۇ بەختىمىزنى، مۇھەببىتىمىزنى، ھاياتىمىزنى قوغدىمايدىغان، ئاسرىمايدىغان بولساق، ئۇ بىزنىڭ قولىمىزدىن چىقىپ كېتىشى مۇمكىن! ئۇنى ئەبەدىلئەبەد ساقلاپ قېلىشنىڭ ئاچقۇچى سەندە! سېنىڭ سەھىنىدىن چۈشۈشۈڭدە!

سابىر كېتىۋېتىپ، ئاشۇ خىياللىرى بىلەن ئۆزىگە تەسەللى بەردى، غەشلىك ۋە كۆڭۈلسىزلىك بىلەن تولغان كۆڭلىنى ئاۋۇندۇردى.

3

ئۇلار ئەتىگەنلىك چاي داستىخىنىدا سىرداشىپ قالدى.

سابىر ئۇلۇشكەن كەچتە كەلگەنىدى، تۇنۇگۈندىن بېرى كۆڭلىدىكى گەپلەرنى قانداق ئېيتىشنى ئويلاپ يۈرەتتى. لېكىن ئويلىغانلىرىنى ئۇدۇللا ئېيتىشقا پېتىنالمايتتى. خوتۇننىڭ رەنجىتىپ قويۇشتىن قورقاتتى. ناۋادا خوتۇنى رەنجىپ يىغلىسا سابىر ئۆزىنىڭمۇ بىئارام بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇلار توي قىلغاندىن بېرى بىرەر قېتىممۇ بىر – بىرىنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىشىمىگەنىدى.

چاي داستىخىنىنىڭ شۇنداق مول، كۆڭۈللۈك بولۇشىغا قارىماي، نېمە ئۈچۈن دۇر سابىرنىڭ ئىشتىيى تۇتۇلدى. ئۇ، قايماقلىرى لەيلەپ تۇرغان ئەتكەن چاينى بىر خىل كۆڭۈلسىزلىك ئىچىدە مالتىلاشقا باشلىدى.

— نېمە بولدى سابىر سىزگە؟ — ھەيران بولۇپ سوردى ئايچېچەك، — ئىچمەي ئولتۇرىسىزغۇ؟ ياكى چاينىڭ تۈزى تېتىماپتىمۇ؟

سابىر بېشىنى كۆتۈردى، ئايچېچەككە ئۇنسىز تىكىلىپ قاردى. ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ تەگسىز چوڭقۇرلۇقىدا ئايچېچەككە سەۋەبى نامەلۇم بولغان بىر خىل ئىزتىراپ ۋە ناخۇشلۇق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. ئۇ قانداقتۇر مۇھىم بىر گەپنى قىلماقچىدەك، ئەمما ئېغىزىدىن چىقىرىشقا قىينىلىۋاتقاندەك لەۋلىرىنى پۈرۈپ، ئېغىزىنى ئۆمەللەيتتى.

— سەن ... ئايچېچەك ... كەسپىڭنى ئۆزگەرتسەڭمىكىن، — دېدى ئۇ بىر ھازادىن

كېيىن چوڭقۇر ئۇھسىنىپ.

— نېمىشقا؟! — ئايچېچەك قاتۇرۇپ قويۇلغاندەك جىم تۇرۇپ قالدى، — ئەمدى مېنىڭ ناخشامنى ياخشى كۆرمەيدىغان بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟

— ياق، ياقەي... — سابىر ئالدىراپ چۈشەندۈردى، — سېنىڭ ناخشاڭنى نېمىشقا ياخشى كۆرمەيدىكەنمەن! لېكىن...

— لېكىن دەيسىزغۇ؟ — سوردى ئايچېچەكمۇ ھولۇقۇپ، — سىزگە زادى نېمە بولدى؟ بۇگۈن تۈيۈقسىزلا بۇ گەپ ئاغزىڭىزدىن چىقىپ قالدىغۇ؟

— ئەمدى ... ئىشقىلىپ، ئايچېچەك ... ئارتىس بولماي، ئۇنىڭدىن باشقا ھەر قانداق كەسىپكە ئالماشساڭ مەيلى!

— سىز مېنىڭ ئىستىقبالىمدىن ئەنسىرەپ قالدىڭىزمۇ-يا؟ بۇ ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالمايدۇ دەپ ئەنسىرەمسىز؟

— ئەستا ... نېمىلەرنى ئويلاپ كېتىۋاتىسەن، ئايچېچەك!

— ئەمىسىچۇ؟

سابىر ئۇنچىقمىدى، ئۇنىڭ قاپىقىنى سېلىپ، خارامۇش ئولتۇرۇشى ئايچېچەكنىڭ كەيپىنى ئۇچۇردى.

— بىلدىم ... سىز مېنىڭ ئىستىقبالىمغا ئىشەنمەيسىز، شۇ! — دېدى ئايچېچەك يېرىمى ئىچىلىپ بولغان چېينى نېرى ئىتتىرىپ، — ئۆمىكىمىزدە بۇنداق ئىشلارنىڭ مەۋجۇتلۇقى راست! بىرمۇنچە ئارتىسلار ئۆز رولىنى جارى قىلالماي چېنىپ قالغاندىن كېيىن، كەسىپ ئالماشتۇرۇپ پىركازچىك، باجگىر، ساقچى بولۇپ كەتتى ... مەنمۇ دەسلەپ ئۆز قابىلىيىتىمدىن گۇمانلانغانىدىم. ھازىر ئۆزۈمنىڭ يارامسىز ناخشىچى بولۇپ چىقىشىمغا كۆزۈم يەتتى.

— ھەممە ئىش شۇ يارامسىز ناخشىچى بولۇۋاتقانلىقىڭدىن كېلىۋاتىدۇ، ئايچېچەك! — دېدى سابىر كۆڭلىدىكىنى پوسۇققىدا ئېيتىپ.

ئايچېچەك تەئەججۈپ ئىچىدە تۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ ئەگىم قاشلىرى كۆتۈرۈلۈپ، قاپقارا بۇلاق كۆزلىرى سوئال نەزىردە سابىرغا تىكىلدى.

— بولدى، ئائىلىمىزنى، بەختىمىزنى ئويلىساڭ ناخشا ئېيتمىشنى توختات! سەھنىدىن چۈش! — دېدى سابىر ئاۋازىنى سەل - پەل كۆتۈرۈپ.

ئايچېچەكنىڭ يۈرىكى جىغىدا قىلىپ قالدى:

— سابىر، سىز تېخىچە بىلمەمسىز؟! ناخشا مېنىڭ ھاياتىم، سەھنە مېنىڭ ماكانىم ئەمەسمۇ؟! سىز بۇگۈن نېمە بولدىڭىز؟ ماڭا بەرگەن ۋەدىلىرىڭىز قېنى؟!

سابىرنىڭ كۆز ئالدىدا بىردىنلا ھېلىقى ئۆتەك، ئاشخانا ۋە تېرە سوددىگىرىنىڭ كۆرەك چىرايى پەيدا بولدى، ئۇنىڭ يەنە قېنى قىزىدى، تومۇرلىرىدىكى ئەركەك قان شۇۋۇلداپ مېڭىسىگە ئۇرۇلدى.

— ئۇنىڭ ھەممىسى ئۆتۈپ كەتكەن ئىش! — دېدى سابىر ئۆز گېپىنى يورغىلىتىپ، — بىلىپ قوي، ئايچېچەك، بىز ئۆتىمۇش ئۈچۈن ئەمەس، ھازىر ئۈچۈن ياشايمىز!

Altunay

ئۇنىڭ تۇرۇپلا خوتۇنىنى كايىغىسى كەلدى، ئەمما ئايچېچەككە قاراپ، ئۇنىڭ يۈز - كۆزىدىكى بىر دۇنيا مېھىر - ساداقەت بىلەن پۈتۈن ۋۇجۇددا ئەكس ئەتكەن ۋاپادارلىقنى، ناتىۋانلىقنى كۆرۈپ، قاتتىق گەپ قىلىشقا ئاغزى بارماي، شۇمشىيىپ قالدى.

— بىزگە يەنە كەلگۈسىمۇ كېرەك، سابىر! — ئايچېچەكنىڭ كۆزلىرى مۇڭلىنىپ، چىرايى ئۇمچەردى.

— راستىمنى ئېيتسام، ئايچېچەك، مەن سەندىن ئەنسىرەۋاتىمەن!

شۇ چاغدا ئىشىك قېقىلىپ، سابىرنىڭ گېپىي ئاغزىدا قالدى. ئۇيگە ئۆمەك باشلىقى ئىلياس كىردى. ئۇ ئوتتۇرا ياشلىق، گەپ - سۆزى جايىدا، تەمكىن، ھۇرمەتكە سازاۋەر كادىر ئىدى.

— كېلىڭ - كېلىڭ، ئىلياس، يۇقىرى ئۆتۈڭ! — دېدى سابىر دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ.

— سىلەرنى قوزغىۋەتتىم - ھە؟ — دېدى ئىلياس ئوڭايسىزلانغاندەك، — ئالدىراشلا كىردىم، سىزگە بىر ئېغىزلا گەپ ئايچېچەك، بايا قۇربانۋۇ تېلېفون بېرىپتۇ، بۇگۈن ئاخشام ھېلىقى باھالاش كومىسسىيىسىدىكىلەرنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن زىياپەت بېرىدىكەن، شۇنىڭغا سىزنىمۇ قاتناشسۇن، دەيدۇ.

ئايچېچەك سەل تۇرۇۋېلىپ سوردى:

— زىياپەتنى مەدەنىيەت ئىدارىسى ئۈيۈشتۈرۈپتىمۇ؟

— ياق، قۇربانۋۇ ئۆز نامىدىن بېرىدىكەن.

— ئەمىسە، ئۆزىنىڭ شەخسىي ئولتۇرۇشى ئىكەن دەڭا، ئىلياس ئاكا! — دېدى ئايچېچەك رايى قايتىپ.

ئىلياس جاۋاب بەرمىدى، ئايچېچەكنىڭ سوغۇق سوئالىدىن ئۇنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى دەرھال چۈشەندى. دېمىسىمۇ، بەزى باشلىقلارنىڭ ئارتىسلارنى ئويۇن چۈق قىلىۋېلىشى، بولۇپمۇ، نامى بار ياش، چىرايلىقراق ئارتىسلارنى ھە دېسىلا ئويۇن - تاماشاغا چاقىرىپ، كۆڭۈل ئاچىدىغان مەنىۋى بۇيۇمىغا ئايلاندۇرۇۋېلىشى ئىلىياسنىڭمۇ جېنىغا تەگكەنىدى. شۇڭا ئۇ ئايچېچەكنىڭ بايىقى مەنىستىمگەندەك تەلەپپۇزدا سوردىغان سوئالىدىن كۆڭلىدە خۇشال بولدى.

— ئىلياس ئاكا، خاپا بولماي قۇربانۋۇغا ئېيتىپ قويىسىڭىز، — دېدى ئايچېچەك ئىككىلەنمەيلا، — زىياپەتكە بارالمايمەن!

ئۇ بارالمايدىغانلىقىغا ھېچقانداق سەۋەب كۆرسىتىپمۇ ئولتۇرمىدى، ئىلياسمۇ ئەزۋەيلەپ سوردىمىدى.

— بوپتۇ ئەمىسە، مەن چىقاي، — دېدى ئۇ ئارقىغا يېنىپ.

ئىلياس چىقىپ كەتتى. ئايچېچەك داستىخاننى يېغىشتۇرۇشقا تۇتۇندى. ئۇنىڭ خىيالىدا سابىرنىڭ پەردىشان، سىرلىق ھالىتى ۋە بايامقى سۆزى ھېلىدىن - ھېلىغا گەۋدىلىنەتتى. ئۇ نېمىشقا ئايچېچەكنىڭ ئارتىس بولماسلىقىنى تەلەپ قىلىپ قالدى؟

ئۇنىڭ ناخشىلىرىغا شۇنداق ئامراق ئادەم نېمە ئۈچۈن تۈيۈقسىزلا بېزار بولۇپ قالدى؟
ئايچېچەك بۇلارنى ئويلىغانسېرى، خىيالى چېگىشلىنىپ، كۆڭلىگە ئاللىقانداق كۆڭۈلسىز ئوي ـ خىياللار كېلەتتى.
— بايا نېمە دېدىڭىز، سابىر؟ — ئاخىر ئۇ تاقەتسىزلىك بىلەن ئېغىز ئاچتى، — ھە، راس ... «سەندىن ئەنسىرەۋاتىمەن» دېۋەردىڭىز، شۇنداقمۇ؟
— شۇنداق، ئايچېچەك! — دېدى سابىر ۋە ئايچېچەكنىڭ يېقىملىق، مەسۇم كۆزلىرىگە تىكىلىپ بىرنەچچە دەقىقە تۇرۇپ قالدى، ئاندىن بوش، تىترەڭگۈ ئاۋازدا مۇنداق دېدى، — كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلسام، سەن ھازىر بارغانسېرى ئۆرلەپ، ئېگىزگە چىقىپ كېتىۋاتىسەن، مەن بولسام، يەنە شۇ پەستە تۇرۇۋاتىمەن! مەن سېنى ھەمىشە ئاي، يۇلتۇزلاردەك ئېگىزلىكتە، يۇكسەكلىكتە تۇرغان پەرىشتىلەردەك ھېس قىلىمەن. ئۆزۈمنى بولسا، پەستىكى توپا ـ چاڭلار، ماي ـ لاتقىلار ئارىسىدىكى ئاددىي بىر ئادەمدەك سېزىمەن! شۇڭا كۈنلەرنىڭ بىردە سەندىن ئايرىلىپ قالارمەنمىكىن، دەپ ئەنسىرەيمەن، ئايچېچەك!
— ۋىيەي! شۇ گەپمىدى؟ تېخى شۇنداق ئويلاپ كەتتىڭىزما؟! — ئايچېچەكنىڭ بىردىنلا كۆڭلى يورۇپ، بايىقى چېگىش خىياللىرى يېشىلگەندەك بولدى، — ۋاي بىچارىيەي، مېنى ئاسماندا، ئۆزىڭىزنى يەردە ھېس قىلىمەن، دەڭ! مەن پەرىشتە بولسام، سىز مېنىڭ بەخت قۇشۇم، سابىر! كېلىڭا، مەن سىزنى بېشىمغا قوندۇراي! — ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا سابىرنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنى قۇچاقلىدى ۋە ساقاللىرى ئۆسۈپ قالغان يۈزىگە ئارقىمۇ ئارقا چوكۇلدىتىپ سۆيدى.
— نېرى تۇر، زۇكاملىقىمنى بىلمەمسەن؟ — دېدى سابىر ئۇنىڭ قۇچىقىدا قىمىرلاپ، — ھېلى بىكار يۇقۇپ قالمىدۇ!
لېكىن ئايچېچەك ئۇنى تېخىمۇ چىڭ قۇچاقلاپ، ئەسەبىيلىك بىلەن سۆيۈشكە باشلىدى:
— نېمە كاردىم، يۇقسا يۇقىمىدۇ؟ سۆيىمەن، مانا مۇشۇنداق سۆيىمەن! مانا، مانا!
ئۇلارنىڭ كۆڭلى خۇددى تۈيۈقسىز بۇزۇلۇپ، كىچىككىنە ئۆتكۈنچى يامغۇردىن كېيىن يەنە دەرھال ئېچىلىپ كەتكەن سۈزۈك، يىللىق ئاسماندەك پاللىدە يورۇپ كەتتى!

ئىككىنچى باب

يۇرەك نېمە دەيدۇ

«مۆجىزە، كۆپىنچە، بەختسىزلىك
ئىچىدىن تۇرىلىدۇ.»
— بىكون

1

ئەكرەم بىر يىلدىن بېرى بويتاق ياشايتتى. ئۇنىڭ ئايالى سانىيە پەردازغا، ياسىنىشقا، ئويناپ ـ كۈلۈشكە بېرىلەتتى.

كۆڭۈل هەمىشە ئۆزىگە ھەمنەپەس بولالايدىغان، يېقىنلىشالايدىغان، ئۇچقۇندەك يالىلداپ تۇرىدىغان سەممىي، قىزغىن يۈرەكنى تەلەپ قىلىدۇ. لېكىن ئەكرەم ئۇچۇن سانىيەنىڭ يۈرىكى ئۇنداق ئۆلچەملىك يۈرەك بولالماي قالدى. سانىيە ھەمىشە چوكانتاللار سايە تاشلاپ تۇرغان يوللاردا ئەكرەم بىلەن سەيلە قىلمىشنى، چىرايلىق كىيىنىپ زىياپەتلەرگە بېرىشنى، تەپتىنچ كۆللەردە قېيىقتا چۈشۈپ ئۈزۈپ ئويناشنى، قىسقىسى، ھاۋايى ـ ھەۋەسكە تولغان ھەشەمەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشنى تەلەپ قىلاتتى. ئەكرەم بولسا، پۈتۈنلەي باشقىچە ئىدى، ئۇنىڭ ئويلايدىغىنى، تەلەپ قىلىدىغىنى ئۆگىنىش ۋە ئىجادىيەت ئىدى. لېكىن سانىيە ئۇنىڭ قان ـ تەر بەدىلىگە كەلگەن مۇزىكىلىرىنى ياخشى كۆرمىدى، ئىجادىيىتىنى سۆيمىدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ئىككىنچى بالىسى ئۇچ ياشقا كىرگەندە، چاك ـ چېكىدىن بۆسۈلۈپ، خۇددى داتلىشىپ كەتكەن زەنجىر بىلەن بىر ـ بىرىنى چىرماپ قويغانغا ئوخشاش ئازابلىق، زېرىكىشلىك تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئەلۋەتتە، مۇنداق ئائىلىدە ھاياتنىڭ لەززىتى، مۇھەببەتنىڭ شېرىن ـ شەربىتى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئاخىرى ئەكرەم نۇرغۇن بەدەل تۆلەش ھېسابىغا دات باسقان بۇ زەنجىرنى ئۈزۈپ، تەنھا ياشاشقا باشلىدى...

ئەكرەم بۇ بىر يىلدىن بۇيان، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى، مۇھەببىتىنى، ئەقىل ـ ئىدرىكىنى ئۆگىنىشكە، ئىجادىيەتكە بېغىشلىدى، ئۇنىڭ قەلبى مۇزىكىغا بولغان پاك سۆيگۈ بىلەن تولغانىدى، بۇ سۆيگۈ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا ئوتلۇق ھارارەت بەخش ئەتتى. ئۇ مانا شۇ مۇقەددەس سۆيگۈ بىلەن تالاي ـ تالاي مۇزىكىلارنى ئىجاد قىلدى، بۇ مۇزىكىلار ھايات ۋە گۈزەللىك بىلەن يۇغۇرۇلدى.

لېكىن يېشى ئوتتۇزدىن ھالقىغان، يەتتە ئەزايى پۈتۈن، كېلىشكەن بىر يىگىت ئۇچۇن، مۇھەببەت دەرۋازىسى ھەمىشە ئوچۇق بولىدۇ! بۇ دەرۋازا ئادەمنى بەزىدە مەسۇم قىزلارنىڭ سۆيگۈ ناخشىلىرىغا تولغان باغىنىڭ ئىرەملەرگە، بەزىدە قىران چوكانلارنىڭ مۇھەببەت قىسماقلىرى قۇرۇلغان دەشتى ـ چۆللەرگە باشلاپ بېرىشى مۇمكىن! ئەكرەممۇ بىلىپ ـ بىلمەي بۇ دەرۋازىدىن ئۆتۈپ قالدى. لېكىن ئۇ بۇ دەرۋازىدىن قانداق كىرىپ ئايچېچەكنى كۆرگەنلىكىنى، ئۇنى قاچان، قەيەردە ياقتۇرۇپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. بىر خىل ساپ، يىللىق سۆيگۈ ئۇنىڭ يۈرىكىگە توساتتىن، زادىلا ئويلىمىغان يەردىن بۆسۈپ كىرگەنىدى. ئەمدى كېلىپ، بۇ قۇدرەتلىك تۇيغۇ خۇددى چىنارغا ئوخشاش ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاستا ـ ئاستا يىلتىز تارتىپ، يۈرەك باغرىدا بىخ سۈرگەنىدى. سۆيگۈ ئۇنى ئۆزگەرتىۋەتتى، ئۇنى تېخىمۇ جانلىق، تېتىك قىلىۋەتتى. ھازىر ئۇنىڭ قەلبىدە ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز گۈزەل ناخشىلىرى، يېزىپ تۈگەتكۈسىز يېقىملىق مۇزىكىلىرى بار ئىدى.

لېكىن ئەكرەم قەلبىدىكى بۇ نازۇك تۇيغۇلىرىنى ئايچېچەككە زادىلا سەزدۈرمىدى، سەزدۈرۈشنىمۇ خالىمىدى. ئۇنى گويا سەدەپ قۇلۇلىسىدەك ئۆز باغرىدا چىڭ ۋە چوڭقۇر يوشۇرۇپ يۈردى. چۈنكى ئۇ، ئايچېچەكنىڭ سابىر بىلەن بولغان پاك، سەممىي مۇھەببىتىنى، ئۇلارنىڭ ئەنە شۇ مۇھەببەتنىڭ يالقۇنلۇق ئوتىدا بەختلىك،

سائادەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلەتتى. ئەگەر ئۇ ئۇلارنىڭ بۇنداق تىنچ ۋە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشىنى چالغىتىپ، ئوتتۇرىغا قىستۇرۇلۇپ كىرىدىغان بولسا، ئۆزى تۇگۈل ئايچېچەكنىڭمۇ كۆڭۈل ئارامىنى بۇزۇپ، بىئارام قىلىدىغانلىقىنى، ئايچېچەكنى بىئارام قىلىش ئۆزى ئۈچۈن قانداق ئازابلىق بولىدىغانلىقىنى چۈشىنەتتى. شۇڭا ئۇ، ئۆزىنى سەكپارە قىلىۋاتقان بۇ ئوتنى مەردانىلىق بىلەن ئىچىگە يۇتۇپ، ئايچېچەككە بولغان ئىشقى ـ مۇھەببىتىنى ئۇنىڭغا بولغان سەممىي دوستلۇق ھېسسىياتقا، ئەقىدە ـ ئىخلاسىنى بولسا، ئۇنىڭ ئىستىقبالى ئۈچۈن سەرپ قىلىنىدىغان كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئايلاندۇردى. شۇنىدىن كېيىن، ئۇ ئۆز ھاياتىنى خۇددى بىر دانىشمەننىڭ «ھاياتنى دائىم ئۆزۈڭ ئىگە بولالمىغان بىرەر نەرسىگە شەيدا بولۇپ ئۆتكۈزۈشۈڭ كېرەك، ئىنسان يۈكسەكلىككە تەلپۈنگەنسېرى، تېخىمۇ مۇكەممەللىشىدۇ» دەپ ئېيتقىنىدەك، ئايچېچەكنىڭ ناخشىسىغا تەلپۈنۈش، ئىجادىيەتكە ئىنتىلىش بىلەن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى.

ئەكرەم بۇگۈن چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن، ئۆزىگە ئون نەچچە يىلدىن بېرى ھەمراھ بولۇپ كېلىۋاتقان «ئاق قېيىن» مارکىلىق پىئانىنونىڭ ئالدىغا ئولىتۇردى. ئۇ ئۆتكەن ھەپتىدىن باشلاپ «تولۇن ئاي» نامىلىق رومانتىك بىر مۇزىكا ئۈستىدە ئىشلەۋاتاتتى. ئۇ، نوتا يېزىلغان قەغەزلەرنى ئالدىغا يېيىپ، پىئانىنونىڭ چىرايلىق تىللىرىنى باستى، ئۇنىڭدىن كىشى قەلبىنى تىترىتىدىغان شوخ ۋە نازۇك كۈيلەر ياڭراشقا باشلىدى.

شۇ چاغدا، ئۆيگە تۈيۈقسىز ئايچېچەك كىرىپ كەلدى. ئۆيگە گويا تاڭ شامىلى، باھار ئايتىپى ئۈچۈپ كىرگەندەك ئەكرەمنىڭ دىلى يايراپ كەتتى.

— كېلىڭ، ئايچېچەك، يۇقىرى ئۆتۈڭ! — دېدى ئەكرەم ئورنىدىن ئۆرلەپ، — ئۆيۈم مۇشۇنداق بىسەرەمجان ...

ئايچېچەك ئۆيگە تەپسىلىي كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى. ئاندىن ئىچ ئاغرىتقاندەك بىر خىل ھېسداشلىق بىلەن مۇنداق دېدى:

— ئەكرەم ئاكا، ئۆيىڭىز راستلا كىچىك ئىكەن، باش پاتسا، ئاياغ پاتمىغىدەك. ئاشۇ مۇزىكىلارنىڭ ھەممىسىنى مۇشۇ ئۆيدە ئىجاد قىلىدىڭىزمۇ؟

— كۆنۈپ قاپتىمەن، ماڭا ئانچە كىچىك بىلىنمەيدۇ! — دېدى ئەكرەم پەرۋاسىزلا، — قاراپ تۇرۇڭ، يەنە نۇرغۇن ئاجايىپ مۇزىكىلار مۇشۇ ئۆيدە دۇنياغا كېلىدۇ. سىز ئاڭلىمىغانمۇ؟ داڭلىق خىمىيە ئالىمى كىيورى خانىم كىچىك بىر كەپىدە رادىيىنى ئىجاد قىلىغان، چىن جىگىرۇڭمۇ ئالتە كۈادرات مېترلىق ئۆيدە «گودباخ قىياسى»نىڭ سىرىنى ئاچقان. ئۇلارغا قارىغاندا، مېنىڭ بۇ ئۆيۈم خېلى ئازادە! مېنىڭچە، ئادەمنىڭ غايىسى تۇرمۇشنىڭ جاپا ـ مۇشەققىتىگە يېقىنراق يەردىن تۇغۇلسا، كۈچلۈك ۋە مۇستەھكەم بولىدۇ!

— ئۇغۇ شۇنداق ... — دېدى ئايچېچەك يەنە شۇ ھېسداشلىق تۈيغۇسى بىلەن، — لېكىن سىزگە ئىچىم ئاغرىيدۇ، ئەكرەم ئاكا. ئۆزىڭىز تاماق ئېتىپ، ئۆزىڭىز

كىر يۇيۇپ، ئۆزىڭىز ئۆي تۈتۈپ يۈرۈپمۇ، يەنە شۇنداق ئېسىل مۇزىكىلارنى ئىجاد قىلمۇاتىسىز. ئەگەر تۇرمۇشتا خاتىرجەم بولغان بولسىڭىز، قانداق ئىشلارنى قىلغان بولاتتىڭىز، دەيمەن! سانىيە بىلەن ئاجراشمىغان بولسىڭىزمۇ بوپتىكەن، ئەر ـ خوتۇن، ئاتا ـ بالا بىر ئۆيدە جەم بولغان بولساڭلار، سىز تېخىمۇ كۆپ ئىشلارنى قىلغان بولاتتىڭىز.

ئەكرەم ئورنىدىن تۇردى، بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، قاتتىق شوردىدى، ئەپتىدىن قەلبىدىكى كونا يارىلىرى تىرنالغاندەك تۇراتتى.

ـ بۇ گەپنى قىلماڭ! ـ دېدى ئۇ ئايچېچەكنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ـ ئۆز ۋاقتىدىكى جەم بولۇش مېنى ۋەيران قىلغىلى تاس قالدى. كېيىن بويتاق بولۇۋېدىم، نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىشقا باشلىدىم. مەن ھازىرقى تۇرمۇشۇمدىن بەكمۇ رازى! كونىلار: «ياخشى خوتۇن ئۆينىڭ گۈلىستانى، يامان خوتۇن ئۆينىڭ گۆرىستانى» دەپتىكەن. مەن بۇ ھەقىقەتنى راستىنلا ئۆز بېشىمدىن ئۆتكۈزدۈم. ئەر ـ خوتۇننىڭ ئارزۇ ـ ھەۋەسى، تۇرمۇش يولى ئوخشىمىسا بولمايدىكەن. دەرۋەقە، بۇنداق بولۇش ناھايىتى تەس! مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، ئايال كىشى ھېچبولمىغاندا، ئېرىنىڭ قىلمۇاتقان ئىشىنى ئازراق بولسىمۇ چۈشىنىشى، قوللىشى، كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاز ـ تولا شارائىت يارىتىپ بېرىشى كېرەك! لېكىن سانىيە ئۇنداق قىلمىدى، ئەكسىنچە، توسالغۇ بولدى! مېنىڭچە، سىز «دوناي ۋالىسى» نى ياخشى كۆرىسىز، مەنمۇ ياخشى كۆرىمەن. لېكىن سىز مۇشۇ مەشھۇر مۇزىكىنىڭ قانداق ساقلىنىپ قالغانلىقىنى بىلەمسىز؟ «دوناي ۋالىسى» نى ئاۋستىرىيىلىك يوھان ستراۋۇس دېگەن كومپوزىتور ئىجاد قىلغان. ئۇ بىر كۈنى ئاغىنىلىرى بىلەن تاغقا سەيلىگە چىقىپتۇ، شۇ يەردە خىيالىغا تۈيۈقسىز بىر مىلودىيە كېلىپ قاپتۇ، خاتىرلەپ ئالاي دېسە ئۆزىدىنمۇ، باشقىلاردىنمۇ قەغەز، قەلەم تېپىلماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ سەرەڭگىنىڭ تېلىنى كۆيدۈرۈپ كۆينەكىگە يېزىۋاپتۇ. لېكىن ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە، ئۇنتۇپ قاپتۇ. بىر زامانلار ئۆتكەندىن كېيىن خوتۇنى بۇ كۆڭلەكنى يۇيىمەن، دەپ داسقا سالغاندا، ھېلىقى نوتىنى كۆرۈپ قاپتۇدە، كۆينەكنى يۇماي، دەرھال داستىن چىقىرىپ ئاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن دۇنياغا مەشھۇر بۇ مۇزىكا ساقلىنىپ قاپتۇ. ئەمدى مېنىڭ سانىيە خانىمىچۇ؟ ئۇ مېنىڭ نەرسىلىرىمنى ساقلاپ قويۇش تۈگۈل، يىرتتى، ئوتقا تاشلىدى. كېچە ـ كېچىلەپ ئۇخلىماي ئىجاد قىلغان «تاردم ۋالىسى»، «باھار كۈيى» قاتارلىق مۇزىكىلىرىم ئۇنىڭ قولى بىلەن نابۇت قىلىندى. بۇنى ئويلىسام، كۆزۈمدىن ياش ئەمەس، يۈرىكىمدىن قان تامچىلايدۇ! ئايچېچەك، مەن ئۆز تۇرمۇشۇمدىن شۇنى ھېس قىلدىمكى، ئىلىم ـ پەن بىلەن شۇغۇللىنىمەن دېگەن ئادەم خۇددى نوبىلغا ئوخشاش ئۆمۈر بويى بويتاق ئۆتۈشى كېرەك ئىكەن. ئائىلە ئادەمنىڭ پۇتىغا كىشەن، روھىغا يۈك بولىدىكەن!

ـ ئۇنداقمۇ ئەمەس، ـ دېدى ئايچېچەك ئېتىراز بىلدۈرۈپ، ـ نوبىلمۇ ياخشى بىر ئائىلە قۇرۇش نىيىتىدە بوپتىكەن، لېكىن ياخشى كۆرگەن قىزىنى ئەجەل ئېلىپ كېتىپ، مەڭگۈلۈك ھىجراندا قالغانىكەن. ئەسلىدە، ياخشى ئائىلە ئادەمگە بەخت

Altunay

ۋە قانات ئېلىپ كېلىدۇ!

— بۇ دېگىنىڭىزمۇ توغرا، خۇددى سىلەرگە ئوخشاش! — دېدى ئەكرەم ھەۋەسلەنگەن، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئازراق قىزغىنىش ئاردىلاشقان بىر خىل مۇرەككەپ ھېسسىياتتا، — «ياخشى خوتۇن ئەرگە دۆلەت» دېگەن گەپ بار. لېكىن بۇ دۆلەت ھەممە ئادەمگە نېسىپ بولمۇۋەرمەيدىكەن، ھەممە ئادەم سابىردەك تەلەيلىك كەلمەيدىكەن...

ئايچېچەك قېشىنى ھىمىرىپ، كۆزىنى سۈزۈپ، شىتىلىلىك بىلەن كۈلۈپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ قىلمىقى ۋە تۇرقى ئەكرەمگە تېخىمۇ يېقىملىق، تېخىمۇ ئوماق كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ نەزەردە، ئاشۇنداق نازاكەت ۋە شوخلۇق، كىشى قەلبىنى زىلزىلىگە سالىدىغان ئاشۇنداق ئوتلۇق بېقىش پەقەت ئايچېچەكتىلا بار ئىدى.

— ئەكرەم ئاكا، مەن بىر ئىش بىلەن كېلىۋىدىم، — دېدى ئايچېچەك كىونا پاسوندىكى ساپاغا ئولتۇرۇۋېتىپ، — يېقىندىن بېرى مەن يىگىرمە نەچچە كىشىدىن خەت تاپشۇرۇۋالدىم، ئۇلار ئۆتكەنكى تالىلاشتا ئوقۇغان ناخشامنى ئاڭلاپ، تەسىرلەنگەنلىكىنى يېزىپتۇ، ئاشۇنداق ناخشىلارنى تېخىمۇ كۆپ ئوقۇشىمنى تەلەپ قىپتۇ.

— يالغۇز شۇلما؟ — ئەكرەم ھەييارلىق بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى، — ھەممە خەتتە شۇ گەپمىكەن؟ باشقىراق تەلەپ يازغانلارمۇ باردۇ؟

— قاراڭ، سىزنى! — ئايچېچەك تۇمشۇقىنى ئۇشلاپ، دۇمسايدى، — باشقىچە تەلەپ يازغانلار بولسا، قانداق قىلاتتىم؟! سابىر بىلەن قىزىمنى كۆرسىتىپ قويىمەن شۇ.

دەرۋەقە، بۇ خەتلەرنىڭ بەزىلىرىدە ئايچېچەككە مەدھىيە ئوقۇلغان، بەزىلىرىدە ئۇنىڭ داۋاملىق ئالغا بېسىشىغا تىلەكداشلىق بىلدۈرۈلگەن بولسىمۇ، يەنە بەزىلىرىدە ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىنغان ۋە سۆيگۈ تەلىپى قويۇلغانىدى.

— بۇ ياخشى ئەھۋال، ئايچېچەك، — دېدى ئەكرەم ئەمدى ئەستايىدىل قىياسلاپ، — ئۇ خەتلەر مەيلى قايسى نۇقتىدىن يېزىلىپتۇ، ھەممىسى بىرلا مەنىنى، يەنى سىز ئېيتقان ناخشىلارنىڭ خەلققە يارىغانلىقىنى، سىزنىڭ خەلق قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىۋاتقانلىقىڭىزنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇ ھەممىزنى خۇشال قىلىدۇ، بۇ سۆزلەرگە مېنىڭ سىزگە بولغان ئىشەنچىم، ئۈمىدىم ۋە ھەۋىسىم يوشۇرۇنغان. سىز بۇنى چۈشىنىۋەمسىز؟

— چۈشىنىمەن، ئەكرەم ئاكا! — دېدى ئايچېچەك ئەكرەمنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان سەمىمىي، دوستانە كۆزلىرىگە قاراپ، — خەلقنىڭ، سىزنىڭ ئىشەنچ ۋە ئۈمىدىڭىزنى ئاقلاش ئۈچۈن بېلىمنى چىڭ باغلىدىم. ناخشا ئەمدى مېنىڭ ھاياتىمغا، ئىپتىخارىمغا، ئىستىقبالىمغا ئايلاندى!

— ياخشى، ناھايىتى ياخشى! — ئەكرەم خۇشاللاندى، — شۇنداق تونۇشقا كەلگەن بولسىڭىز، مېنىڭ مۇزىكىلىرىم سىزنى ھەرگىز نائۈمىد قويىمايدۇ!

— مەن بۇگۈنىمۇ دەل ئەنە شۇ مۇزىكا ئۈچۈن كەلدىم، — دېدى ئايچېچەك سۆزىنى ئەسلى مۇددىئاغا يۆتكەپ، — تۇنۇگۈن تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىن ئۇقتۇرۇش كەلدى. ئۇلار مېنى بىرنەچچە ناخشا ئېيتىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. شۇڭا سىزنىڭ يېڭى

مۇزىكا ئىشلەپ بېرىشىڭىزنى كۈتۈۋاتىمەن!

— مۇزىكا پۈتۈپ قالدى، ئايچېچەك، سىز ئۇچۇنلا ئىشلىگەن، — دېدى ئەكرەم پىئانىنونىڭ ئالدىغا ئولتۇرۇپ، — مانا، ئاڭلاپ بېقىڭ. مېنىڭچە، ئاۋازىڭىزغا، خۇلقىڭىزغا تازا ماس كېلىدۇ، تېكىستىمۇ يېڭى!

ئۇ، بارماقلىرىنى پىئانىنونىڭ تىللىرى ئۈستىدە ئويناتتى. پىئانىنودىن دەسلەپتە تاڭ شامىلىدەك شوخ، يارقىن، شادىيانە بىر كۈي، كېيىن تۈن قاراڭغۇلۇقىدەك ئېغىر، غەمكىن، مۇڭلۇق بىر ناۋا ياڭرىدى. ئايچېچەك ئاستا ـ ئاستا مۇزىكىنىڭ سېھرىي كۈچى بىلەن مەستخۇشلاندى، ئۇنى بىر خىل ھاياجانلىق، شېرىن، جۇشقۇن ۋە تەشنالىق تۇيغۇسى چۇلغىۋالغاندى...

— نامىنى «تولۇن ئاي» دېدىڭىزمۇ، ئەكرەم ئاكا؟ — دەپ سورىدى ئايچېچەك بىر ھازادىن كېيىن ھاياجىنىنى بېسىپ، — ياخشى چىقىپتۇ، ھازىرلا ئۆگىنىپ كېتىدىغاندەك تۇرىمەن. لېكىن... لېكىن ئادەمنى سەل ئېزىپ قويامدۇ ـ قانداق؟

ئەكرەم پىئانىنونىڭ ئالدىدىن قوپتى، بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، تار ئۆيدە ئۇ ياقتىن ـ بۇياققا ماڭدى. خېلى ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن، مۇنداق دېدى:

— سەزگىنىڭىز توغرا، مۇزىكىدا قىزىل مىلودىيىگە قارىغاندا، كۈل رەڭ * مىلودىيە سەل كۆپرەك بولۇپ قاپتۇ. مۇزىكا ئىجادىيىتىمۇ ئادەمنىڭ كەيپىياتىغا باغلىق بولىدۇ. ئادەم خۇشال. تېتىك چاغلاردا ئىجاد قىلىنغان مۇزىكىلار خۇددى تانگو، پاكىستروتلارغا ئوخشاش شوخ، جۇشقۇن بولىدۇ. ئېھتىمال، «تولۇن ئاي» نى ئىشلەۋاتقان چېغىمدا، كەچىمشلىرىمنى، تۇرمۇشۇمنى ئەسلەپ، ئويلاپ قالغان بولۇشۇم مۇمكىن. چايكوۋېسكىنىڭ مەشھۇر «ھەسرەت» سىمپونىيىسىمۇ دەل ئۇنىڭ ئۈمىدسىزلىككە تولغان، نىكاھ ئىشى بەختسىزلىككە ئۇچىرىغان ۋاقىتتا يارىتىلغان. مېنىڭچە، ئايچېچەك، مۇزىكا دېگەندە نەيدىن چىققاندەك مۇڭلۇق ناۋا، تەمبۇردىن چىققاندەك شوخ كۈي، غىجەكتىن چىققاندەك چوڭقۇر مۇڭ، ساتاردىن چىققاندەك نالە ـ پىغان، چاڭدىن چىققاندەك شادىيانىلىق مۇجەسسەم بولغاندىلا، كىشىلەرنى تەسىرلەندۈرەلەيدۇ! شۇڭا كىشىلەر: «مۇڭسىز ناۋادىن كالامنىڭ مۆرىشى ياخشى» دەيدۇ ئەمەسمۇ!

ئايچېچەك قايىللىق بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى ۋە بىرخىل ھۇرمەت تۇيغۇسى بىلەن:

— ئەكرەم ئاكا، ئەمدى مەن سىزنىڭ پېشىڭىزگە ئېسىلدىم، ئەمدى سىز مېنىڭ ئەككىنچى ئۇستازىم بولىسىز! — دېدى.

دۇرۇس، ئىلىمگە، كەسىپكە ئىنتىلگەن كىشىلەر ئەزەلدىن ئۇستاز تۇتۇپ ئۆگىنىپ كەلگەن. ئايچېچەكنىڭ بىرىنچى ئۇستازى بېيجىڭدا ئىدى. ئۇ خەن ئىسىملىك ئالىيجاناب، بىلىملىك بىر ئۇستازنىڭ قولىدا بىر يىل تەربىيىلەنگەندى. خەن پروفېسسور شۇ چاغدا شىنجاڭدىن كەلگەن زىلۇا بويىلۇق، تارتىنچاق، ئوماق بۇ

* قىزىل، كۈلرەڭ مىلودىيە — ئاھاڭدىكى يەتتە ئاۋاز «چولاق» ۋە «كىچىك»، يەنى «قىزىل» ۋە «كۈلرەڭ» دەپ ئىككى كۈيگە بۆلىنىدۇ. چولاق كۈي، يەنى قىزىل مىلودىيە — مەردانە، يالقىراق، يارقىن، كەلگۈ بولىدۇ. كىچىك كۈي، يەنى، كۈلرەڭ مىلودىيە — غەمكىن، مۇڭلۇق، تار ۋە خىرە بولىدۇ.

چوكاننى بىر ـ ئىككى قېتىم سىناپ كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ تاتلىق، ئەۋرىشىملىكىنى، كىچىككىنە جىسمىدا قانداقتۇر زور بىر يوشۇرۇن كۈچنىڭ بارلىقىنى، ئەگەر قاتتىق تەلەپ بىلەن تەربىيىلەنسە، چەكسىز ئىستىقبالغا ئىگە بولىدىغانلىقىنى كۆرۈپ يەتكەنىدى. شۇڭا ئۇ دەسلەپتە ئايچېچەككە بىر ئاي ئاددىي نوتىنى توۋلاتقۇزدى، ئىككى مىنۇتلۇق سەھنىگە چىقىش ھەرىكىتىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن توققۇز كۈن سەرپ قىلدى. ئۇ بىر كۈنى ئايچېچەككە مۇنداق دېدى: «مېنىڭ مۇنداق بىر تەسىراتىم بار، قىزىم. قىزغىن سۆيۈش ـ كىشىلىك ھاياتتىكى ئەڭ ياخشى ئۇستاز. ھەۋەسىمۇ مۇۋەپپەقىيەتنىڭ تۆرەلمىسى. كەسىپنى ئوبدان ئۆگىنىش ئۈچۈن، ئىشنى ئالدى بىلەن ھەۋەسنى يېتىشتۈرۈشتىن باشلاش كېرەك. سىز ئۆز كەسىپىڭىزگە چوڭقۇر ھەۋەس قىلسىڭىزلا ئاددىن پۈتۈن كۈچ بىلەن ئۇنىڭ سىرىنى ئىزدەشكە، ئۇنىڭ ئىچىدىكى گۆھەرنى تېرىشقا ئىنتىلىدىغان بولىسىز.»

ئايچېچەك خەن پروفېسسورنىڭ ئۇمىدىنى ئاقلىدى. ئۇنىڭ ناخشىغا بولغان ھەۋەس ـ ئىشتىياقى ھاياتقا بولغان مۇھەببەتتىدىنمۇ چوڭقۇر ئىدى. ئۇ بۇگۈنىمۇ ئەنە شۇ ئىشتىياق بىلەن ئەكرەمنى ئۆزىگە ئىككىنچى ئۇستاز قىلىپ تۇتۇۋاتاتتى، ئەكرەممۇ ئۇنىڭ تەلىپىنى ئىشەنچ ۋە خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى!

ئايچېچەك قايىتماقچى بولدى. ئەكرەم ئۇنى ئۇزىتىپ چىقىۋېتىپ يېڭى بىر خەۋەرنى يەتكۈزدى:

ـ ھەدەنىيەت نازارىتىدىكى بىر ئاغىنەمدىن خەت كەلدى، ئالدىمىزدىكى ئايدا بىر تۈركۈم ئارتىسلار چەت ئەلگە چىقىدىكەن، ھەر ئېھتىمالغا قارشى، خەلقىمىزنى سەھنىگە يارىغۇدەك بىر مۇزىكا ئىجاد قىلىشنى ئويلاۋاتىمەن، ئۇنىڭ تېكىستىنىمۇ ئۆزۈم يازىمەن، سىزمۇ ئىدىيىڭىزدە تەييارلىق قىلىپ قويۇڭ!

ـ ئۇنداق شان ـ شەرەپ ماڭا نېسىپ بولارمۇ ئەكرەم ئاكا، ـ دېدى ئايچېچەك ھەم قىزىققان، ھەم ئۇمىدسىزلەنگەن ھالدا، ـ كونىلاردىن ھەرگىز ئاشماس!

ـ ياق، ئۇنداق ئۇمىدسىزلەنمەڭ! ـ دېدى ئەكرەم بىر خىل ئىشەنچ بىلەن، ـ ھازىرقى ئەھۋال بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدۇ، كىمنىڭ قابىلىيىتى بولسا، سەھنىگە شۇ چىقىدىغان گەپ! سىز ھازىر تۆۋەندىمۇ، يۇقىرىدىمۇ تونۇلۇپ قالىدىڭىز، ئۆزىڭىزنى ئۇنچە كىچىك چاغلىماڭ!

ـ ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت، ئەكرەم ئاكا! ـ دېدى ئايچېچەك ئۇنىڭ سەممىي ئىچكۆيەرلىكىدىن تەسىرلىنىپ، ـ خۇدايىم، دېگىنىڭىز كېلەر!...

2

ئۆتكۈنچى يامغۇردىن كېيىنكى ئېغىرلاشقان، نەمخۇش ھاۋا سىلكىنىشتىن تىترەپ، ئۇيقۇغا چۆمگەن تاغ ئارىسى گۈرۈلدەپ كەتتى. خۇددى قۇياش پارچىسىدەك يارقىن چاقناپ، يىراقتىن بالقىپ كېلىۋاتقان بىر جۈپ نۇر توچكىسى بىلەن بىللە بۇ زېمىننا تونۇش، تەنھا، ئەما، قۇدرەتلىك بىر ئاۋاز بارغانسېرى كۈچىيىپ كېلەتتى. بۇ ئاۋاز

خۇددى تاغ سۇلىرىنىڭ ئېگىز شارقىراتمىدىن پەسكە ئېتىلىپ چۈشۈۋاتقان چاغدىكى تىنىمسىز گۈرۈلدەشلىرىگىمۇ، قارا يامغۇر ئالدىدىكى گۈلدۈرماسىنىڭ يەر ـ جاھاننى زىلزىلىگە سالغان چاغدىكى ھەيۋەتلىك سادالىرىغىمۇ ئوخشاپ كېتەتتى!

خورىماس كۈچ مەنبەسى بولغان يۈرەكتىن پارتلاپ چىقىۋاتقان قۇدرەتلىك بىر ئىچكى كۈچ ماتورغا ئۆتكەندى. ماتور شۇ كۈچنىڭ تۈرتكىسىدە شىردەك ھۆركىرەپ، گويا تاغ ئۈيۈتمىسىدەك غايەت زور ئېغىر يۈكنى تاغ ئارىسىدا سۆرەپ كېلەتتى!

سابىر كۆڭلىدە ھېسابلاپ باقتى، بۈگۈن ئۇ سەھەردە رولغا ئولتۇرغىنىچە ئالتە يۈز كىلومېتردىن ئارتۇق يول بېسىپتۇ. سومكىسىدىكى قۇرۇق نان، سۇدانىدىكى چايلارمۇ تۈگىگەن. ئۇنى شۇ تاپتا، ئاچلىقتىن كۆرە، ئۇسسۇزلۇق، ئۇيقۇدىن كۆرە، ماغدۇرسىزلىق قىينايتتى. ئۇ، قېلىن گەز باغلاپ كەتكەن كالىپۇكلىرىنى پات ـ پات يالاپ قويۇاتتى، تۈكۈرۈكىنى يۇتماقچى بولاتتى، لېكىن ھەلقۇمى قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق مىدىرـ لايىتتى. ئاغزىدا بىر تېمىم نەملىك قالمىغان، تىلىمۇ قۇرۇپ، قاغجىراپ، بىر پارچە تارشىغا ئوخشاپ قالغانىدى. تېلىپ، ئاغرىپ، ھالى قالمىغان بەللىرى مۇكچىيىپ، بەدەننىڭ ئېغىرلىقى رولغا تاشلانغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ قىزارغان كۆزلىرى يەنىلا ئۆتكۈر ۋە سەگەك ئىدى. بىر جۈپ ئۆتكۈر نۇر ئۇنى قاراڭغۇلۇق ئىچىدە يېتەكلەپ كېتىۋاتاتتى. ھازىر پەقەت ئاشۇ نۇرلا ھارمىغاندەك، ئۇ گويا تەڭرىنىڭ قۇدرەتلىك ھۆكمىدەك، بىپايان كائىناتنى يالماپ ـ يۇتۇۋەتكەن زۇلمەتلىك تۈن باغرىنى شەمشەرـ دەك يېرىپ باراتتى.

ـ تېخىچە مېڭىۋاتامسىز، سابىر؟

ـ ھەئە، ئايىچىچەك، ئۇيگە ئالدىراپ، سىلەرنى سېغىنىپ، توختىماي مېڭىۋاتىمەن!

ـ ئەتىلا كۆرۈشىمىزغۇ... ئاھ، شۇ تاڭ تېزرەك ئاتسىدى...

ـ سىزمۇ تېخى ئۇخلىمىدىڭىزمۇ؟

ـ سىزنىڭ شۇ تاپتىكى ھالىڭىزنى كۆرۈپ قانداق ئۇيقۇم كېلىدۇ؟

ـ ئۇنى قانداق كۆردىڭىز، ئامرىقىم!؟

ـ نۇردىن، ماشىنىڭىزنىڭ بىر جۈپ كۆزىدىن تاراۋاتقان نۇردىن كۆردۇم! ئەمدى توختاڭ، بەك چارچاپ كېتىپسىز، ئۇخلاڭ جېنىم... لېكىن، ئاشۇ سۇرلۇك تاغ ئارىسىدا قانداق ئۇخلارسىز؟

ـ ھېچقىسى يوق، ھەممىگە كۆنۈپ قالغانمەن! سىزدەك ۋاپادار خوتۇنۇم، ساباھەتتەك تاتلىق بالام بولغىنى ئۈچۈن، شېغىللىق داق يەردىمۇ ماموق تۆشەكنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرەلەيمەن!

سابىر خېلى بىر يەرگىچە ئۆزىگە ئۆزى پىچىرلاپ، ئۆزى بىلەن ئۆزى سىردىشىپ ماڭدى. ئۇنىسىز پىچىرلاش، غايىبانە سىردىشىش ئۇنىڭ ھېرىپ، ماغدۇرسىزلانغان ۋۇجۇدىغا بىر خىل لەززەتلىك ئارام بېغىشلايتتى. ئانا ئەللىيىدەك يېقىملىق، پەرىشتىدەك گۈزەل ئاشۇ سىيما تۈگىمەس بۇ يوللاردا ئۇنىڭغا دىلكەش ھەمراھ بولاتتى.

ماشىنا بىر دۇمبەلدىن كۆتۈرۈلۈپ، ئىككى تاغ ئارىسىدىكى بىر پارچە ئوچۇق چىلىققا چىقتى. ئوچۇقچىلىقنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدە، گۈڭگا چىراغ يورۇقىدا قاچانلاردۇر تاش بىلەن قوپۇرۇلۇپ قالغان كونا تاش ئۆتەك چوقچىيىپ كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئالدىغا بىر نەچچە يۈك ماشىنىلىرى توختىتىپ قويۇلغاندى.

سابىر ماشىنىسىنى يولدىن قايرىپ چىقىپ، تىك كۆتۈرۈلگەن تاغنىڭ بېقىنىدا توختاتتى - دە، كابىنكىدىن چۈشتى. كۈندۈزى تونۇردەك قىزىپ كېتىدىغان تاغ ئارىسى ھازىر خېلى سالقىنلاپ قالغاندى. سابىر تاش ئۆتەڭگە كەلدى. بۇ يەردە ساقاللىرى تارغاق كۆرمەي چېگىشلىشىپ كەتكەن، ئېگىز بويلۇق، ئازغىن بىر بوۋاي يار ۋە كۈز پەسىللىرى قوغۇن - تاۋۇز سېتىپ خوجايىنلىق قىلاتتى. كەچ قالغان، ھېرىپ - چارچىغان شوپۇرلار ئۇچۇن بۇ يەر خۇددى ئۆز ئۆيىدىنمۇ ئېسىل - ئازادە، خىلۋەت ماكان ئىدى. مانا، بۇگۈنمۇ بۇ يەردە تۆت ئادەم پاكار پۇتلۇق، تۆت چاسا قاسماق شىرەنى چۆرىدەپ، تاۋۇزنى زاكوسكا قىلىپ ھاراق ئىچىشىپ ئولتۇراتتى. شىرەنىڭ ئوتتۇرىسىدا شىشىسى ئىسلىشىپ، قاردىاپ كەتكەن كىرسىن لامپىسى غۇۋا يېنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاجىز، خىرە يورۇقى تاغ ئارىسىدا تونۇشۇپ قالغان ئۇلىپەتلەرنىڭ توپا باسقان، ھارغىن، ئەمما ھاراق كەيپىدىن بوزۇرۇپ، ئېسىلىپ كەتكەن چىرايىنى تېخىمۇ سەتلەشتۈرۈپ، غەلىتە سىياقلارغا كەلتۈرۈپ قويغاندى. سابىر ئۇلار بىلەن قىزغىن سالاملاشتى. لېكىن يول ئۈستىدە ھاراق ئىچىگەچكە، يەنە دەرھال ئۇلاردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، بىر دۆۋە تاۋۇزنىڭ يېنىدا سونايلىنىپ ياتقان بوۋاينىڭ يېنىغا كەلدى.

— بوۋا، تاۋۇزىڭىزدىن بىرنى تارتىڭا، — دېدى ئۇ بوۋاينىڭ يېنىدا زۇڭزىيىپ.

بوۋايدىن سادا چىقمىدى، ئۇ ئۇخلاپ قالغاندى. شۇ چاغدا، ھاراق سورۇنى ئىچىدىن بىرى بىر كاسا تاۋۇزنى كۆتۈرۈپ سابىرنىڭ يېنىغا كەلدى، ئۇ مەستلىكتىن ئېغىر پۇشۇلدايتتى، تىنىقىدىن قاڭسىق، ئۆتكۈر ھاراق پۇرىقى كىلەتتى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم... كىمسىز، ئاغىنە؟ — دېدى ئۇ سابىرنىڭ چىرايىغا ئېگىشىپ قاراپ ۋە بىردىنلا چۆچۈپ توۋلىۋەتتى، — ھوي، سابىرغۇ سەن، بەللى - بەللى... نەدىن كېلىشىڭ؟... ھالىڭلار قانداق، دەپ يېنىمىزغىمۇ بېرىپ قويمايسەنا، كۈسپۈرۈچ!

شۇ چاغدا، شىرە تەرەپتىن كىمدۇر بىرىنىڭ:

— قېنى سەن ھوي، زايىت بالون! ھاراق نۆۋەتتىڭ كەپقالدى! — دېگەن بوغۇق ئاۋازى ئاڭلاندى.

— يۈرە سابىر، يۈر! — دېدى زايىت بالون پۇتۇن كۈچى بىلەن سابىرنى سۆرەپ، تارتىپ.

ئۇلار شىرە يېنىغا كەلدى، سابىر ھەممەيلەن بىلەن قول ئېلىشىپ قايتىدىن كۆرۈشتى. ئولتۇرغانلارنىڭ ئارىسىدىكى چۈپۈر باش، قارا مەدەك بىرى ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋەتمەي:

Altunlq

— كىمكى دېسەم، سابىرگەنسەنغۇ، ھەي! — دېدى ئۆز يېنىغا تارتىپ، — نېمانچە تارتىنچاق بولۇپ كەتتىڭ؟ كېلە، يېنىمغا كەل! ئولتۇرۇش ئەمدى قىزىيىدىغان بولدى، ئاغىنىلەر، قېنى، ئابلا كۇلۇچ، ھارىقىڭنى قۇي!

— بولمىدى، پىيالىنى توشقاز، كۇسپۇرۇچ! — دېدى زايىت بالون ساقىيغا ۋارقىراپ، — سابىر دېگەن سەرلەپ ئەمەس، جىڭلاپ ئىچمىدىغان نېمە بۇ!

— ئاشۇرۇۋەتتىڭ، زايىت ئاكا، — دېدى سابىر ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئېتىراز بىلدۈرۈپ، — مەن قاچان يول ئۈستىدە ھاراق ئىچىپ باققان؟! مەن يەنە ماڭىمەن، مەست كاللا بىلەن رولغا ئولتۇرغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلمىسەنغۇ!

— يەنە ماڭىمەن، دېگىن... — زايىت بالون سارغۇچ سىم ساقاللىرىنى تاتىلاپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا تەئەججۈپ ئارىلاش تىكىلدى، — بىز ئىككى كۈندە ماڭغان يولنى سەن بۇگۈن بىر كۈندە بېسىپسەن، يەنە نېمىگە ئالدىرايسەن؟ مۇشۇنداق مېڭىۋېرىپ، سەن كۇسپۇرۇچ، بىزگە كۈن بەرمەيدىغان بولدۇڭ! دۇيجاڭ ھە دېسىلا سېنى دەستەك قىلىپ، بىزنى تەنقىدلەيدۇ، يا ئارىمىزدىن يوقالمىدىڭ!

— يوقىلىپ نەگە باراتتىم، زايىت ئاكا! — دېدى سابىر شىرەدىكى تاۋۇزدىن بىر تىلىم ئېلىپ، — يا بۇ ماشىنا بىلەن مارسقا چىقىپ كەتكىلى بولمىسا!

— مەن سېنى ئارىمىزدىن چورتلا يوقالسۇن، دېمىدىم، — دېدى زايىت بالون ھاراقتىن غىلايغان كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ، — مەرتىۋەڭ ئۆسۈپ بىزگە دۇيجاڭ ياكى شىركەتكە باشلىق بولسىكەن، دەيىمەن! لېكىن، سەن كۇسپۇرۇچ، ئۆسەلمەيسەن، ئەتىيازدىكى ھېلىقى يىغىندا خاتا سۆزلىدىڭ ئەمەسمۇ!...

سابىر ئاغزىدىكى تاۋۇزنى غۇرتتىدە يۇتۇۋېتىپ، نارازىلىق بىلدۈردى:

— نېمىسى خاتا، زايىت ئاكا! راست گەپ قىلىسىمۇ خاتا بولامدۇ؟

— توختا، قىزىشما، — دېدى زايىت بالون ئۇنىڭ يەلكىسىگە شاپىلاقلاپ، — مەن دىن سورىساڭ، ئۇ چاغدىكى سۆزۈڭ يۈزدە - يۈز توغرا، ئەمما، مەن دەيمەنكى، شۇ چاغدا ئۆزۈڭنىڭ ئىلغارلىققا ئېرىشىشتىكى سەۋەبلىرىڭنى يوغان - يوغان سىياسىي گەپلەر بىلەن چۈشەندۈرمىدىڭ. شۇڭا، تەشكىل سېنى دەسلەپ چوڭ داۋراڭ قىلغان بولسىمۇ كېيىن غىمىسىلا بېسىپ قويىدى، بولمىسا، ئەتىسىلا ئۆزۈڭنى گېزىتتە، تېلېۋىزوردا كۆرەتتىڭ - دە، كۇسپۇرۇچ!

— بولدىلا، ئۇنىڭ نېمە كېرىكى! — دېدى سابىر پەرۋاسىزلا، — ئىش قىلىپ كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلدىم!

— راست، كۆڭلۈڭدىكى گەپنى قىلدىڭ كۇسپۇرۇچ، ھەق گەپنى قىلدىڭ! — دېدى زايىت بالون ئۆز ۋاقتىدىكى تەسىراتىنى ئەسلەپ، — راست گەپنى ئېيتسام، شۇ كۈنى مۇنبەرگە چىقىپ سۆزلىگەن نەمۇنچىلارنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ سۆزى قۇلىقىمغا كىرمىگەن، پەقەت سېنىڭ سۆزۈڭنىلا ئىچ - ئىچىمدىن بېرىلىپ ئاڭلىدىم، كۆزلىرىمدىن ياش قۇيۇلدى، تېخى شۇنىڭ ئالدىدىلا خوتۇن دېگەن قانجۇق بىلەن ئۇرۇشۇپ چىققانىدىم، كۆڭلىمكىمنى مايكام بىلەن قوشۇپ يىرتىپ، قورسىقىمغا ساڭگىلىتىپ قويغانىدى.

يەڭگۈشلەي دېسەم، بىرەر ساق كۆڭلىكىم قالماپتۇ، يىغىنغا شۇ كۆڭلىكىم بىلەنلا كىرگەنىدىم، خەقتىن نوموس قىلىپ، چاپىنىمنىڭ تۈگمىسىنى كېيكىرتىكىمگىچە ئېتىۋالدىم! قانداق قىلىمەن، ئۇنى يامان، بېشىم دەپ، بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋەتكىلى بولمىسا! ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىر كۈنى كۈلۈپ، بىر كۈنى يىغلاپ دېگەندەك، ئېسىمىزدە يوق تۆت بالا تۇغۇلۇپ قالغان - دە! ئاشۇ كۈنى سېنىڭ گېپىڭدىن تەسىرلىنىپ، خوتۇنىڭغا زوقۇم كەلدى، ئۇكام! پەرىشتىدەك چوكان ئىكەن. شۇنداق خوتۇنۇڭ بولغاچقا، كۈندە قاراماي بىلەن، تۆمۈر - تەسەك بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرىدىغانلىقىڭغا قاردىماي، كىيىمىڭگە قىل، ياقاڭغا كىر قوندۇرماي، ئۇرۇمچىنىڭ كاتتا زىيالىيلىرىدەك پارقىراپ يۈرىسەن - دە، كۈسپۈرۈچ! شۇكۇنكى ھېلىقى گېپىڭ بەك توغرا جۇمۇ، ئائىلىدىكى ئىناقلىق، خاتىرجەملىككە دۇنيادا نېمە يەتسۇن! خوتۇن كىشى دېگەن ئەرنىڭ روھىي تۈۋرۈكى! كونىلاردا: «ئەرنى ئەر قىلغانمۇ خوتۇن، يەر قىلغانمۇ خوتۇن» دەيدىغان بىر گەپ بار. مانا مەن ئۆزۈمنى ئېيىتسام، مۇشۇ تاقىر تاغنىڭ ئەرزىمەس چاڭ - توپىسىمەن! — زايىت بالىنىڭ ئاۋازى بىر خىل روھىي ئازاب بىلەن مىسكىنلەشتى، ئۇ ئابلا كۆلۈچىنىڭ ئالدىدىكى ھاراق توشقۇزۇلغان پىيالىنى شارتىدە ئېلىپ، بىرلا كۆتۈرۈشتە ئىچتى - دە، مايلاشقان، كىر شەپكىسىنى ئاغزى - بۇرنىغا كەپلەپ بىرنەچچە قېتىم پۈرىغاندىن كېيىن، يەنە سۆزلەشكە باشلىدى، — سېنىڭ ئۇكام، نېمە ئۈچۈن بۇنداق كېچىنى كېچە دېمەي، ھارغان، ئاچقانلىقىڭغا قاردىماي يول ماڭىدىغانلىقىڭنى بىلىمەن، ئۆيۈڭگە ئالدىرايسەن، خوتۇنۇڭنى، بالاڭنى سېغىنىسەن، مەنچۇ ؟! مەن بولسام، ئۆيدىن چىققۇچە كۆزۈم تۆت بولۇپ كېتىدۇ. ئۇنداق زىلچە - گىلەملەر سېلىنغان زېرىكىشلىك ئۆيدىن، مانا مۇشۇنداق تاغ ئارىسىدا ھاراقنى بولۇشىغا ئىچىپ، تاش - شېغىللار ئۈستىدە يېتىشنى ھۇزۇر ھېس قىلىمەن! بولدى قوي، بۇلارنى سۆزلەپ نېمە قىلاي! سەنمۇ ھەيران بولما، ئۇكام، ھېلىقى يىغىندىكى گەپلىرىڭ ئېسىمگە كېلىپ سۆزلەپ سالدىم!...

راست، بۇ يىل ئەتىيازدا، كالون بويىچە ئېچىلغان يىغىندا سابىر سۆزلىگەن، سۆزلىگەندىمۇ، كۆڭلۈمدىكى گەپنى ئېيىتتىم دەپ، رەھبەرلىكنى نا ئۈمىدتە قويغانىدى!

سابىر بۇ يىل ئەتىيازدا، كالوننىڭ ئەمگەك نەمۇنىچىسى بولۇپ باھالاندى. بىر كۈنى كەچتە ئېچىلغان تەقدىرلەش ۋە تەسىرات سۆزلەش يىغىنىدا، دەسلەپ دۇيىجاڭ ئۇنىڭ نەمۇنىلىك ئىش ئىزلىرىنى سۆزلەپ كېلىپ:

— يولداش سابىر بۇ قېتىم كالون بويىچە ۋەزىپە ئادا قىلىشنىڭ بايراقدارى بولدى. ئۇ بىر پەسىلدە تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك 12 مىڭ يۈەن ساپ پايدا ۋەزىپىسىنى 20 مىڭ يۈەن ساپ پايدىغا يەتكۈزدى. بۇ جەريانداۋ، يەنە 470 كىلو ماي ئىقتىساد قىلىپ، ھەم تېجەشلىك ھەم مەدەنىيەتلىك ماشىنا ھەيدىدى! — دەپ، ئاخىرىدا سابىرنى ئۆزىنىڭ تەسىراتىنى سۆزلەشكە تەكلىپ قىلدى.

سابىر ئاچچىق تاماكا ئىسىغا تولغان، ئۈستەل - ئورۇندۇقلىرى قىڭغىر - سىڭغىر

بولۇپ كەتكەن زالنىڭ بىر بۇلۇڭىدىن تۇرۇپ، تۆت تەرىپىگە خۇدۇكسىرەپ قاردى. ئۇ تېخىچە كۆڭلىدە نېمىدەپ سۆزلەشنى ئويلاپ يەتمىگەنىدى.

شوپۇرلار تەرەپ-تەرەپتىن ئۇنى سۆزلەشكە قىستىدى، بىرى ئارقا تەرەپتىن ۋارقىرىدى:

— ھوي، ئىنىدىمەس، گەپ قىلىمامسەن! تىلىم ئۇپراپ كەتمىسۇن دەپ جىم تۇرامسەن، نېمە!؟

سابىر نائىلاج ئالدىغا چىقتى، گويا يىغىنىنىڭ نېمە ئۈچۈن ئېچىلىۋاتقانلىقىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز ئادەمدەك، يېنىدىكى دۇيچاڭدىن:

— نېمە توغرىلىق سۆزلەيمەن؟ — دەپ سوردى.

— ساڭا ئەتىگەن ئېيتقانغۇ! — دېدى دۇيچاڭ ئۇنىڭغا ھەيرانلىق ئىچىدە تىكىلىپ، — نەمۇنچە بولۇشتىكى تەسىراتىڭنى سۆزلىمەمسەن! ۋەزىپىسىنى ئاشۇرۇپ ئورۇندىشىڭغا، بىخەتەر، مەدەنىيەتلىك يول يۇرۇشۇڭگە، قىسقىسى، ئىلغار بولۇشۇڭغا تۈرتكە بولغان نەرسىنىڭ نېمىلىكىنى، كاللاڭدا رول ئوينىغان سىياسىي، ئىدىيىۋى تەسىرلەرنىڭ قانداقلىقىنى سۆزلىسەڭ بولمۇۋېرىدۇ!

سابىر گېپىنى قىردى، ئازراق ئويلىنىۋالغاندەك قىلدى، ئاندىن قىسقىلا قىلىپ:

— سىلەرگە ئاغىنىلەر ... سۆزلەپ بەرگىدەك ئالاھىدە ئىشىمۇ يوق! — دېدى مۇرىسىنى قىسىپ، — ئەمدى گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتسام، تۇرمۇشتا خەم-قايغۇم يوق، كۆڭلۈم خاتىرجەم، قانداق دېسەڭلار، كۆڭلۈم تاغدەك سۆيۈندىغان ئۆيۈم بار، يۈرەككە كۈچ-قۇۋۋەت بېرىپ تۇرىدىغان مېھرىبان خوتۇنۇم بار ... شۇڭا، ئاغىنىلەر، يولنى سانىماي مېڭىۋەردۇق! ...

زالدا قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلدى، شوپۇرلارنىڭ بەزىسى قېقىنداپ، بەزىسى ھاھالاپ، بەزىسى تەسىرلىنىپ، بەزىسى ھەيران بولۇپ كۈلۈشۈۋاتاتتى. لېكىن بىرلا دۇيچاڭ كۈلمىدى، بەلكى ئۇ قاپىقىنى سېلىپ سابىرغا يەر ئاستىدىن گۆلىيىپ قويىدى. ئەسلىدە ئۇنىڭ سابىردىن كۈتكىنى، بۇنداق سىياسىي خاھىشچانلىقى يوق، تۇرمۇشتىكى ئاددىي گەپلەر ئەمەس، بەلكى «سىياسىي ئېگىمنى ئۆستۈرۈپ، ئىلغارلاردىن ئۆگىنىپ... توغرا لۇشيەننىڭ يېتەكچىلىكىدە ... رەھبەرلىكنىڭ غەمخورلۇقىدا ...» دېگەندەك، قېلىپلىشىپ قالغان سىياسىي ئاتالغۇلار بىلەن سۆزلەش ئىدى. لېكىن سابىر ئۇنداق دېمىدى، ئەكسىچە ئۇ، ئۆزىگە، ئۆزىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىغا، روھىي دۇنياسىغا ۋە سىياسىي ئىجتىمائىي ھاياتىغا بىلىندۈرمەي سىڭىپ كەتكەن ناھايىتى بۇۋاسىتە، ئەمما، بەكمۇ ئىنچىكە، بەكمۇ نازۇك، بەكمۇ سەزگۈر تەسىراتىنى ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن سۆزلىگەندى. دۇيچاڭ ئۇنىڭ بايا سۆزىگەن سۆزى بەلكىم مۇقەددىمە ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ، زالدىكىلەرنى جىملىدى:

— بولدى-بولدى، كۈلكە-پاراڭنى توختىتىڭلار! قېنى، سابىر سۆزۈڭنى داۋاملاشتۇر!

لېكىن كۈتمىگەن يەردىن سابىر دولىسىنى چىقاردى:

— گېپىم تۈگىدى، دۇيچاڭ ...

يىغىن گەرچە دۇيچاڭنىڭ كۈتكىنىدەك بولمىغان بولسىمۇ، لېكىن سابىرنىڭ قىسقا،

ئەمەلمي سۆزلىرى كالىوندا خېلى كۆچلۈك تەسىر قوزغىدى. ئۇنىڭ سۆزى بىلەن بەزىلەر ئۆز قەلبىنى ئاختۇردى، ئۆزلىرىنىڭ ئائىلىسى، خوتۇن ـ بالىلىرى، تۇرمۇشى توغرىلىق ئويلاندى. ئويلىنىش ئۇلارنى سابىردەك ياشاشقا، سابىردەك ئىشلەشكە رىغبەتلەندۈردى، دەۋەت قىلدى، يېتەكلىدى ...

مانا، بۇگۈنمۇ ـ شۇ يىغىن ئۆتۈپ، ئۇچ ئايدىن كېيىنكى بۇگۈنكى كۈندىمۇ ـ قاقاس تاغ ئاردىسىدىكى يىراق بىر تاش ئۆتەڭدە يەنە شۇ گەپ بولۇۋاتاتتى.

ـ گەپ دېگەننىڭ ئەنە شۇنداق راستى، ھەقىقىسى، پوسكاللىسى يۇرەكىكە تەسىر قىلىدۇ، ئۇكام! ـ دېدى زايىت بالون كۆز چانىقىدا يالتىراپ قالغان ياشلىرىنى سۈرتۈپ، ـ مەن سېنىڭ شۇ گەپلىرىڭدىن كېيىن، ئۆزۈمنىڭ مۇشۇنداق ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىمنىڭ سەۋەبىنى ئويلاپ يەتكەندەك بولدۇم!

ـ بىراق بۇنىڭ راست گېپى شۇ چاغدا دۇيجاڭغا ياقمىدى ـ دە! ـ دېدى ئابىلا كۇلۇچ ھاراقتىن بىر سۈمۈرۈپ.

ـ دۇيجاڭغا ياقمىغان بىلەن كۆپچىلىككە ياقتى، ـ دېدى زايىت بالون ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ، ـ يالغان گەپ بىلەن تاج كىيگىچە، راست گەپ بىلەن جان بەرگەن ياخشى! قېنى ھاردىقىڭ، قۇيە!

بۇ ئارىلىقتا سابىر بىر ـ ئىككى كاسا تاۋۇز بىلەن بىر پارچە نانىنى يەپ ئۈسسۈزلۈقىنى، ئاچلىقىنى قاندۇرۇۋالدى. ئۇ ئەمدى ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭاي دېۋىدى، ئابىلا كۇلۇچ يەنە ھاراق تەڭلەپ تۇرۇۋالدى:

ـ بىر رومكا ئىچ، سابىر، ئىچىمسەڭ كۆڭلىمىز يېرىم بولىدۇ!

ـ خوش ئاداش، سىلەرگە رەھمەت! ـ دېدى سابىر قايتا ـ قايتا ئۆزرە ئېيتىپ، ـ مېنى توسماڭلار، ماڭاي!

ـ بولدى، زورلىما، ئۇ ماڭسۇن! ـ دېدى زايىت بالون ساقىنى جىملەپ، ـ ئۇ بولسىمۇ كالوننىڭ ۋەزىپىسىنى ئاشۇرۇپ تۇرسۇن، جەمئىيەت ھامان ئىلغارلارغا موھتاج!

سابىر ئۇلار بىلەن خوشلاشتى. جىمجىت تاغ ئاردىسى يەنە گۈرۈلدەپ جانلاندى، بىر جۈپ ئۆتكۈر نۇر بارغانسېرى يىراقلاشتى.

3

قۇربانوۋ كۈتۈلمىگەن بىر ئەڭگۈشتەرگە ئىگە بولدى.

ئۇنىڭ نەزىردە، بۇ ئەڭگۈشتەر ئەمدى ئۇنى ئۇزۇندىن بېرى كۆڭلىگە پۈككەن، ئەمما يېتەلمەي يۈرگەن ئارزۇ ـ ئارمانلىرىغا شەكسىز يەتكۈزەتتى. دەرۋەقە، ئۇ خېلىدىن بېرى ئايىچېچەكنى كۆز قىرىغا ئېلىپ يۈرەتتى. ئۇ ئايىچېچەكنى كۆزەتتى، ئەتراپتىن تىك ـ تىكىلدى، لېكىن نەتىجە ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك بولماي چىقتى. ئايىچېچەك ھايىت دېسلا ئىندەككە كېلىدىغان، ھېسسىياتى سۈيۈق، يەڭگىلتەك ئايالاردىن ئەمەس ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، قۇربانوۋ نىيىتىدىن يانمىدى، ئۇ مۇنداق ئويلىدى: نەدىمۇ شامال ئۆتىمەيدىغان تام بولسۇن! كونىلارمۇ: «يېپىشقان خوتۇندىن قاچ، قاچقان خوتۇننى قوغلا» دېگەن. ئۇنى قوغلاۋەرسەم، بىركۈنى ئەمەس، بىر كۈنى جەزمەن قوغلاپ يېتىمەن!

ئۇ راستىنلا مارافونچە يۈگۈرۈپ، ئايچىچەكنى كۆزدىن قاچۇرماي قوغلاشقا باشلىدى. بولۇپمۇ كېيىنكى كۈنلەردە ئايچىچەك بارغانسېرى كۆتۈرۈلۈپ، تونۇلۇپ، كىشىلەرنىڭ دىققەت مەركىزىدىكى ئادەمگە ئايلانغانسېرى، قۇربانۇۋنىڭمۇ ھەۋىسى كۈچەيدى.

ئۆتكەن قېتىمقى ئويۇندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئايچىچەكنى ماشىنىسى بىلەن ئۆيىمگە ئاپىرىپ قويۇشى مانا شۇ «قوغلاش» تىكى بىرىنچى قېتىملىق يېتىشۋېلىش ئىدى. شۇ كۈنى ئۇ، بىرنەچچە تەرەپلەردىن ئايچىچەكنىڭ يۈرىكىگە قول سېلىپ بېقىپ، ئۆز ھۆكمىنىڭ ئانچە خاتا ئەمەسلىكىگە ئىشەندى. لېكىن ئەتىسى باھالاش كومىسسىيىسىدىكىلەرنى كۈتۈۋېلىش باھانىسىدە، ئۆمەك باشلىقى ئىلياس ئارقىلىق ئۇنى چاقىرتقاندا، ئايچىچەكنىڭ سەۋەبسىزلا كەلمەي قويۇشى دەسلەپ ئۇنى خېلى ئۈمىدسىزلەندۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن تەجرىبىلىك بۇ ئادەم يەنە ئاستا ـ ئاستا ئۆز ـ ئۆزىنى بەزلەپ، بۇنداق كۈتۈلمىگەن ئەھۋالنى ئايالار تۇرمۇشىدا بولۇپ تۇرىدىغان «كىچىككىنەسىر» دەپ چۈشەندى.

مانا ئەمدى ئۇنىڭ «قوغلاش» مۇساپىسىدە كۈتۈلمىگەن، مۆجىزىلىك بىر ئۆزگىرىش يۈز بەردى. بۇ قېتىم ئۇ، ئايچىچەكنى قوغلاپ يېتىشلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئۆز خاھىشى ۋە تەقەززاسى بىلەن نەق چاڭگالىنىڭ ئۆزىگە كىرگۈزۈشىنىڭ چوڭ دەسمايىسىگە ـ ھەممە ئادەم ئارزۇ قىلىدىغان، قولىغا كەلتۈرۈشكە ئىنتىلىدىغان جىلۋىدار بىر ئەڭگۈشتەرگە ئىگە بولغانىدى!

ئۇ بۇگۈن ئۆمەككە تېلېفون بېرىپ، ئايچىچەكنى ئىشخانىسىغا چاقىرتتى، ئايچىچەكمۇ ھايال بولماي كەلدى. ئاستىغا گىلەم سېلىنغان، ئەينەكلىك ئىشكاپ، بۇلغار كرېسلولار قويۇلغان بۇ ئىشخانا خېلى كۆركەم ھەم ئازادە ئىدى. ئايچىچەك تارتىنغان، قورۇنغان ھالدا ئىشىكنىڭ يېنىدىكى كرېسلوغا ئولتۇردى.

ـ يۇقىرى ئۆتۈڭ، ئايچىچەك، ـ دەپ قايتا ـ قايتا تەكەللۇپ قىلدى قۇربانۇۋ، ـ ئۆز ئۆيىڭىزدەك ئازادە ئولتۇرۇڭ! خوش، ئەھۋالىڭىز ياخشىدۇ؟ سابىر كەلدىمۇ؟

ئايچىچەك قىسقىلا جاۋاب بەردى:

ـ كېلىپ يەنە كەتتى.

ـ ھەي! بۇ ئىش بولماپتۇ، ـ دەپ ئۆكۈنگەندەك بېشىنى چايقىدى قۇربانۇۋ، ـ سىلەرنىڭ تۇرمۇشۇڭلار كاككۇك بىلەن زەينەپنىڭكىدىنمۇ بەتتەر ئىكەن، ھەر ھالدا ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭ ئاۋازىنى بولسىمۇ ئاڭلاپ تۇرىدۇ، لېكىن سىلەر ھەپتە ـ ئون كۈندىمۇ چالا ـ پۇچۇق كۆرۈشەلمەيدىكەنسىلەر ئەمەسمۇ؟ بولدى، ئەمدى سىز خاتىرجەم بولۇڭ، مەن سابىرنى يۈتكەپ كېلىپ، ئۆزۈمگە شوپۇر قىلىمەن!

ـ شۇنداق بولسىغۇ ياخشى بولاتتى، قۇربانۇۋ ئاكا، ـ دېدى ئايچىچەك خۇشال بولۇپ، ـ ئەر كىشى ياندا بولمىسا، ئايالارغا ئۆينىڭ يۈكى ئېغىر كېلىدىكەن.

ـ ئەلۋەتتە شۇنداق، ئەر دېگەن ئۆينىڭ تۈۋرۈكى ـ دە!

ـ خوش، ئەمدى ئۆز گېپىمىزگە كېلەيلى، ـ دېدى قۇربانۇۋ بىر تال فىلتىرلىق تاماكىنى لېۋىگە قىستۇرۇپ، ـ ئايچىچەك، چەت ئەللەرگە چىقىشنى خالامسىز؟

بۇ سوئالنى سورىغاندا، ئۇنىڭ ئاۋازى كۆرەڭ، قىياپىتى مەغرۇر ھالەتكە كىردى. تاماكىسىنى قىڭغىر چىشلەپ، گەۋدىسىنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە تاشلاپ، ئۇچ بۇرجەك قىسىلغان كۆزلىرىنى ئايچىچەككە تىكتى. ئايچىچەك دەسلەپ ھۇدۇقتى، سوئال

Altunay

ئۇنىڭغا بەكمۇ تۇيۇقسىز ھەم تاسادىپىي تۇيۇلدى، لېكىن ئاستا - ئاستا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى جىمىرلىتىپ، كۆڭلىگە پاتماي كېلىۋاتقان بىر خىل قىزغىن تەلپۈنۈش، جاھان كۆرۈش ئىستىكى بىلەن يانغان بىر خىل غايىبانە خۇشاللىق ئۇنى دېدىللەشتۈرۈپ، دەرھال زۇۋانغا كەلتۈردى:

— ئەلۋەتتە خالايىمەن، قۇربانوۋ ئاكا، ئادەم تۇغۇل ئۇچار قۇشلارمۇ جاھان كېزىشنى ياخشى كۆرىدىغۇ!

قۇربانوۋ ئالدىرىماي، سالاپەت بىلەن ئورنىدىن تۇردى، قولىنى ئارقىسىغا تۇتۇپ، ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭدى.

— يۇقىرى رەھبەرلىكنىڭ ئۇقتۇرۇشىغا ئاساسەن بىزنىڭ ئۆمەكتىن ئىككى كىشى چەت ئەلگە چىقىدۇ، — ئۇ شۇ گەپلەرنى قىلىپ ئايچېچەكنىڭ ئالدىغا كەلگەندە توختىدى ۋە ئۇنىڭغا ئادەم ھېيىققىدەك نەزەر بىلەن قاراپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — بۇنداق پۇرسەت ھەممىشە كېلىۋەرمەيدۇ. مەن بۇ ئىككى كىشىنىڭ بىرىگە سىزنى بەلگىلەشنى ئويلاۋاتىمەن. بەلكىم، بۇ ئاسانغا چۈشمەيدۇ، چۈنكى بىزدە تالانتلىقلار، نامى بارلار، پېشقەدەملەر كۆپ. شۇنداق بولسىمۇ، سىزنىڭ شان - شەرىپىڭىز، ئىستىقبالىڭىز ئۈچۈن مەن ئاز - تولا بولسىمۇ قارامىلىق قىلمىش نىيىتىگە كەلدىم.

— كۆڭۈل بۆلگەنلىكىڭىزگە كۆپ رەھمەت، قۇربانوۋ ئاكا، — دېدى ئايچېچەك خۇشاللىقىدا ئورنىدىن قوزغىلىپ.

— ئەرزىمەيدۇ، ئەرزىمەيدۇ... — دېدى قۇربانوۋ ئايچېچەكنىڭ يەلكىسىدىن ئاستا بېسىپ ۋە ئۆزىمۇ ئايچېچەك بىلەن بىللە ئۇنىڭ يېنىغا ئولتۇردى، — بۇنچىلىك ئىش ھېچگەپ ئەمەس، ئايچېچەك. ئەگەر مۇمكىن بولسا ئىدى، سىزنى ئۆزۈم بېشىمغا ئېلىپ جاھان كەزدۈرەتتىم.

شۇ گەپلەرنى قىلىۋېتىپ، ئۇ ئايچېچەكنىڭ قولىنى تۇتتى ۋە ئاستا ئۆزىگە تارتتى، لېكىن ئايچېچەك خۇددى چايان چاققاندەك ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايى ئۆڭگەن، كۆزلىرى غەزەپتىن چەكچەيگەنىدى.

كۈتۈلمىگەندە، قۇربانوۋ بەكمۇ ناساز كۈلدى ۋە يوغان ئېچىلغان ئاغزىدىن ئوڭ تەرەپتىكى ئالتۇن چىشلىرى پارقىراپ كەتتى.

ـ نېمانچه هۇركۈيسىز، ئايچېچەك؟! ـ دېدى ئۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك كرېسلوغا يۆلىنىپ، ـ مەن قانداق قىلاي، كونىلاردا: «بەك تاتلىق بولما، چۈشىن ئارامىڭنى بەرمەيدۇ» دېگەن گەپ بار. سىزنىڭ گۈزەل چىرايىڭىز، ئويىناق ناخشىلىرىڭىز مېنى مەپتۇن قىلدى، شۇ كويغا سالدى. مۇھەببەتتە گۇناھ يوق، ئايچېچەك، ئارقىڭىزدىن كۆپ پالاقشىدىم، ئەمدى ماڭا قارايدىغان ۋاقتىڭىز كەلدى، مېنى ئۇنچە قىينىماڭ!

ـ بۇنداق گەپلەرنى قىلمىشقا ئۇيالمامسىز، قۇربانۇۋ ئاكا! ـ دېدى ئايچېچەك ئۆزىنى سەل ـ پەل تۇتۇۋېلىپ، ـ مېنىڭ ئېرىم بار، بالام بار، سىزمۇ نەۋرە كۆرگەن ئادەم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىزگە رەھبەرلىك قىلىۋاتىسىز، مەن پەقەت سىزنى ھۆرمەت قىلىمەن!

ـ بۇنداق دىپلوماتچە گەپلەرنى قويۇڭ، ئايچېچەك، ـ دېدى قۇربانۇۋ يەنە نىيىتىدىن يانماي، ياغلىما گەپلەرگە ئۆتۈپ، ـ كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى قىلمىشايلى، مەن سىز ئۈچۈن پۈتۈن ئەسلى ـ ۋەسلىمنى ئاتاپ قويغان، پەقەت سىزلا ...

ـ ماڭا ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ ئەسلى ـ ۋەسلى كېرەك ئەمەس! ـ دېدى ئايچېچەك ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، ـ سابىرنىڭ ئەسلى ـ ۋەسلى يېتىپ ئاشىدۇ!

ـ لېكىن شۇنى بىلىپ قويۇڭ، ئايچېچەك! ـ دېدى قۇربانۇۋ سەل ـ پەل تەھدىت ئارىلاش، ـ مەن بەرگەننى سابىر سىزگە بېرەلمەيدۇ!

ئايچېچەكمۇ بوش كەلمىدى:

ـ سابىردىن باشقا ئادەملەرنىڭ بەرگەن نەرسىسى ماڭىمۇ لازىم ئەمەس!

ـ شۇنداقمۇ؟ ـ قۇربانۇۋ مېيىقىدا كۈلۈپ، يوغان گەۋدىسىنى پۇلاڭلىتىپ ئورىدىن قوپتى، ـ چەت ئەلگە چىقىشچۇ؟

ئايچېچەك بىر پەس شۇكلەپ قالدى، كاللىسىدىن چاقماق تېزلىكىدە ھەر خىل خىياللار ئۆتتى. شان ـ شەرەپ ئۈنى قىزىقتۇرسا، نومۇس ۋە دىيانەت ۋىجدانىنى چاقىراتتى. قۇربانۇۋ ئۇنىڭ زۇۋان سۈرمەي، جىمىپ قالغانلىقىغا قاراپ، قولىدىكى ئەگگۈشتەرنىڭ ھەققەتەنمۇ تەگداشسىز كۈچ ـ قۇدرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىگە ئىشەندى. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ بايا شۇنچە كۆرەڭلەپ، ئۆزىنى پەرىشتىدەك پاك كۆرسەتكەن ماۋۇ چىرايلىق ناخشىچى ئەنە شۇ ئەگگۈشتەرنىڭ سېھرىدى كۈچى بىلەن ماڭا ئەمدى بېشىنى ئېگىپ، سۈكۈتتە چۈمۈپ كەتتىغۇ! سۈكۈتنىڭ ئۆزى رىزا، دېگەن گەپ بار. ئەمدى ئۇ قېچىپ نەگە بارىدىكىن؟! قولۇمغا چۈشكىنى ـ چۈشكەن!

لېكىن ئايچېچەكنىڭ كۈتمىگەن يەردىن چىققان مەردانە، كەسكىن ئاۋازى ئۇنىڭ شېرىن خىياللىرىنى تېرىپىرەن قىلىۋەتتى:

ـ ياق! ماڭا ئۇنداق پۈت ـ قولۇمغا كىشەن بولۇپ سېلىنىدىغان شان ـ شەرەپ كېرەك ئەمەس.

ئايچېچەك شۇ گەپلەرنى قىلىپ، قۇربانۇۋغا قاراپمۇ قويماي ئارقىسىغا بۇرۇلدى ۋە بېشىنى سىلكىپ قويۇپ، ئىشخانىدىن تاس ـ تاس مېڭىپ چىقىپ كەتتى.

قۇربانۇۋ ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى، قۇلىقى تۈۋىدە ئايچېچەكنىڭ ئاياغ ئاۋازى قايتا ئاڭلانغاندەك بولدى. شۇ تۇرقىدا، مېغىزرەڭ توپلىمىنىڭ ناھال قويۇلغان ئىنچىكە

پاشنىسى قاتتىق يەرگە ئەمەس، بەلكى قۇربانۇۋنىڭ يۇمشاق، سەزگۈر يۈرىكىگە تېگمۇۋاتقاندەك ئازابلىق تۇيۇلدى!

* * *

قۇربانۇۋ ئۆمەك باشلىقى ئىلياسنى چاقىرىپ، چەت ئەلگە چىقىرىدىغان ئىككى ئادەمنى رەسمىي بېكىتىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئىلياس بىرنەچچە قېتىم مۇزاكىرە قىلىش، ئاممىدىن پىكىر ئېلىش ئارقىلىق ئىككى نامزاتنىڭ مەيدانغا كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ، ئاخىرىدا مۇنداق دېدى:

— ناخشىچى ئايچېچەككىمۇ، ئۇسسۇلچى ئاتىكەمگىمۇ ھەممەيلەن قوشۇلدى. بۇ ئىككىيلەن مەيلى كەسپىي جەھەتتە، مەيلى سىياسىي - ئىدىيە جەھەتتە بولسۇن، تەلەپكە ئۇيغۇن كېلىدۇ!

— لېكىن سىلەر مۇھىم بىر نۇقتىنى ئۇنتۇپ قاپسىلەر! — دېدى قۇربانۇۋ تاماكىسىنى ئاچچىق - ئاچچىق شوراپ ئولتۇرۇپ، — ياش مەسىلىسىنى ئېسىڭلاردىن چىقىرىپسىلەر. ياشقا قاراپ باش بولىدۇ، ياشقا قاراپ تۆھپە بولىدۇ! مەن ئاتىكەمنىڭ نامزاتىغا قوشۇلىمەن، ئۇ كەسپىتە ياخشى، رەھبەرلىكىنىڭمۇ گېپىنى ئاڭلايدۇ. خوش، ئەمدى ئايچېچەككە كەلسەك، بۇ نامزات مۇۋاپىق بولماپتۇ، ئەتراپلىق ئويلاشماپسىلەر!

— ئۇ ياش، تالانتلىق، جۈيجاڭ، — دېدى ئىلياس ئالدىراپ ئېتىراز بىلدۈرۈپ، — ھازىر ناھايىتى تېز كۆزگە كۆرۈنۈۋاتىدۇ.

— ھەببەللى! — دېدى قۇربانۇۋ بىرەر ساپاقتا ئېسىلغاندەك جانلىنىپ، — مەسىلە مانا شۇ ناھايىتى تېز كۆزگە كۆرۈنۈۋاتقانلىقتا بولۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭدا ھاكاۋۇرلۇق، مەنمەنلىك، غادىيىش ئىللەتلىرى باش كۆتۈرۈپ قاپتۇ. ئۇ ھەتتا رەھبەرلىكىمۇ كۆزگە ئىلمايدىغان ھالغا يېتىپتۇ. بۇ ھالدا ئۇنى ئەتىۋارلاپ چەت ئەلگە چىقارساق، تېخىمۇ بۇزۇلىدۇ، ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ئىستىقبالىغا پالتا چاپىدۇ، شۇڭا ئايچېچەكنى چەت ئەلگە چىقىرىشقا ئالدىرىمايلى، ئەگەر ئۇ ئۆز يولىنى تېپىپ ماڭالمسا، ئۇنىڭغا تېخى پۇرسەت ناھايىتى كۆپ!

ئىلياس چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ، كۆڭلىدىكى نارازىلىقنى تەئەججۇپتە چەكچەيگەن كۆزلىرى ئارقىلىق ئىپادىلىدى:

— بىزگە ئۇنداق ئىشلار سېزىلمىدىغۇ، جۈيجاڭ؟ كۆپچىلىكتىنمۇ ئۇنداق ئىنكاسلارنى ئاڭلاپ باقمىدۇق!

— سىلەر ئاڭلىمىغان بىلەن مەن ئاڭلايمەن - دە! — دېدى قۇربانۇۋ باشلىققا خاس تەلەپپۇز بىلەن، — ماڭا يۇقىرىدىكى رەھبەرلەرمۇ ئېيتىدۇ، تۆۋەندىكى ئاممىمۇ يەتكۈزىدۇ! باشلىق دېگەن شۇ، ئېگىزدە تۇرۇپ، يىراقنى كۆرىدىغان گەپ! بولدى، بۇ گەپنى تالاشمايلى، ئايچېچەكنى قالدۇرۇش رەھبەرلىكىنىڭ پىكرى، ئۇنىڭ ئورنىغا گۈلنازنى سەپلەيلى. ماتېرىيالنى دەرھال تەييارلاڭلار، ئىدارە نامىدىن يوللايمىز!

ئىلياسنىڭ كاللىسى يەنە قوداڭشىدى:

— گۈلناز بولماسىكەن!؟ — دېدى ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئۇرغۇلۇق چۈشۈرۈپ، —

ئۇ بەزمە ـ باراۋەتلەردە تولا ناخشا ئېيتىپ، ئاۋازىنى بۇزۇۋالدى، ئەگەر ئۇنى يوللىساق، كۆپچىلىككە چۈشەندۈرمەك تەس!

ئەمدى قۇربانۋۇمۇ ھوقۇق پىچىقىنى شىلتىپ، ئۆز ھۆكمىنى ئاققۇزۇشنىڭ كويىغا چۈشتى:

ــ يولداش ئىلياس، ھازىر بۇ ئىشنى كۆپچىلىككە چۈشەندۈرۈش تەس ئەمەس، بەلكى سىزنىڭ كاللىڭىزدىن ئۆتكۈزۈش تەس بولۇۋاتىدۇ! بىلىپ قويۇڭ، بۇ گەپنى مەن مۇنداقچىلا دەۋاتقىنىم يوق، بىزمۇ ئىدارىدە، پارتىيە گۇرۇپپىسىدا بىر نەچچە قېتىم مۇزاكىرە قىلىپ، ئاخىر شۇنداق بېكىتكەن. بۇگۈن سىزدىن پەقەت سوراپلا باقتىم، لېكىن سىزمۇ بىلمىسىز ، گۈلناز كونا ناخشىچى، خېلى بىر مەزگىل سەھنىلەرگە ھۆكۈمرانلىق قىلغان. ئۇنى كېچە ـ كۈندۈز ئىشلىتىشنى بىلىپ، ئەمدى شان ـ شەرەپ كېلىدىغان چاغدا ئۇنىتۇپ قالساق بولماس! ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇنى چەت ئەلگە چىقىرىش بىر مۇنچە كونا ئارتىسلارنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاشتىكى ياخشى چارە! بولمىسا، بىز بېشىمىزغا سىركە قۇيۇۋالىمىز! شۇنداق بولسۇن، رەھبەرلىك ئەتراپىلىق ئويلاشتى، سىز بېرىپ، ئىككىسىنىڭ ماتېرىيالىنى تېز تەييارلاڭ. ھازىرچە بۇ ئىش قەتئىي مەخپىي بولسۇن، كېيىن يۇقىرىدىن رەسمىي ئۇقتۇرۇش كەلگەندە، كۆپچىلىككە ئېلان قىلىسىڭىز بولىدۇ! ــ ئۇ گەپ تۈگىدى، دېگەندەك ئىلياستىن كۆزىنى ئۈزۈپ، ئالدىدىكى تېلېفوننىڭ تۈرۈپكىسىنى قولىغا ئالدى.

ئىلياس ئىشخانىدىن خاموش قايتىپ چىقتى، كۆڭلىدە بىر مۇنچە گەپلىرى بولسىمۇ، ئوچۇق ئېيتالمىغانلىقى ئۈچۈن، ئىچ ـ ئىچىدىن تىت ـ تىت بولاتتى. ئايچېچەكنى قالدۇرۇپ، ئورنىغا گۈلنازنى سەپلەش ئۈنىڭ نەزىردە، بەكمۇ تەڭسىزلىك، ناھەقچىلىك بولاتتى. ئۇ، «رەھبەرلىكنىڭ پىكرى» دېگەن گەپنىڭ ئارقىسىدا بىر مۇنچە شەخسىي غەرەز، مۇددىئا ۋە ئويۇنلارنىڭ بارلىقىنى غىل ـ پال بىلسىمۇ، لېكىن بۇگۈن نېمە ئۈچۈندۇر، قۇربانۋۇنىڭ ئالدىدا ئوچۇق ئېيتىشقا پېتىنالمىدى! شۇنداق، ئادەم دېگەن قىزىل يۈز نېمە، ئۆزئارا باردى ـ كەلدى قىلىپ ئۈتۈۋاتقانلار قاراپ تۇرۇپ، بىر بىرىنىڭ يۈزىگە ئاياغ بېسىشنى خالىمايدۇ! بۇمۇ خۇددى «سەن ياخشى ــ مەن ياخشى، تونۇر قىزىق، نان ياخشى!» دېگەندەكلا ئىش!

ئىلياسمۇ ئويلاپ قويدى، ئۇنىڭ ئۈستىدىكىلەر «رەھبەرلىكنىڭ پىكرى» دەپ، ئاغزىغا تاقاق سالغانكەن، ئۇمۇ ئاستىدىكىلەرگە «يۇقىرىنىڭ پىكرى» دېگەن ئۇلۇغ، ئەمما ھېچقانداق تۈتقۇسى يوق ياپىلاق گەپ بىلەن ئۇلارنىڭ ھەر قانداق پىكىر ۋە نارازىلىقلىرىنى باسالايدۇ! شۇغىنىسى، ھازىر ئەمەس، بۇ تېخى قەتئىي مەخپىي، ۋاقتى كېلىپ، ئىسىملىك ئاشكارا ئېلان قىلىنغاندا شۇنداق بولىدۇ!

لېكىن «تامىنىڭمۇ ـ قۇلىقى بار» دېگەندەك قۇربانۋۇ بىلەن ئىلياس ئوتتۇرىسىدىكى «قەتئىي مەخپىيەت» لىك بىر نەچچە كۈنگە بارماي ئاشكارىلىنىپ بولدى. ئۆمەكتە گۇررىدە گەپ ـ سۆز تارقالدى. گۈلناز كېرىلىپ، كۈندە نەچچە ياڭزا ياسىنىپ، خۇشاللىقىنى، ھەيۋىتىنى ھەم كۈچ ـ قۇدرىتىنى نامايىش قىلىشقا باشلىدى.

ئايچېچەك ئۆزىنىڭ چەت ئەلگە چىقىش نامىزاتلىقىدىن قالدۇرۇلۇپ، ئورنىغا گۇلنازنىڭ سەپلەنگەنلىكىنى ئاڭلىدى. ئەلۋەتتە، بۇنداق تۇيۇقسىز ئۆزگىرىش ئۇنىڭغا خېلى ئېغىر كەلدى. بىر ـ ئىككى كۈن ئىشتىهاسى تۇتۇلۇپ، ئۇيقۇسى قاچتى، لېكىن ئاستا ـ ئاستا بۇنىڭغىمۇ كۆنۈپ قالدى. ئادەم نېمىلەرگە كۆنمەيدۇ؟ ئىشىك پاكار بولسا، ئېڭىشىپ كىرمەكتىن باشقا چارە يوق ـ تە! ئۇ پەقەت ئەكرەمگە ئازراقلا دادخورلۇق ئېيتىپ، ئىچ ـ قارنىنى بوشىتىۋالدى، خالاس! دادخورلۇق ئېيتىۋاتقاندا، ئۇنىڭ كۆزىنىڭ چانىقى قىزاردى، لېكىن ياش چىقمىدى. چۈنكى ئۇ ۋىجدان ئالدىدا ئۆزىنىڭ خاتا قىلمىغانلىقىنى، ئۆزىنى بۇلغاش ھېسابىغا كېلىدىغان شان ـ شەرەپتىن ئىككىلەنمەي ۋاز كەچكەنلىكىنى ياخشى بىلەتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ روھى ئازابلانمىدى. قەلبىمۇ خورلۇق ھېس قىلمىدى. بەلكى تېخىمۇ جانلىنىپ، ئۆزىنى سەھىنىگە، ناخشىغا بۇرۇنقىدىنمۇ قاتتىق ئاتىۋەتتى.

ئۇنىڭ يېقىندا تېلېۋىزوردا ئېيتقان «تولۇن ئاي» ناملىق ناخشىسى كىشىلەر ئارىسىدا، بولۇپمۇ ياشلار ئىچىدە قالتىس شۆھرەت قازاندى، يۈزلەپ لېنتىلارغا كۆچۈرۈلۈپ، ئۆي ـ ئۆيلەردە، دۇكان ـ دۇكانلاردا، ھەتتا ئاشخانىلاردىمۇ بەس ـ بەستە ياڭراپ كەتتى. سىرتتىن كەلگەن كىشى گويا شەھەرنىڭ ھەممە يېرىدىن بىرلا ئايالنىڭ نەپىس، ئويناق ھەم مەردانە ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى.

شۇ مۇناسىۋەت بىلەن گېزىتخانىنىڭ بىر مۇخبىرى ئۇنى زىيارەت قىلىپ كەلدى.

ـــ يولداش ئايچېچەك، يېقىندىن بېرى سىز ۋە سىزنىڭ ناخشىڭىز توغرىسىدا گېزىتخانىمىزغا نۇرغۇن خەتلەر كەلدى. بەزىلەر سىزنىڭ ھاياتىڭىز بىلەن تەپسىلىي تونۇشۇشنى خالايدىكەن، ـــ دېدى مۇخبىر كېلىش مۇددىئاسىنى چۈشەندۈرۈپ، ـــ مەن سىزنىڭ ھاياتىڭىز ۋە ناخشىلىرىڭىز توغرىسىدا بىرپارچە تونۇشتۇرۇش ماقالىسى يازماقچىمەن!

كۈتمىگەن يەردىن ئايچېچەك مۇخبىرنىڭ تەلىپىنى سەممىي ئۆتۈنۈش بىلەن رەت قىلدى:

ـــ يولداش مۇخبىر، خۇش بولاي، مەن توغرىلىق بىر نەرسە يازماڭ! نېمە ئۈچۈن دەمسىز؟ مەن ئەمدىلا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى قىلىۋەردىم، بەزىلەر مېنى «ئۆزىنى كۆرسىتىۋاتىدۇ، ھاكاۋۇرلىشىپ كەتتى!» دېگىلى تۇردى. بۇ ھالدا داۋاملىق ئالغا بېسىشنى ياكى بۇ ئىشتىن ۋاز كېچىشنى بىلمەي قالدىم. شۇڭا مېنىڭ ئىشلىرىم توغرىسىدا گېزىتكە بىر نەرسە يازغانىنىڭ نۇرىنىغا، «بۇسۇپ چىقىش ئۆزىنى كۆرسەتكەنلىك بولامدۇ؟» دېگەندەك مەزمۇندا بىرەر پارچە ماقالە يازسىڭىز قانداق؟ بۇنىڭ پايدىسى چوڭراق بولىدۇ.

مۇخبىر بىردەم ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى، چۈنكى ئۇ ئۆمرىدە ئۆزى توغرىسىدىكى ماختاش ماقالىسىنى رەت قىلىۋاتقان تۇنجى ئادەمنى ئۇچرىتىۋاتاتتى. ئۇ ئون نەچچە يىلدىن بېرى، يۇقىرىدىن تۆۋەنگىچە نۇرغۇن ئادەملەرنى زىيارەت قىلىپ، ماختاپ، تونۇشتۇرۇپ ماقالىلەر يازغان، بۇ جەريانىدا بىرەر ئادەمنىڭمۇ ئۆزىنى رەت قىلغانلىقىنى كۆرمىگەن، ئەكسىچە، ئۇلارنىڭ قىزغىن، ساخاۋەتلىك ئىلتىپاتلىرىغا

Altunay

ئېرىشكەنىدى. ھالبۇكى ئۇ بۇگۈن، مانا شۇ تاپتا ئۆزىگە روبىرو ئولتۇرغان، قاپقارا يوغان كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ، كىچىك، چىرايلىق ئاغزىنى ئۈمچەيتكەن، گۈزەل – يېقىملىق ھەم ئوماق بىر چوكاننىڭ ئاشۇنداق سەممىي ئىلتىجا بىلەن قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىگە يوشۇرۇنغان زەئىپ بىر چۇقانىنى ئاڭلاۋاتاتتى.

— سىز دېگەن مەسىلە توغرىسىدا ئالاھىدە ماقالە يېزىپ چۈشەندۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق! — دېدى مۇخبىر ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئاچچىق تۈيغۇلارنى چۈشىنىپ يەتكەندىن كېيىن، — كېيىپ ئېيتىش كېرەككى، بۇ سۆزۈپ چىقىش ھەرگىزمۇ ئۆزىنى كۆرسەتكەنلىك بولمايدۇ! مەن سىزگە بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرەي: بىز ھازىر ھەممىمىز شوخلىنى ياخشى كۆرۈپ يەيمىز. لېكىن، سىز ئۇنىڭ تاماق ئوستىلىگە كېلىشتىن بۇرۇن، نۇرغۇن كېلىشمەسلىكلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەنلىكىنى بىلەمسىز؟ شوخلا ئەسلى جەنۇبىي ئامېرىكىنىڭ ئورمانلىرىدا ئۆسۈپ، «بۇرە شاپتۇلى» دەپ ئاتالغان بىر ئۆسۈملۈك ئىكەن. ئۇ پىشقان ۋاقتىدا ناھايىتى رەڭدار، چىرايلىق بولۇپ كېتىدىغانلىقى ئۈچۈن، كىشىلەر ئۇنىڭدىن بەكمۇ پەخەس بوپتىكەن. ئۇنى پەقەت كۆرۈپ ھۇزۇر قىلغان، ئەمما تېتىپ بېقىشقا جۈرئەت قىلالماپتىكەن. 16 – ئەسىردە، ئەنگلىيىلىك بىر كېمىنىڭ جەنۇبىي ئامېرىكىغا سایاھەتكە بېرىپ، بۇ چىرايلىق مېۋىنى ئۆزىنىڭ مەشۇقىغا سوۋغا قىلىپ ئالغاچ كەپتۇ، شۇندىن كېيىن ياۋروپالىقلار شوخلىنى «مۇھەببەت ئالمىسى» دەپ، باغلىرىغا تېرىپ، مۇھەببەتنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە سۆيگەن كىشىلىرىگە تەقدىم قىلىدىغان بوپتۇ، لېكىن يەنىلا ئەۋلادتىن – ئەۋلادقا تېتىپ بېقىشقا جۈرئەت قىلالماپتۇ. كېيىن، 18 – ئەسىرگە كەلگەندە، فرانسىيىلىك بىر رەسسام ھايات خەۋپىگە قارىماي، ئۇنى تېتىپ بېقىشقا جۈرئەت قىلىپ، شوخلىنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى ئاخىر ئېچىپ تاشلاپتۇ! ئويلاپ بېقىڭا، ئايچېچەك، ئەگەر ئاشۇ رەسسام ئۆزىنى كۆرسىتىشكە جۈرئەتلىك بولۇپ، شوخلىنى تېتىمىغان بولسا، شوخلا تاكى ھازىرغىچە ياكى جەنۇبىي ئامېرىكىنىڭ ئورمانلىرىدا، ياكى ياۋروپانىڭ باغلىرىدا ئۆسكەن بولاتتى، ھەرگىزمۇ بىزنىڭ چىنە – تەخسىلىرىمىزدىكى تەملىك يېمەكلىك بولالمايتتى. ئەمدى بىز ئەنە شۇ شوخلا بىلەن تەييارلانغان مەززىلىك تاماقلارنى يەپ ئولتۇرۇپ، بىرىنچى قېتىم ئۇنىڭ سىرىنى ئاچقان كىشىنى «ئۆزىنى كۆرسەتكەن» دېسەك، ئادىللىق بولماس! خۇددى شۇنىڭدەك بەزىلەر سىزنىڭ يېقىملىق، ياڭراق ناخشىلىرىڭىزنى ئاڭلاپ، بىر تەرەپتىن ھۇزۇرلىنىپ، يەنە بىر تەرەپتىن «ئۆزىنى كۆرسىتىۋاتىدۇ» دېسە، بۇ ئەلۋەتتە ئادىل باھا بولمايدۇ! ئىلمىي ئىزدىنىش ۋە سەنئەت رىقابىتى داۋامىدا بۆسۈپ چىقىشنى، تۆھپە يارىتىشنى تالىشىش روھى ئىنتايىن قىممەتلىك! چولپان بولۇشنى ئويلىمايدىغان ناخشىچىنى ياخشى ناخشىچى دېگىلى بولمايدۇ!

مۇخبىرنىڭ يوللۇق، تەسىرلىك سۆزلىرى ئايچېچەكنى قايىل قىلدى. ئۇ ئۆز ھاياتى توغرىسىدا سۆزلىگەندە، خۇشاللىقى بىلەن قايغۇسىنى، راھىتى بىلەن ئازابىنى، ئۆتمۈشى بىلەن كېلىچەكنى راستچىللىق ۋە سەممىيلىك بىلەن ئەينەن سۆزلەپ بەردى.

ئۇچ كۈنددىن كېيىن، گېزىتتە «چولپانغا قاراپ كېتىۋاتقان تۆھپىكار» ناملىق ئۇزۇن بىر ماقالە بىلەن ئايچېچەكنىڭ ناخشا ئېيتىپ تۇرغان ۋاقىتتىكى بىر پارچە سۈرىتى بېسىلدى. گېزىت قولدىن - قولغا ئۆتۈپ، گۈلنازنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ما- قالىدىكى گەپلەر زادىلا ئۇنىڭ قورسىقىغا سىغمىدى، ئايچېچەكنىڭ جىلۋىدار سۈرە- تى بولسا، ئۇنىڭ كۆزىنى چاقنىتىۋەتتى. بۇ قېتىم ئۇ ئېغىز يېرىپ بىر نەرسە دې- مىگەن بولسىمۇ، لېكىن چىرايىنىڭ ئۆڭۈپ - تاتىرىشىدىن، كۆز قارىچۇقىنىڭ ۋەھىمە- لىك كېڭىيىپ كېتىشىدىن ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئاللىقانداق شۇم خىياللارنى پۈككەنلىكى- نى كۆرگىلى بولاتتى!

كۈنلەر ئەنە شۇنداق قايغۇ بىلەن خۇشاللىق چىرمىشىپ كەتكەن داۋالغۇش ئىچىدە ئۆتۈشكە باشلىدى. ھەپتىدىن كېيىن، بۇ داۋالغۇش چېكىگە يېتىپ، كۈ- تۈلمىگەندە، گۈلنازنى ئوڭدا قويىدى. مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ جىددىي تېلېگرامما ئۇقتۇرۇشىدا، ئايچېچەك بىلەن ئاتىكەمنىڭ بۇ قېتىم چەت ئەلگە چىقىپ ئۈيۈن قويىدىغان ئۆمەكنىڭ تەركىبىگە كىرگۈزۈلۈپ، گۈلنازنىڭ قالدۇرۇلغانلىقى رەسمىي ئۇقتۇرۇلغانىدى!

تېلېگرامما كۆچىلىككە ئوقۇپ بېرىلگەندە، زالدا قىزغىن ئالقىش ساداسى ياڭ- رىدى، بۇنداق ئادىل تاللاشتىن كۆچىلىك قايىل بولغانىدى. ئايچېچەكنىڭمۇ بۇنۇ- داق تۈيۇقسىز خۇشاللىقتىن كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ، روھى ئۇرغۇپ تاشتى، ئىچكى دۇنيا- سى گويا باھار پەسلىدىكى چوغلۇق تاڭدەك يورۇق ۋە يىللىق بولۇپ كەتتى. ئەڭ- رەممۇ ناھايىتى خۇشال ئىدى، ئۇ ئايچېچەكنى تەبرىكلەپ:

— ناخشىڭىز ئەمدى دۇنيا سەھنىلىرىدە ياڭرايدىغان بولدى، ئايچېچەك، — دېدى ھايىجاندىن ئاۋازى تىترەپ، — سىزگە تېخىمۇ يۈكسەك شان - شەرەپ تىلەيمەن!

— ئالدىرماڭ، ئەكرەم ئاكا، — دېدى ئايچېچەك ئۇنىڭغا تەلمۇرۇپ، — يۈكسەك شان - شەرەپ سىزنىڭىز قولۇمغا كەلمەيدۇ، مەن پەقەت سىز ئىجاد قىلغان ئېسىل ئاھاڭلارنى ئورۇندىغۇچى، خالاس! شۇڭا يەنىلا سىزنىڭ ئىجادىڭىزغا موھتاجمەن!

— خاتىرجەم بولۇڭ، — دېدى ئەكرەم ئىشەنچ بىلەن، — مۇشۇ خەۋەرنى ئاڭلى- غان كۈنددىن باشلاپ، كاللامدا بىر خىيال پەيدا بولغان، ھازىر خېلى پىشىپ قالدى، مەن ئۆتكەنىدە دېدىمغۇ، بۇ قېتىم تېكىستىنىمۇ ئۆزۈم يازىمەن.

بۇ ئىككىسىنىڭ خۇشاللىقىغا، ئۇمىدكە ۋە جاسارەتكە تولغان پاراڭلىرى بىلەن كۈلكە - چاقچاقلىرى بىر چەتتە ئەلەم بىلەن قاراپ تۇرغان گۈلنازنىڭ تېخىمۇ چە- شىنى قېرىشتۇرۇپ، ھەسرەت - پىغاننى نەچچە ھەسسە ئاشۇرۇۋەتتى. ئۇ ئاخىر ئۆزى يالغۇز بۇ دەردنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، زالدىن غىتىتاڭ- شىپ چىققان پېتى ئۇدۇل قۇربانۇۋنىڭ ئىشخانىسىغا كەلدى. بۇ چاغدا قۇربانۇۋمۇ يۇقىرىنىڭ كۈتۈلمىگەن ئۇقتۇرۇشى توغرىسىدا ئويلاپ، ئۆزىچە چېچىلىپ، ئاللى- كىملەرنى قاپساپ، ناخۇش ئولتۇراتتى. گۈلناز ئىشىكتىن كىرىپلا يىغلىۋەتتى. قۇر- بانۇۋ ئۇنىڭ ئاشۇنداق بىر يېرىلىدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا ھودۇقماي، سىپاگەرچە- لىك بىلەن ئۇنى بەزلەشكە باشلىدى:

— بولدى، ئۆزىڭىزنى تۇتۇڭ، گۈلناز! ئەگەر شۇ تاپتا، مەنمۇ ئۆزۈمنى قويۇ- ۋەتسەم، سىزگە قوشۇلۇپ يىغلايىتتىم. لېكىن ئورنى يوق، بولار ئىش بولدى!

— ئۇلار نېمە ئۈچۈن مېنى قالدۇرىدۇ؟! — دېدى ئۇ ئېسىدەپ تۇرۇپ، — ياكى مەن ئۇ سامان قورساقلارنىڭ بېشىدا ياڭاق چېقىپتىمەنمۇ؟! بىلمەن، ئايچېچەك دېگەن شاپاق ئۇلارنىڭ كۆزىنى باغلىغان، ناز – كەرەشمىلىرى بىلەن سېھىرلىگەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى كۆزى كور بۇزۇقلار!

گۈلناز يەنە يىغلىدى، يىغلىغاندىمۇ ئېسىدەپ، ئېزىلىپ، خېلى ئۇزاق يىغلىدى. قۇربانۋۇ ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، يەلكىسىگە يېنىك قاقتى ۋە كىچىك بالىنى پەپىلىگەندەك:

— بولدى، گۈلناز خېنىم، كۆپ يىغلىماڭ، چىرايلىق كۆزلىرىڭىزگە ئاق چۈشۈپ قالمىسۇن! — دەپ بەزلىدى ۋە ئۇنىڭ ئېڭىكىنى ئەركىلىتىپ تۇرۇپ، كۆزلىرىگە شەھۋانە نەزەر بىلەن تىكىلدى. گۈلنازمۇ يىغىدىن توختاپ، ئۇنىڭ مەستانە بېقىشلىرىدىن ھۇزۇرلاندى.

بۇ ئىككىيلەن خېلى كونا سىرداشلاردىن ئىدى. قۇربانۋۇ ئۇنىڭ بىلەن يېڭى تونۇشقان ۋاقىتتا، خۇددى بۇگۈنكىدەك مەستانىلىق بىلەن ئۇنىڭ ئارقىسىغا كىرگەن ۋە خېلى بىر ۋاقىتقىچە ئۇنىڭ جىسمىدىن ھۇزۇرلىنىپ، كۆڭلىنى خۇش قىلىپ يۈرگەندى. لېكىن قاچانكى ئۇنىڭ ئايچېچەككە كۆزى، چۈشتى، شۇندىن كېيىن گۈلنازنى ئانچە ئىزدىمىدى. ناگان – ناگاندا خىيالىغا كېلىپ، ھەۋىسى قوزغىلىپ قالغاندا، بىرلا تېلېفون بىلەن چاقىرتىپ، مۇۋاپىق تاپقان يەرلەردە ئويناپ-كۈلۈپ يۈردى.

— مەن قولۇمدىن كېلىدىغانىنىڭ ھەممىسىنى قىلدىم، گۈلنازدىم، — دېدى قۇربانۋۇ ئۇنىڭ بېلىدىن قارماپ تۇرۇپ، — لېكىن يۇقىرىدىكىلەر ئىشنى بۇزدى، مېنىڭچە بۇ ئىشتا چوقۇم ئەكرەمنىڭ قولى بار. ئۇ نازارەتتىكى يېقىنلىرىغا خەت يېزىپ، ئايچېچەكنى كۆككە كۆتۈرۈپ، ئىشنى چالغىتقان گەپ!

— راست! بۇ ئىش ئەجەبمۇ مېنىڭ خىيالىمغا كەلمەپتۇ – ھە؟! — دەپ بىر ئاز سەگەكلەشتى گۈلناز، — يېقىندىن بېرى ئۇلارنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشى باشقىچە! بۇگۈنكى كۆرەڭلەپ، جاھانغا پاتماي كېتىشلىرىچۇ! ھە، ئەمدى بىلدىم، ئەكرەم سانىيەنى بىكار قويۇپ بەرمەپتىكەن – دە!

ئۇ قۇربانۋۇنىڭ قۇچىقىدا تولغىنىپ تۇرۇپ، مۇشۇ گەپلەرنى قىلدى. ۋە ئايچېچەك بىلەن ئەكرەم توغرىسىدا بىر مۇنچە شۇم خىياللارغا باردى.

— مەن بۇ چەكلىك دۇنيادا ئەمدى باشقىلار ئۈچۈن ئەمەس، ئۆزۈم ئۈچۈن ياشايمەن! — دېدى ئۇ قايتىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، — بۇ مېنىڭ يېقىندىن بۇيان چۈشىنىۋالغان ھەقىقىتىم!

4

ئايچېچەك بوسۇغىدىلا توختاپ قالدى. ئۆي ئىچىدىن ئاجايىپ بىر مۇزىكا ئاۋازى — قول بىلەن چېلىنىۋاتقان پىئانىنونىڭ ئەمەس، بەلكى سۈيگۈ دولقۇنى ئۇرۇلغاندا، يۈرەك تارلىرىدىن چىقىدىغان سېھىرلىك ئاۋازدەك شۇنداق لىرىك، يارقىن ۋە مەردانە بىر ئاۋاز ئاڭلىنىۋاتاتتى.

ئايچېچەك ئىشىكنىڭ پىچاق بىسىدەك قىيا ئۇچۇق يېرىگە قۇلقىنى يېقىپ، كېشەككە يۆلەندى. مۇزىكا ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قارماپ ئالغاندى. شۇ تاپتا، ئۇ گويا يېڭى ئاتقان نۇرانە تاڭدىن ھۇزۇرلانغان قۇشلاردەك، باھار شاۋقۇنىدىن ئويغىنىپ،

يىلىلىق دۇنىيادىن بەھرى ئېلىۋاتقان سۈمبۈل نوتىلىرىدەك هاياجانلانغان، تەلـ پۈنگەن ۋە بەھوشلانغاندى. مۇزىكىنىڭ گاھ كۆتۈرۈلۈپ، كۆكتە پەرۋاز قىلغان لاچىندەك ئوخچۇپ گۈركىرىشى، گاھ پەسىيىپ، چوڭقۇر توقايلىق ئىچىدىكى بۇلاق سۈلىرىدەك ئاستا شىرقىرىشى، گاھ پادىچىنىڭ دەردلىك يۈرىكىدىن چىققان نەي ئاۋازىدەك مۇڭلىنىشى، گاھ توي بەزمىسىدە چېلىنىۋاتقان تەمبۇرنىڭ شادىيانە ئاۋازىدەك جۇشقۇن ياڭرىشى ئۇنىڭ يۈرىكىنى لەرزىگە سېلىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى ۋە خىيالى بىلەن مۇزىكىنىڭ ئىچىگە سۈرەپ كىرگەندى.

ئايچېچەك پۈتۈن هاياتىدا، مۇزىكا ئاڭلاپ ئىكىكىنچى قېتىم مۇشۇنداق هېسسىياتتا بولۇۋاتاتتى. بۇ هېسسىيات بەلكىم بىرىنچى قېتىمقىسىدىن تېخىمۇ چوڭقۇر ۋە كۈچلۈك بولۇشى مۇمكىن. بىرىنچى قېتىمدا ئۇ، ئەكرەم بەكمۇ ئىشتىياق بىلەن چېلىپ بەرگەن پولشالىق رومانس كومپوزىتور شوپىننىڭ «ئاي نۇرى ۋە مۇھەببەت» دېگەن مۇزىكىسى بىلەن ئاۋستىرىيەلىك كومپوزىتور شوبېرتنىڭ «ياۋا ئەتىرگۈل» دېگەن داڭلىق مۇزىكىسىنى ئاڭلىغاندا، مانا بۇگۈنكىدەك مۇشۇنداق هاياجانلىق ۋە تاتلىق هېسسىياتتا بولغانىدى!

ئايچېچەك تۈيۈقسىز ئەندىككەندەك، قۇلقىنى ئۆي ئىچىگە تېخىمۇ يېقىنراق بۇرىدى. ئۇي ئىچىدىن ئەمدى مۇزىكىغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتىلىۋاتقان لەرزان بىر ناخشا ئاۋازى خۇددى تاڭ شامىلىدەك ئىشىك يوچۇقىدىن قىسىلىپ چىقىشقا باشلىدى:

يىپەكتەك هېسلارنى ئوراپ تۈگەتتىم، پىراقتا جېنىمنى شوراپ تۈگەتتىم،
تۈگەتتىم يۈرەكنى سۈيگۈدە بىر ئۆمۈر
شامدەك ياندۇرۇپ! ۋاپا قالدۇرۇپ!

ناخشىنى ئەكرەم ئانچە يۇقىرى بولمىغان، ئوتتۇرا ئاۋازدا ئېيتىۋاتاتتى. ناخشىنىڭ ئاخىرى يەنە بىر قايتۇرۇلۇپ ئېيتىلدى - دە، مۇزىكا توختىدى.

ئايچېچەك ئۆيگە كىردى، ئەكرەم بېشىنى پىئانىنونىڭ ئۈستىگە تىرەپ، خۇددى ئۇنىڭ بىلەن پىچىرلىشىۋاتقاندەك هالەتتە ئولتۇراتتى.

ئايچېچەك ئاستا، لېكىن هاياجانلىق ئاۋاز بىلەن مۇنداق دېدى:

— ئەكرەم ئاكا، مۇزىكىڭىز پۈتۈپتۇ - هە؟

ئەكرەم چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى، ئايچېچەكنىڭ هاياجاندىن پارقىراپ، تېخىمۇ نۇرلىنىپ كەتكەن كۆزلىرىگە قاراپ سوردى:

— قانداق بىلدىڭىز؟

— بايا ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن ئاڭلىدىم.

— قانداق بوپتۇ؟

— يۈرەككە تەگكۈدەك بوپتۇ.

— راستما؟

— راست ئەكرەم ئاكا، — ئايچېچەك بايىقى هاياجانلىق مىنۇتلىرىنى ئەسلەپ، — بايا مۇزىكىڭىزنى ئاڭلاپ، ئۆزۈمنى باشقا بىر ئالەمدە يۈرگەندەك هېس قىلىپ قالدىم. كۆز ئالدىمغا، بەزىدە توي كۈنۈمدىكى ئاپئاق ئۇزۇن كىيىملەرنى كىيگەن، باش

ئۇستۈمددىن ئاق چىچەكلەر تۆكۈلۈپ تۇرغان ۋاقىتتىكى مەنزىرىلەر كەلگەندەك بولىدى بەزىدە ئۆزۈمنى گويا ئاق تومانلار ئىچىدە لەيلەپ، ئۈزۈپ، ئۈيناپ يۈرگەندەك سەزدىم؛ بەزىدە بولسا، چوڭقۇر ئورمانلار، ئېگىز تاغلار ئارىسىدا ئېزىپ قالغاندەك، يول تاپالماي ھەسرەت، پىغان چەككەندەك، قانداقتۇر يورۇقلۇققا، مېھرىدىي – شەپقەتكە تەشنا بولغان ئادەمدەك ھېس قىلدىم! ئىشقىلىپ، مۇزدىكىز ماڭا بەكمۇ يېقىن، يېقىملىق، سىرداش تۇيۇلدى.

— توغرا، ناھايىتىمۇ توغرا ئېيتتىڭىز ئايچېچەك، — دېدى ئەكرەم خۇشاللىقتىن يېيىلىپ، — مۇزدىكا خۇددى سىرداش دوستقا ئوخشاش، ئادەمنىڭ يۈرىكىدىكى يوشۇرۇن سىرلارنى ئېچىۋېتىدۇ. خەنزۇلاردا: «بەييا قالۇن چالسا، جۇڭ زىچى ياقتۇرۇپ ئاڭلايدۇ» دەيدىغان بىر تەمسىل بار. ريۋايەت قىلىنىشىچە، بەييا قالۇن چېلىشقا ئۇستا ئىكەن، جۇڭ زىچى ئۇنىڭ قالۇنىنى ئاڭلاشقا خۇشتار ئىكەن، بەييا تاغلارنى ئويلاپ قالۇن چالسا، جۇڭ زىچى: «پاھ، نېمىدېگەن ئېسىل، تەيشەن تېغىدەك ھەيۋەتلىك تاغلارنى كۆرگەندەك بولدۇم» دەيدىكەن. ئۇ ئېقىن سۇلارنى ئويلاپ قالۇن چالسا، جۇڭ زىچى: «پاھ، نېمىدېگەن ئېسىل، شىددەت بىلەن ئاققان چاڭجياڭ دەريا سىنى كۆرگەندەك بولدۇم» دەيدىكەن. دېمەك، بەييا قالۇن چېلىۋېتىپ ئويلىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى جۇڭ زىچى قالۇننىڭ ئاۋازىدىنلا بىلىۋالىدىكەن. گېرمانىيىلىك مۇزىكانت مىيىر بېرمۇ بىر قېتىم ئايالى بىلەن تاكاللىشىپ قېلىپ، ئىچى پۇشۇپ، پىئانىنودا شوپېرتنىڭ مەشھۇر مۇزىكىسى «تۇنىدىكى كۈي» نى چاپتۇ. كۈيىنىڭ ئاخىرى چىقماي تۇرۇپلا، ھېلىقى جېدەل ئۇنىڭ كۆڭلىدىن پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ، ئايالىمۇ ئاستا مېڭىپ، پىئانىنونىڭ يېنىغا كېلىپ، ئېرىنى قۇچاقلاپتۇ. ئەسلىدە، يېقىملىق مۇزىكا ساداسى ھەر ئىككىسىنىڭ ئۆتكەن چاغلاردىكى شېرىن مۇھەببىتىنى قايتا ئېسىگە سېلىپ، بايا بولۇپ ئۆتكەن كۆڭۈلسىزلىكلەرنى پۈتۈنلەي غايىب قىلىۋەتكەنىكەن!

ئايچېچەك ئەكرەمنىڭ ئاغزىغا قاراپ ئولتۇرۇپ قالدى. تۇرۇپلا ئۇنىڭ يۈرىكىدە تۇيۇقسىز بىر يېقىملىق، تاتلىق، شۇنىڭ بىلەن بىللە ناھايىتىمۇ شىددەتلىك بىر سەزگۈ پەيدا بولۇپ، دەقىقە ئىچىدە پۈتۈن ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سېلىپ ئۆتكەندەك بولدى.

تۇرمۇشتىكى بەزى ئىشلارنى تىل بىلەن چۈشەندۈرۈش تەس، ئۇنى پەقەت يۈرەك بىلەنلا ھېس قىلغىلى بولىدۇ! ھەي... ھاياتتا نۇرغۇن ئەر – خوتۇنلار بىر ياستۇققا باش قويۇپ، بىر قازانىنىڭ تامىقىنى يېيىشىمۇ لېكىن ئۇلارنىڭ قىزىقىشى، ھەۋىسى ۋە تۇرمۇش ئادەتلىرى پۈتۈنلەي ئوخشاپ كەتمەيدۇ! مەن بىلەن سابىر شۇنداق ئەمەسمۇ؟! تۇرمۇش نېمە ئۈچۈن خاھىشى ئوخشاش بولمىغان ئىككى كىشىنى بىرلەشتۈرۈپ قويىدىغاندۇ؟! خاھىشى ئوخشاش، ھەۋىسى بىردەك بولغان قىز – يىگىتلەر بىر ئائىلە بولسا، تېخىمۇ ياخشى بولامىتى؟ مەسىلەن، تەقدىر ئەكرەم ئىككىمىزنى بىرلەشتۈرگەن بولسا، قولىمۇ – قول تۇتۇشۇپ ئىجاد قىلىپ، ئورۇنداپ، خۇددى ئەر – خوتۇن ئالىم كىيۇرىلارغا ئوخشاش، بىزمۇ «ئەر – خوتۇن سەنئەتچى» بولىمامتۇق!

Altunay

ئايچىچەك يەنە تۇرۇپلا بىر نەرسىدىن شوركەنگەندەك، ۋۇجۇددىغا تىترەك ئۇلاشتى. ئاھ! بۇ نېمىدېگەن ۋاپاسىزلىق - ھە؟! ئۇنىڭ سابىرنى، قىزدىنى، كۆڭۈللۈك ئائىلىسىنى ئۇنتۇپ، قانداقتۇر ھارام خىياللارغا بېرىلىپ كەتكىنىنى قارىسامىددىغان! ئۇنىڭ مۇشۇنداق شېرىن خىياللارغا بېرىلىپ، باشقىچە تۇرمۇش رىتمىنى ئويلىشى سابىرنىڭ مۇھەببىتىگە، ساداقىتىگە قىلىنغان ئازغىنلىق ئەمەسمۇ؟!

نۇرغۇن كىشىلەر كۆڭلىگە يۈكسەك غايىلەرنى پۈكۈدۇ، بىرەر ئىشتا چوڭ نەتىجە قازىنىپ، ئۆزىگىمۇ، ئائىلىسىگىمۇ، ۋەتەنگىمۇ شان - شەرەپ كەلتۈرۈشنى ئويلايدۇ. لېكىن تۇرمۇش ۋە خىزمەت داۋامىدا ھەممە ئادەم چىمپىيونلۇق پەشتىقىغا، چولپانلىق سەھنىسىگە چىقىپ، «مەشھۇر زات» لار قاتارىغا كىرەلىشى مۇمكىن ئەمەس. يەنىلا نۇرغۇن كىشىلەر ئاددىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ساددىلىق بىلەن ئىشلەيدۇ. ئۇلار خۇددى يېشىل يوپۇرماق بولۇپ، پۇرىقى كىشىلەرنى مەپتۇن قىلمىدىغان، تەبىئەتنى گۈزەللەشتۈرۈپ، كىشى قەلبىنى مەھلىيا قىلمىدىغان چىرايلىق گۈللەرگە جور بولىدۇ. ئۇلار كۆكسىگە مېدال - تاقىمايدۇ، قولىغا گۈل دەستە تۇتىمايدۇ! سابىر ئەنە شۇنداقلاردىن ئەمەسمۇ؟ تۇگىمەس يوللار، تىنىمسىز پىرقىراپ تۇرغان رېزىنكە چاقلار ئۇنىڭ ياشلىقىنى، جاسارىتىنى، كۈچ - قۇدرىتىنى خورىتىۋاتامدۇ؟ لېكىن، بۇنىڭ ھېسابىغا ئۇ خەلققە پايدا يەتكۈزۈپ، ۋەتەنگە شان - شەرەپ كەلتۈرۈۋاتىدۇ. دۇنيادا بۇنىڭدىنمۇ

ئالمي، يۇكسەك مۇكاپات بارمۇ؟!

ئايچىچەك بۇرۇن ئۇنىڭدىن پەخىرلەنگەن، ئۇنىڭ ئاشۇ چاڭ ـ توپا قونىغان، فاراماي ھىدى پۇراپ تۇرىدىغان يىرىك قوللىرىغا، يۇزلىرىگە سۆيگەن، ئۇنىڭدىن ئۆزىگە تۇرمۇشنىڭ خۇشاللىقىنى، ئائىلىنىڭ ھۇزۇرىنى ئالغان! ھازىرمۇ ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن پەخىرلىنىدۇ، ئۇنى سۆيىدۇ! كەسپى، خاھىشى ئوخشاش بولمىسا نېمە بوپ-كەتتۇ!؟ ئېلىمىزنىڭ مەشھۇر ئۇسسۇلچىسى چېن ئەيلىيەن بىر سېلىسار ئىشچى بىلەن مۇھەببەت باغلىغانغۇ!؟ ئۇسسۇل بىلەن سېلىسارلىق ئوتتۇرىسىدا قانچىلىك مۇقەررەر باغلىنىش بولسۇن!؟ لېكىن ئايچىچەك ناخشا ئېيتسا، ئۇ زوقلىنىپ ئاڭلايدۇ، تېخى ھېرىپ، چارچاپ يولدىن كەلگەن كۈنلەردە، ئۆيگە كىرىپلا، ئايچىچەككە دۇتار چالغۇزۇپ، ناخشا ئېيتقۇزۇپ، سېغىنىشنى، ھاردۇقنى باسىدۇ. ئايچىچەكمۇ كېچە ياكى كۈندۈزى قەيەردە ماشىنىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسىلا، سابىرنى ئەسلەيدۇ، ئويلايدۇ، ئۇنىڭ نامى ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىشى بىلەن يۇغۇرۇلۇپ كەتكىنى ئۈچۈن، ھەر خىل ماشىنىلارنىڭ شۇنداق قوپال، يېقىمسىز ئاۋازلىرىمۇ ئۇنىڭغا خۇددى كۆپ تارىلىق مۇزىكىنىڭ جۇشقۇن، مەردانە ئاۋازىدەك يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ!

— ئايچىچەك، مۇزىكىغا بىر ئىسىم قويايلى، مەن تېخى بېكىتەلمىدىم!

ئەكرەمنىڭ ئاۋازى ئايچىچەكنى خىيالىدىن سەگىتتى. ئۇ دەرھال ئېسىنى يىغىپ، ئەكرەمگە يۈزلەندى:

— مېنىڭچە، ئىسمى «مۇھەببەتلىك ھايات» بولسۇن. بايا ئىشىك تۈۋىدە مۇزىكا بىلەن ناخشىڭىزنى ئاڭلاپ، شۇنداق خىيالغا كەلگەنىدىم.

بۇ ئىسىم ئەكرەمگە ناھايىتى ياقتى، ئۇ خۇشاللىقىدا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

— پاھ، كاللىڭىزنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى قاراڭ! مەن نەچچە كۈندىن بېرى ئويلاپ تاپالمىغان ئىسمىنى سىز بىر ئاڭلاپلا تاپتىڭىز، كۆڭلۈمدىكىدەك بولدى، ناھايىتى ماس كەلدى. بۇ مۇزىكىمىز ئەمدى دۇنيا سەھنىلىرىدە ياڭرايدىغان بولدى!

ئەكرەم ئۆزىمۇ تۇيمىغان ھالدا ئايچىچەكنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى ۋە ئاپئاق، يۇمشاق بارماقلارنى ئاستا، لېكىن بىر خىل ئىچكى تۇيغۇ بىلەن چىڭ سىقتى. ئەكرەمنىڭ يوغان، ئىسسىق ئالقىنىدا ئايچىچەكنىڭ نازۇك بارماقلىرى خۇددى قورۇنغاندەك، تارتىنغاندەك يېنىك تىترەشكە باشلىدى. ئەكرەم ئەمدى بۇ قوللارنى سول ئالقىنىغا ئېلىپ، ئوڭ قولى بىلەن ئۇنىڭ دۈمبە تەرىپىنى ئاستا سىلىدى... ئايچىچەكنىڭ بەدىنى توك ئېقىمى يۇرۇشكەندەك جىمىرلاشقا، غىدىقلىنىشقا باشلىدى. لېكىن ئۇ، ئۆزىنى قاتتىق تۇتتى، ئەكرەممۇ بۇ ھالنى سەزدى بولغاي، ئۇنىڭ قولىنى ئاستا-ئاستا كۆتۈرۈپ، ئاغزىغا يېقىن ئاپاردى ۋە ئاق، سۈزۈك تېرىلەرنىڭ ئاستىدىكى ئىنچىكە كۆك تومۇرلىرى لىپىلداپ تۇرغان نازۇك قولغا ناھايىتى جۇرئەتسىزلىك بىلەن بىرنى سۆيۈپ، دەرھال كۆزىنى يۇمۇۋالدى.

بۇ سۆيۈش خۇددى ئۇزۇن يىل ئايرىلىپ كەتكەن دوستلارنىڭ بىردەملىك سەمىمىي ھاياجىنىغا ياكى ئاكىنىڭ سىڭلىسىغا بولغان مېھرى ـ مۇھەببىتىگە، ئەركىلىتىشىگە

ئوخشايتتى. شۇڭا خېلىدىن بېرى سىقىلىپ، ئوتلۇق لەۋلەر تېگىپ تۇرغان قولنىڭ ئالدى - ئارقىسىدا پەقەت ھۆل ۋە سوغۇق ئىزلا قالدى، خالاس!

* *

قۇياش كۆلۈپ چىقتى، تەبىئەت جانلاندى، كېچىچە تۇگۈلۈپ، يۇمران بەرگىلىرىنى خىلۋەت باغىردا ساقلاپ چىققان مەغەزگۈلىمۇ قۇياش تەپتىدىن ئاستا - ئاستا ئېچىلىپ، ئاچقىزىل يايراقلىرىنى يۇلتۇز شەكلىدە يېيىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ نازۇك غولىغا ياماشقان يېشىل يۆگىمىچ گويا ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك ئاشقىدەك، ئۇزۇن، ئەۋرىشىم جىسمىغا مەھكەم چىرمىشىپ، تىترەپ تۇرغان ئاپئاق گۈلى بىلەن ئۇنىڭ لەۋلىرىگە سۆيۈپ، رەڭدار ھۇسنىگە تېخىمۇ چىرايلىق ھۇسن قوشتى.

ئايچېچەك مانا شۇنداق ئوچۇق، يىللىق بىر ئەتىگەنلىكى سابىر بىلەن ئەكرەمنىڭ ھەمراھلىقىدا ئايرودرومغا كەلدى. ئەتراپتا ئۇنىڭ بىلەن ئاتىكەمنى ئۇزىتىپ چىققان ئادەملەر خېلى كۆپ ئىدى. ياخشى - ياخشى تىلەكلەر ئېيتىلدى، ئاق يول تىلەندى، قىزغىن، يالقۇنلۇق سالاملار يوللاندى. ئايچېچەك قىزى ساباھەتنى ئاخىرقى قېتىم باغىرىغا باستى، سابىرنىڭ خۇشال چىرايىغىمۇ چوڭقۇر مېھرىي - مۇھەببەت بىلەن تىكىلدى.

ئايرىلىش سىنۇتلىرى يېتىپ كەلدى. ئايچېچەك بىلەن ئاتىكەم نۇرغۇن ئوتلۇق كۆزلەرنىڭ تىكىلىشى ۋە نۇرغۇن سەمىمىي قوللارنىڭ پۇلاڭلاپ ئۇزىتىشى ئاستىدا ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى. كىچىككىنە، پايانسىز ئاسمان ئۇلارنى ئۆز قوينىغا ئالدى!

ئۈچىنچى باب

ئاپتاپ ۋە كۆلەڭگە

«ئادەمنىڭ ھاياتى شىددەتلىك ئېقىنغا ئوخشايدۇ، ئاراللارغا ۋە يوشۇرۇن تاشلارغا ئۇرۇلىسا، ئۇنىڭدىن چىرايلىق دولقۇن پەيدا بولمىقىتەس!»

— ئوستروۋسكى

1

ئۇ ناخشىغا جان كىرگۈزەتتى، ئۆزىمۇ بۇنداق ھەيۋەتلىك، كۆركەم سەھنىلەردە گۈزەل ناخشىغا ئايلىنىپ كېتەتتى. تاماشىبىنلار ئۇنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشتى. گېرمانىيىلىك مەشھۇر بىر ئوبزورچى ئۇنىڭ قولىنى قىسىپ ئۇرۇپ: «مەن سىزنىڭ ناخشىڭىزغا

دۇنيادىكى داڭلىق ناخشچىلارغا قايىل بولغانغا ئوخشاشلا قايىل بولدۇم!» دېدى. يەنە بەزىلەر: «جۇڭگوغا قىزىقىش بولۇۋاتقان بۇگۈنكى كۈندە، ئۇ ئەمدى مىليونېر بولۇپ كېتىشى مۇمكىن» دېگەن گەپلەرنىمۇ قىلىشتى.

دېمىسىمۇ، ئايچېچەك شۇ كۈنلەردە، ھەقىقەتەن بىر «مىليونېر» ئىدى. لېكىن ئۇ، چەت ئەللىكلەر ئېيتقاندەك، پۇلنىڭ ئەمەس، بەلكى سەنئەتنىڭ، ناخشىنىڭ مىلىيونېرى. ئۇ سەنئەتكە، ناخشىغا مىليونېر بولۇشتا، يالغۇز ئۆزىنىڭ ئالاھىدە تەبىئىي تالانتىغا تايانغىنى يوق، بەلكى ئۆزىنى تۇغۇپ چوڭ قىلغان خەلق بەرگەن پۈتمەس-تۈگەمەس ئوزۇق بىلەن چەكسىز ھارارەتكە، خەن پروفېسسور بىلەن ئەكرەمدەك كۆيۈملۈك ئۇستازلارنىڭ ھارماي ـ تالماي تەربىيىلىشىگە تايانىدى!

ئۇ تۈركىيە سەھنىسىدە ناخشا ئېيتقاندا، چوڭ تېلېۋىزىيە شىركىتىنىڭ باشلىقى ئۇنى تۈركىيىدە قېلىشقا دەۋەت قىلىپ: «سىز بۇ يەردە قالسىڭىز جەننەتكە كىرگەندەك بولىسىز، خەجلەپ تۈگەتكۈسىز پۇلغا ئېرىشىەلەيسىز، باغۇ ـ بوستانلاردا بەخىرامان سەيلە ـ تاماشا قىلالايسىز، ئالمىي پىكاپقا ئولتۇرۇپ، خالىغان يەرگە بارالايسىز! بۇ يەرنىڭ ئاسمىنىدىكى قۇياش سىلەرنىڭكىدىن يىللىق، بۇ يەرنىڭ ئۇستىدىكى ئاي سىلەرنىڭكىدىن يورۇق!...» دېگەندەك ياغلىما گەپلەرنى قىلدى. ئايچېچەك بۇگەپلەرنى ئاڭلاپ، سەكرىمىدى، كايىمىدى، بەلكى ئەقىللىق ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن قالغان قىسقىلا ھېكمەتلىك سۆز بىلەن بۇنداق جاۋاب بەردى: «ئەپەندىم، بىزدە: ئۆز يۇرت تۇغقان ئانا، كىشى يۇرتى ئۆگەي ئانا! دەيدىغان گەپ بار. ئۆگەي ئانا يامان كېلىدۇ!»

ئۇ، شۇنچە گۈزەل، ھەيۋەتلىك پاردىدا تۇرغان چاغلىرىدىمۇ، ھەقىقەتەن «تۇغقان ئانىسى» نى، ئاشۇ چاڭ ـ توپىلىق يوللار بىلەن، قىڭغىر ـ سىڭغىر ئۆيلەرنى ئەسلىدى، سېغىنىدى. تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت ـ ماكان نېمىدېگەن ئۇلۇغ، نېمىمە دېگەن خاسىيەتلىك ـ ھە؟! قەدىمدىن ھازىرغىچە يۇرت توغرىسىدا شېئىر يازمىغان شائىر، ھېكايە ئېيتمىغان يازغۇچى بارمۇ؟ يوق، زادىلا يوق! چۈنكى، ئۆز يۇرتىنىڭ زېمىنى كىشىلەرنى ساغلام، بەردەم قىلىپ يېتىشتۇرگەن، ئۆز يۇرتىنىڭ نازۇ ـ نېمەتلىرى كىشىلەرنىڭ قەلبىگە ھۇزۇر بېغىشلىغان، ئۆز يۇرتىنىڭ تاغ ـ دەريالىرى بىلەن باغۇ ـ بوستانلىرى كىشىلەرگە ئۆچمەس مۇھەببەت بەخش ئەتكەن، ئۆز يۇرتتىكى ئاتا ـ ئانا، قۇۋۇم ـ قېرىنداشلار كىشىلەرنى ئۆزىنىڭ قان ـ تەرى بەدىلىگە بېقىپ ئادەم قىلغان! شۇنداق تۇرۇقلۇق، كىشى ئۆز يۇرتىغا قانداقمۇ تەلپۈنمىسۇن؟! ئادەم تۇغۇل، چۆل ـ جەزىرىلەردە ئۆملەپ يۈرگەن قۇرت ـ قوڭغۇزلارمۇ تۇغۇلۇپلا ئۆز ماكانلىرىنى بىلىدۇ، ھاۋادا ئەركىن پەرۋاز قىلىپ يۈرگەن ئۇچار قۇشلارمۇ ئاخىر كېلىپ ئۆز ئۇۋىسىغا قونىدۇ!

شۇ تاپتا، ئايچېچەكنىڭ ئۆز يۇرتىدىكى ئاشۇ چاڭ ـ توپىلىق يوللارغا بېرىپ يالىڭاياق يۈگۈرگىسى، ئاشۇ قىڭغىر ـ سىڭغىر ئۆيلەرنىڭ ئازادە سۈپىسىدا يېتىپ ئېغىنىغۇسى، ۋەتەن تۇپراقنىڭ مېھرابىغا ئېگىلىپ تۇرۇپ سەجدە قىلغۇسى كېلىپ كەتتى! (داۋامى كېيىنكى ساندا)

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت چۈمە

تۇردىباجى ئابدۇغۇپۇر

يىراقتىكى يولتۇز

(ھېكايە)

قىز قوللىرىنى يىگىتنىڭ بېلىگىدىن ئاستا سۇغۇرۇۋېلىپ، ئويچان كۆزلىرىنى يوپۇرماقلار ئارىلىقلىرىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان شەپەققە تىكتى. ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىمۇ ئاشۇ شەپەقتەك قىزغۇچ ئىدى. سەل تاتارغان ئاپئاق يۈزلىرى مۇرىلىرىدە يېيىلىپ تۇرغان دولقۇنلۇق چاچلىرى ئارىسىدا تېخىمۇ ئاق كۆرۈنەتتى. زىلۋا قامىتىنى ئوراپ تۇرغان سۈتتەك ئاق كۆڭلىكى شامالدا يېنىك يەلپۈنۈپ، ئۇنى ئۇچۇشقا ئىنتىلىۋاتقان ئاق قۇدەك شۇنچىلىك ئۇز، گۈزەل بىر تۈسكە كىرگۈزگەندى. يوپۇرماقلارنىڭ گىرىمىدىن سايىلىرى ئويناپ تۇرغان لاتاپەتلىك قەددى شەپەقنىڭ سۈس شولىلىرى بىلەن سىڭىشىپ، بەكمۇ جىلۋىلىك كۆرۈنەتتى. ئۇ، سۈكۈت ئىچىدە خىيالىغچە ئاشۇنداق تۇرۇپ، ئاخىرى ئېغىر ئۇھ تارتتى، ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرى غىلىدىدە كەلگەن ياش بىلەن نەملەندى.

بارا-بارا قويۇق كىرپىكلىرىگە ياش تام چىلىرى تىزىلدى. ئۇ يەرگە قارىدى، چېكەچاچلىرىنى تۈزىگەن بولۇپ،

Altunlq

ياشلىرىنى قوللىرى بىلەن سۈرتتى. ئاندىن بۇرۇلۇپ يىگىتكە قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى شۇنچە مۇڭلۇق، مېھىرلىك ئىدى، لەۋلىرىنى بوش چىشلەپ، ئۇنسىز ھالدا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن يىگىتكە باقتى، يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى.

يىگىت ئۇنىڭغا تەبەسسۇم بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئوتلۇق چوڭ-چوڭ كۆزلىرى كۈچلۈك بىر زوق، ھېرىسمەنلىك، مۇھەببەت بىلەن چاقنايتتى. گويا ۋۇجۇدىدىكى ئۇچقۇن كۆزلىرىدە يانغانىدى. ئۇنىڭ ئاق يۈزلىرى ئاستا-ئاستا قىزاردى. مېھىرلىك كۆزلىرى قىزغا قادالدى.

— ماڭا ئىشىنىڭ، رەشىدە، — دېدى ئۇ يەرگە قاراپ ئاستا پىچىرلاپ، — سىزنى ياخشى كۆرىمەن. بىز توي قىلايلى.

— ئىشىنىمەن قادىر، — دېدى رەشىدە يىگىتكە يەنىلا شۇنداق تىكىلىپ قاراپ، كېيىن يانغا بۇرۇلۇپ شۇدىرلىدى، — مەنمۇ سىزنى ياخشى كۆرىمەن. بىراق ... ماڭا ئۇنداق تەلەپ قويماڭ.

قادىر كۆزلىرىنى يەنە رەشىدەگە تىكتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى سەل چەكچەيگەن، يۈزلىرى تاتارغانىدى.

— بىلمىدىم، — دېدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە سۆزلىگەندەك پەس ئاۋازدا، — بىز نېمىشقا توي قىلالمايمىز. مەن يا ...

— ياق ... — رەشىدە ئىتتىك ئۇنىڭغا قارىدى. بىر ئاز سۈكۈتتىن كېيىن يەرگە قاراپ مەيۈس بىر ھالدا ئاستا ئېيتتى، — سىز ئاھايىتىمۇ ياخشى يىگىت، بۇنى بىلىمەن، بىراق ... بىراق توي ھەققىدىكى تەلىپىڭىزنى رەت قىلىمەن. مېنى كەچۈرۈڭ.

قادىر تۇرۇپلا قالدى. ئىختىيارسىز ئۇنىڭ بۇغدىيىكى يۇقىرى-تۆۋەن مىددىرلاپ كەتتى. ئەتراپقا ئاستا-ئاستا گۈگۈم قاراڭغۇسى يېيىلمىشقا باشلىدى. چىغىر يول بويلىرىدىكى يىراققا سوزۇلغان تار ئورمانلىق قارامتۇل كۆرۈنۈپ تۇراتتى. قادىر ئاستا مېڭىپ، بىر تۈپ سۈۋادان تېرەك يېنىغا باردى. ئۇنىڭغا يۆلىنىپ، مۇڭ بىلەن ئاسمانغا، ئۇنىڭ يىراق بەتلىرىدىكى ئاقۇش بۇلۇتلارغا قارىدى. يۇلتۇزلار خىرەلەشكەن ھالدا ئاجىز نۇرىنى تۆكۈپ پىلىلداپ تۇراتتى.

— بۇرۇنقى ئىشلاردا مەن ئەيىبلىك ئەمەس، رەشىدە، بۇنى بىلىسىزغۇ؟ ئاتا-ئانامنىڭ زورى ... — قادىر قارامتۇل ئورمانلىققا قاراپ جىمىپ كەتتى. خېلىدىن كېيىن تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ قاتتىق شوردى ۋە رەشىدەگە بۇرۇلۇپ، — مانا، ئاخىرى سىزنى دەپ ئايگۈزەل بىلەنمۇ ... — دېدى ئېغىر تىنىپ.

— چۈشىنىمەن، — رەشىدە كۆزلىرىنى قادىردىن ئېلىپ، شامالدا يەڭگىل تەۋرىنىپ تۇرغان سۈۋادان شاخلىرىنىڭ ئۈچىغا قارىدى، — سىز مېنى ياخشى كۆرىسىز، مەنمۇ شۇنداق، بىراق ... — ئۇ، بۇلۇتلار قېتىدىن ئاستا-ئاستا چىقىپ كېلىۋاتقان تولۇن ئايغا قاراپ ھەسرەت بىلەن ئېغىر تىندى، — بىراق ئايگۈزەلچۇ؟ ئۇ كىمنى ياخشى كۆرەتتى؟ ئۇ گۇناھسىز ئىدىغۇ قادىر.

قادىر لاپ قىلىپ رەشىدەگە قارىدى.

— نېمە دەۋاتىسىز رەشىدە ... پەقەت سىزنى دەپلا ئايگۈزەل بىلەن ئاجراشقان ئىدىمغۇ؟ — ئۇ قولىدىكى تاماكىنى يەرگە

تاشلىۋېتىپ، سەل نارازى بولغان هالدا سوردى، — بۇ سىزگە قەلبىمنى چۈشەندۈرۈشۈمگە يەتمەمدۇ؟

رەشىدە كېلىپ، قادىرنىڭ يېنىدىكى يەنە بىر سۈۋادان تېرەككە يۆلەندى. بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئەڭ ئۈچىدىكى يوپۇرماقلارنىڭ شامالدا يەڭگىل سىلكىنىشىگە قاردى. تۈدىشلىرىغا قۇلاق سالغاندەك ئۇزۇنغىچە ئۇنسىز تۇرۇپ، ئاندىن قول ياغلىقى بىلەن كۆز چاناقلىرىنى يېنىككىنە سۈرتتى.

— بىراق، بۇ ئىشلاردىن مېنىڭ خەۋىرىم بارمىدى قادىر؟ سىز بىگۇناھ ئايگۈزەلنى قانچىلىك ئازابلىغانلىقىڭىزنى بىلەمسىز. ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى ... بۇ ئازابقا بىر ياش ئايال چىدىيالارمۇ؟ — ئۇ قادىرغا ئۇزاق تىكىلىپ تۇرۇدى، — قادىر، سىز ئۇنىڭ ئايالىلىق كۆڭۈلىنى، ئانىلىق ئۈمىدلىرىنى دەپسەندە قىلغاندەك بولدىڭىز.

— ... بۇ ... سىزگە ئىشەنگەنلىكىمدىن شۇنداق قىلدىمغۇ ... — قادىر بۇرۇلۇپ رەشىدەگە قاردى. ئۇنىڭ ئاۋازى بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەپ كەتتى.

ئارىنى ئېغىر سۈكۈت باستى. رەشىدە ئولتۇرۇپ ئېرىقتىكى سۇغا تىكىلدى. سۇ يوپۇرماقلار تېگىدىن شۇڭغۇغان سۈسقىنا ئاي نۇرىدا ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. ئۇ قۇرۇپ قالغان بىر تال يوپۇرماقنى قولىغا ئېلىپ سىنچىلاپ قاردى، كېيىن ئۇنى ئاستاغىنا سۇغا تاشلىدى. يوپۇرماقنىڭ غىل-پاللا كۆرۈنۈپ ئېقىپ كەتكىنىگە قاراپ تۇردى. ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ ئورنىدىن تۇردى. سۈۋادان تېرەككە يۆلىنىپ ئويغا چۆككەن هالدا تاماكا چېكىپ ئولتۇرغان قادىرغا بىر پەس قاراپ تۇردى. سەل سۈرۈلۈپ ئۇنىڭغا يېقىنلىدى. يەردىن بىر تال يوپۇرماقنى ئېلىپ، يەنە پىلدىرلىتىپ تاشلىۋەتتى.

— ئويلىشىڭىز كېرەك ئىدى، — دېدى ئۇ، ئۇنىڭ كۆزلىرى قادىرغا تىكىلىپلا قالغانىدى، — كىچىككىنە بىر يېنىكلىكنىڭ گۇناھسىز بىر قىزنى بىر نىكاھلىق دېگەن ئاتاققا ئىگە قىلىپ ... ياق، ياق ... بەختسىز بىر چوكان قىلىپ قويىدىغانلىقىنى ئويلىشىڭىز كېرەك ئىدى، — رەشىدە ئىچ-ئىچىدىن قاپساپ كېلىۋاتقان كۈچلۈك هاياجاننى، تىترەكنى بېسىپ، قادىرنىڭ چىرايىغا، كۆزىگە قاردى. ئۇنىڭ ئاي نۇرىدا سۈس پارقىراۋاتقان نەم كۆزلىرىدە ئاجايىپ بىر ئۈت بار ئىدى، — ئەمدى سىز ... سىز ئايگۈزەلدىن كەچۈرۈم سوراڭ. قەلبىڭىزنىڭ هارارىتى بىلەن ئۇنىڭ ئازابلىرىنى يوق قىلىڭ. بىز بىر-بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈشۈپ قېلىۋېرەيلى، مۇھەببىتىمىز يۈرىكىمىزگە بەنت قىلىنسۇن.

قادىر ئورنىدىن تۇرۇپ، رەشىدەنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قاردى. ئاندىن ئاستا ئۇرۇلۇپ، قاراڭغۇلۇققا سىڭىپ كەتكەن ئەگرى-بۈگرى چىغىر يولغا كۆز تىكتى.

— بۇ مۇمكىنمۇ؟ — دېدى ئۇ رەشىدەگە قارىماي بوش ئاۋازدا، — سىزگە بولغان مۇھەببىتىمنى ئۇنداق قىلالامدىم، ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىمامدۇ رەشىدە.

— سىز ئەركىشى، چىداملىق بولۇڭ، — رەشىدە بارا-بارا روشەن يېنىشقا باشلىغان توپ-توپ يۇلتۇزلارغا

قاراپ پىچىرلىدى، ـــ مىنىڭ ئايگۈزەلگە بەكمۇ ئىچىم ئاغرىيدۇ. ئاھ، ئاشۇنداقلارنى ھەربىر كۆرسەم ... قادىر، ئۇ شۇتاپىتا سىزنى قانچىلىك سىغىنغاندۇ ـ ھە؟ ئۇنىڭغا ئىچىڭىز ئاغرىمىۋىن.

قادىر ئاڭلىمىغاندەك قىلىپ ئاستا قەدەم تاشلىدى. ناھايىتىمۇ يوغان ئۆسكەن بىر تۈپ سۈۋادان تېرەك ئالدىدا توختاپ ئۇنىڭغا قاردى. تېرەك ناھايىتىمۇ تۈز ئۆسكەندى. ئۇنىڭ يانغا ئۆسكەن شاخلىرى باشقا تېرەكلەرنىڭ يان شاخلىرى بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەن بولۇپ، قويۇق يوپۇرماقلار ئاردىدا كۆرۈنمەي قالغاندى. قادىر ئالقانلىرى بىلەن ئۇنى سىلىدى.

ـــ سىزگە بولغان مۇھەببىتىم ماڭا ھەممىنى ئۇنتۇلدۇرغان، ـــ ئۇ، تېرەكنىڭ قارىيىپ كۆرۈنگەن ئەڭ ئۈچىدىكى شاخلىرىغا، ئاي نۇرىدا غۇۋا پارقىراپ تۇرغان يوپۇرماقلىرىغا قاردى، ـــ بۇنى يەنە چۈشەندۈرۈشۈم كېرەكمۇ؟

ـــ ھاجەتسىز، بىز بىر ـ بىرىمىزنى چۈشىنىمىز، ياخشى كۆرۈشىمىز.

ـــ ئەجەبا، سىز تەلىپىمنى رەت قىلىدىڭىزغۇ!

ـــ رەت قىلىمەن قادىر، مەندىمۇ بىر ئەقىدە بار، ـــ رەشىدە خىيالچان بىر تۈستە شۈدىرلىدى، ـــ بۇ ئەقىدەم تەلىپىڭىزنى رەت قىلىدۇ.

ـــ قانداق ئەقىدە؟ ـــ قادىر ئىتتىك ئۆرۈلۈپ رەشىدەگە قاردى، بىر پەس ئۇنسىز تىكىلىپ يەنە سوردى، ـــ ئەقىدىڭىز تەلىپىمگە شۇنچە زىتمۇ؟

رەشىدە ئۇنىڭ قوشۇما قاشلىرىغا، قاڭشارلىق بۇرنىغا، چىرايلىق بۇرۇتىغا، سۈلكەتلىك تۇرقىغا ھەۋەس بىلەن ئۇزاق قىچە قاردى.

ـــ شۇنداق بولۇشى مۇمكىن، ـــ ئۇ ئىبغىر تىنىپ بېشىنى تۆۋەن سالدى، ـــ ئەگەر ھازىر سىز تېخى توي قىلمىغان يىگىت، مەن نىكاھلىق بولغان چوكان بولسام ... سىز ئاشۇ تەلىپىڭىزنى ... ـــ رەشىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ قادىرغا دېددىل تىكىلدى، ـــ ئوخشاشلا قويالامتىڭىز؟

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز ... ـــ ھەيرانلىقتىن قادىرنىڭ قاشلىرى لىكىلداپ، ئاچچىق ۋە ئەجەبلىنىشتىن كۆزلىرى سەل چەكچەيدى، دۇدۇقلىدى، ـــ بۇ ... بۇ...

ـــ شۇنداق قادىر، ئەرلەر باشقىلارنىڭ «قىز چىقماي چوكان بىلەن تويلىشىپتۇ» دېيىشىدىن قورقسا بولىدۇ ـ يۇ، ئەجەب قىزلار باشقىلارنىڭ «يىگىت چىقماي ئۆيلەنگەن بىرى بىلەن توي قىلىپتۇ» دېيىشىدىن قورقسا بولىمامدىكەن ... ـــ رەشىدە ھاياجانلىنىپ گەپ قىلالماي قالدى، ۋۇجۇدى بولسا يېنىككىنە تىترەپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئاجايىپ نۇرلۇق، شۇنداقلا يەنە مۇڭلۇق ئىدى. ئۇ قادىرغا قاراپ ئېيتتى، ـــ بۇ بىر تەڭسىزلىكقۇ قادىر.

ـــ تەڭسىزلىك؟ ـــ قادىر بېشىنى كۆتۈرۈپ يۈلتۈزلارغا قاردى. ئۇنىڭ ئاپئاق يۈزلىرى غۇۋا ئاي نۇرىدا يەنىمۇ ئاق كۆرۈنەتتى. چاچلىرى سۈس پارقىرايتتى. ئۇ ئىبغىر سۈكۈتىكە پاتتى. ۋۇجۇدى سەل بوشىشۋاتقاندەك، تېنىگە بىر خىل ھارغىنلىق ۋە پەرىشانلىق يامراۋاتقاندەك بولدى. ئولتۇرۇپ سەل تىترەپ تۇرغان قولىرى بىلەن تاماكا ئوردى. تۇتاشتۇرۇپ ئارقا ـ

ئارقىدىن قاتتىق شوردى.

ـ مۇھەببەتكەزنىڭ چىن ئىكەنلىكىگە ئىشىنىمەن، ـ پىچىرلىدى رەشىدە ئۇنىڭغا يېقىنلاپ، ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەكگۇ ۋە ئازابلىق ئىدى. يۈرىكى بولسا رىتمسىز سوقۇپ، پۈتۈن تېنى ئوت ئالغاندەك قىزىماقتا ئىدى.

رەشىدە ئۆز ئەقىدىسىنى ئىنتايىن قەدىرلەيتتى. ئۇ مۇشۇ ئەقىدىسى بىلەن ئۆزىنى قۇدرەتلىك، جاسارەتلىك، ۋىجدانلىق سېزەتتى، ئۆز بەختىنىڭ ئۆز قولىدا، ئەقىل ـ ئىدراكىدە ئىكەنلىكىدىن سۆيۈنەتتى. ئەرلەرگە تۇز، مەغرۇر ۋە دېدىل تىكىلەتتى. ئۇلارنىڭ قولىدىن بەخت تەمە قىلىشنىڭ ئۆزىنى پەسلەشتۈرگەنلىك، ئۆز ئەركى ۋە ئىنسانىي ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلغانلىق بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلاتتى. ئۇ ئۆز مۇھەببىتىنىڭ شۇنچىلىك قىممەتلىك ئىكەنلىكىگە ئىقرار ئىدى، ئۇ، يەنە ئەقىدىسىنىڭمۇ ئۆزىگە ھەقىقىي، پەقەت ئازلا كىشىلەرگە نىسىپ بولىدىغان بىر بەختنى ـ يۈكسەك بىر ئالىيجانابلىقنى سۈنۈۋاتقانلىقىنى، بۇنىڭ ھەممىدىن قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى شادلىق ئىچىدە تۇيۇپ تۇراتتى. ئۇ يەنە سۆيگۈسى بىلەن ئەقىدىسىنىڭ قارىمۇ ـ قارشى بولۇپ قالغانلىقىغا ھەممىدىن بەك ئۆكۈنەتتى.

رەشىدە ياشلىق كۆزلىرىنى قادىرغا تىكتى.

ـ مەنمۇ بۇ سۆزلەرنى ناھايىتى تەستە دەۋاتىمەن، ـ دېدى ئۇ بوغۇلۇپ، كېيىن سەل تۇرۇۋېلىپ كۆزلىرىنى قادىردىن قاچۇرۇپ، بىر خىل ئۆكۈنۈش يوشۇرۇنغان مەغرۇر ئاۋاز بىلەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ـ ئەقىدەم بىر ئۆيلەنگەن يىگىتنىڭ تەلىپىنى رەت قىلىدۇ. مېنى كەچۈرۈڭ ... مەن ئۆز ئەمەلىيىتىم ئارقىلىق بارلىق قىزلارغا: ئەي قىزلار، قىز تۇرۇپ بىر ئۆيلەنگەنلەرگە ياتلىق بولماڭلار، ئەرلەر بىلەن تەڭلىك تالىشىڭلار، دېمەكچىمەن. بۇ مېنىڭ ئەقىدەم. مەن ئۆز سۆيگۈمنى، بەختىمنى مۇشۇ ئەقىدەمگە تېگىشىۋەتتىم. بىلەمسىز، بۇ ئەقىدەم ئايگۈزەلنىڭ كۆز ياشلىرى بىلەن سۇغۇرۇلغان، بۇ بەكمۇ ئېچىنىشلىق، ـ ئۇ قادىرغا قارىدى، ـ بېرىڭ قادىر، ئايگۈزەل سىزگە قانچىلىك تەشنا، بارسىڭىز بۇنى بىلەمسىز.

ـ رەشىدە، ـ ۋارقىرىدى قادىر، ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچە تىترەكگۇ ۋە ئەنسىز ئىدى، ئۇ ئۇزاق سۈكۈتتىن كېيىن چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمگەن ھالدا رەشىدەگە قاراپ يەنە ۋارقىرىدى. ئۇنىڭ كۆلۈپ تۇرغان كۆزلىرىدە ياش لىغىرلايتتى، ـ ئاھ، رەشىدە ... سىز نېمە دېگەن غەلىتە، نېمىدېگەن ئوماق؟! بولىدۇ ... مەن سىزنىڭ ئەقىدىڭىز، تەلىپىڭىز ئۈچۈنلا ئايگۈزەلنىڭ ئالدىغا بارىمەن. ئۇنى بەختلىك قىلىمەن. بىراق ... بىراق مۇھەببىتىمنى ...

ـ تولۇقى بىلەن ئايگۈزەلگە بېرىڭ قادىر، ـ دېدى رەشىدە يىغلاپ تۇرۇپ، ـ مەنمۇ سىزدىن ... سىزدىن كۆپ رازى بولىمەن.

ـ ياش تۆكۈۋاتىسىزغۇ رەشىدە، ـ دېدى قادىر بوغۇلۇپ، ئۇنىڭ ياشلىق كۆزلىرى مېھرى بىلەن رەشىدەگە تىكىلگەنىدى، ـ سىزنى رازى قىلىشىمغا ئىشەنمەمسىز؟

— ئىشىنىمەن ... — رەشىدە قادىر-نىڭ ياش يۈقى كۆزلىرىدىگە تىكىلىپ، ئازاب ھەم سۆيۈنۈش ئىچىدە ئېسىدەپ يىغلىدى، — ئاھ قادىر، سىز نېمىدېگەن ياخشى ... مېنىڭ ئىشەنچىم ... ئىشەنچىم كۆزۈمنى ياشلاتتى، مەن ... مەن سىز ئۈچۈن يىغلاۋاتىمەن، سىز ئۈچۈن ياش تۆكۈۋاتىمەن ... — ئۇ قادىرنىڭ ئالدىغا كېلىپ، قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ ئىككى مۈرىسىدىن تۇتتى، تاراملاپ ياش قۇيۇلۇۋاتقان كۆزلىرىنى خىجىللىق ئىلىكىدە ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىپ لەۋلىرىنى چىشلىدى، — جېنىم قادىر، مېنى چۈشىنىڭ ... بىلەمسىز، مەن... مەن سىزنى قانداق ياخشى كۆرىمەن. ئاھ ... قادىر، سىزنى سۆيىمەن، بىراق ... بىراق، تەلىپىڭىزنى ...

رەشىدە قادىرنى قويۇۋېتىپ، يېنىددىكى بىر توپ تېرەككە ئېسىلدى. ئۇنى قۇچاقلاپ ئۇنلۇك يىغلىدى. تېرەكنىڭ ياشتىن نەملەنگەن قوۋزاقلىرىغا لەۋلىرىنى ياقتى.

قادىر ئۇنسىز ھالدا تىنىمسىز تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرىنى ئېرتىپ كۆكىكە كۆز تىكتى. چەكسىز كائىناتقا چېچىلىغان ساناقسىز يۇلتۇزلارغا تويماي قارىدى. بىر پەستىن كېيىن رەشىدەنىڭ يېنىغا باردى. ئۇنىڭ يېنىغا سىلكىنىپ تۇرغان نازۇك مۈرىلىرىدىن تۇتۇپ ئۆزىگە قاراتتى.

— قايتايلى، — دېدى ئۇ رەشىدەنىڭ كۆز ياشلىرىنى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ.

قادىر ئۇنى قولتۇقلىۋالدى. ئۇلار تەگرى - بۇگرى غۇۋا چىغىر يولدا ئاستا قەدەم تاشلاپ يۈرۈپ كەتتى.

كۆكتە يۇلتۇزلار جىمىرلايتتى. بىر نۇرلۇق يۇلتۇز بەكمۇ يىراقتا جىلۋىلىك چاقنىماقتا ئىدى.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت جۇمە

ئادىل تۇنىياز

دەماەر جىلۋىسى

1. ۋاقىتنىڭ سىرتىدا

ۋاقىت،
ئوخشامىدىكىن قومۇشلۇقتىكى
يۇپيۇملاق غاز تۇخۇمىغا؟
تور ئىچىدە نۇر چېچىۋاتقان
ئۆمۈچۈكنىڭ پادىشاھىغا،
ئوخشامىدىكىن تام تۈۋىدە ئۇ،
ئۇخلاپ قالغان يېتىم بالىغا.

ۋاقىت،
كېتىۋاتقان ئېرىپ تامچىلاپ،
ئۆگزىدىكى چوكا مۇزمۇيا؟
تۇخۇمنى ساتقىلى ماڭغان،
چەت يېزىلىق تارتىنچاق قىزدەك،
ئاستا مېڭىپ كەلمەكتە باھار.
ئېرىمەكتە مۇزدەك خىيالىم،
ئېرىمەكتە دېرىزەمدە قار.

ماڭا قاراپ كۈلمەكتە گويا
چۈمۈلىلەر يىراق دالىدا.
كۈلەلمەيدۇ ئېھ، مېنىڭ بەختىم،
ئۇ ئوخشايدۇ يېتىم بالىغا.

تامچىلايمەن،
يۇلتۇزلارنىڭ كۆزىدىن
ئەپۇ سوراپ زېمىنىدىن،
ئەپۇ سوراپ شوخ كەلگۈسىدىن.
ئۈمىد
يانۋاردىكى ئاي شولىسىدەك،
مۇز ئۈستىدە قالار يالتىراپ.

ۋاقىت،
ئوخشامىدىكىن قومۇشلۇق كۆلدە
بېلىجانلار كۆرگەن باھارغا.
ئوخشامىدىكىن ياكى بىرىنىڭ
كۆزلىرىگە كۆمۈلگەن ماڭا ...

2. چىرايلىق يىغلاش

ۋاقىت، دۇنيا، قاناتلىق بىر قىز
ئۇچۇپ كەتتى قاۋاقخانىغا.

سۇنۇق كاسەم سۇنغان سەنمۇ، مەن؟
شاراب قېنى، مەن ئىچتىممۇ، سەن؟
ئاخشام باھار بولغان ئەمەسمۇ،
كۈتكۈچى قىز چېچەكلىمەمسەن؟!
ناخشا ماراپ تۇرغان ئاغزىمىدىن
چۈشۈپ قالدى يانتۇ بىر ھەرپ.
مايماق دەسسەپ كەتتى ئورمانغا،
چىغىر يوللار بوپ قاپتۇ كەيپ.

نېمە بولدى كۆلەڭگەم ساڭا،
تۇرىسىنغۇ ھەجمىيپ ماڭا؟

خۇمارلىشىپ قاپتۇ يۇلتۇزلار،
كېچە ئۇخلار مەستخۇش مۇلايىم.
سەن ئېسىمگە كېلىسەن نەچۇن،
ئۇنتۇپ كەتمەك بولسام ھەردائىم،
مەن زادىلا يىغلاپ باقمىغان،
ئېھ، قانداقراق چىقار ئاۋازىم؟

ئاي شولىسى كەلمەكتە ئاستا...
ساق ۋاقتىمدا بارالمىغاچقا،
مەن ئالدىڭغا كەلدىم مەست بولۇپ.
كەچۇر، مېنى قەدىردان ئەسكى،
تۇرالمىدىم ئالدىڭدا دەسسەپ،
دەرەخلەردەك قالدىم لەپپەڭلەپ.

ئاي شولىسى كەلمەكتە ئاستا...
ساڭا سوۋغا ئېپ كېلەلمىدىم،
ئېھ، بۇ نامرات كۆڭلۈمدىن باشقا.
بەختىمىۋ يوق ساڭا بەرگۈدەك،
ئېپ كەلگىنىم بىر دەستە سۈكۈت.
تىلىمەيمەن سەندىن بەختىمنى،
دېيەلمەيمەن بىر مېنىلا كۈت.

تېمىپ چۈشتى يۇلتۇزنىڭ يېشى،
بۇ ئاخىرقى كېلىشىم مېنىڭ،
كەچۇر، مېنى سۆيۈملۈك قىزچاق
ئېپ كەلگۈدەك نەرسەم بولمىغاچ
سوۋغات قىلدىم ساڭا شاپىلاق.

سەن قەيەردە ئەي پۇچۇق كاسەم،
يۇر، كېتەيلى قاۋاقخانىغا.
ئىككىمىزمۇ سىرداشلايمىز،
مەستلىكىدىن يېشىلسە دۇنيا.
يۇر، كېتەيلى قاۋاقخانىغا.

3. سىنىپ

ئاۋازىم بار تاتارغان تامدا.

ئۆمۈچۈكنىڭ پاچاقلىرىغا
باغلاپ قويغان ئاۋاق يېزىققا،
قاراپ ـ قاراپ كەتتىم خىيالغا.

ئۇ كۈنى،
كالېندار يوق ئىدى دۇنيادا.
خازان كەبى مۇڭلۇق بىر كۈلۈپ،
قار ئۈستىدە ياتقان ئاشۇ ئىز
ئەگەشكەنتى كەينىڭدىن ئەي قىز.
كىيىك كەبى كەتتىڭ يىراقلاپ،
قاراپ قالدىم ئۇنسىز ـ ئۇمىدسىز.
نۇر يېپىلىرى تامار رۇجەكتىن،
تېمىم ـ تېمىم كۆز ياشلىرىمدەك.
شائىر بولۇپ قالدىم سەن ئۈچۈن،
تەنھا ئۆتمەك بولدۇم سېنى دەپ.

«مەن» سۆيىمگەن ئۆزۈم تۇپەيلى،
ھېچكىم مېنى سۆيمىسە مەيلى،
كەل غېرىبلىق، قويغىن قۇچاقلاپ،
كەل ئېھ ئۇمىد، سۆيۈپ قوي مېنى.
كۈلۈمسىرەر ئۆمۈچۈك تورى...

4. قۇشلارنىڭ خېتى

چىشلەپ كېلىپ قۇشلار سەھەرنى
تاشلاپ قويدى رۇجەكتىن.
ئۇزۇنغىنە ئارچا شاخلىرى
تۇتۇپ بىر تال تۇمان گۈلىنى،
بەكمۇ ئۇزاق كۈتتى بىر سېنى.

سۈپسۈزۈك ئۇيقۇ،
ئويۇپ قاپتۇ تۇشەك ئۈستىدە.

سەن ئۆيۈمگە كەلگەن ئىكەنسەن،
ئەتىيازدەك تەۋەشسىز دەسسەپ،
تۇيماپتىمەن قاقشال دەرەختەك.

چىغىر يولغا نۇر سىپەر يۇلتۇز،
ۋالىلدايدۇ تاشلار مارجاندەك.
كەپىسگە نامرات يىگىتنىك،
بىر مەلىكە كىلىپ شۇ كەچتە،
غايىب بولۇپ كەتكەن سەھەردە.

سەن ئۆيۈمگە كەلگەن ئىكەنسەن،
ئولتۇرۇپسەن تۆشەكتە تىخى.
ئۇيىلىپتۇ چۈشلىرىم بەكمۇ،
تۇيماپتىمەن قارىغىنىڭنى.

تۇمشۇقىدا قۇشلارنىك
تۇرار ئىسمىك سەھەردەك چاقناپ،
خوشلاشمايلا كەتتىك يىراقلاپ.

5. خاتىرەمنىك كۆزدىكى بېتى

كۆلۈپ تۇرغان كۆز خازانلىرى
بەك ئوخشايدۇ، ئوخشايدۇ ماڭا.
كۆرسەتمەستىن كۆز ياشلىرىمنى،
يىغلىۋالسام خىلۋەت جايلاردا.

غەمكىنگىنە بىر دېرىزىدىن،
تامچىلايدۇ غىجەك ئاۋازى.

خىيالىمغا پىچىرلىغان كۆز،
بىلىقداندا پورەكلىگەن ئۇن،
تىترەۋاتقان ئۆمۈچۈك تورى.
ئۆگزىدىدە قىستاك ئۆيلەرنىك
يالتىرايدۇ جىمجىتلىق نۇرى.

تۆكۈلمەكتە ئالتۇن خازانلار.

قۇش مەلىكە كەتتى توي قىلىپ،
ياقا يۇرتىنىك شاھزادىسىگە.
بۇ يەرلەردە خازاندەك ئۇمىد
تەسەللى بوپ قالىدۇ بىزگە.
بىر – بىرىدىن پارلاق خازانلار
تۆكۈلىدۇ باش ئۇستىمىزگە.

سىلىۋېتىپ ئىچ كىيىمنى،
گويا خۇش بۇي توي تۆشىكىدە
ئوماققىنا ياتار تەبىئەت.
كۆز رەڭگىگە كىردى سارغىيىپ،
خاتىرەمدە قالمىدى ئاق بەت.

خىيالىمغا دەسسەپ بىر قىزدەك
كىلىپ قاپتۇ مۇڭلۇق سېنتەبىر.
دەيمەن ھېچكىم قالمىسا كۆرۈپ،
قېنىپ – قېنىپ يىغلىۋالسام بىر!

6. ئۇمىدلىك بىر كۆن

يۇرىكىمنى نۇرلاندۇرماقتا،
سەن قەدىردان بارماقلىرىڭدا
يىراق كەچكى كۆز ئورىنىغا
كۆمۈپ قويغان، چىرايلىق قۇياش.

كىچىككىنە غېرىبلىق بۇگۈن
گويا ئاجىز بىر تال قۇرتتەك،
دەپتىرىمدە يۇرەر ئۆمىلەپ.
سۆزلىمەكتە سەپرا مۇئەللىم،
يىڭناغۇچتەك يەڭگىل خىيالىم،
ئۇچۇپ كەتتى دېرىزىلەردىن.

مالچى بوۋاي قاناتلىرىغا
باغلاپ قويۇپ قومۇش نېيىنى،

تاش ئۈستىدە كېتەر ئۈيقۇغا،
مەن سەھرانىڭ غەمكىن شائىرى،
قەلبىم ئوخشار زىل تارىلارغا.

خازانلارنىڭ گۈللۈكىدە مەن،
تىپتىنچ كۈز نەۋالىرىدىن
تىڭشايىمەن بىر جىمجىت ئۈمىدنى،
يامغۇر قىزنىڭ تىۋىشلىرىنى،
خىياللىرىمنىڭ قۇلاقلىرىدىن
تارقاپ كەتكەن ئاۋازدەك سېنى.

بۇگۈن ئېھتىمال،
بىرەرىدىن خەت كېلىپ قالار،
كۆرگەن چۈشۈم راستقا ئايلىنار،
مەن كوچىدا ئۇچراتقان بىرى،
بىردىن يېقىن دوستۇم بوپ چىقار.

بۇگۈن
سۆيۈۋاتسام ئۆز – ئۆزۈمنى مەن،
پىسىسىڭىدە كۈلدى مارىلاپ،
ئىشىكىمىدىن خۇمار كۆز دۇنيا.
كالېندارنىڭ بىر تال ۋارىقى
گۈل بەرگىدەك تۆكۈلدى ئاستا.

7. پەۋا كۆپۈكى

پورەك – پورەك جىمجىتلىق
لەيلەپ چىقتى قەدەھ ئۈستىگە.
پىلتىڭلايدۇ خۇش خۇي بارماقلار
يۈرەكسىمان دۈگىلەك شىرەدە.

چىرايلىقسەن كۆپۈكلۈك پەۋا،
چىرايلىقسەن مەيپۇرۇش موما.
ئۇچۇپ كەتمەك بولدى نېمىشقا
گۈل قېتىدەك يۈمران ئايالىلار؟
دۇنيا نېچۈن مۇنچە يېقىملىق،
كەتمەكچىدەك قىزغا ئايلىنىپ؟

گۈللەر خۇش بۇي پەۋا گۈللىرى،
نەپىس كېپىش كىيگەن پۈت گۈلى،
نەپىس قول ھەم كۆزلەرنىڭ گۈلى.
قىسۋالاي چېكەمگە بىردەم،
قىسۋالاي قولۇمدا بىر دەم،
قېنىۋالاي قېنىپ – قېنىپ ھەم.

بۇگۈن، پەقەت بۇگۈنلا شۇنداق،
غۇزمەك – غۇزمەك يۈلتۈز گۈلدە
ئايلىنىپتۇ گۈللۈككە كېچە.

قاناتسىمان پۈتلىرى بىلەن
يېنىككىنە دەسسەپ ھاۋاغا،
شولا چېچىپ قەھۋەخانىغا
كىرىپ كەلدى خۇدا ئاستىلا.

شىشەكنى ياپ جېنىم ئادىشىم،
ئېقىپ چىقىپ پەۋىدەك كۆزلەر
مەست قىلمىسۇن كۆزلىرىمزنى.
مەست بوپ قالسا لەۋلەر تۇنجى رەت،
ئاخىرقىغا قۇيايلى ئاتاپ،
مەست بولمىغان سۆزلىرىمزنى.
شىشىنىڭ ئاغزىدىن
شولا تارتىپ چىقماقتا قۇياش.
توپ–توپ قۇشلار ئۇچماقتا ھەريان.
ناخشا ئېيتار شەھەردە تۇمان.
غېرىبسىنىپ جىمغۇر دەرەخلەر،
تۆكۈلمىدۇ خازانلار ئاستا.
ئات يايلىدەك يەلپۈنۈپ گۈگۈم،
كىرىپ كېتەر كۆك شىشىلەرگە.

چەكسىز گۈزەل، يارقىن مەنزىرە
لەيلەپ چىقتى قەدەھ ئۈستىگە.

ئابلىز ھەسەن

تارىم تۈيغۇلىرى

چۆلدە جەۋلان قىلماقتا ھايات

قۇياش قۇمدىن قىزىرىپ چىقىپ،
قۇمغا پاتار، جىمجىت بۇ قوتان،
(يازدا نۇرى چۈشسە كۆز چېقىپ،)
قىشتا دەھشەت بولار قەھرىتان.

قوي پادىسى كەتكەن بەك يىراق،
قوتاندىن ھېچ ئاڭلانماس شەپە.
قۇمنى توسقان قېرى چوڭ توغراق،
يېنىدا بار بىر مەزمۇت كەپە.

كەچ كىردى، كۈن قۇمغا قويدى باش،
كەلدى باشلاپ قويلارنى سەركە.
كەلدى ئەنە ئات مىنگەن بىر ياش،
ھەمراھ ئاڭا بۆرەئىت ئەركە.

توغراق تەكتى قاينام بىر بۇلاق
قۇمدىن چىقىپ قۇمغا سىڭىپتۇ.
قۇم، بورانغا بوي بەرمەس ئوتلاق،
ئادىمىمۇ قۇمنى يېڭىپتۇ.

مۇشكۈللۈككە قىلمىغان پەرياد،
بەكمۇ يىراق بۇ يەر رەستىدىن.
جەۋلان قىلىپ تۇرماقتا ھايات
سۇ چىققاندەك توغراق ئاستىدىن.

يېتەر ئىنسان گۈلدەك مەنزىلگە

قالدى ئارتتا مايلىق تاشيوللار،
تۆۋت چاق چايقار بىزنى ئېگىز ـ پەس.
ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل قۇم باسقان دالا،
شوپۇرغا دەرس ـ يۇرمەك ئەجەب تەس،

چاڭ ـ توزانغا دالىنى كۆمۈپ،
گۈرۈلدەيدۇ ماتور كۈچ ئۇلاپ.
سىلكىنىمىز خىيالغا چۆمۈپ،
ماڭماقتىمىز چۆللۈكنى بويلاپ.

قۇم تونىنى كىيگەن چۆلدە بىز،
جىپتىن چۈشتۈق، يولمۇ تارايدى،
چېلىقتۇردۇق يالغۇز ئاياغ ئىز،
مېڭىۋەردۇق، ئۇپۇق قارايدى.

ئازابىمىز يېتەر يولدىكى،
كۆرۈندى بىر قاشا شىۋاقلىق.
كۈتۈۋالدى بىزنى چۆلدىكى
بىر چىرايلىق كەڭ ئۆي چىراغلىق.

يۈز ياشلىق بىر قويچى ئارىمدا،
نەۋرىلىرى بىلەن جەم ئىكەن.
ھەشىمەتلىك ئۆيى ئالدىمدا،
كۆردۇم: بۇندا نېمە كەم ئىكەن؟

تېلېۋىزور، ئۇنىئالغۇ ياڭراپ،
قەلبىمىزنى سالدى زىلزىلىگە.
غەيرىتى تاغ بولسا چۆلدىمۇ
يېتەر ئىنسان گۈلدەك مەنزىلگە،

تەكلىماكان نېغىت دېڭىزى

دۆۋە ـ دۆۋە قۇملار ياقىلاپ،
چۆل قوينىغا كىردىم زەن سېلىپ.

Altunay

تۆكسه كۈن نۇر كۆكته پارقىراپ،
قۇملار ياتار قىزغۇچ رەڭ ئېلىپ.

قۇمنى توسۇپ يۇلغۇن، توغراقلار،
چۆل تەكتىدىن سۈمۈرۈپتۇ نەم،
قويغا ماكان جاڭگال ـ توغراقلار،
چۆلده شۇنداق بىر گۈزەللىك جەم.

سۇ بولمىسا چۆل تەكتىده گەر،
ئۇنىمەس گىياھ قۇمنى باغاشلاپ.
سۇ، نۇر بىرله كۆكىرىدۇ يەر
ئىنسان تۇرغاچ ئۆزىن بېغىشلاپ.

بۇگۈن كەلدى خۇش خەۋەر يەنە،
هايات قايناق بۇ چۆل قوينىدا.
ۋىشكىلىرى جاي ئېلىپ ئەنە،
قەد كۆتۈرگەن قۇملار ئورنىدا،

سۇ بار دېگەن ئاددىي ساۋاتقا
قوشۇلدى گاز، نېفىت دېگىزى.
تەكلىماكان تەرەققىياتقا
ئېرىشمەكته، ئاڭلا يەر يۈزى!

تارىمدىن سادا

ئاسمان گۈۋاھ جىمجىت بۇ چۆلگە،
ئاڭلانمىغان هېچبىر ئۈن ـ سادا.

تالاي ئەسىر هەمراه كۈن ـ تۈنگە،
ياتتى ئۇخلاپ قۇم تونلۇق ۋادا،

ئادەم ئاياغ باسمىغان بۇ چۆل
بىر سىر بولۇپ كەلگەن مۆجىزە.
سىرلىرىنى ئېچىشقا هېچكىم
قالدۇرمىغان بىزگە ئەندىزە.

دېگىزنى تاپتۇق نېفىتنىڭ،
يول يوق بولسا ماڭدۇق يول ئېچىپ،
كۆڭلىمىزدەك يورۇپ كەتتى چۆل،
گۈل دەۋرىمىز تۇرغاچ نۇر چېچىپ.

يوق دۇنيادا تەكلىماكاندەك
بارسا كەلمەس تىلسىمات تۇپراق.
مانا بۇگۈن لەپىلدىمەكته
قۇم ئۈستىگە تىكلەنگەن بايراق.

ۋۇجۇدىنى تارىمغا بېرىپ،
نېفىتچىلار تۆكتى دەريا تەر.
ئاۋاتلىشىپ ئېچىۋېتىشتىن،
ئۆز بەختىنى تاپتى ئانا يەر.

ئۈستى قۇملۇق، ئاستى نېفىتلىك
كەڭرى زېمىن ئېچىشقا ئامراق.
گۈللىنىشتىن بەردى بېشارەت
قۇم ئۈستىگە تىكلەنگەن بايراق.

تۇرسۇن مۇھەممەتئىمىن

شېئىرلار

تولۇن ئايلىق كېچە

تورغايلار ئۇخلاپ قالدى تىنچلىنىپ،
دەريالار سۇغا قوشۇپ نۇر چايقايدۇ.

قىياقتا بېزەك بولۇپ قونغان قىراۋ،
گويا كى كۈمۈش زىخچە پارقىرايدۇ.

جان بېرىپ نەمخۇش كېچە ھاۋاسىغا
يايراقلار ئاندا - ساندا شىلدىرلايدۇ،
ئىشىددىن ئارام تاپقان كۆزلەكلەرنىڭ،
ئۇستىدە پايە، سامان يالتىرايدۇ،
سىپاھ بوپ كۆكتە ئۇزەر ئالتۇن ئايمۇ
ئۇپۇقنى بويلاپ يۇلتۇز جىمىرلايدۇ،
سۈت رەڭگى ئېتەك يايغان كەڭرى دالا،
بۇ كېچە دىلغا ھۇزۇر بېغىشلايدۇ.

كۆز تۈيغۇسى

تاللاردىن، نوتىلاردىن شەربەت تامدى،
باغلاردا قونۇپ قالدى كەچكى شەپەق.
يايراقلار ئوخشاپ گويا يۇلتۇزلارغا،
كوچىنى ياساندۇردى تىللا دەرەخ.
يىپەكتەك شاماللاردىن سەگىيدۇ جان،
خاماندا تاۋلىنىدۇ ئالتۇن قۇببە.
دىماغنى غىدىقلايدۇ شۇاق ھىدى،
پەلەكلەر چۈنەكلەردە پۈرمە - پۈرمە،
كۆز پەسلى كەلدى گويا زەر لىباستا،
ئانا يۇرت نۇرغا چۆمۈپ ياساندى ھەم.
نازلىنىپ ئىلھامىمنىڭ مەلىكىسى،
ئالتۇن كۆز تۈيغۇسىغا چۆمدۈم شۇدەم.

تاغ ئويغاندى

قارىسام ئاسمان - پەلەك شۇ چوققىنىڭ،
بېشىدا ئاق لېچىكى زەپ جىلۋىدار.
ھال رەڭگە كىردىشەپەق ھۇسن تۈزەپ،
ياشىندى نۇر ئىلكىدە ساي - جىلغىلار.
ئىس-تۈتەكلەر تولغىنىپ لەرزان ئۇچۇپ،
ئارچا، قارىغاي ياپرىغىن ئۆتتى يالاپ،
ياڭرىغان كاككۇك ئۇنىدىن بايقىدىم،
بۇنىدىكى تاڭ شادلىقى كەتتى تاراپ.
قىيغىتار يان باغرىدا موزاي-قۇلۇن،
ساي بويىدىن قايىتتى قىزچاق سۈئېلىپ،
ئۇيقۇدىن ئويغاتتى تاغنى بالىلار،
يۇگۈرۈشۈپ قاپتال ئارا چوقان سېلىپ،

بۇلاق

ئانا يەرنىڭ مېھرى تېشىپ،
يالتىرايدۇ چەشمە بۇلاق.
مۇھەببەتنىڭ قاينىمى ئۇ،
بۇلدۇقلىشى تۇمەن قوشاق.
گاھى ئۇندا يار كۈلكىسى،
ۋىلىقلىغان ئۇن تارايدۇ،
گاھى ئۇندا ئوتلۇق كۆزلەر،
ھاياتقاجان بېغىشلايدۇ.
بۇلاق بېشى سالقىن ھاۋا،
قىرغاقلىرى گۈلىيەسىمەن،
يېشىل مۇخلار قۇراق - قۇراق،
يەلپۈنىدۇ نازۇك چىمەن،
قۇياش ئوينىپ سۇ ئىچىدە،
بۇندا نۇرلۇق قەسىر پۈتتى،
تارام - تارام ئاققان سۇنى،
كۆمۈش تارغاق تاراپ ئۆتتى،
شىلدىرلايدۇ سۈزۈك سۇلار،
پىچىرلايدۇ ئانا تۈپراق،
پىچىرلىشى سۆيگۈ سىرى،
مېھرى ئۇنىڭ پۈتمەس بۇلاق.

ئېقىن

زۇمرەت بىلەن كۆمۈش ئوينىتىپ،
قىرغاق سۆيۈپ كېلىدۇ ئېقىن،
قىياقلارغا تىزىلغان ئۇنچە،
بۇلاقلارنىڭ كۆزىگە يېقىن،
ئەركىلىتىپ يالپۇز شېخىنى،
دىماغلارغا ئىپار قويىدۇ،

شلدیرددین یاشیرددۇ جان،
گویا ئۇندا پەری كۆلىدۇ،
گویا ئۇندا پەری كۆلىدۇ،
كۆڭۈللەرنی ئەسىر قىلىدۇ،
تامچىلار سىرغىپ، ئۇنسىز قوشۇلۇپ،
بوستانلارغا هایات كىلىدۇ.

بۇلاق بىشىدا

چۈمۈچلەپ سۇ كىلىپ،
چىلىكنی توشقۇزدی قىزچاق،
تۇردی بىر پەس بۇلاققا قاراپ،
بۇلاقتەك كۆزلىری شۇنچىلىك ئوینىاق.
تىنىچلاندی سۇ یۈزی،
قىز ئەكسی كۆرۈندی ئۇندا شۇنچە ئوماق.
بىلىمىدىم،
قایاقتىن كەلدی بىر بەڭباش...
تاش ئاتتی بۇلاققا
داۋالغۇدی سۇ یۈزی بىۋاق.
هەي ئىپىست!
بىر گۈزەل سىمانی یۇتۇۋەتتی بۇلاق!

هەبىبۇللا رەجەپ

كۆز كەیپی

بۇلىدی زەر چۈشەككە مەلىمىزنی،
ئالتۇن كۆز چاچقا چىچىپ ئۆتۈپ ئەنە،
ئۇرغۇدی یۇرتداشلىرىم یۇرىكىددىن،
قوشىقی یىڭی مەزمۇن پۈتۈپ یەنە،
بەرىكەت قۇشی قوندی ئۆیىمۇ ئۆیگە،
ئاققان تەر ئامەت بىرىپ دىهقانلارغا.
یوقلىددىم ئۇرۇق - تۇغقان دوست- یارەننی،
چۈمۈلۈپ خاسىیەتلىك ئىلهاملارغا.
چاقچاقلار—سۆزنی سۆزگە ئۇلاپ تۇردی،
جۇشقۇن بىر سورۇن تۇزدۇق خامانلاردا.
سۆهبەتلەر قىزىپ كەتتی بارغان یەردە—
پىشایۇان، دوقمۇشلاردا، باراڭلاردا.
هەر ئۆیدە بىر خىل شادلىق تۇیغۇسی بار،
ئۆزگىچە بىر - بىرىددىن پەیزی ئۇنىك.
سۆیۈندۇم بۇندا بولغان ئۆزگىرىشتىن،
مەست قىلغاچ ۋۇجۇدۇمنی كەیپی ئۇنىك،

ئىككی شىئىر

ئورمانلار

سەن یىلتىز تارتتىڭىكىن یۇرىكىمگە،
سەن بىلەن سۆیگۈم هامان گىرەلىشەر.
قەدری زەر شاخلىرىڭنی یىرالمایىمەن،
دالىلار سىنىك بىلەن گۈزەللىشەر.

ئىزگۈلۈك تۇغۇلىدۇ سىنىك بىلەن،
قۇچىقىك ماكانىدۇر مۇهەببەتنىك.
یىقىملىق شىلدىرلىشی یاپىرىقىڭنىك،
خۇش ناۋا مۇقامىدۇر تەبىئەتنىك.

تاپىدۇ ئۆز قەدرىنی باهار سەندىن،
تۇغۇلار سەندىن یەنە ئابی هاۋا.
قۇت تىپىپ قۇچىقىڭدا كۇیچی قۇشلار،
شائىرلار تىلی بىلەن قىلار ناۋا.

یانىدۇ شاخلىرىڭدا یىڭی هایات،
یىلتىزىك قەیسەرلىكنی قىلار بایان.
سەن یىشىل قاناتلىری تەبىئەتنىك،
تاتلىق هىس ئىىمەر قەلبىم سەندىن هامان.

قۇچاقلىدىم باھارنى قېنىپ

كۆزلىرىمگە نۇر بەرگەن قۇياش،
قۇچىقىڭغا پۇركىگەن مەرمەر.
يامراپ كەتتى دىلدا ھاياجان،
سۆيگۈ يۇرتى سەندىن ئانا يەر.

تورغايلارنى سايراتقان تاڭلار،
ماڭا ھەر كۈن قىلىدۇ سالام.
يەر بېرىدۇ تەنگە ھارارەت،
سۈت بەرگەندەك گويا جان ئانام.

تاغ تەرەپتىن ئەسكەن شاماللار
ئېتىز - قىرنىڭ ھالىنى سۆزلەر.

ئېىمىپ كۆكلەم نۇرىنى باغلار
يېشىللىقنىڭ ۋەسلىنى كۆزلەر.

كۈمۈش رەڭدە گۈللىگەن ئۆرۈك
چاڭقىتىدۇ ئىپارەك پۇراق.
زۇمرەت ئىگىن كىيگەن بۇ كۆكلەم
چىراي ئاچقان پەرىزات سىياق.

باھار بىلەن ئارمىنىڭ زېمىن
يۇرىكىمگە كېلەر قول سېلىپ.
ئىزگۈ ھېستەك ئوتلۇق قوينۇڭدا
قۇچاقلىدىم باھارنى قېنىپ.

مۇسا ئەھەد

بۇ — سايرام

نېمە ئۇ، ئۇپۇققا تۇرغان قول سوزۇپ،
بەرقۇتتەك چىمەنزار زەڭگەر تۆشەكتە.
كۈتۈپ يا قۇياشتىن يىتكەن بەختىنى،
پەرىمۇ كۆز يېشى تۇرغان قۇيۇلۇپ...
بىر باقساڭ بۇ دالا، بۇ گۈل زېمىننىڭ
باغرىغا قويۇلغان ئالماس رەڭلىك جام،
كۆكۈچ ئۇچقۇنلاردا تۇرغان نۇرلىنىپ،
قۇياشنىڭ زىياسى كۈلگەن ئەكسىدە.
بىر باقساڭ زۇمرەتتەك كۆكنىڭ پارچىسى
ئەڭ نەپىس ئىشلەنگەن كۈمۈش مېدال بوپ
تۇرغاندەك چاراقلاپ زېمىن كۆكسىدە.
بىر باقساڭ ئىلاھىي نۇرلار ئىچرە شاد،
بىر ئانا قولىدا مېھرى گۈللىرى،

كۆزىدە چىرايلىق تاڭنىڭ شولىسى.
ئۇزاق بىر سەپەردىن قايتقان ئوغلىغا
باققاندەك ئىپتىخار، ئۈمىد كۆزىدە.
بىر باقساڭ سېزىسەن ئۆزۈڭنى گويا
ئەقىلنى لال ئەتكەن تۈمەن پەرىزات
ناۋاسى ياڭرىغان ئالتۇن قەسىردە.
بۇ سايرام، زۇمرەت كۆل، تەرىپى داستان
يۇرتۇمنىڭ توزسىمان چىرايلىق كۆركى.
سەن قاراپ تۇرغاندا قىرغاق لېۋىدە
ئىپتىخار تاشقىنى چاپچىپ تومۇردا،
يۈكسەك بىر مۇھەببەت، شېئىرىي ھاياجان
تەپتىدە سىمابتەك ئېرىپ تەنلىرىڭ،
دۇنياغا كېلىدۇ يېڭى قەسىدە!

قەيسەر مەجىت

مەڭگۈلۈك ياشلىق

(ئەدەبىي ئاخبارەت)

«ئادەم ئۇ ئاخىرى بىرئوچۇم تۇپراق، كەتتىمۇ، كەلمەيدۇ ئەبەددىي بىراق.
شۇ ئوچۇم تۇپراقتىن ئۇنەر قىزىلگۈل
ۋە ياكى شۇمبۇيا ۋە ياكى يانتاق.»

سەيپىددىن ئەزىزى

شۇنداق، تەبىئەتتىن يارالغان ئىنسان ئاخىرى تەبىئەت قوينىغا بىر ئوچۇم تۇپراق بولۇپ قايتىدۇ. بىز دەسسەپ تۇرغان مۇشۇ تۇپراق قانچىلىغان ئادەملەرنى ئۆز قوينىغا ئالغاندۇر ـ ھە؟!

ئادەملەر ئۆز ھاياتىدا بوۋاقلىق، ئۆسمۈرلۈك، ياشلىق، ئوتتۇرا ياشلىق، قېرىلىق قاتارلىق فىزىئولوگىيىلىك جەريانلارنى ھەم شۇنىڭغا ماس پسىخىك جەريانلارنى باشتىن كەچۈردۈ. ھايات شۇنداق يولكى، ئادەم مەۋجۇتلا بولىدىكەن، بۇ يولدا شەرتسىز ماڭىدۇ. ئادەمنىڭ مەۋجۇدىيىتى ھاياتلىقنىڭ بۇ قانۇنىيىتىنى ياراتقان.

ھايات يولىنىڭ ھەر بىر باشلىنىش ۋە ئاخىرلىشىش نۇقتىسى ئادەم ئۈچۈن ھاياتلىق بېكىتى بولىدۇ، ئادەم بۇ بېكەتتىن يولغا چىقىپ، ئۇ بېكەتكە يېتىپ بارغاندا، ئۇنىڭ ئىگە بولىدىغىنى ۋە ئېلىپ بارىدىغىنى ھايات يولىنى قانداق بېسىشقا تۇتقان پوزىتسىيىسى ۋە ئۇنىڭ نەتىجىسى بولىدۇ، خالاس.

ياشلىق ـ ھايات يولىدىكى ئەڭ قايناق، ئەڭ گۈزەل ۋەئۆگىنىش پۇرسىتى ئەڭ كۆپ بولىدىغان بېكەت. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، ياشلىقنى قەدىرلەپ، ئۆز ھايات تىنى ئىلىم ـ پەن ئىشلىرىغا بېغىشلىغان ئادەمنىڭ كەلگۈسىدىن ئۇلۇغۋارلىقنىڭ سىمىماسىنى كۆرگىلى بولىدۇ. قىسقىسى، قەدىرلەنگەن ياشلىق مەڭگۈلۈك ياشلىقتۇر.

1

ئەنگلىيە ئىقتىسادشۇناسى ۋىلىيام. پىتتى بۇنىڭدىن تەخمىنەن ئىككى ئەسىر ئىلگىرى ئەمگەكنىڭ قىممەت يارىتىدىغانلىقىنى كۆرسەتكەن. جەمئىيەت كىشىلەرنىڭ ھاياتىغىمۇ مۇئەييەن ئىجتىمائىي ئۆلچەم بويىچە قىممەت بەلگىلەيدۇ، بۇ قىممەت كىشىلەرنىڭ ھايات پائالىيىتىنىڭ نەتىجىسىگە بېرىلىدۇ. ئۆز قىممىتىنى تاپالىغان ئادەم ئۈچۈن ئىستىقبالنىڭ دەرۋازىسى ئوچۇق، ئەمما بۇ خىل تالانت

ۋە ئىقتىدار شەخسىنىڭ جاپالىق ئەمگىكىدىن كېلىدۇ. دەۋرىمىزدىكى بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئۇۋچۇن ئېيتقاندا، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش — جەمئىيەتتە ياشاش ئۇچۇن دەستەككە ئىگە بولۇش ئەمەس، بەلكى زۆرۈرىيەت.

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى — ئاپتونوم رايونىمىزدىكى نۇقتىلىق ئالىي مەكتەپ. بۇ مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىددىيەۋى ھالىتى، ئىنتىلىشى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر قايسى ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىغا خېلى زور تەسىر كۆرسىتىدۇ. مۇشۇنداق بىر ئالىي بىلىم يۇرتىدا ئوقۇغۇچىلارنى ئەخلاقىي، ئەقلىي، جىسمانىي جەھەتلەردىن يارامليق قىلىپ تەربىيىلەش ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك فۇرۇلۇش ئىشلىرىغا ھەقىقىي ئىختىساسلىق كىشىلەرنى كۆپلەپ يېتىشتۇرۇشنىڭ بىر خىل يولى.

ئاق دالا.

بىر ياش بايىلا توختىغان قار ئۈستىدە ئىز قالدۇرۇپ خىيال بىلەن كەلمەكتە. بۇ خىيال ياشلىقتىكى ئاللىقانداق تۇيغۇلارنىڭ چوڭ مېڭىنى تەنها يۈرەك ناخشىسى بىلەن مەست قىلىشىدىن تۇغۇلغان خىيال ئەمەس بەلكى ياشلىقنىڭ بۇگۈنى ۋە ئەتىسى ھەققىدىكى ئۇلۇغۋار تەسەۋۋۇر ئىدى.

قانداق قىلىش كېرەك؟ چوقۇم ئالىمىشىش كېرەك! ئۇنىڭغا بەددىنىدىكى ھەر بىر ھۈجەيرە ئەنە شۇنداق سادا چىقىرىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ يەنە خىيالغا كەتتى.

مانا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا «ئۇلۇغ بىرتانىيە ئىنسىكلوپېدىيىسى»، ئۇنىڭغا مەملىكىتىمىزدىكى 15 مەشھۇر ئۇنىۋېرسىتېت كىرىگۈزۈلگەن، لېكىن ئۇلارنىڭ ئىچىدە شىنجاڭ داشۋۇ يوق...

مانا مەكتەپنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدىن ياخراۋاتقان بىمەنە كۈلكىلەر، ئورۇنسىز جېدەل - ماجىرالار، ناپاك ھېسىيات ئالدىدا خارلانغان ئەخلاق...

شۇنداق، ئۇ، ئۇنىۋېرسىتېتقا كەلگەن بىر نەچچە ئاي ئىچىدە مەكتەپنى بىر قۇر كۆزدىتىپ چىقتى، تۇرمۇش ئۇنى ئازاپلىدى ھەم ئۇنىڭغا تەپەككۇر قىلىشنى ئۆگەتتى، ئۇ كۆزدىتىش جەريانىدا بىر قىسىم ساۋاقداشلارنىڭ تىرىشىپ ئۇگەنمەستىن ئويۇن - تاماشىغا بېرىلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، شېرىن مۇھەببەت دېڭىزىغا غەرق بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى، بولۇپمۇ بەزى مىللىي ئوقۇغۇچىلاردا يۇلنىۋېلىشتەك پاسسىپ روھىي ھالەتنىڭ خېلىلا ئېغىرلىقىنى، ھورۇنلۇق ۋە ئۆزىنى ئۆزى ئاجىز ھالىغا چۈشۈرۈپ قويۇشنىڭ ئېغىرلىقىنى، بۇخىل تۆۋەن تەلەپ ۋە تۆۋەن ئۇلچەمگە ئادەتلىنىشنىڭ مىللەتنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالىغا ئېغىر ئاقىۋەت ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى، ئۇ ئويلاندى، تەپەككۇر قىلدى، ئاخىرى مۇنداق تۇنۇشقا كەلدى: ھازىر بىز ئازسانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىغا ئېتىبار بېرىش زۆرۈر، لېكىن بىز ئېتىبار بېرىشكە يۇلنىۋالماسلىقىمىز، باشقا مىللەتلەرنىڭ ئىلغار مەدەنىيىتىنى، ئىلغار پەن - تېخنىكىسىنى تىرىشىپ قوبۇل قىلىشىمىز لازىم.

ئۇ ئۆزىنىڭ ياشلىقىنى قەدىرلەش ۋە جەمئىيەتكە يارامليق ئادەم بولۇپ چىقىش ھەمدە باشقىلارغا تەسىر كۆرسىتىش ئۇچۇن ئىككىنچى ئوقۇش يىلىنىڭ بېشىدىلا پاكولتېت رەھبەرلىكىگە ئەسلىدىكى

يەللەق 2 – سەنەپتىن (مەللىي سەنەپ)
87 – يەللەق 1 – سەنەپقا (خەنزۇ سەنەپ)
ئالمىشىنى تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭ بۇ تەلەپىنى
ئاڭلىغان بەزى ئوقۇغۇچىلار ھەيران قالدى،
چۈنكى — ئۇ باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ-
لەردە ئويغۇرچە ئوقۇغان، خەنزۇچىنى
ياخشى بىلمەيتتى. شۇڭا بەزىلەر ئۇنىڭغا
گۇمان بىلەن قاردى، بەزىلەر سەنەپ
ئالماشساق خەنزۇ ساۋاقداشلارغا يېتىش-
شەلمەيسەن، دەپ نەسىھەت قىلىشتى.

لېكىن ئۇ ئۆز پىكىردە چىڭ تۇ-
رۇۋالدى. ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ ئادەمگە
جەسۇرلۇق بېغىشلايدۇ.

پاكۇلتېت رەھبەرلىكى ئۇنىڭ ئۆگە-
نىش نەتىجىسى ۋە ئىپادىسىنى كۆزدە
تۇتۇپ، ئۇنىڭ تەلەپىنى قوبۇل قىلدى.

گەرچە ئۇ ئوقۇۋاتقان تەبىئى پەن-
نىڭ تۈرلىرى كۆپ، دەرسلەر ئېغىر بول-
سىمۇ، ئالىي مەكتەپكە يۈكسەك ئارزۇ-ئار-
مان بىلەن كەلگەن بۇ تىرىشچان ياش
تۈنجى ئوقۇش يىلىدىلا قاتتىق تىرىشىپ
ئۆگىنىپ، خەنزۇ تىلى گراماتىكىسىنى
ئاساسى جەھەتتىن ئىگىلىۋالدى.
مانا ئەمدى سىنىپ ئۆزگەردى،
دېمەك مۇھىت ئۆزگەردى، يېڭى
مۇھىتقا ماسلىشالمىسا، چوقۇم شاللىنىپ
كېتىدۇ، ئۇ بۇلارنى ئەتراپلىق تەھلىل
قىلىپ، ئۆزىدە يۈكسەك ۋاقىت ۋە ئۇ-
نۇم كۆز قارىشىنى يېتىشتۇرۇشنىڭ زۆ-
رۇرلۇكىنى ھېس قىلدى. ئۇ خەنزۇ تى-
لىنى مۇكەممەل ئىگىلەپ، خەنزۇ تىلىدا
كەسپىي دەرسلەرنى ئاڭلاش ۋە ئۆزلەشـ-
تۈرۈش ئىقتىدارىنى يېتىلدۇرۇش بىلەن
بىللە خەنزۇ ساۋاقداشلار بىلەن تەڭ
سەۋىيىدە مېڭىش ئۈچۈن ئىنگلىز تىلى-
نىمۇ ياخشى ئىگىلەش لازىملىقىنى ھېس
قىلدى. بىر نەرسىنى ھېس قىلىش ياكى
بايقاش بىر مەسىلە، ئەمما مەسىلىنى
ھەل قىلىشقا قانداق تەدبىر قوللىنىش
تېخىمۇ مۇھىم مەسىلە. ئۆزىگە بولغان
ئىشەنچ، كۈچلۈك ئىرادە ۋە ئارزۇ-ئار-
مان ئۇنىڭغا سىنىپ ئۆزگەرتىشكە جۈر-
ئەت قىلىدىغان جەسۇرلۇق بەخش ئەتـ-
كەن ئىدى. مانا ئەمدى بۇ خىل جەسۇر-
لۇق ئۇنىڭ چىداملىق، بېرىلىپ ئۆگە-
نىش، يۈكسەك ۋاقىت ۋە ئۇنۇم كۆز
قارىشى بىرلەشكەن ھەرىكەتنى تاللىشىغا
تۈرتكە بولدى.

غايە نۇرغۇنلىغان مەقسەت پەللىلىرى-
دىن تەركىپ تاپقان بولىدۇ. ئۇ قەتئى
نىيەت بىلەن ئۆگىنىشكە كىرىشىپ كەتتى.
باشقىلار ئۇخلىغاندا، ئايدىڭ كېچىدە
سۈيگۈ كوچىلىرىدا لەيلەپ يۈرگەندە، ئۇ
ئۆگەندى. ھەركۈنى سەھەر بەش يېرىمدا
تۇرۇپ، 11 يېرىمدا يېتىشنى ئادەت
قىلدى. بۇ جەريياندا ئۇ ھېچقانداق مۇنا-
سىۋەت زەنجىرى بىلەن باغلىنىپ قالمىدى.
ئۆزىنىڭ كۈندىلىك پائالىيىتىگە تەسىر يەتكۈ-
زىدىغان ھەر قانداق ئىشتىن ئۆزىنى تارتتى.

ئۇلۇغ غايە ئۈچۈن ئىنتىلگەن ئادەم
جەسۇر، ئۆزۈل – كېسىل بولۇشى كېرەك،
مانا بۇلار ئۇنىڭ ئەمەلىي ھەرىكىتىدە كۆ-
رۈلۈپ تۇردى. 87 – يەللەق 2 – سەنەپتىن
87 – يەللەق 1 – سەنەپقىچە بولغان ئار-
لىق گەرچە بىر نەچچە قەدەملا بولسىمۇ،
لېكىن مۇساپىنى بېسىپ ئۆتۈشكە قەيسەر
ۋە مۇستەھكەم ئىرادە كېرەك ئىدى. ئۇ
ئۆزىنىڭ خەنزۇ ساۋاقداشلاررىدىن ئوخ-
شىمىغان نۇقتىدىكى يۈگۈرۈش پەللىلىرىدىن
چىققان بولسىمۇ، ئەمما چاپاغا چىداپ تىرىشىپ

ئۇگەنسىلا ئۇلارغا يېتىشىپ، ھەتتا ئېشىپ كېتىلەيدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى. بۇ يولدا ئۇ ۋاقتىنى تىزگىنلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۆگىنىش ئۇنۇمىگىمۇ ئەھمىيەت بەردى، ھەمدە قانداق ئۆگىنىش كېرەكلىكى ھەققىدە ئىزدەندى. ئۇ زېھنىنى مەركەزلەشتۈرۈپ قاتتىق ئولتۇرۇپ پىكىر يۈرگۈزۈش بىلەن بىرلىكتە تەن ساغلاملىقىنى، بولۇپمۇ روھى ساغلاملىقىنى مۇۋەپپەقىيەتنىڭ ئاساسى دەپ قاراپ، ھەر كۈنى ئەتتىگەندە چېنىقىش بىلەن بىرلىكتە زېھنىنى ئېچىش گۈمپىسىنى مەشىق قىلدى. مەن ئۇنىڭ كۈندۈلۈك خاتىرىسىنى كۆرۈپ، ئۇنى «ئاجايىپ ھايات» ①بىئوگرافىيىسىدىكى رۇسىيىلىك ھاشاراتشۇناس ئالىم لىيۇبىشۇنىڭ ھايات يولىنى قايتا بىسۋاتقان ئوخشايدۇ، دېگەن ئويغا كېلىپ قالدىم. تۆۋەندە بىز ئۇنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسىدىن بىر پەت كۆرۈپ باقايلى.

«1989- يىلى 5 - ئاينىڭ 8- كۈنى دۈشەنبە. ئەتىگەن سائەت بەش يېرىمدا ئورنىمدىن تۇردۇم، بەش يېرىمدىن 6 گىچە بەدەن چېنىقتۇردۇم، 6 دىن 7 دىن يىگىرمىگىچە ئېنگلىزچە خام سۆز يادلىدىم. 7 دىن يىگىرمىدىن 8 گىچە تاماق يەپ، دەرسكە تەييارلىق قىلدىم. 8 دىن 12 گىچە دەرسكە قاتناشتىم. 12 يېرىمدىن 2 گىچە «سېنىڭ يوشۇرۇن ئىقتىدارىڭ» نى ئوقۇدۇم. 2 يېرىمدىن 4 يېرىمغىچە تەجرىبىخانىدا تەجرىبە ئىشلىدىم. 4 يېرىمدىن 5 كىچە كەچلىك تاماق يىدىم. 5 تىن 6 يېرىمغىچە ئىرسىيەت ئىلمى دەرسىنى ئۆگەندىم. 6 دىن قىرىقتىن 7 دىن ئەلىلىكىچە تاپشۇرۇق ئىشلىدىم. 8 دىن 9 يېرىمغىچە ئېنگلىزچە كىتاب ئوقۇدۇم. 9 دىن قىرىقتىن 10 دىن قىرىققىچە «تەدرىجى تەرەققىيات نەزەريىسىنى يارىتىش» دېگەن كىتابنى ئوقۇدۇم. 10 دىن قىرىق بەشتىن 11 دىن ئوتتۇزبەشكىچە زېھنىنى ئېچىش مەشقى قىلدىم.»

ئۇ ۋاقىتنى مانا مۇشۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇپ، شۇ بويىچە مەشغۇلات ئېلىپ باردى. باشقىلار تۆت كۆز بىلەن كۆتىدىغان تەتىل، دەم ئېلىش، بايرام كۈنلىرىدىمۇ ئۇ ئۆز پىلانى بويىچە ئىش قىلدى. 1989- يىلى قىشلىق تەتىلدە باشقىلار ئۆيىگە قايتىپ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن كۆرۈشۈپ، خۇشاللىققا چۆمگەندە ئۇ مەكتەپنىڭ چېتىدىكى سىنىپىدا 10 نەچچە ئورۇندۇقنى بىرلەشتۈرۈپ «كارىۋات» قىلىپ، شۇ يەردە يېتىپ قوپۇپ، ئۆگىنىشنى داۋاملاشتۇردى. يازلىق تەتىلدىمۇ باشقىلاردىن 20 كۈن بالدۇر قايتىپ كېلىپ ئۆگەندى. ئۇ فاكۇلتېت ئىتتىپاق باش ياچېيكىسىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلىگەندىمۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئۇنتۇپ قالماي 13 سائەتلىك ئۆگىنىش پىلانىنى ئىجرا قىلدى.

ئۇنۇملۇك ئەمگەك قىممەت ياراتماي قالمايدۇ. ئۇنىڭ قان- تەرى بىكارغا كەتمىدى. ئۇنىڭ بۇ خىل جاسارىتى ۋە يۈكسەك تىرىشچانلىقى ئاخىرى ئۇنۇم بەردى.

① «ئاجايىپ ھايات» سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىسى دانىئىل ئالىكساندىروۋىچ گىرانىنىڭ رومانى. ئۇنىڭدا ھاشاراتشۇناس لىيۇبىشۇنىڭ ئىلىم - پەن يولىدا ئۆزىنى بېغىشلىغانلىقى ھېكايە قىلىنىدۇ.

سىنىپ ئالماشقان بىرىنچى يىللا ئۈ 2- دەرىجىلىك ئوقۇش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

شۇ يىلى 2- مەۋسۇمدە دۆلەتلىك ئېنگلىز تىلى 4- يىللىقلار ئىمتىھانىغا قاتناشىپ ۋە ئۇنىڭدىن ياخشى نەتىجە بىلەن ئۆتۈپ، سىنىپىدىكى ساۋاقداشلارنى ھەيران قالدۇردى، ئۇ يۇقىرىقىدەك نەتىجىلىرى بىلەن فاكۇلتېت بويىچە مۇنەۋۋەر ئوقۇغۇچى ۋە مۇنەۋۋەر ئىتتىپاق كادىرى بولۇپ باھالاندى.

ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ سەممىي، ئاق كۆڭۈل، دائىم كۈلۈپ تۇرىدىغان مۇلايىم پەزىلىتى بىلەن خەنزۇ ساۋاقداشلىرىنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولدى ۋە ئۆزگىنىش جەھەتتە ئۇلارنىڭ يارىدىمىگە ئېرىشتى، ئۇمۇ خەنزۇ ساۋاقداشلارنىڭ ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىشىگە يارەدەم بەردى. سەممىي يارەدەم ۋە ئىشەنچ ئۇلارنىڭ قەلبىنى يېقىنلاشتۇردى. 1988- يىلى 10- دېكابىر ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنتۇلماس كۈن بولدى، 87- يىللىق 2- سىنىپ بىلەن 87- يىللىق 1- سىنىپ بىرلىكتە كەچلىك يىغىلىش قىلىپ، ئۇنىڭ 19 ياشقا تولغانلىقىنى خاتىرىلىدى. ئۇلار بىرلىكتە كۆڭۈل ئېچىپ، ئاخىردا خاتىرە بۈيۈم ئالماشتۇرۇشۇپ «دوستلۇق سىنىپى» قۇردى. ئۇ كۈنى ئۇنىڭ كۆزلىرى نەملەشتى، قەلبى يايراپ، بىر خىل يىللىقلىقبىلەن تولدى... مەن ئۇنىڭ بىر ساۋاقدىشى بىلەن سۆھبەتلىشىپ قالدىم. ئۇ ماڭا مۇنداق دېدى: بىز ئۇنىڭ قەيسەر ئىرادىسىگە، ئېگىلمەيسۇنماي تىرىشىپ ئۆگىنىدىغان روھىغا قايىلمىز، ئۇ بۇ جەھەتتە بىز ھازىرغىچە كۆرگەن ھەر قانداق ساۋاقداشلاردىن ئېشىپ چۈشىدۇ.

مانا بۇ، ساۋاقداشلىرىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن باھاسى. قىممەتلىك نەرسىلەر ھامان كىشىلەرنىڭ دىققىتىگە سازاۋەر بولىدۇ. شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى گېزىتىنىڭ خەنزۇچە سانىدا ئۇنىڭ ئىش - ئىزلىرى تونۇشتۇرۇلدى. «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ خەنزۇچە سانىدا ئېلان قىلىنغان «ئاقىلانە تاللاش» ماۋزۇلۇق ماقالە بىلەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئوقۇتۇش باشقارمىسىنىڭ باشلىقى ئايشەم ئىمىن يازغان «دەۋرنىڭ تەلىپىگە ماسلىشىش» دېگەن ماقالىدىمۇ ئۇنىڭ ئىش- ئىزلىرى تەشۋىق قىلىندى، مەدھىيىلەندى.

2

يۇقىرىدا ئۇنىڭ شۆھرەتكە بېرىلمەيدىغان كەمتەر پەزىلىتىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئىسمىنى ئاشكارىلىمىغانىدىم. ئەمدى ئۇنىڭ ئىسمىنى كىتابخانىلارغا ئاشكارىلاش زۆرۈر. ئۇ، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى بىئولوگىيە فاكۇلتېتى 87- يىللىق 1- سىنىپ ئوقۇغۇچىسى نىجات ئىمىن بولىدۇ.

نىجات 1969- يىلى 10- دېكابىردا ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ بۆشۈكى بولغان قەدىمىي شەھەر قەشقەردە زىيالىي ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلدى. «كىچىك بالا گۈھەرگە ئوخشاش ئاپئاق، مومىياغا ئوخشاش يۇمشاق، ئۇنى قايسى شەكىلگە كەلتۈرىمەن دېسە كەلتۈرگىلى بولىدۇ». راست، بىر ئادەمنىڭ قانداق ئادەم بولۇپ چىقىشىدا تەربىيىنىڭ رولى، بولۇپمۇ ئائىلە تەربىيىسىنىڭ رولى ناھايىتى چوڭ، شۇنداقلا بىر ئادەمنىڭ يارىلىق، ئىختىساسلىق

ئادەم بولۇپ چىقىش - چىقماسلىقى ئۈچۈن ياشىغان مۇھىت ۋە شارائىت بىلەنمۇ زىچ مۇناسىۋەتلىك. ھەر قانداق ئاتا-ئانا ئۆز پەرزەنتىنىڭ بەختلىك، پەزىلەتلىك، يا-راملىق ئادەم بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. لېكىن ئارزۇ بەرىبىر سۈبىيېكتىپلىققا ئىگە، ئۇنى ئوبيېكتىپ جەھەتتىكى توغرا تەربىيىلەش بىلەن بىر-لەشتۈرمىگەندە، ئۇنىڭ نەتىجىلىك بولۇپ چىقىشى ناتايىن. نىجاتنىڭ بىلىمگە ئىگە-تىلىشى، تىرىشچانلىقى ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ تەربىيىسىدىن باشلانغان.

نىجاتنىڭ داداسى ئىمىنجان ئاكا قەشقەر شەھەرلىك 2 - ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ مۇدىرى، سابىق شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى بىئو - خىمىيە فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى. ئاپىسى بۇزورا ئاچا قەشقەر شەھەرلىك 3 - ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى، ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە مۇنەۋۋەر ماتارىپچىلارنىڭ بىرى. ئۇلارنىڭ چوڭ قىزى قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرۈپ ماتارىپچىلار سېپىگە قېتىلدى. ئىككىنچى قىزى شىنجاڭ مېدىتسىنا ئىنستىتۇتىنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈردى.

دېمەك، بۇ ئائىلە ئەنە شۇنداق نۇرانە ئائىلە. ئۇلارنىڭ ئىلىم - پەنگە بولغان مۇھەببىتى پەرزەنتلەرنىڭ قەلبىگە نۇر بولۇپ سىڭگەن، بۇ نۇر ئۇلارنى داۋاملىق ئالغا بېسىشقا رىغبەتلەندۈرۈپ كەلمەكتە.

زىددىيەت جانلىقلاردىن تارتىپ ئىجتىمائىيەتكىچە سىڭگەن. ھەر بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئالدىغا تىرىشىپ بىلىم ئىگىلەش ئۈچۈن ئوقۇش ۋە ئوقۇش ئۈچۈن ئوقۇشتىن ئىبارەت ئىككى خىل يولنى تاللاش مەسىلىسى قويۇلىدۇ. قايسى يولنى تاللاشنى ئادەمنىڭ ئۆزىگە باغلىق. مەكتەپ جەمئىيەتنىڭ تەركىبىي قىسمى بولغاچقا، ئۇمۇ ئۆزىگە خاس زىددىيەتكە تولغان، ئوخشاش مۇھىتتا كىشىلىك ھاياتقا بولغان كۆز قاراشى ھەرخىل ئادەملەر بىللە ياشايدۇ، ھەر خىل ئېھتىياج تۈپەيلى مۇناسىۋەت قىلىشىدۇ.

نىجات بارلىق كۈچى بىلەن ئۆز مەقسىتى ئۈچۈن تىرىشتى. لېكىن ئۇ روبىنزون كروزو ئەمەس، بەلكى جەمئىيەتتىكى ئادەم ئىدى. ئۇپۇتكۈل ئالىي مەكتەپ ھاياتىنى مەكتەپ ئىچىدىلا ئۆتكۈزدى. بۇ جەريانىدا ئۇنىڭ باسقان يولى تۈز سىزىق بويىچە بولغىنى يوق، بەلكى ئۇ ئۆگىنىشتە، تۇرمۇشتا ئاز بولمىغان قىيىنچىلىقلارغا، زىددىيەتلەرگە دۇچ كەلدى. لېكىن ئۇ قىيىنچىلىق ئالدىدا بوشىشىپ قالمىدى. ھەمىشە ئۈمىدۋار بولۇپ، زىددىيەتلىك مەسىلىلەرنى ماھىرلىق بىلەن بىرتەرەپ قىلدى، ھەرگىزمۇ ئۇلارنى پىسخىك توسالغۇغا ئايلاندۇرۇپ قويمىدى.

ياشلىق — ئادەمنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ گۈزەل پەسىل. بەزى كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئۇ مۇھەببەت پەسلى. شۇنداق، بەزى چاغلاردا ياشلىق ئادەمنى خۇددى مەلۇم بىرى ئۈچۈن ياشايدىغاندەك تۇيۇغۇغا كەلتۈرۈپ قويىدۇ. لېكىن بۇ قانداقتۇر فىروئىدچىلار ئېيتقاندەك «ئىنسان ماھىيىتىنىڭ ئۆز - ئۆزىنى ئاشكارىلىشى» ئەمەس! بىر ياش ئۈچۈن ئېيتقاندا، بۇ مەسىلىگە ئەتراپلىق، چوڭقۇر، توغرا قاراش ۋە توغرا تاللاش بولمايدىكەن، ئۇ ھالدا بۇ كەلگۈسى تۇرمۇشنىڭ

بەختلىك ياكى بەختسز بولۇشىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. يەنە بىر جەھەتتىن، ياشلىق ھېسسىيات بىلەن ئەقىل ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇش ئەڭ يۇقىرى چەككە يېتىدىغان دەۋر. ئەقىل بويىچە ئىش قىلىش كېرەك-مۇ ياكى ھېسسىيات بويىچىمۇ؟ بۇ ھەر كىمنىڭ تاللىشىغا باغلىق.

نىجات بۇ مەسىلىدە ئۇزۇل-كېسىل پوزىتسىيە تۇتتى. ئۇ ھەرقانداق نەرسىنىڭ قىزىقتۇرۇشىغا پىسەنت قىلمىدى. چۈنكى ئۇ مۇۋاپىق پەيتتە، مۇۋاپىق ئىشنى قىلىش كېرەك، مېنىڭمۇ ھاياتىتا ئۆزۈمگە چۈشلۈق مەقسىتىم بار، مەن ئۆزۈم كۆزلىگەن مەقسەتكە يەتمىگىچە، زۆرۈر بولمىغان مەسىلىلەرنى ئويلاشمايمەن دەپ نىيەت قىلىغاندى. شۇڭا ئۇ پۈتۈن زېھنىنى ئۆگىنىشكە قاراتتى.

كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش شەكلى ئىقتىسادىي ئەھۋالى بىلەن زىچ باغلىنىشلىق بولىدۇ. ئىقتىسادىي ئەھۋال يار بەرگەن ئەھۋال ئاستىدىلا ئاندىن بىرلەمچى ئېھتىياجنى مۇۋاپىق دەرىجىدە قاندۇرۇپ، باشقا پىسخىك ئېھتىياجنىڭ قاندۇرۇلۇشىنى ئويلاشقىلى بولىدۇ. ئەما بۇ خىل ئېھتىياجنىڭ دەرىجىسى يەنىلا ئادەمنىڭ سۈبىيېكتىغا باغلىق. بۇ جەھەتتە ئاتا-ئانىسى ئۇنى ياخشى ئىمكانىيەتلەر بىلەن تەمىنلىيەلىسىمۇ، ئەما ئۇ بۇلارنى رەت قىلدى. چۈنكى ئۇ مۇستەقىل ياشاشنى ئۆگەنمەكچى ئىدى ھەم شۇنداق قىلدى.

ئابروي – شۆھرەت قوغلىشىش ئادەمدە ئىددىيۋى قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلىپ، نورمال تۇرمۇش تەرتىپىنى بۇزىدۇ، ھەتتا كىشىنى چۈشكۈنلەشتۈرۈپ، ھاياتتىن بىزار قىلىدۇ. ئەكسىچە، ھېچقانداق ئابروي تەمە قىلمايدىغان كىشىلەر ھاياتىنى نىسبەتەن خۇشال ئۆتكۈزەلەيدۇ. نىجات ئابروي-شۆھرەت قوغلاشمىدى، باشقىلار ئىنتىلىدىغان، ھەۋەس قىلىدىغان، ئۆزىنىڭ ئىرادىسىگە زىت بولغان نەرسىلەرگە ئۇ ئىنتىلمىدى، پىسەنت قىلمىدى.

يۇقىرىدا ئېيتقاندەك، ئۇ ئاز بولمىغان نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى، بۇنىڭ بىلەن ئۇ باشقىلارنىڭ نەزىرىدە قالتىس ئادەمگە ئايلاندى، ھۆزمەتكە سازاۋەر بولدى. لېكىن ئۇ بۇنىڭ بىلەن قىلچىمۇ مەغرۇرلىنىپ قالمىدى، بەلكى ئۆزىگە بولغان تەلەپنى تېخىمۇ چىڭىتتى. ئۇ باشقىلاردەك «بۇرادەرچىلىك»سىپىگە قېتىلمىدى، ئويۇن-تاماشاغا قەتئىي بېرىلمىدى، ئۇنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرى باشقىلارنىڭ ئۇنى «ساراڭ بوپتۇ»، «ئاددىشىپتۇ» دېگەندەك گەپلەر بىلەن ئەيىبلىشىگە سەۋەبچى بولدى. بەزىلەر ئۇنىڭغا «نەسىھەت» قىلىپ: ياشلىقىڭدا ئوينىمۇال، قېرىغاندا ئەسلىگۈدەك بىر نەرسە قالسۇن، دېسە، يەنە بەزىلەر كۆيۈنۈپ: ئازراق ئۆگەن، ساراڭ بولۇپ قالسەن، دېيىشتى، لېكىن ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسىگە كۈلۈپ قويۇش بىلەنلا جاۋاب بەردى، ھەتتا بەزىلەر قەستەن ئۇنىڭ چىشىغا تەگدى، ئۇنى ھاقارەتلىدى. مەن بۇ يەردە كىتابخانىلارغا مۇنداق ئىككى تەپسىلاتنى سۆزلەپ بېرەي.

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئوغۇللار 1-ئاشخانىسى، بىر توپ بالا جوزىنى چۆرىدەپ تاماق يەۋاتاتتى، ئارىدىن بىرەيلەن نىجاتنىڭ موما يەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ:

— نىجات، چالما غاجىلاۋاتامسەن؟— دېدى ھەجىيىپ.

بالىلار كۈلۈپ كېتىشتى.

— هەئە، — دېدى ئۇ تەمكىنلىك بىلەن مىيقىدا كۈلۈپ قويۇپ.

مەلۇم ئوغۇللار ياتقى. بىر قانچە ئوقۇغۇچى نىجاتقا تۈشمۈ تۈشتىن گەپ ياغدۇرۇۋەتتى:

— نىجات، ئۇنچىۋالا قىلىپ كەتمە. ئۇرۇنۇشلىرىڭ بەرىبىر بىكار بولۇپ چىقىدۇ، يەنىلا بىزدەك ياشايسەن. ئوينىساڭمۇ شۇ، ئۆگەنسەڭمۇ شۇ...

— نىجات، سەندە ھېسسىيات دېگەن نەرسە بارمۇ؟ ئۇنداق قىلما، ئوينا، كۈل، تانسا ئۆگەن، قىزلار بىلەن ئاردىلاش.

— بىلىپ قوي، ھاياتنىڭ قىممىتى لەززەت ئېلىشتا. ئاھ، ياشلىقتىكى لەززەتنى كىم نېمە يەتسۇن!

— گەپ قىل دەيمەن، جىم تۇرۇۋالماي...

ئۇ بۇلارغا نە قاپىقىنى تۇرمىدى، نە كۈلمىدى. ئۇنىڭ ۋىجدانى قاتتىق ئازابلاندى، چۈنكى ئۇلار ئۇنىڭ غۇرۇرىغىلا ئەمەس، بەلكى ئۆزلىرىنىڭمۇ غۇرۇرىغا ھاقارەت كەلتۈرمەكتە ئىدى. ئۇ بۇلارغا گەپ قىلىشنىڭ ئارتۇقچە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، گەپ قىلمايلا ياتاقتىن چىقىپ كەتتى. ياتاقتا تېتىقسىز كۈلكە كۆتۈرۈلدى.

خۇشاللىق بىلەن قايغۇ ئادەمنىڭ پىسخىكىسىدىكى قوشكېزەكلەر، دەرەخ لىڭشىمايمەن دېسىمۇ، شامال لىڭشىتىدۇ، ئادەملەر تىنچ، خۇشال- خۇرام ياشاشنى ئارزۇ قىلىدۇ، ئەمما قۇرتسمان ئادەملەر ھە دەپ كىشىلەرنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرۇپ، باش ئاغرىقى تېپىپ بېرىدۇ. بۇ ئادەملەرنىڭ ئازابلىنىشىنىڭ بىر سەۋەبى. بۇنداق ئازاب كۆپەيگەنسېرى، ئۇ ئادەمدە جەمئىيەتكە سوغ كۆز بىلەن قارايدىغان ھالەتنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. نىجاتنىڭ تۇرمۇشىدا قۇرتسمان ئادەملەر ئۇچرىمىدى ئەمەس، ئۇچرىدى، لېكىن ئۇ بۇلارغا پىسەنت قىلمىدى.

ئادەملەرنى توغرا چۈشىنىش كېرەك،— دەيدۇ ئۇ، — ئۇلارنىڭ خاراكتېرى، مىجەز خۇلقى، ھەۋىسى ئوخشىمايدۇ، جەمئىيەتنىڭ ئۆزى بىر كۆلگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭدا مۇخلارمۇ، زامبۇرۇغلارمۇ، پاقىمۇ، قۇمۇچاقمۇ، بېلىقلارمۇ... ئىشقىلىپ ھەرخىل جانلىقلار ياشايدۇ، ھەرقايسىسى مۇشۇ شارائىتتا ئوخشىمىغان خاراكتېرىنى، ئالاھىدىلىكىنى يېتىلدۇرىدۇ. بەزىلەرنىڭ كىشىلەرگە مۇنداق مۇئامىلە قىلىشى ئۆزىنىڭ مۇئەييەن ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، شۇڭا ئۇلاردىن ئاغرىنىش ھاجەتسىز.

ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ خىل مەسىلىلەرگە تۇتقان پوزىتسىيەسىنى يەنە مۇنداق يىغىنچاقلىدى:

«ئۇمۇمەن، بىلىم ئېلىش يولىدا ئوقۇشتىن باشقا نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى مېنىڭ مەكتەپ ھاياتىمدىكى زىددىيەتلەرنىڭ ئاساس بولمىغان تەرىپى. مەن بۇ زىددىيەتلەرنى ئۆز روھىمغا ئارتۇقچە يۈك قىلىۋېلىشنى خالىمايمەن، بۇنداق ئىشلار ئۈچۈن دىققەتنى بۆلۈش ھەقىقەتەن ئەپسۇسلىنارلىق. ئۇ ھېچقانداق بىر نەرسىنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايدۇ، بەلكى خاراكتېر جەھەتتىن ئادەمنى گۇمانخور، خۇدۇكسىرەيدىغان قىلىپ، باشقىلارنىڭ مەنۋى قۇلىغا ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ. نەتىجىدە ئۇ ئادەمگە غايەت زور روھىي بېسىم

ۋە ئازاب ئېلىپ كېلىدۇ. شۇڭا بۇنداق ئەمەلىي قىممىتى بولمىغان نەرسىلەرنى ئۇنتۇش كېرەك. خۇددى دالى كارىنگ① ئېيتقاندەك، «تەنها بۇگۇن ئىچىدە ياشاش» بۇگۇننى قەدىرلەش كېرەك، شۇنداق قىلغاندىلا ئاندىن ئەتىگە ئۈمىدۋارلىق بىلەن قارىغىلى ۋە گۈزەل ئىستىقبال يارىتىلى بولىدۇ.

نىجات 1991- يىلى 6- ئايدا شەرەپ بىلەن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەسمىي ئەزالىقىغا قوبۇل قىلىندى ھەمدە دۆلەت بويىچە بىر تۇتاش ئېلىنىدىغان ئاسپىرانتلىق ئىمتىھانىغا قاتنىشىپ، شىنجاڭ «1- ئاۋغۇست» يېزا ئىگىلىك ئىنستىتۇتىنىڭ بىئو- خىمىيە پەنلىرى بويىچە ئاسپىرانتلىققا قوبۇل قىلىندى. مانا بۇ جاپالىق ئەمگەكنىڭ شېرىن مېۋىسى. مانا بۇ تىرىشچانلىقنىڭ قىممەتلىك روھ ئىگىلىكىنىڭ دەلىلى. ئۇ بۇلار بىلەن مەغرۇرلىنىپ كەتمىدى، بەلكى بۇلار ئۇنىڭ ئۈچۈن كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ باشلىنىشى بولدى.

«جاندىن كەچىگىچە جانانغا يەتكىلى بولماس» دەيدۇ كونىلار. نىجات كەلگۈسى ئۈچۈن بۇگۇننى بەدەل بېرىش كېرەكلىكىنى چۈشىنىپ يەتتى.

بۇلارنى يېزىۋېتىپ، ئۆزۈمنى خۇددى مەھمۇت قەشقەرىنىڭ قوبۇلىدا، يۇسۇپ خاس ھاجىنىڭ ھۇزۇرىدا بولغاندەك ھېس قىلدىم. خۇددى ئامانىنسا خېنىم 12 مۇقامنى ئۆزى ئورۇنداپ بېرىۋاتقاندەك ھاياجانلىق تۇيغۇغا چۆمۈلدۈم. مەن قەلىمىمنى قويۇپ سىرتقا چىقىپ كۆككە تىكىلدىم:

—ئەي ئۇلۇغ ئانا! ھەرقانداق دەبدەبىلىك قۇرۇق سۆزلەر ساڭا بولغان ۋاپادارلىقنىڭ، سېنى سۆيگەنلىكنىڭ ئىپادىسى ئەمەس. پەرزەنتلىرىڭگە ئۆزۈڭنىڭ ئۇلۇغلۇقىڭنى بىلدۈر! ئۇلار ئۆز- ئۆزىنى سۆيۈشنى، قەدىرلەشنى بىلسۇن. ئۇلارنىڭ ئۆز- ئۆزىنى سۆيۈشى سېنى سۆيگەنگەھىساب، شۇنداق ئەمەسمۇ ئانا؟! ئۇلارغا كۈچ بەر، مۇھىمى مەردىپەتكە، يۈكسەكلىك، بۇيۇكلۇككە ئىنتىلىدىغان روھ ئاتا قىل! مىڭلىغان، ئون مىڭلىغان نىجاتلىرىڭنىڭ مەيدانغا كېلىشى ئۈچۈن دۇئا قىل!

كۆزۈمنى يۇمدۇم، ۋۇجۇدۇمنىڭ يېرىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى، روھىيىتىمدە شېئىرىي تەپەككۇرنىڭ قاناتلىنىپ، پەرۋاز قىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم:

ياشلىق-ياشلىق سەن بىز ئۈچۈن قىممەتلىك،
بار قىممىتىڭ پەقەت ئىجاد - مېھنەتتە.
ياشاش كېرەك، ھارماي-تالماي تىرىشىپ،
تۆھپە، قوشۇش ئۈچۈن ۋەتەن، مىللەتكە!

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

① دالى كارىنگ — ئامېرىكا چوڭلار ماۋارىپىنىڭ ئاساسچىسى. «ئىنسان تەبىئىتىدىكى ئارتۇقچىلىقلار ۋە ئاجىزلىقلار» ناتارلىق ئەسەرلەرنىڭ ئاپتورى.

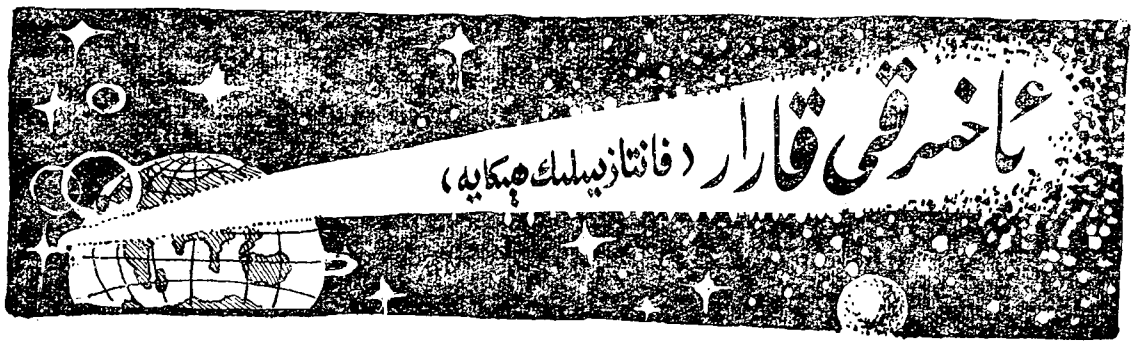

سۇلتان ھاشىم

يىگىت ئىپكىرىدى، بۇ ئۇنىڭ ئاغىرىپ يېتىپ قالغان ئۇچ - تۆت كۈندىن بېرى ئۆزىنىڭ ھايات ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىپ چىقارغان ئاۋازى ئىدى. كاردۋاتنىڭ باش تەرىپىگە يانداپ قويۇلغان ئورۇندۇقتا مۈگدەپ ئولتۇرغان قىز ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزارغان كۆزلىرىنى لاپىلدىتىپ ئاچتى. ئۇزۇنغا سوزۇلغان روھىي ئازاب ۋە جىسمانىي ھارغىنلىق كۈچىنى كۆرسەتتى. قىز ئۆزىنىڭ قەيەردە، نېمىنى ئىش بىلەن ئولتۇرغانلىقىنى ئەسلەشكە ئۇرۇنۇپ، ئۇدۇل تامغا تارتىلغان گۈللۈك گىلەمگە ئىككى سېكۇنتچە قادىلىپ قالدى، كېيىن ئاپئاق قوللىرى بىلەن يۈزىنى سىيلاپ، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى. ئېگىراشنىڭ كاردۋات تەرەپتىن گەلگەنلىكىنى سەزگەن قىزنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك، ئەمما سارغىيىپ قالغان سولغۇن چىرايىنى شادلىقتىن پەيدا بولغان بىر نۇر يورۇتۇپ ئۆتتى. قىز ئورنىدىن ئىتتىك تۇرۇپ كاردۋاتنىڭ لېۋىگە كېلىپ ئولتۇردى- دە، ھال رەڭ كۆڭلىكى چىپىدە كەلگەن نازۇك بېلىنى يېرىم تولغاپ، يىگىتكە ئېگىشتى. يىگىت يەنە بۇرۇنقىغا ئوخشاشلا بىلىنەر - بىلىنمەس نەپەس ئېلىپ ياتاتتى. قىز ئۇنىڭغا يۈزىنى يېقىنلاشتۇردى، يۈزىنى سۈسقىنا سىيپاپ ئۆتكەن ئىسسىق نەپەس ئۇنىڭ روھىغا بىرئاز تېتىكلىك بەخش ئەتتى. قىز، ئۇ ياشايدۇ دەپ پىچىرلىدى. شۇئان ئۇنىڭ چولپان كۆزلىرى ياشقا تولدى، كۆز چاناقلىرىدا لىغىرلاپ تۇرغان ياش قويۇق كىرپىكلەرنىڭ ئارىسىدىن سىرغىپ، يىگىتنىڭ يۈزىگە تامچىلىدى. رېئالىلىق رەھىمسىز ئىدى. كۆز ياشلار يىگىتكە تەسىر كۆرسىتەلمىدى، ئەكسىچە ئۇنىڭ ئاجىز ئېگىراشلىرىمۇ توختاپ قالدى. بۇنىڭدىن چۆچۈپ كەتكەن قىز ۋەھىمە ئىچىدە گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ، يىگىتنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قاراپ قالدى.

ئۇ كېلىشكەن يىگىت ئىدى. سەۋەبى ئېنىق بولمىغان كېسەل ئۇنىڭ مىدىرلىغۇدەك ھالىنى قويمىغان بولسىمۇ، لېكىن يىگىتنىڭ چىرايىدا ئېغىر كېسەل تارتقان ئادەملەردە بولىدىغان تاتىراڭغۇلۇق كۆرۈنمەيتتى. ساقال - بۇرۇتىمۇ ھېلىلا قىرىلغاندەك پاكىز بولۇپ، يۈزىدىن كەتمىگەن قىزىللىق ئىچىدە كۆكىرىپ تۇراتتى. قىزنىڭ مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە چەككەن قايغۇ - ھەسرەتلىرى تۈپەيلىدىن ئاجىزلىشىپ كەتكەن تۇيغۇسى تۇيۇقسىز ئەسلىگە كەلگەندەك بولدى.

قولىنى ئىختىيارسىز سوزۇپ، تىرناقلىرى قىزىل بويالغان بارماقلىرىنى يىگىتنىڭ يۈزىگە تەگكۈزدى، بارماقلىرىغا يىرىنىڭ ساقال ئۇرۇلمىدى، بۇ جەلپكار يۈز ھېلىمۇ سىلىقلىق ۋە پارقىراقلىقنى يوقاتمىغانىدى. ئەجەبا، تۆت كۈندىن بېرى ئۇستىرا تەگمىگەن ساقال ـ بۇرۇت يېڭىلا قىرىلغاندەك تۇرسا ـ ھە! قىزنىڭ كۆڭلىدىن چۈشەندۈرگىلى بولمايدىغان غۇۋا بىر ئەجەبلىنىش سايە تاشلاپ ئۆتكەندەك بولدى. ئاھ، مەن نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم، نەدىن كەلدى بۇ خىيال، ئاغرىقنىڭ تەسىرىدىن ساقلى ئۆسمىسە ئۆسمىگەندۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ بىمەنە خىيالغا بېرىلىپ كەتكىنىگە خىجالەت بولغاندەك كۆزلىرىنى چىڭگىدە يۇمۇپ يەنە ئاچتى، ئەمدى ئۇنىڭ ھەسرەتلىك چىرايىدا كۆيۈنۈش، ئۈمىد ۋە يالقۇنجىغان مۇھەببەت ئەكسىنى تاپتى. قىز پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن ئۇنىڭ يۈزىنى سىيلايىتتى، ياستۇقتا كۆپۈپ قالغان قارا، قويۇق چاچلىرىنى بارماقلىرى بىلەن تارايىتتى، ۋۇجۇدىغا ئىپقىپ كىرىۋاتقان يىپقىملىق بىر سېزىمنىڭ تەسىرىدىن لەززەت ئالاتتى. يالقۇنلۇق مۇھەببەتنىڭ ئەستىن چىقماس ئاجايىپ كۆرۈنۈشلىرى كۆز ئالدىدىن ئۆتەتتى.

* *

ئۇ، چەت مەملىكەتلەردە ساياھەتتە بولۇپ قايتىپ كەلگەن ھاممىسىنىڭ قىزىق پاراڭلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ قالدى. سائەت كېچە ئونبىردىن ئاشقانىدى. ئۇ ھاممىسىنىڭ گەپ بولۇپ كەتتى، قونۇپ قال، دېگىنىگە قارىماي ئالدىراپ خوشلاشتى. ئۇچ يىلدىن بېرى ئىپغىر رېماتىزم كېسىلى تۈپەيلىدىن مېڭىشتىن قالغان ئاپىسىغا دورا ئىچۈرۈش، ئەتىگەنلىك ناشتىسىنى تەييارلاش، ئاندىن خىزمەتكە كېچىكمەستىن بېرىش كېرەك ئىدى. ئۇ ئولتۇرغان كىرا ماشىنىسى ئادەم شالاڭلاپ قالغان شەھەر كوچىلىرىدا غۇيۇلداپ كېتىۋاتاتتى، مۇشۇنداق سۈرئەتتە ماڭسا ئۆيىگە يەنە بەش ـ ئالتە مىنۇت تىن كېيىن يېتىپ باراتتى. ماشىنىنىڭ سۈرئىتى بىردىنلا ئاستىلىدى ۋە چوڭ يولغا ئۆتۈشىدىغان تار كوچىنىڭ ئاغزىغا يېقىن قاراڭغۇ جايدا توختىدى.

ـ كەچۈرىسىز خېنىم، ـ دېدى شوپۇر، ـ ماي تۈگەپ قالغانىدەك قىلىدۇ، چۈشۈپ قاراپ باقاي.

قىز باشقا بىر كىرا ماشىنىسى توسۇماقچى بولۇپ ماشىنىدىن چۈشتى، قېرىشقانىدەك يولدىن بىرمۇ كىرا ماشىنىسى ئۆتمەيتتى.

ـ سىز مېڭىپ تۇرۇڭ، ماشىنا ئۈچراپ قالسا چىقىۋالارسىز، بولمىسا ئۆزۈم بىر ئامالىنى قىلىپ ئارقىمزدىن يېتىشىپ ئېلىۋالىمەن، ـ دېدى شوپۇر ماشىنىنى قاراشتۇرۇۋېتىپ.

قىز ئەنسىزچىلىكتە قالغانىدى، ئاپامغا تېلېفون بېرىۋېتىپ ئەتە سەھەردە قايتىسامۇ بولغانىكەن، دەپ ئويلىدى ئۇ. قىز تار كوچىنىڭ ئاغزىدىن ئەمدىلا ئۆتۈشىگە ئالدىدىكى قاراڭغۇلۇقتىن ئىككى قارا گەۋدە سۈغۇرۇلۇپ كېلىشكە باشلىدى. قىزنىڭ يۈرىكى قارتىتىدە قىلىدە، پۇتلىرى ئېغىرلىشىپ يەرگە چاپلىشىپ قالغانىدەك توختاپ قالدى. ئۇ ۋارقىراشقىمۇ

Altunay

ئۇلىۋىرىدى. يىرىنىڭ بىر قول ئىپىگىمىدىن قايرىپ تۇتۇپ، يۇزىگە چىراغ يورۇقىنى چۈشۈردى، ئاندىن «بۇ ئۇن بىر كارغا كەپسەن ـ دە، جاپپار، يارايدۇ» دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ يۈزىگە تەگكەن شاپىلاقتىن كۆزىدىن ئوت چاقناپ كەينىگە سەنتۈرۈلدى. ئۇ ئىككىنچى بىرىنىڭ قۇچىقىغا چۈشۈپ قالدى. ئۇمۇ يۈزىگە چىراغ يېقىپ «مەن تىخى مۇندىقىنى كۆرۈپ باقمىغان ئىكەنمەن» دېدى ـ دە، بىر شاپىلاق سېلىپ ئىتتىرىۋەتتى. ماشىنا! دەپ ۋارقىرىدى ئۇلاردىن بىرى. قىز ھوشىدىن كېتىۋاتقان ۋە قاتتىق ئىتتىرىشتىن كەينىگە سەنتۈرۈلۈپ يىقىلىۋاتقان پەيتتە بايا ئۆزى چۈشكەن كىرا ماشىنىسىنىڭ يېقىلىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. قىز كېچىلىرى يول توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلىدىغان، قىزلارنى ئېلىپ قاچىدىغان قورقۇنچلۇق ۋەقەلەرنى ئاڭلىغان بولسىمۇ ئىشەنمەيتتى. ئۇ ھازىر ئۆزىنىڭ ئەنە شۇنداق «قاپقان» غا چۈشۈپ قالغانلىقىنى بىلىپ، يىقىلغان يېرىدە تۇڭۇلىپ يېتىپ قالدى.

ئەھۋال بىردىنلا ئۆزگىرىپ كەتتى. قىز ھېچنېمىنى ئاڭقىرالمىسىمۇ قارس-قۇرس قىلغان ئاۋاز ۋە ئىنجىقلاشلاردىن ئەتراپىدا قاتتىق ئېلىشىش بولۇۋاتقانلىقىنى پەملىدى. ئۇ سوغۇق يەردىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، بىر قولى بىلەن يەرگە تاياناغىنىچە ئەتراپىغا ئەلەڭ ـ سەلەڭ قارىدى. بىرى يېنىغىلا گۇپ قىلىپ يىقىلىپ قىمىرلىمىدى. قىز ۋارقىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئىسىق بىر قول ئۇنىڭ يالىڭاچ بىلىكىدىن تۇتۇپ «مەن بىلەن مېڭىڭ» ،دېگەندەك تارتتى. قورقۇپ كەتكەن قىز سىلىققىنا تارتىشتىن بىر ياخشىلىقنى سېزىپ ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ ماڭدى. ماشىنىغا كىرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، شوپۇرنىڭ ئورندا باشقا بىر ئادەمنىڭ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى. قىز ئۇنىڭ ماشىنىنى ئوت ئالدۇرۇۋېتىپ سورىغان سۇئالىغا جاۋاب بېرىپ جىم بولدى. ناتونۇش ئادەم قىزنىڭ ئادرېسىنى سورىغان ئىدى. قىز ماشىنىدىن چۈشۈشكە تەمشىلىۋاتقاندا ئۇنىڭدىن ئىككىنچى قېتىم ئاۋاز چىقتى. ئۇ بۇ قېتىم قىزنىڭ ئىسمىنى سورىغاندى.

ـ دىلارا، ـ دېدى قىز.

ـ دىلارا، ـ ئۇ بۇ ئىسمىنى ئېسىدە ساقلاپ قالماقچى بولغاندەك قىزنىڭ چىرايىغىمۇ قاراپ قويماستىن تەكرارلىدى، ـ دىلارا، دىل ۋە ئارام، دىلئارام، چىرايلىق، مەنىلىك ئىسىم ئىكەن.

دىلارا ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتتى ۋە يىگىتتىن سۆز كۈتكەندەك بىرنەچچە سېكۇنت ئېگىشىپ قاراپ تۇردى. يىگىت ئۇنچىقماستىن ماشىنىنىڭ ئىشىكىنى ياپتىدە،، ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى.

دىلارا بىر كۈنلۈك خىزمەتنى تېخى تارقىلىپ كەتمىگەن ھودۇقۇش، چۆچۈش ئىچىدە ئۆتكۈزدى. ھايات قالغانلىقىغا، ئېپىتىنىڭ بۇلغانمىغانلىقىغا ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشاللىناتتى، يىگىتنىڭ ئىسمىنى، ئادرېسىنى سورىۋالمىغانلىقىغا ئۆكۈنەتتى.

ئۇ ئۆيىگە كىرىپلا ئاپىسىنىڭ تاماق ئېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، تۇرغان جايىدا قوزۇقتەك قېتىپ قالدى. نېمە كارامەت بۇ! يۆلەپ تۇرمىغىچە ماڭالمايدىغان ئاپىسى پۇتى ئەزەلدىن ئاغرىپ باقمىغاندەك مېڭىپ يۈرسە، بۇنى ئاز دەپ تاماق

ئېتىپ تۇرسا.

— جېنىم بالام، مېھماننىڭ كارامىتى بۇ، — دېدى ئاپىسى خۇشاللىقتىن كۆزدىگە كەلگەن ياشنى سۈرتۈۋېتىپ ۋە مېھمانخاننى شەرەتلىدى، — ئۆيدە مېھمان بار، سېنى كۈتۈپ ئولتۇرىدۇ.

ئاپىسىنىڭ بىر كۈن ئىچىدىلا ساقىيىپ قالغانلىقىدىن تەسۋىرلىگۈسىز ھەيران قالغان دىلارا ئۆيدە مېھمان بارلىقىنى ئاڭلاپ، نېمىشقىدۇر قىزىرىپ كەتتى.

دېۋاندا ئالبوم كۆرۈپ ئولتۇرغان يىگىت ئورنىدىن تۇردى.

— كەچۈرىسىز، — دېدى زىيالىيلارغا خاس رەتلىك كىيىنگەن بۇ يىگىت قولىدىكى ئالبومنى ئۈستەلگە قويۇۋېتىپ، — سىزنى يوقلىماي ئۆتۈپ كېتىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. چۈنكى ئاخشام ناھايىتىمۇ قورقۇپ كەتكەنىدىڭىز.

— سىز ئىكەنسىز - دە؟! — دىلارانىڭ چوڭ ئېچىلغان كۆزلىرى ئۇنىڭدا پەيدا بولغان ھەيرانلىقنى يوشۇرالمىدى. بوي - تۇرقى ئېگىزرەك، زىلۋا كەلگەن بۇ يىگىتنىڭ ئۈچ ئادەم بىلەن ئېلىشىپ ئۇلارنى يەرگە ياتقۇزۇپ قويغانلىقىغا ئۇنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى، — ئاخشام، — دېدى قىز ئالدىراپ، — ئادرىسىڭىزنى سوردۇالماپتىمەن. بولمىسا تېلېفون بەرگەن بولاتتىم. كېچىچە كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمىدى. ئۇلار...

— ئۇلارغا ھېچ ئىش بولغىنى يوق، مەن بارغىچە ھوشىغا كېلىپ ئولتۇرۇشقانىكەن، ماشىنىغا ئولتۇرۇپ كېتىشتى.

تونۇشۇش ئەنە شۇنداق باشلاندى. پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئاتوم فىزىكىسى تەتقىقات ئىشخانىسىدا ئىشلەيدىغان بۇ يىگىتنىڭ ئىسمى ئېكرام ئىدى.

ئۇچرىشىش قويۇقلاشقانسېرى ئۆزىدىنىڭ كېلىشكەن قەددى - قامىتى ۋە يالىسالىلىقى يوق غۇرۇرى بىلەن كۆپلىگەن يىگىتلەرنىڭ كۆزىدىن ئوت چاقناتقان، ئۇلارنىڭ يۈرەكنى ئېرىتكۈدەك ۋەدىلىرى ھەم خۇشامەتلىرىگە ئۆزىگە ياراشقان تەكەببۇرلۇق بىلەن مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، تېخى بىرىگە كۆڭۈل توختاتمىغان دىلارا ئۆزىنىڭ بۇ يىگىتنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى سەزگەن دەسلەپكى مىنۇتلاردا خۇددى ئىچىدە چاقماق چېقىلغاندەك، ئۇنىڭدىن تارقالغان زەرەتلەر بەدىنىدىكى ھەربىر ھۈجەيرىنى ئويغىتىپ ۋۇجۇدىنى ساراسىمىگە سالغاندەك، شۇ كېچىنى كىرپىك قاقماي ئۆتكۈزدى. دىلارا قىزلاردا بولىدىغان ئىنچىكە كۆزىتىش ئارقىلىق ئۇنى ئۆز ئەتراپىدا سايىدەك ئەگىشىپ يۈرىدىغان يىگىتلەرگە سېلىشتۇراتتى. مەيلى قانداقلا بولسۇن، ئېكرام ئۇنىڭ نەزىرىدە ئۈستۈنلۈككە ئىگە بولاتتى. زېرەك قىزلار ئادەتتە ياخشى كۆرگەن يىگىتنىڭ بىرەر پېشكەللىك ئالدىدا قولتۇقلاپ كېتىۋاتقان يارىنى قوغداپ قالالايدىغان جاسارىتى بولۇشنى خالايدۇ. ئېكرام بۇ جەھەتتە ئەڭ دەسلەپتىلا ئۇنىڭ سىناق ئۆتكىلىدىن ئۆتۈپ بولغان، شۇ چاغدا ئۇ دىلارانى سۆيگەن قىزى سۈپىتىدە ئەمەس، بەلكى ناتونۇش بىر قىز سۈپىتىدە خارلىنىشتىن ساقلاپ قالغان ۋە بۇ تەرىپى بىلەن ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياققانىدى.

دىلارا بىلىندۇرمەي ئۇنىڭ خىزمىتىنى سۈرۈشتۈرۈپ كۆردى. ئاڭلىغانلىرى ئۇنى ئۆزى ئويلىغاندىنمۇ ئارتۇق خۇشال

قىلىۋەتتى. ئېكرام ئىككى ئاي ئىلگىرى يېڭى بىر ئېلىپىنتنى بايقىغانلىقى ھەقـ قىدىكى كۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويـ غان. ئۇنىڭ بۇ قاردىشى تەتقىقات ئىشخا ـ نىسىدىكى ئالىم، پروفېسسورلارنى تاڭ قالدۇرغان. ئەگەر بۇ يېڭى بايقالغان ئېلىپىنت ئۇستىدىكى سىناق ـ تەجرىبـ لەر ئوڭۇشلۇق بولسىلا، بۇ نەتىجە دۇنيا ـ ۋى خاراكتېرلىك تۆھپە ھېسابلىنىدىكەن. ئۇ چاغدا ئېكرامىمۇ يىگىرمە سەككىز ياشلىق ياش پروفېسسورلاردىن بولۇپ قالىدىكەن.

دىلارا ئۆچۈن مۇشۇنداق جەسۇرلۇق بىلەن تالانتنىڭ ئۆزى يېتەرلىك ئىدى. لېكىن ئېكرام ئۆزىنىڭ باشقا ئالاھىدىـ لىكلىرى بىلەنمۇ دىلئارانى ئۆزىگە قاتتىق جەلىپ قىلىۋالغانىدى. ئۇ ھەر دائىم يارىشىملىق كىينىپ پاكىز يۈرەتتى، ۋاقىتـ قا ئالاھىدە دىققەت قىلاتتى، يالىغان گەپ قىلمايتتى، ئولتۇرۇشلاردا ئۆزىنى تېتىك، خۇش چاقچاق تۇتاتتى، ھاراقنى كۆپ ئىچمەيتتى، ئۇنىڭ ئېيتقان ناخشـ لىرى جۇشقۇن، ئاھاڭدارلىقى بىلەن ئاڭـ لىنغۇچىلارنىڭ قەلبىنى تىترىتەتتى. بەزىـ دە ئېسىل نەرسىنىڭمۇ بىرەر نۇقسانى بولۇپ قالغىنىغا ئوخشاش، ئېكرامنىڭ كىشىنىڭ ئۆچىيى ئۆزۈلۈپ كەتكۈدەك قىـ زىق پاراڭلارغىمۇ كۈلكە ئىپادىسى كۆرۈنـ مەي پارقىراپ تۇرىدىغان قوڭۇر كۆزلىرى دىلارانىڭ ئوتتەك يالقۇنجاپ تۇرىدىغان كۆڭلىنى ئەش قىلىپ قويماتتى. مۇنداق چاغلاردا دىلارا ئۇنىڭ كۆز قۇيرۇقىنىڭ ئەتراپىدىكى زوردىغا پۈرۈشۈۋاتقان تېرىـ سىگە، ئۇمچەيگەندەك كۆرۈنىدىغان چىرا ـ يىغا قارىماسلىققا تىرىشاتتى. كۆڭلىدىن توۋا، كۈلۈشنى بىلمەيدىغاندەكلا ئولتۇرۇـ غىنىنى، دېگەن بىر ئوي غىل ـ پال ئۆتۈپ كېتەتتى. لېكىن بۇ نۇقسان ئاي يۈزىدىـ كى داغلار ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە تەسىر كۆرسىتەلمىگىنىگە ئوخشاش، ئۇنىڭ قەلـ بىگە مەھكەم ئورۇنلاشقان ئېكرامنىڭ سىيماسىنى غۇۋالاشتۇرالمايتتى.

بىر قېتىم ئۇلار كونسېرت كۆرۈپ تىياتىرخانىدىن ئەمدىلا چىقىشىغا يىراقـ تىن كېچە قاراڭغۇلۇقىغا بۆسۈپ كىرگەن ئوت شولىسىنى، ئوت يورۇقى ئۇستىدە قارا بۇلۇتتەك تۇگۈلۈپ تۇرغان ئىس ـ تۈتەكنى كۆرۈپ، باشقىلارغا ئوخشاش ئەنسىزلىك بىلەن جايىدا تۇرۇپ قېلىشتى. ئوت كېتىپتۇ، دېدى ئېكرام ۋە ئۇنىڭ قولىدىن مەھكەم تۇتقىنىچە يۈگۈرۈپ ماڭـ دى. ئۇلار يېتىپ كەلگەندە ئوت كەتكەن ئالتە قەۋەتلىك ئائىلىلىكلەر بىناسىنىڭ ئەتراپى ئادەم دېڭىزىغا ئايلانغانىدى. شىددەت بىلەن كۆيۈۋاتقان ئوت بىنانىڭ ھەممە قەۋەتلىرىگە ياماشقان بولۇپ، دېرىـ زىلەردىن كۆرۈنگەن ئوت شولىسى چۈـ چەكلەردىكى يالماۋۇزنىڭ قان تولغان قىزىل كۆزىدەك سۈرلۈك ئىدى. قارىماقـ قا بۇ يالماۋۇز بىنانى كۈلگە ئايلاندۇرۇپ يۇتۇۋەتمىگىچە توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ياش بىر ئايال چۈۋۈلغان چاچلىرـ نى قامالىلاپ، كىشىلەر توپىنىڭ ئالدىدا ئېلىشىپ قالغاندەك ئۇياق ـ بۇياققا يۈگۈـ رەيتتى، ۋارقىرايتتى، لېكىن ئەتراپىنى بىر ئالغان قىيا ـ چىيا ئىچىدە ئۇنىڭ ئاۋازى ئېنىق ئاڭلانمايىتتى. بۇ ئاۋازنى ئېكرام ئاڭلىدى. ئۇ دىلارانىڭ قولىنى قويۇپ بېرىپ، توپنىڭ ئالدىغا ئۆتتى. ئۇ ھېلىقى ئايالنىڭ يېنىدا بەش ـ ئالتە

سىكۇنتلا تۇردى، ئاندىن ئالدىغا قاراپ ئېتىلدى. ئۇنى توسۇش ئۈچۈن، ئۈچ ـ تۆت ناسوستىن ئېتىلىپ چىققان يۇقىرى بېسىلىق سۈمۈ ئۇنى كەينىگە چېكىندۈرەلمىدى. ئېكرام ئىشىكتىن سىرتقا سوزۇلۇپ چىقۋاتقان ئوت تىللىرى ئىچىگە كىرىپ كەتتى. بارلىق ناسوسلار ئىشىك ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىغا سۇ چېچىشقا باشلىدى.

دىلارا ھوشىدىن كەتمەسلىك ئۈچۈن بايىقى ئايالغا ئوخشاش چېچىنى چاڭگاللاپ، كۆزلىرىنى يۇمۇۋالدى. ئۇنىڭغا يەر پىرقىراۋاتقاندەك، بىنا ئۆرۈلۈپ، يەر ـ جاھان تىترەۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ئوت ئۆچۈرگۈچىلەرمۇ كىرىشكە جۈرئەت قىلالمايۋاتقان ئوت قاينىمى ئىچىگە كىرىش ـ كۆيۈپ كۈل بولۇشتىن دېرەك بېرەتتى. ئۇ يەردىن تىرىك چىققان ھالەتتىمۇ بىرىنچى دەرىجىلىك كۆيۈك بىلەن ئۆمۈرۋايەت ناكا بولۇپ قېلىشى تۇرغان گەپ ئىدى. دىلارا ھوشىدىن كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، لەۋلىرىنى قاتتىق چىشلىدى. شۇ چاغدا بىردىنلا كۆتۈرۈلگەن ئادەم شاۋقۇنى ئۇنىڭ سېزىمىنى يوقىتىۋاتقان نېرۋىلىرىنى سەگىتكەندەك بولدى. ئۇ ئېغىرلىشىپ كەتكەن بېشىنى ئاخىرقى كۈچىنى سەرپ قىلىپ زوردىغا كۆتۈرۈپ، ۋۇجۇدىغا باشقىدىن جان كىرگەندەك ئالدىغا ئىنتىلدى. ئۇ كۆزلىرىگە ئىشەنمەيتتى. ئېكرام گۈللۈك كۆك ئەددىيالغا ئورالغان بىر بوۋاقنى كۆتۈرگىنىچە يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى، خۇشالىلانغان ئالامان گۈرۈلدەيتتى.

ئېكرام ئۆزىنى ئوردۇالغان مۇخبىرلارنىڭ تۈرلۈك سوئاللىرىغا «مەن پەقەت بىر بوۋاقنىڭ بىنادا قالغانلىقىنىلا بىلدىم، باشقىسىنى ئويلاشقا چولام تەگمىدى» دەپلا جاۋاب قايتۇراتتى. ئەتىسى بۇ چوڭ شەھەردە چىقىدىغان بارلىق گېزىتلەرنىڭ بىرىنچى بېتىگە ئوتتا كۆيمەس قارام، قەھرىمان يىگىتنىڭ رەسىمى بېسىلىپ، ئۇنىڭغا مەدھىيىلەر يېغىپ كەتتى.

پەقەت شۇ چاغدىلا بۇ يىگىتنىڭ كۈلۈشنى بىلمەيدىغان كۆزلىرىدىن بۇ رۇنلا سەل ھەيران بولغان دىلارا بۇگۈن ئوت ئىچىدىن ئۇنىڭ بىر تال كىرپىكىمۇ كۆيمەي خۇددى تىياتىرخانىغا كىرىپ چىققان ئادەمدەك ساق ـ سالامەت يېنىپ چىققانلىقىغا ئىككىنچى قېتىم ئەجەبلەندى. خىيال بىلەن ئۇنىڭ كېچىچە ئۇيقۇسى كەلمىدى، ئويلىغانسېرى خىيالى چىگىشلىشىپ كېتەتتى. چۈنكى دوزاخ ئىچىدە قالغان بوۋاقمۇ زاكىسىغا ئوراقلىق پېتى ئاندىسىنىڭ قۇچىقىدا ياتقاندەك تاتلىققىنە ئۇخلاۋاتاتتى. خوش، بۇنىڭغا نېمە دېيىش كېرەك؟ كۆرسەتمىگەن دوختۇر قالمىغان، ھېچقانداق دورا كار قىلماي ئاخىرى مېڭىشتىنمۇ قالغان ئانىسىنىڭ قاچانكى ئېكرام شۇ ئۆيدە پەيدا بولغاندىن باشلاپ ساقلىپ قالغانلىقى، ھازىر ياشرىپ تېتىكلىشىپ قېلىۋاتقانلىقى تېخىمۇ ھەيران قالارلىق ئىش ئىدى. دىلارا ئۇنىڭدىن بۇ ئىشلارنى سوراۋىدى، ئېكرام مۇرىسىنى قىسىپ قويدى. بوۋاق ۋەقەسىگە چاقچاق ئارىلاش بەلكىم مېنىڭ ئوتتا كۆيمەيدىغان كارامىتىم باردۇر، دېگەن بولسا، ئاپىسىنىڭ ساقلىپ قالغانلىقىغا دوختۇرلارنىڭ ھەممىلا كېسەلنى ساقايتىپ كېتىشى ئاتايىن، مېنىڭمۇ دوختۇرلۇقتىن ئانچە ـ

مۇنچە خەۋدردم بار، دەپ مۇجمەل جاۋاب بەردى. دىلارا كوچىلاپ سوردىمدى. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئاجايىپ خىسلەتلىك بىر يىگىتكە ئۇچراپ قالغانلىقىغا ئىشىنىپ قالغاندى.

بىرلا نەرسە ئۇنى بىئارام قىلاتتى. ئەنە شۇنداق يىگىت ئالتە ئايدىن بېرى دىلارا زاردىقىپ كۆتۈۋاتقان سىزنى ياخشى كۆرىمەن دېگەن مۇقەددەس سۆزنى ئاغزىدىن چىقارماي كېلىۋاتتى، دىلارا تاقەتسىزلىنەتتى، ئازابلىناتتى، بەزىدە ئۇيقۇسى قېچىپ كېچىچە يىغلاپ چىقاتتى. تاڭ يوروشى بىلەنلا ئۇنىڭدا يېڭى بىر ئۈمىد پەيدا بولاتتى - دە، شۇنىڭ كۈچى بىلەن ئېكرامدىن كېلىدىغان تېلېفونىنى كۈتەتتى، ئۇنىڭ ئۇچرىشىش توغرىسىدىكى تەكلىپىگە خۇشاللىق بىلەن رازىلىق بىلدۈرەتتى. ئۇلار ئۇچرىشاتتى، لېكىن دىلارا ئۆزى تەشنا بولغان سۆزنى ئاڭلىيالمايتتى.

دىلارا بۇ سۆزنىڭ هامان بىر كۈنى ئېيتىلىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. ئېكرام ئۆيدە ئۇچراشقان چاغلاردا ئۇنىڭغا ساەتلەپ قاراپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى. ئولتۇرۇشلاردا، كوچىدا كېتىۋاتقان چاغلاردىمۇ پۇرسەت تېپىپ ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراۋالاتتى. دىلارا ئۇنىڭ بىرەر قىزغا قاراپ قالغانلىقىنى بايقىمىدى. دېمەك، ئۇ دىلارانى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇ دىلاراغا مەنسۇپ. ئېهتىمال، ئۇنىڭ بۇ سۆزنى تېخىچە دېمەيۋاتقانلىقىدا ئويلىغان بىر يېرى باردۇر...

* *

كارىۋاتنىڭ يېنىككىنە تەۋرىنىشى دىلارانىڭ خىيال يىپىنى ئۈزدى. ئۇ ئېكرامنىڭ قىمىرلىغانلىقىنى سەزدى. بۇ هال ئۇنى خېلىلا خۇشال قىلغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ خۇشاللىق چاقماق تېزلىكىدە يەنە غايىب بولدى. ئۇ چارچىغان، هالسىزلانغاندى، ئۇنىڭدىكى چىدام، سەۋرمۇ چېكىگە يەتكەندى. دىلارا كۆتۈلمىگەندە كارىۋاتتىن ئاجراپ ئۆرە بولدى، ئاندىن چوڭ بىلىكىگىچە ئوچۇق تۇرغان ئاپئاق قوللىرىنى ئىككى ياققا كېرىگىنىچە يۇقىرى كۆتۈرۈپ، بېشىنى ئارقىسىغا تاشلاپ تورۇسقا تىكىلدى. ئاه خۇدا،— دېدى ئۇ تىترەڭگۈ ئاۋازدا ناله قىلىپ،— سەندىن بىر قېتىم، پەقەت بىرلا قېتىم تىلەيمەن، ئاجىز بەندەڭنىڭ زاردىغا قۇلاق سال. ئۇنى قۇتقۇز، ئۇنىڭغا هاياتلىق بەر! ئۇنىڭ ئارتۇق گەپ قىلىشقا ماداري يەتمىدى، ماغدۇرسىزلىنىپ ئۆزىنى يىگىتنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى. يىگىتنىڭ سوۋۇشقا باشلىغان، لېكىن قىزىقى تېخى يوقىلىپ كەتمىگەن يۈزىگە يۈزىنى يېقىپ، ئىچ - ئىچىدىن بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

— دىلارا...

قىز چۆچۈپ بىردىنلا يىغىسىنى توختاتتى.

— دىلارا.

بۇ ئۇ ئاڭلاشقا ئىنتىزار بولغان ئاۋاز ئىدى. ئاه، ئۇنىڭ نالىسى شەپقەتلىك تەڭرىگە يەتكەن، تەلىپى قوبۇل قىلىنغان ئوخشىمىدۇ.

دىلارا كۆز يېشىنى كۆرسەتمەسلىك ئۈچۈن بارماق ئۇچى بىلەن يېشىنى سۈرتۈۋەتتى، گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ ئولتۇردى. ئېكرام كۆزلىرىنى بىردىنلا چوڭ ئاچتى، بۇ كۆزلەر يەنىلا هەرقاچانقىدەك

Altun9

سوغۇق هەم ئىپادىسىز ئىدى.

ئېكرام بېشىنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرماقچى بولغاندەك ھەرىكەت قىلدى. چەكسىز سۆيۈنۈپ كەتكەن دىلارا دەرھال ئىككى ياستۇقنى قاتلاپ ئۇنىڭ باش تەرىپىگە قويۇپ، يىگىتنىڭ يۆلىنىپ ئولتۇرۇۋېلىشىغا يار دەملەشتى.

— يىغلىغان ئوخشىمامسىز؟— دېدى ئېكرام زەئىپ ئاۋازدا.

— ئاھ خۇدا، سىز ئاخىرى ھوشىڭىزغا كەلدىڭىز، خۇشاللىقىمدىن...

— كۆپ ئاۋارە بولدىڭىز، قىينالدىڭىز دىلارا، مەن بۇنىڭ ھەممىسىنى بىلىمەن. سىزگە رەھمەت ئېيتىشقا تىلىم ئاجىزلىق قىلىدۇ.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز، مۇشۇنداق چاغدا يېنىڭىزدا بولمىسام قانداق بولىدۇ. دوختۇرلارمۇ سىزگە قاراشنى ماڭا تاپشۇرغان.

— ئۇلار كەلدىمۇ؟

— كەلدى، ھەر قانچە تەكشۈرۈپمۇ سىزدىن بىرەر كېسەللىك ئالامىتىنى تاپالمىدى. ئاخىرى بۇ ھارغىنلىقتىن پەيدا بولغان، قېنىپ ئۇخلىۋالسا تۈزىلىپ قېلىشى مۇمكىن، دەپ قاراشتى. ماڭا ئەگەر سىزدە بىرەر ئۆزگىرىش كۆرۈلسە ياكى ئۇيقۇدىن ئويغانسىڭىز ئۆزلىرىگە دەرھال تېلېفون بېرىشىمنى تاپىلىغاندى. مەن ئەمدى ئۇلارغا تېلېفون بېرىۋېتەي.

دىلارا تېلېفون قوينۇلغان تومپۇچكا تەرەپكە قاراپ قوزغالدى.

— توختاڭ، — ئېكرام قولىنى سەل كۆتۈرۈپ توختاش ئىشارىتى قىلدى، — ئالدىرىماڭ، يېنىمدا ئولتۇرۇڭ.

دىلارا ئەجەپلەنگەن ھالدا ئولتۇردى.

— ھاجەتسىز،— دېدى ئېكرام،— ئۇلار كەلگىنى بىلەنمۇ مەندىن كېسەللىك تاپالمايدۇ.

— بۇنى سىز نەدىن بىلىسىز؟

— دوختۇرلۇقتىن خەۋىرىم بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟

دىلارا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي لېۋىنى چىشلىدى.

— مەن سىزگە يالغان گەپ قىلمىشىنى خالىمايمەن، دىلارا، — ئېكرام قىزنىڭ خاپا بولۇپ قالغانلىقىنى سېزىپ، ئۇنىڭ قولىنى سىيلىدى، — شۇنداق، يالغان گەپ قىلماسلىقىم كېرەك.

— مەنمۇ سىزنى يالغان گەپ قىلىدۇ، دەپ ئويلىمايمەن.

ئېكرام ئۇنىڭغا ئۇنچىقماستىن خېلىغىچە قاراپ ئولتۇردى.

— دىلارا،— دېدى ئاخىرى ئۇ ئېغىز ئېچىپ، — ئېھتىمال، مەن يەنە بىرەر ساەتتىن كېيىن سىز بىلەن مۇنداق پاراڭلىشىپ ئولتۇرالماسمەن.

— نېمە، نېمە ئۈچۈن؟!

— سىزدىن يوشۇرمايمەن، مېنىڭ بىر سائەتلىكلا ئۆمرۈم قالدى.

— نېمە!؟ — دىلارا يىلان چېقىۋالغاندەك ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى، — سىز تېخى ھوشىڭىزغا كەلمەپسىز... جۆيلۈۋاتىسىز...

— ياق، دىلارا، مېنىڭ ئەقلىم جايىدا، مەن ئۆزۈمنىڭ ئۆلىدىغانلىقىنى بىلىمەن.

— نېمىلەرنى دەۋاتىسىز؟! — دىلارا چىداپ تۇرالماي ۋارقىرىۋەتتى ۋە ئالقانلىرى بىلەن قۇلىقىنى ئېتىۋالدى.

— بۇنىڭ پايدىسى يوق، سىز بەردىبىر ئاۋازىمنى ئاڭلايسىز. ياخشىمسى، گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ.

دىلارا ئىنسانلار ئۈچۈن قورقۇنچلۇق ئاڭلىنىدىغان سۆزنى سوغۇق قانلىق بىلەن ئېيتىۋاتقان بۇ يىگىتكە چەكچىيىپ قاراپلا قالدى.

— سىز ئالدى بىلەن ماڭا ئاڭلىغانلىرىڭىزنى ھېچكىمگە ئېيتماسلىق توغرىسىدا ۋەدە بېرىشىڭىز كېرەك، مەن شۇنىدىلا خاتىرجەم بولۇپ، ھەممىنى دەپ بېرىمەن.

بېشى گاراڭ بولۇپ قالغان دىلارانىڭ كۆزلىرىدىن لۆمۈلدەپ ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئۇ خۇددىنى يوقىتىپ، نېمە دېسە ھە دەيدىغان ئادەملەرگە ئوخشاش باش لىڭشىتتى.

— بۇ مېنىڭ سىز بىلەن ئۆتكۈزگەن ئۇنتۇلغۇسىز ياخشى كۈنلەردىن كېيىن كەلگەن خۇلاسەم، — دېدى ئېكرام ئاۋازىنى سەل كۆتۈرۈپ، — سىزدىن ۋەدە ئېلىشىم بولسا، سىزنىڭ ئىناۋىتىڭىزنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن.

دىلارا ئۇنچىقمىدى، چۈنكى شۇ تاپتا ئۇنىڭدا گەپ قىلغۇدەك مادار قالمىغاندى.

— ئۇنداقتا ئىككىمىز كېلىشتۇق. مېنىڭ مەقسىتىمنى كېيىن چۈشىنىپ قالىسىز. مەن ھازىر سىزگە بىر ھېكايە سۆزلەپ بېرىمەن. ھېكايە سىزگە غەلىتە تۇيۇلۇشى مۇمكىن، شۇنداق بولسىمۇ ئاخىرغىچە سەۋر قىلىپ ئاڭلاڭ.

* *

«ئالەم غوجىسى» شىركىتىنىڭ «چاقماق» نامىلىق ئالەم كېمىسى سەييارىلەر ئارا ئېلىپ بارغان پايدىسىز قېدىرىشتىن كېيىن، تۈگەپ قېلىۋاتقان يېقىلغۇنىڭ چەكلىشى بىلەن نۇر تېزلىكىدىكى سۈرئەتتە ئۆز سەييارىسىگە قاراپ كېتىۋاتاتتى. شىركەت بىزنىڭ ئەگگۈشتەرىمىز دەپ ئېيتىخارلىنىدىغان بۇ قۇدرەتلىك كېمە ئالدىغا ئۇچرىغان كىچىكرەك مېتىيورتلارنى يىراقتىنلا كۆكۈم - تالقان قىلىپ، چوڭراقلىرىدىن ئەگمىپ ئۆتۈپ كېتەتتى.

«ئالەم غوجىسى» شىركىتى ئۇزۇندىن بېرى ئاپەتلىك زەربىدىن قۇتۇلۇش ئۈستىدە ئىزدىنىپ كەلمەكتە ئىدى. بۇ ئېنىرگىيە مەنبەسى مەسىلىسى ئىدى.

پەن - تېخنىكا پۈتۈن سەييارە بويىچە يۈكسەك دەرىجىدە تاكامىللاشتى، ئادەملەرنىڭ ئۇخلاشتىن تارتىپ ئوزۇقلىنىشىغىچە بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاپتوماتلاشتى. ئېرىشكەن قۇلايلىقلاردىن خالىغىنىچە بەھرىمەن بولۇۋاتقان كىشىلەر راھەت - پاراغەتكە بېرىلىپ، بارلىق ئىشلارغا، ھەتتا كىيىم كىيگۈزۈش - سالدۇرۇشقىمۇ ماشىنا ئادەملەرنى قويۇشتى، بۇنىڭ ھەممىسىگە ئېنىرگىيە لازىم ئىدى. ئېنىرگىيە تېجەيدىغان يېڭى - يېڭى كەشپىياتلار بارلىققا كەلگەن بولسىمۇ، ئۇ تۈگەپ قېلىۋاتقان خام ئەشيانى ھەرگىز كۆپەيتەلمەيتتى. ھازىرچە بار بولغان خام ئەشيا ئىشلىتىلىپ، يېڭى بىر خام ئەشيا مەنبەسى تېپىلماي قالسا، بۇ سەييارە يېرىم پالەچ ھالغا چۈشۈپ، ئاخىرى ۋەيران بولۇش تەرىپىگە قاراپ ماڭاتتى.

«ئالەم غوجىسى» شىركىتى ئۇزىگە مەلۇم بولغان سەييارىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئالەم كېمىلىرىنى ئەۋەتىپ خام ئەشيا ئىزدىدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە كۆپىيىۋاتقان

ئاھالىنى كۆچۈرۈشكە بولۇش ـ بولماسلىقىنى تەكشۈردى. ئىگىلىگەن ئەھۋاللار ئۇلارنى ئۈمىدسىزلەندۈرمەكتە ئىدى: كۆپلىگەن سەييارىلەردە ئۇلارغا زۆرۈر بولغان خام ئەشيا يوق ئىدى، بولسىمۇ زاپاسى ئاز بولۇپ، قېزىش ۋە توشۇپ كېلىشكە سەرپ قىلىنىدىغان ئېنېرگىيىنىڭ ئورنىنى تولدۇرالمايتتى؛ ئالەم كېمىسى بەزى سەييارىلەرگە قونۇشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى، ئۇ يەردىكى ئاجايىپ ـ غارايىپ جانلىقلار ئۇلارنىڭ ئەڭ كۈچلۈك قوراللىرىغىمۇ پىسەنت قىلماي يۇپۇرۇلۇپ كېلىپ، دىققەت قىلمىسىلا ئالەم كېمىسىنى پاچاقلىۋېتىشتىن يانمايتتى؛ ئۇلار بەزى سەييارىلەرگە ئەمدىلا يېقىنلىشاي دېگەندە، قارشى تەرەپنىڭ شىددەتلىك ھۇجۇمىغا ئۇچراپ، قېچىشقا ئالدىرىدى. ئاھالە كۆچۈرۈش ئىشىدىن ئېغىز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

«چاقماق» نىڭ ئۇچقۇچىسى دوگال ئۇنىڭ يارەمچىسى لېرىخ يىراقنى كۆزىستىش ئېكرانى ۋە سىگنال ئاپپاراتلىرىنى سەگەكلىك بىلەن كۆزىتىپ ئولتۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىغا پۈلتىيىپ چىققان چوڭ، دۈگىلەك كۆزلىرىدىن نېمىنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇنچىقماي جىم ئولتۇرۇشىدىن، قىسقا بارماقلىرى بىلەن خاس ئورۇندۇقنىڭ جەينەك تايانچىسىغا توختىماي چېكىشىدىن جىلى بولۇۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى.

خەتەردىن ئالدىن ئاگاھلاندۇرىدىغان سىگنال ئاۋازى ئاڭلاندى. ئېكران تەڭشىلىپ، بىر ئالەم كېمىسى نامايان بولدى.

ـ بىزنىڭ كېمىلىرىمىز ئەمەس، تەيىيارلان! ـ دېدى دوگال ئالدىغا سەل ئېگىلىپ.

ـ ھاجىتى بولمىسا كېرەك، ـ دېدى لېرىخ ئېكراندىن كۆز ئۈزمەي، ـ ئېغاڭلاپ تۇرغىنىغا قارىغاندا پالاكەتكە ئۇچرىغاندەك قىلىدۇ.

ـ قۇتقۇزۇش سىگنالىمۇ ئاڭلانمايدۇ.

ـ ئېغىر زەخىملەنگەن...

ئون بەش سېكۇنتتىن كېيىن «چاقماق» نامەلۇم كېمىگە ياندىشىپ توختىدى. مۇنداق چاغلاردا نېمە قىلىشنى بىلىدىغان لېرىخ بۇيرۇق كۆتمەيلا «چاقماق»نىڭ قۇيرۇق تەرىپىدىكى مەخسۇس ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى.

لېرىخ كېمە ئىچىگە كىرىپلا ئۈسكۈنىلەرنىڭ بۇزۇلغان، چۈۋۈپ تاشلانغان، ئورۇندۇقلارنىڭ ئۆرۈلگىنىگە قاراپ، بۇ يەردە قاتتىق ئېلىشىش بولغانلىقىنى جەزم قىلدى. ئۇچقۇچىلارنىڭ تۇتۇپ كېتىلگەنلىكىدە گەپ يوق ئىدى. لېرىخ باش باشقۇرۇش ئاپپاراتنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، چۆچۈپ توختاپ قالدى. بۇ يەردە پۈت ـ قولىنى ئۈزۈن سۈنۈپ، لېرىخ بۇرۇن كۆرۈپ باقمىغان ـ ئۆزلىرىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان بىر ئادەم ياتاتتى. ئۇ سەگەكلەشتى، ئەتراپىغا يەنە بىر قۇر قارىۋېتىپ ئۇنىڭغا ئاستا يېقىنلاشتى. ئېگىشىپ، ئالقىنىنى ياتقان ئادەمنىڭ ئېغىزبۇرنىغا تۇتتى، كېيىن يۈزىنى تۇتۇپ باقتى، جەسەت سوۋۇپ كەتكەنىدى. لېرىخ جەسەتنىڭ يۈزىگە تەئەججۈپلەنگەن ھالدا تىكىلىپ قاراپ قالدى. بۇ كىم بولۇشى مۇمكىن، بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغاندۇ؟ لېرىخ كۆپلىگەن سەييارىلەردە بارغاندى. بەزى سەييارىلەردە ھايات ئىنسان

ئەسەرمۇ يوق ئىدى. بەزى سەييارىلەردە ئۇچرىغان مەخلۇقلار شۇنچىلىك بەتبەشىرە ئىدىكى، ئۇنىڭغا قارىغان كىشىنىڭ بەدىنى تىكەنلىشىپ كېتەتتى. لېكىن شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئالدىدا ياتقان جەسەت ئۇلارغا زادىلا ئوخشىمايتتى. ئۇنىڭ ئۆلگىنىگە ئۇچ سائەتتىن ئاشقان بولسىمۇ، خۇددى تىرىك ئادەمدەك — ئۇخلاۋاتقاندەك ياتاتتى. تەن تۇزۇلۇشى مۇكەممەل بۇ ئادەمنىڭ چىرايىدىكى گۈزەللىككە كىشىنىڭ زوقى كېلەتتى. لېرىخ جەسەتنىڭ يېنىنى ئاقتۇرۇپ، بىر خاتىرە دەپتەر تاپتى. خاتىرىگە ناتونۇش ئۇششاق خەتلەر يېزىلغانىدى. خاتىرىنىڭ ئارىسىدىن بىر پارچە قەغەز يەرگە چۈشۈپ كەتتى. لېرىخ قاتتىقراق كەلگەن بۇ قەغەزنى يەردىن ئېلىپ ئۆرۈپ قارىدى. بۇ ئۆلگەن ئادەمدىنمۇ گۈزەل بىر ئادەمنىڭ رەسىمى ئىدى. لېرىخ ئۇنىڭدىن ئۇزۇنغىچە كۆزىنى ئۈزەلمەي قالدى. رەسىمدىكى ئادەمنىڭ چېچى ئۇزۇن ئىدى. لېرىخ رەسىمدىكىسىنى ئايال، يەردە ياتقىنىنى ئەركەك دەپ جەزم قىلدى. ئۇ رەسىمنى دەپتەر بىلەن بىللە يانچۇقىغا سېلىپ قويدى. ئەمدى بۇ يەردە تۇرۇشنىڭ ھاجىتى قالمىغانىدى. ئۇ چىقىپ كېتىۋېتىپ ئېلىكترون مېڭە سېلىپ قويۇلىدىغان ئاپپاراتنى ئىزدەپ تاپتى – دە، ئۇنى ئېچىپ، تۈگمىدەك كېلىدىغان ئېلىكترون مېڭىنى سۇغۇرۇپ ئېلىۋالدى.

— جەسەتنىمۇ ئېلىۋېلىش كېرەك، — دېدى دوگال كەسكىنلىك بىلەن، — تەكشۈرىمىز، ئېھتىمال، ئۇنىڭ بىزگە پايدىسى تېگىپ قالار.

«چاقماق» نىڭ مۇۋەپپەقىيەتسىز سەپىرى «ئالەم غوجىسى» شىركىتىنى قاتتىق چۆچۈتتى. لېكىن ئۇلار نامەلۇم ئالەم كېمىسىدىن ئېلىپ كېلىنگەن جەسەتنى كۆرۈپ باشقا بىر سەييارىدە ئۆزلىرىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان جانلىقنىڭ مەۋجۇتلۇقىدىن ھاڭ – تاڭ قېلىشتى. جەسەت يېڭى بىر سەييارىنى ئىزدەپ تېپىشنىڭ ئاچقۇچى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. جەسەت شۇ سائەتتىن باشلاپ قەتئىي مەخپىي تۇتۇلدى، دوگال بىلەن لېرىخمۇ ئېھتىياتىيۇزىسىدىن شىركەتنىڭ «ئالاھىدە مېھمانخانا» سىغا ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئۇلارنىڭ سىرت بىلەن بولغان ئالاقىسى ۋاقىتلىق توختىتىپ قويۇلدى.

ئېلىكترون مېڭىدە ساقلىنىپ قالغان ئۇچۇردىن مەلۇم بولدىكى، جەسەت «يەر شارى» دەپ ئاتىلىدىغان سەييارىدە ياشايدىغان ئادەم ئىكەن. بۇنى جەسەتنىڭ يېنىدىن چىققان خاتىرە دەپتەر

مۇقاۋىسىنىڭ ئىككىنچى بېتىگە چۈشۈرۈلگەن شار شەكىللىك خەرىتىمۇ ئىسپاتلاپ بەردى. ئۇ چۈشكەن ئالەم كېمىسى نامەلۇم ئالەم كېمىسىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرىغان، ئۇچقۇچىلار ۋە باشقا زۆرۈر نەرسىلەر بۇلاپ كېتىلگەن، بۇ ئادەم ئۆزى چۈشكەن ئالەم كېمىسى ھۇجۇمىغا ئۇچراشتىن بۇرۇن يۈرەك مۇسكۇللىرىنىڭ تىقىلىشىدىن ئۆلۈپ كەتكەن.

«ئالەم غوجىسى» شىركىتى مۇنداق قارارغا كەلدى: «يەر شارى» دەپ ئاتىلىدىغان بۇ سەييارىنى جەزمەن تېپىش كېرەك. باشقا سەييارىدىكىلەر ئىزدەپ تاپقان بۇ سەييارىنى «ئالەم غوجىسى» شىركىتىمۇ چوقۇم تاپالايدۇ؛ بۇ سەييارە باشقا سەييارىدىكىلەرنى قىزىقتۇرغانىكەن، ئۇ چوقۇم جەلپ قىلارلىق سېھرىي كۈچكە ئىگە، جەسەتتىكى كۆركەملىكنىڭ ئۆزىمۇ ئۇلار ھازىرغىچە ئۇچراتمىپ باقمىغان مۆجىزە ئەمەسمۇ.

«چاقماق» يەنە سەپەرگە تەييارلاندى. لېرىخ ئۇچۇشتىن بىر سائەت ئىلگىرى شەكىل ئۆزگەرتىش ئۈيىگە ئېلىپ كېتىلدى. ئۇ قايتىپ كەلگەندە ئۆزى تېپىپ كەلگەن جەسەتكىلا ئوخشاپ قالغاندى. بەدىنىگە ئورنىتىلغان مىكرو تېپىلىق قۇرۇلمىلار ئۇنى بىلىمەن دېگىنىنى بىلەلەيدىغان، قىلىمەن دېگىنىنى قىلالايدىغان قۇدرەتكە ئىگە قىلىپ قويغاندى. لېرىخ بۇ قېتىمقى سەپەرنىڭ ئادەتتىكى سەپەر ئەمەسلىكىنى، ئۆزىنىڭ بۇرۇن قىلىپ باقمىغان ئىشلارنى ئورۇنداشقا ئەۋەتىلىدىغانلىقىنى چۈشەندى.

بۇ قۇدرەتلىك كېمە ھالاكەتكە ئۇچرىغان نامەلۇم ئالەم كېمىسىنىڭ يېقىلغۇسىدىن قالغان ئىس ـ تۈتەك زەررىچىلىرى قالدۇرغان ئىزنى بويلاپ شىددەت بىلەن كېتىۋاتاتتى. ئۇچ كۈنددىن بېرى بىر ئېغىز سۆز قىلماستىن خاتىرجەم ئولتۇرغان دوگال ئەتىگەندىن باشلاپ تىنىچسىزلىنىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز گەپ قىلىشقا، سوئال سوراشقا بولمايدىغانلىقىنى ياخشى بىلىددىغان لېرىخ جىمغىنا ئولتۇرۇپ، ئۇنى كۆزىتەتتى.

دوگال بىرددىنلا «چاقماق» نىڭ تېزلىكىنى ئەڭ تۆۋەن سۈرئەتكە چۈشۈردى.

ـ ناھايىتى يىراقلاپ كەتتۇق، ـ دېدى ئۇ لېرىخقا قارىمايلا، ـ يولنى يەنە داۋاملاشتۇرساق قايتىپ كېتىشىمىزگە يېقىلغۇ يەتمەي قالىدۇ.

ـ قايتىمىزمۇ؟

دوگالنىڭ جاۋابى بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا ئىدى:

ـ يولنى سەن داۋاملاشتۇرىسەن، بۇنىڭغا سەندىكى قۇۋۋەت تامامەن يېتىدۇ. مەن سېنى مۇشۇ يەردە ساقلايمەن، ساڭا بېرىلىددىغان مۆھلەت بىر ھەپتە، بۇنىڭدىن ئاشۇرۇۋېتىشكە بولمايدۇ. ئەڭ مۇھىمى، ئېنېرگىيە خام ئەشياسى ئىكەنلىكىنى ئېسىڭدىن چىقارما.

دوگال ئۇنىڭغا ھېلىقى خاتىرە دەپتەر ۋە خەرىتىنى بېرىپ، پەقەت لېرىخلا چۈشىنىددىغان بىر ئىشارەتنى قىلدى.

ئالەم بوشلۇقىدا بىر كۈن ئۇچقان لېرىخ ئىنتايىن يىراقتىن بارغانسېرى يوغىناپ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان سەييارىگە دىققەت قىلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ دۇگىلەك شەكلى ھەم يورۇق تەرىپى خاتىرە دەپتەرنىڭ ئىچىدىن چىققان خەرىتىدىكى كۆرۈنۈشكە ئوخشىشىپ كېتەتتى.

Altunay

لىردىخ نىشاندىن ئاداشمىغانلىقىنى، مۇشۇ سۈرئەتتە يەنە بىر سائەت ئۇچىسا كۆزلىگەن نىشانغا يېتىپ باردىغانلىقىنى بىلدى. ئۇ ئېھتىيات يۈزىسىدىن كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان، ھەرقانداق كۆزىتىش ئاپپاراتلىرىنىڭ نىشانىغا چۈشمەيدىغان ھالەتكە كېلىۋالدى. لىردىخ قالغان ئىشلارنى ئۆز سەييارىسىدە يۈرگەندەك بىمالال قىلالايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

* *

— شۇنداق قىلىپ يەر شارىدا ئۇ يەردىكى ئىنسانلاردىن نەچچە باراۋەر كۈچلۈك ھەم ئىقتىدارلىق غەيرىي بىر ئىنسان پەيدا بولدى، — ئېكرام ھېكايىسىنىڭ تەسىرىنى بىلمەكچى بولغاندەك سۆزىدىن توختاپ، دىلارا غا تىكىلدى.

مۇنداق فانتازىيىلىك ھېكايە، رومانلارنى كۆپ ئوقۇغان دىلارا دەسلەپ پەقەت ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈچۈنلا قول ياغلىقىنى تۇرمەكلەپ، جىمغىنا ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى. ھېكايە بارغانسېرى ئۇنى ئۆزىگە جەلىپ قىلدى. ئۇ ياغلىقنى تۇرمەكلەشتىن توختاپ، گۈمانغا تولغان كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئۈزەلمەي قالدى. ھېكايىنىڭ سىرلىق ۋە قىزىق تەپسىلاتىدىن كۆرە ھېكايە سۆزلىگۈچىنىڭ بۇ ۋەقەلەرنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەندەك تۇتۇلماي، ئەركىن - ئازادە سۆزلىشى ئۇنى غەلىتە بىر تۈيغۇغا سېلىپ قويدى. بۇ خىيالمي ۋەقە بىلەن مېنىڭ ئىناۋەتسىزلىك قانداق مۇناسىۋەتتى باردۇر دېگەن بىر سوئال ئۇنىڭ كىرسىز، پاك مۇھەببەت بىلەن تولغان قەلبىدە غەلىيان كۆتۈرگەندەك، ئۇنى ئارامسىزلاندۇراتتى. قىز ئېكرامنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئەينەكتىن ياسالغاندەك پارقىراپ تۇرغانلىقىنى، ئۇنىڭدىن بىرەر ئىپادىنىڭ زەررىسىنىمۇ تاپقىلى بولمايدىغانلىقىنى ئېنىق سەزدى. مۇھەببەت لەززىتىدىن مەست بولۇپ يۈرگەن كۈنلەردە بۇ كۆزلەر ئۇنىڭغا قارا چاچلار ئارىسىدىكى بىر تال ئاق چاچتەكمۇ بىلىنمىگەن بولسا، ھازىر ئۇ تۈۋىگە يەتكىلى بولمايدىغان ھاڭدەك بىلىنىپ كەتتى. دىلارا بەدىنىنى چېقىپ ئۆتكەن ئاچچىق بىر سېزىمىدىن قورۇلغاندەك بولدى.

— يەر شارىدا نامەلۇم سەييارىنىڭ ئادىمى پەيدا بولۇپتۇ - دە، — دېدى دىلارا ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ، — سىز بۇنى قانداق بىلىسىز، ئېكرام؟

ئېكرام ئۇنىڭدىن كۆزىنى قاچۇردى.

— بىلىمەن، دىلارا، ياخشى بىلىمەن، بۇنىڭغا سىزنىمۇ ئىشەندۈرەلەيمەن، — دېدى ئۇ بىرئاز ئويلىنىۋېلىپ.

— بەلكىم سىز ئۇنىڭ يەر شارىدا نېمىلەرنى قىلغانلىقىنىمۇ بىلەرسىز؟

— مېنىڭ سىزگە بۇ ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىشتىكى ئەسلى مەقسىتىمۇ دەل مۇشۇ يەردە، — ئېكرام بېشىنى ئېگىزرەك قىلىپ ئولتۇرۇش ئۈچۈن جەينەكلىرىگە تايىنىپ سۈرۈلدى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئىنچىقلاپ خېلىلا كۈچەندى. باشقا ۋاقىتتا بولغان بولسا دىلارا ئورنىدىن ئىتتىك تۇرۇپ، ئۇنىڭغا يارەملەشكەن ۋە مۇشۇ ھەرىكىتى بىلەن ئۆزىنى بەختىيار سەزگەن بولاتتى. لېكىن بۇ قېتىم ئېكرامنىڭ كۈچىنىشتىن پۈرۈشكەن چىرايىغا قاراپ قويۇپ ئورنىدىن قىمىرلاپمۇ قويمىدى. نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلغانلىقىغا

ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ھەيران ئىدى.

— شۇنداق، ئەسلى مەقسەتكە ئەمدى كېلىمىز، — دېدى ئېكرام جايلىشىپ ئول تۇرۇۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — لېردىخ ئۆزىنىڭ پەيدا بولغانلىقىنىمۇ سەزمىگەن بۇ تىنچ سەييارىدە بىخارامان ھالدا زۆرۈر تەكشۈرۈشنى دەرھال باشلىۋەتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئىككىسى كۈن كېرەك ئىدى. ئۇ بىر نەچچە مىنۇت ئىچىدىلا ئانتاراكتىكىغا ياكى شىمالىي قۇتۇپقا بارالايتتى. دېگىنىڭىزدەك ئوكيانلارنىڭ ئەڭ چوڭقۇر جايلىرىغىچە چۆكەلەيتتى، تاغ ۋە يەر قاتلاملىرىغا خالىغانچە تېشىپ كىرەلەيتتى، ئىنسان قەدىمى يەتمىگەن ئىپتىدائىي ئورمان، چۆل – جەزىرىلەرگە بېرىپ، دەخلىسىز ھالدا ئۆز ئىشىنى پۈتتۈرەلەيتتى. ئۇ، يەر شارىدا ئۆز سەييارىسىنىڭ جېنىغا جان قوشىدىغان ئېنېرگىيە خام ئەشىيا سىنىڭ مولىلىقىنى كۆرۈپ ئىچ – ئىچىدىن خۇشال بولاتتى ۋە بۇ ئاجايىپ خۇش خەۋەرنى ئۆزىنى ساقلاپ تۇرغان دوگالغا يەتكۈزۈشكە ئالدىرايتتى. ئۇنىڭ مۆلچەرىچە، يەر شارىدىكى خام ئەشىيا زاپىسى ئۇلارغا بىر ئەسىر ئىشلەتسىمۇ يېتەتتى. لېردىخ خام ئەشىيا زاپىسى شۇنچە كۆپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، يات سەييارىدىن كەلگەنلەرگە قارشىلىق كۆرسەتمەيدىغان مۇنداق ياۋاش سەييارىنى زادىلا ئۇچراتمىپ باقمىغانىدى.

ئۇ قايتىشقا تەييارلىنىپ، ياڭاق چوڭلۇقىدەك خام ئەشىيا ئەۋرىشكىلىرىنى ئوراپ قوينىغا سېلىۋاتقاندا، قولىغا ئۇرۇلغان قەغەزنى ئېلىپ بىرنەچچە سېكۇنت تۇرۇپلا قالدى. بۇ ئاجايىپ گۈزەل رەسىم ئۇنى ئەينى چاغدا ئۆزىگە قاتتىق جەلىپ قىلغانىدى. ئۇ ئاشۇ كۈچلۈك قىزىقىشنىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن سېزىلىپ قالسا جېنىدىن ئايرىلىش ئېھتىمالى بولغان خەتەرگە تەۋەككۈل قىلغان، يەنى شەكىل ئۆزگەرتىش ۋاقتىدىمۇ بۇ رەسىمنى بىر ئامال قىلىپ ساقلاپ قالغانىدى. ئۇ نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلىدىكىن؟ لېردىخ بۇ سوئالغا جاۋاب تاپالمىدى، ئۇنىڭدا پەقەت قىزىقىشلا بار ئىدى. لېردىخ ھازىر ئۆز تۇرقىنىڭ ھالاكەتكە ئۇچرىغان ئالەم كېمىسىدىكى جەسەتنىڭ ئىسكەتىگە ئوخشايدىغانلىقىنى، مۇنداق ئادەملەرنى ھازىر ئۆزى دەسسەپ ئۇرغان تۇپراقتا كۆپ كۆرگەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ ياۋاشلىقىنى ئويلاپ، ئارتۇقچە ئىككىلىنىپ تۇرمىدى، ئۇنىڭ يەنە ئۇچ – تۆت كۈنلۈك ۋاقتى بار ئىدى. لېردىخنىڭ كاللىسىدا بۇ يات سەييارىدىكى ئادەملەر بىلەن ئاردىلىشىپ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى كۆزىتىپ بېقىشنىڭ ئەپچىل پىلانى تۈزۈلدى.

لېردىخ ئۆز پىلانىنى يات سەييارىگە دەسلەپ قەدىمى تەگكەن جايىدىن ئانچە يىراق بولمىغان كاتتا شەھەردىن باشلىدى. ئۇ، كېچىسى شەھەر ئايلىنىپ، ئەڭ چوڭ كۈتۈپخانىنى ئىزدەپ تاپتى. ئۇنىڭ كۆزگە كۆرۈنمەس ھالەتكە كىرىۋالالايدىغان ئىقتىدارى كۈتۈپخاندا خاتىرجەم ھالدا خاتىرە دەپتەرىدىكى يېزىقنى ئوقۇۋالالايدىغان بولۇشىغا ئىمكانىيەت بېرەتتى. ئۇ كۈتۈپخانىدىن چىققاندا شەھەردىكى ھەرقانداق بىر ئادەم بىلەن بىمالال سۆزلىشەلەيتتى، مۇنازىرە قىلىشالايتتى...

مەملىكەت بويىچە قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان ئۇچ چوڭ مۇھىم ئورۇننىڭ بىرى — تەتقىقات ئورنىنىڭ باشلىقى كاماندىروپكىغا چىقىپ كېتىپ بەش كۈن ئىز - دېرەكسىز يوقاپ كەتكەن بۇ مۇلايىم يىگىتنى يېرىم سائەت راسا ئەيىبلىدى. ئەگەر مۇشۇنداق ئۆز بېشىمچىلىقنى قايتا سادىر قىلسا، ئۇنى ئىشتىن بوشىتىۋېتىپلا قالماي، بەلكى سوتقا تاپشۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ئۇ قايىسى تەتقىقات ئورنى ئىكەن؟ — دەپ سوردى دىلارا ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— مەن سىزنى مۇنچىۋالا تاقەتسىز دەپ ئويلىمىغان ئىكەنمەن، — دېدى ئېكرام بىرئاز سۈكۈتتىن كېيىن، — سىز قورقاندەك قىلمۇاتىسىز، شۇنداققۇ دەيمەن.

— سىز مېنىڭ قىز بالا ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇپ قېلىۋاتىسىز.

— بۇ تەرىپىنى ئويلىماپتىمەن، كەچۈرۈڭ.

— سىز تېخى ھېلىقى ھالاكەتكە ئۇچىرىغان نامەلۇم ئالەم كېمىسىدىكى ئۆلگەن ئادەمنىڭ ئىسمىنىمۇ ئېيتمىدىڭىز.

— سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي دىلارا، ئازغىنا قالدى، نېمىلا بولمىسۇن كىچىك كىنە سەۋر قىلىڭ، ھەممىنى دەپ بېرىمەن.

دىلارا ئېغىر نەپەس ئېلىپ ھالسىز ياتقان بۇ يىگىتنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا قانداقتۇر مۇھىم بىر نىيىتى — ئېھتىمال بۇ يەر شارىدىكى ئىنسانلارنىڭ تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشتۇر — ئېيتمىشقا قارار قىلغانلىقىنى ھېس قىلىپ، يىگىتكە بولغان چىن ئىخلاسىغا شەك كەلتۈرگەنلىكىگە ئۆكۈندى. ئۇنىڭ چولپان كۆزلىرى بىردىنلا ياشقا تولدى، يىگىتتىن كەچۈرۈم سورىغاندەك ئاستا ئېگىلىپ، يۈزىنى ئۇنىڭ ماغدۇرسىز قولىغا ياقتى. ئېكرام يانغا ئۆرۈلۈپ، دىلارانىڭ يېيىلىپ تۇرغان يىپەكتەك چاچلىرىنى سىلىدى:

— رەھىمەت سىزگە دىلارا، سىز مېنى چۈشەندىڭىز. مەن سىز قورقىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن. سىلەرگە، جۈملىدىن سىزگە كېلىدىغان قورقۇنچلۇق ئىشلارنىڭ مەڭگۈ بولماسلىقىنى خالايمەن.

— مېنى كەچۈرۈڭ ئېكرام، — دېدى قىز ئۆكسۈپ تۇرۇپ، — مەن سىزنىڭ تۇرىدىغىنىڭىزنى، سىز ئالىيجانابلىق قىلماقچى، ئىنسانىيەتكە كېلىدىغان قانداقتۇر بىر خەۋپتىن ئاگاھلاندۇرماقچى بولۇۋاتىسىز. مەن ھېكايىڭىزدىكى ئىنسانلار تېخى تولۇق مۇلچەرلەپ كېتەلمىگەن جەريانلارنى ئاڭلاپلا سىزدىن ئۆزۈمنى تارتقاندەك قىلدىم...

— سىزنىڭ ئورنىڭىزدا باشقا بىرى بولغان بولسا، ئاللىقاچان ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەن بولاتتى. مەن سىزنىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتىڭىزگە قايىلمەن. ئۆزۈمنىڭ توغرا ئىش قىلمۇاتقانلىقىمغا بولغان ئىشەنچىم تېخىمۇ ئاشتى.

ئېكرام قولى بىلەن قىزنىڭ بېشىنى يۇقىرى كۆتۈردى. دىلارا ياشقا تولغان كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن تېخىمۇ ئېسىدەپ يىغلاپ كەتتى ۋە ئورنىدىن قوزغىلىپ، ئېكرامنىڭ يۈزىگە يۈزىنى ياقتى.

— لېرىخ تەتقىقات ئورنىدا ھېلىقى ئۆلگەن يىگىتنىڭ ئىشنى قىلغىلى تۇردى، — دەپ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى

ئىكرام قىزنىڭ مۇرىلىرىنى سىيلاپ تۇرۇپ، — ئۇنىڭدىن ھېچكىم گۇمانلانمىدى. ئۇنىڭ مىجەز – خۇلقىدىكى بەزى ئوخشاشماسلىقلار خىزمەتداشلىرى ۋە ئەلئاغىنىلىرىنى ھەيران قالدۇرغان بولسىمۇ، خىزمىتىدىكى ئاجايىپ تالانتى، مۇئامىلىسىدىكى سەمىمىيلىك، ئاق كۆڭۈللۈك باشقىلاردا بۇنىڭدا يېڭى بىر ئۆزگىرىش، ئىلگىرىلەش بار دېگەن ئوينى پەيدا قىلدى. ھېلىقى يىگىتنىڭ ياتقى ۋە تەئەللۇقاتى ئۆزىگە ئوڭچە قالغان لېردىخ دەسلەپكى ئاخشىملا چامادانىدىن مەھكەم ئورالغان بىر بولاقنى تېپىۋېلىپ، ئاۋايلاپ ئاچتى. بولاقتىن ئون نەچچە پارچە خەت، بىرەر يۈز پارچە رەسىم ۋە بىر خاتىرە چىقتى. ئۇ ھېلىقى يىگىتنىڭ رەسىمىدىكى گۈزەل قىز بىلەن مەنزىرىلىك جايلاردا چۈشكەن رەسىملىرىنى بىرىرلەپ كۆرۈپ چىقىپ، ئاندىن بايىقى خەتلەرنى ۋە خاتىرىنى تاك ئاتقىچە ئوقۇپ چىقتى. ئۇنىڭ خىيال دۇنياسىدا مۇھەببەت دېگەن بىر ئۇقۇم ئۇنى لال قىلغان ھالدا نامايان بولدى. شېرىن سۆزلەر بىلەن تولغان بۇ خەتلەر چەكسىز سېغىنىش ھېسسىياتى بىلەن سۇغۇرۇلغانىدى. لېردىخ ھەيران قالدى. مۇھەببەت ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدا تەرىپلىگىلى بولمايدىغان بۇيۇكلۇككە كۆتۈرۈلدى. لېردىخ خاتىرە دەپتىرىدىن رەسىمدىكى گۈزەل قىزنىڭ راك دەيدىغان كېسەل بىلەن تۇيۇقسىزلا ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى بىلدى. يىگىتنىڭ قىزنىڭ ئۆلۈمىگە چىدىماي چەككەن ئاھۇ پەريادى ئىپادىلەنگەن ھەسرەتلىك قۇرلار ئۇنى خېلىغىچە سۈكۈت بىلەن ئولتۇرۇشقا مەجبۇر قىلدى.

يەر شارىدىكى ھايات ئىنىڭ ئۆزگىچىلىكى، ئىنسانلار تۇرمۇشىنىڭ قايناق، جۇشقۇنلۇقى لېردىخقا ئالاھىدە قىزىق بىلىندى. ۋاقىت توشۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۆز سەييارىسىدىكى قائىدە – يوسۇن، ئەمىر – پەرمانلارنى مۇقەددەس دەپ بىلىدىغان لېردىخ رايى تارتىمغان ھالدا قايتىشقا ھازىرلاندى، لېكىن ئۇ ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا كېچە بولسا تاك ئاتماسلىقنى، تاك ئاتسا كېچە بولماسلىقنى تىلەيتى. يەر شارىدىن بىر كۈن بۇرۇن قوزغالسا، ئۆزى ياخشى كۆرۈپ قالغان ئىنسانلارنىڭ ھالاكەتكە بىر كۈن بۇرۇن يېقىنلىشىدىغانلىقى ئۇنىڭغا بەش قولدەك ئايان ئىدى. شۇڭا ئۇ بۇنى كېچىكتۈرۈشكە سەۋەب بولغىدەك بىرەر ئىشنىڭ يۈز بېرىشىنى تىلەپ، كېچىلەپ كوچا ئايلىناتتى، ئارامسىزلىناتتى.

ئەگەر بۇگۈنمۇ بىرەر سەۋەب تېپىلىپ يەر شارىدىن ئايرىلىمەن دەپ ئاخىرقى قېتىم چەك قويغان كۈنى ئاخشىمى ئۇنىڭغا ئىزدىگەن سەۋەب تېپىلدى. بۇنى سەۋەب دېگەندىن كۆرە، تەقدىرنىڭ ئۇنىڭغا يولۇقتۇرغان قىسمىتى دېيىش توغرا ئىدى.

ئۇ، كېچىسى ئىچى سىقىلغان ھالدا كوچا ئايلىنىپ كېتىۋېتىپ، تۇيۇقسىزلا ئايال كىشىنىڭ چىرقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدى ۋە ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ ئىككى بەستلىك ئەركەك بىر ئايالنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋېلىپ، مۇشۇك چاشقاننى قىينىغاندەك ئۇرۇۋاتقاندا ئۇستىدىن چۈشتى...

— ئاندىن ئۇ ھېلىقى ئىككى لۈكچەكنى ھەم بىچارە قىزنى ئۇلارغا

يەتكۈزۈپ بەرگەن شوپۇرنى ئۇرۇپ ياتقۇزۇۋېتىپ، قىزنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدى، ـ دېدى دىلارا يىگىتنىڭ كۆكسىدىن ئايرىلىپ.

ـ قىزنىڭ ئىسمى دىلارا، ئۇنى بۇ پالاكەتتىن قۇتقۇزۇۋالغان ئېكرامنىڭ ئەسلى ئىسمى لېرىخ ئىدى...

دىلارا كۆتۈرۈلۈپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ ياش بىلەن ھۆللەنگەن، چىڭقىلىشتىن قىزىرىپ تېخىمۇ چىرايلىقلىشىپ كەتكەن يۈزىدە نە چۆچۈش، نە قورقۇش، نە ھايا-جان ئالامىتى كۆرۈنمەيتتى.

ـ مۇنداق دەڭ، ـ دىدى دىلارا خۇددى ئۈچىنچى بىر شەخسكە گەپ قىلىۋاتقاندەك پەردىسى ئىككى ياققا قايرىپ قويۇلغان دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ، ـ كۆڭلۈم تۇيغاندى. سىزدىكى كۈچتۈڭگۈرلۈك، ئاپامنىڭ ساقىيىپ قېلىشى، ئوت ئىچىگە كىرىشىڭىز، بۇۋاقنىڭ شۇنچە كۈچلۈك ئوت ئىچىدىمۇ ئامان قېلىشى ۋە يەنە سىزدىكى ھەممىگە ماسلىشالايدىغان ئالاھىدىلىكلەر مەندە گۇمان پەيدا قىلغاندى. شۇنىڭغا ئىقرارمەنكى، سىزنى تاشقى پىلانت ئادىمى دېگەن ئوي بىرەر قېتىممۇ خىيالىمغا كىرىپ چىققان ئەمەس.

ـ ئەمدى بۇ سىزگە غەلىتە بىلىنەمدۇ، پۇشايمان قىلمامسىز؟

دىلارا دېرىزىدىن كۆزىنى ئۈزۈپ، لېرىخقا يۈزلەندى. ئەمدى ئۇنىڭ چىرايىغا جىددىيلىك يۈگۈرگەندى. تۈرۈلگەن قوشۇمىسى ۋە يېنىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ كەسكىن قارارغا كەلگەنلىكىنى بايقىۋېلىشقا بولاتتى:

ـ يەر شارىدىكى بەزى ئادەملەر تاشقى پىلانت ئادەملىرى بىلەن تاساددىپىي ئۇچرىشىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارغا يېقىنلىشىشتىن قورقاندى. بىر قىز تاشقى پىلانت ئادىمىنى ياخشى كۆرۈپ قالدى، دېگەن بۇ خەۋەر مۇشۇ ئۆيىنىڭ ئىشىكىدىن چىقىپلا كەتسە، چاقماق تېزلىكىدە تارقىلىپ، يەر شارىنى زىلزىلىگە سالىدۇ. ئىنسان ئىقلىگە سىغمايدىغان مۇنداق ئىشنىڭ ئالدىدا مەندە غەلىتىلىك بولمىدى دېسەم سىز ئىشەنمەرسىزمۇ؟ توختاڭ، ئالدىرىماڭ، بۇ سوئالغا ئۆزۈم جاۋاب بېرىمەن. مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم. سىز ئۇزۇندىن بېرى مېنى مۇشۇنداق بىر غەلىتىلىككە كۆندۈرۈپ كەلدىڭىز، بولمىسا ھوشۇمدىن كەتكەن بولاتتىم. ھازىر شۇنى ھېس قىلىۋاتىمەنكى، سىزگە بولغان مۇھەببىتىم سۈسلىشىپ قالغىنى يوق. ئەمدى سىزدىن سوراي، مېنى چىن كۆڭلىڭىزدىن ياخشى كۆرىسىڭىز توغرا جاۋاب بېرىڭ. سىزنى يەر شارىدا تۇتۇپ قالغان نەرسە زادى نېمە؟

لېرىخ كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۇزۇنغىچە جىم بولۇپ كەتتى. ھەتتا ئۇنىڭ نەپەسى ئېلىشىمۇ توختاپ قالغاندەك يۈز ـ كۆزىدىكى بىرەر مۇسكۇلىمۇ قىمىرلاپ قويمايتتى. ئەنسىزچىلىككە چۈشۈپ قالغان دىلارا ئورنىدىن ئىتتىك تۇرۇپ، تىترەك ئولاشقان بارماقلىرىنى ئۇنىڭ لېۋىگە تەگكۈزدى، قولى ئىسسىق ئۇرۇلغان نەپەسنى سەزگەن قىز لېرىخنىڭ يۈزىنى سىيلىدى.

ـ مۇھەببەت، ـ دېدى لېرىخ بىر-دىنلا كۆزىنى ئېچىپ، ـ مانا مۇشۇنداق بىر ـ بىرىگە كۆيۈنىدىغان، تەسەللى بېرىدىغان، بىر ـ بىرىنىڭ ھالىغا يېتىدىغان،

خۇشاللىقىغا ئوۋتاقلىشىدىغان، پەقەت يەر شارىدىلا بولىدىغان مۇھەببەت. مەن نۇرغۇن سەييارىلەرگە باردىم، ھېچقايسى سەييارىدە يەر شارىدىكى ئىنسانلاردەك قۇۋناق ھايات كەچۈرىدىغان مەخلۇقلارنى ئۇچراتمىدىم. مەن ئېكرامنىڭ خەت - خاتىرىسىنى ئوقۇپ، ئىنسان مۇھەببەتتىدىكى ۋاپادارلىقتىن قاتتىق تەسىرلەندىم. ئەگەر يىغلاشنى بىلگەن بولسام ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ ھۆركىرەپ يىغلىۋەتكەن بولاتتىم. مانا قاراڭ، مەن ياشىغان سەييارىدىكى ئادەملەر يىغلاشنىمۇ، كۈلۈشنىمۇ بىلمەيدۇ. ئۇلاردا مۇھەببەت دېگەن ئۇقۇم يوق، بولسىمۇ نەچچە مىڭ يىللاردىن بېرىقى ئۆزگىرىش ۋە تەرەققىيات جەريانىدا يوقىلىپ كەتكەن. ھازىر ساقلىنىپ قالغىنى جىنسىي ئىستەك. ئۇلار جىنسىي ھەۋىسى قانسىلا شۇنىڭدىن قانائەتلىنىدۇ، بىر - بىرىنىڭ ئۆلۈپ - تىرىلىشى بىلەن كارى بولمايدۇ. سىلەر بۇنى ھايۋانلارچە تۇرمۇش دەيدىكەنسىلەر. ئۇنداق ئادەملەردىن بىزار ئىكەنسىلەر.

لېرىخنىڭ نەپىسى تېزلەشتى، ئۇ ھاياجانلانغانىدى.

— مەن بۇ يەردە ئاتا - ئانىلار بىلەن بالىلار ئوتتۇرىسىدىكى مېھرى - مۇھەببەتنىڭ نەقەدەر چوڭقۇر بولىدىغانلىقىنىمۇ كۆردۈم. مەن تەتقىقات ئورنىدا ئىشلەۋاتقىنىمدا، ماڭا ئائىلىمدىن، يەنى ھەققىي ئېكرامنىڭ ئاتا - ئانىسى، سىڭىللىرىدىن خەت كېلەتتى. سېغىنىش، مېھرىبانلىق، كۆيۈمچانلىق بىلەن تولغان بۇ خەتلەرنى ئوقۇپ - ئوقۇپ قانمايتتىم. ئائىلە مېھرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن، دەم ئالغان كۈنلىرىمدە بىر مىڭ يەتتە يۈز كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ئېكرامنىڭ ئائىلىسىگە ئۈچ - تۆت قېتىم بېرىپ كەلدىم. ھەر قېتىم بارغىنىمدا ئېكرامنىڭ ئاتا - ئانىسى قۇچاقلىرىنى كەڭ ئېچىپ، مېنى قارشى ئالاتتى، باش - كۆزۈمنى سىيلايتتى، قاراپ - قاراپ تويمايتتى. بىر دەمدىلا ئۇرۇق - تۇغقانلار يىغىلىپ ھال - ئەھۋالىمنى سوراپ كېتەتتى. ھەممىسى مەن ئۈچۈن پەرۋانە ئىدى. مەن ياشىغان سەييارىدىچۇ؟ ئۇلاردا ئائىلە دېگەن سۆزنىڭ ئۆزىمۇ يوق. بالىلار تۇغۇلۇشى بىلەنلا مەخسۇس بالا باقىدىغان ئۆيلەرگە ئېپكېتىلىپ، ئاتا - ئانىسىنى، ئائىلە مېھرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەي چوڭ بولۇشىدۇ. ئېھتىمال ئۇلارمۇ ئۆزى ياشاۋاتقان مۇھىتتىن لەززەتلىنەر. ئەمما مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن يەر شارىدىكى تۇرمۇش لەززىتى ئۇنىڭغا سېلىشتۇرۇپ بولمايدىغان دەرىجىدە يۇقىرى. شۇنداق، مەن بۇ يەردە نۇرغۇن نەرسىلەرنى كۆردۈم، بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ئالاھىدە يېڭىلىق ۋە قىزىقارلىق بىلىندى. مانا مۇشۇلار مېنى يەر شارىدا تۇتۇپ قالدى. ئەلۋەتتە، بۇنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ مۇھىم سەۋەب سىز. مەن سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىزدىن ئىنسانلاردىكى بۇيۇك خىسلەتلەرنى كۆردۈم. سىزگە باغلاندىم، سىزدىن ئايرىلغۇم كەلمىدى...

لېرىخ سۆزلەيتتى، ئاۋازىمۇ بۇرۇنقى ھالىتىگە كەلگەندەك جاراڭلىق ئىدى، كۆزلىرىنى دىلارادىن ئۈزمەيتتى. دىلاراغا ئۇنىڭ سوغۇق كۆزلىرى ھازىر نۇرلىنىپ كۈلۈۋاتقاندەك بىلىنمەكتە ئىدى. ئىككى سەييارىدىكى تۇرمۇشنى كۆزىتىپ، يەر

شاردغا مىھردىنى بەرگەن بۇ يىگىت دىلا-
راغا بارغانسىرى يىقىملىق تۇيۇلماقتا
ئىدى. ئۇ بۇگۈن ئۇزۇنددىن بىرى زارد-
قىپ كۈتۈۋاتقان جاۋابقا ئىرىشكەندى.
لىردىخنىڭ ئۇنى چەكسىز ياخشى كۆردىد-
غانلىقى، ئۇنى دەپ ئۆز سەييارىسىگىمۇ
قايتمىغانلىقى مەلۇم بولغاندى.

دىلارانىڭ خۇشاللىقى بىرنەچچە
مىنۇتلا داۋاملاشتى. ئۇ لىردىخنىڭ ئۆلۈم
توغرىسىدا ئىيتقانلىرىنى ئەسلەپ، بىر-
دىنلا جىددىيلىشىپ كەتتى ۋە لىردىخنىڭ
قوللىرىغا ئېسىلىپ:

— ماڭا راستىنى ئېيتىڭ ئېكرام،
ياق، لىردىخ، — دېدى ئۇ يىغلامسىراپ، —
سىز ئۆزىڭىزنىڭ قاچان ئۆلىدىغانلىقى-
ڭىزنى بىلەمسىز؟ مېنىڭ بۇنىڭغا زادىلا
ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. سىز ياشىشىڭىز
كېرەك، بۇ سىزنىڭ قولىڭىزدىن كېلىدۇ.

لىردىخنىڭ بېشى چۈشۈپ كەتتى.

— قولۇمدىن كەلمەيدۇ، دىلارا، —
دېدى ئۇ ئارانلا ئاڭلىغۇدەك قىلىپ، —
كەلمەيدۇ، ماڭا باشقا يول يوق.

— ئىشەنمەيمەن، ئاپامنى ساقايتىش،
ئوت ئىچىدە قالغان بۇۋاققا ھاياتلىق
ئاتا قىلىش قولىڭىزدىن كەلگەن يەردە
نېمە ئۈچۈن ئۆزىڭىزنى قۇتۇلدۇرۇش
قولىڭىزدىن كەلمەيدۇ. ياق، مەن قاراپ
تۇرۇپ سىزنى ئۆلۈم گىردابىغا ئىتتەر-
مەيمەن. ھازىرلا ئۆيىدىن چىقىپ، ئاتاق-
لىق دوختۇرلارغا مۇراجىئەت قىلىمەن...

لىردىخ قوزغىلىشقا تەمشەلگەن دىلا-
رانىڭ قولىدىن تۇتۇۋېلىپ، ھاجىتى يوق
دېگەندەك بېشىنى چايقىدى.

— ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىڭ، — دېدى
ئۇ خىرىلدىغان ئاۋازدا، مېنىڭ يەنە
چارەك سائەتلىك ئۆمرۇم قالدى. مېنى
كەچۈرۈڭ دىلارا، مەن سىزنى ئالدىماس-
لىقىم كېرەك. سىز مېنى تاشقى پىلانت
ئادىمى دەپ تونىدىڭىز. مەن تاشقى پىلانت
ئادىمى ئەمەس، بەلكى تاشقى پىلانت ئادەم-
لىرى تەرىپىدىن ياسىلىپ، شۇلار تاپشۇرغان
ۋەزىپىنى ئورۇنداشقا ئەۋەتىلگەن ماشىنا
ئادەممەن.

دىلارانىڭ بېشى ئۈستىدە چاقماق
چېقىلغاندەك بولدى. ئۇ ئورنىدىن تۇر-
ماقچى بولدى، ماغدۇرى يەتمىدى. كۆز-
لىرى چۆچەكتەك چەكچەيگەن، چىرايى
تاتىرىپ كەتكەن دىلارا ئېلىشىپ قالغان
ئادەمدەك ماشىنا ئادەم، ماشىنا ئادەم
دېگەن ئىككى ئېغىز سۆزنىلا تەكرالايتتى

— شۇنداق، مەن ماشىنا ئادەم، —
لىردىخ بۇ گەپنى دىلارانىڭ چىرايىغا
قارىماي ئېيتتى. ئۇنىڭ تۇرقىدىن مېنىڭ
نېمە ئامالىم بار، دېگەنگە ئوخشاش
ئۈمىدسىزلىك چىقىپ تۇراتتى، — مەن
سىزگە بۇنى بۇرۇنلا ئېيتمىشىم كېرەك
ئىدى. لېكىن سىلەر ياشاۋاتقان ھاياتتىن،

سىزدىن كۆپرەك زوق ئېلىشنى ئويلىدىم. سىز ئېھتىمال، ماشىنا ئادەملەر زوقلىنىشنى بىلەمدۇ، دەپ ئويلىشىڭىز مۇمكىن. ھازىر سىلەردە ياسىلىپ ئىشلىتىلمۇاتقان ماشىنا ئادەملەرنى بىزنىڭ سەييارىدىكى ئەڭ ئىپتىدائىي ماشىنا ئادەملەر دېيىشكە بولىدۇ. ئادەملەر ماشىنا ئادەمنى كەشىپ قىلىپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشنىڭ يولىنى تاپتى. شۇڭا ماشىنا ئادەملەرنىڭ تەرەققىياتى ئۇنى كەشىپ قىلغۇچىلارنىڭ ئويلىغىنىدىنمۇ تېز بولدى. ئۇلار ھازىر ئادەملەر قىلىشنى ئويلىغان، لېكىن جۇرئەتنى يەتمىگەن ئىشلارنى قىلماقتا. ئەگەر مۇنىدىن كېيىن ئۇلارنى باشقۇرۇش قاتتىق مەخپىي تۇتۇلمىسا، ماشىنا ئادەملەر ئۆز ئىگىلىرىگە بويسۇنماي، ئۇلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان ئورۇنغا چىقىپ قېلىشى مۇمكىن. بىزدىكى ماشىنا ئادەملەر ئادەتتىكى ئىشلارنى قىلىدىغانلار ۋە مۇرەككەپ، خەتەرلىك ئىشلارنى قىلىدىغانلار دەپ ئايرىلىدۇ. كېيىنكىلىرى بۇيرۇلغان ئىشنى قىلىپلا قالماي، قىيىن مەسىلىلەرگە دۇچ كەلگەندە ئۇنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى، ئۆزىنى قوغداشنى، زۆرۈر تاپسا ھۇجۇم قىلىشنىمۇ بىلىدۇ. دېمەك، ئۇلار پىكىر قىلالايدۇ. مانا مەن شۇنداق ماشىنا ئادەمىمەن. مەن بۇ قېتىمقى ئالاھىدە ۋەزىپىنى ئورۇنداشقا ماڭغاندا، ئۇلار ماڭا يەنە ئالاھىدە قۇرۇلمىلارنى قوشۇمچە ئورناتتى. مېنىڭ ھازىرقى ئىقتىدارىم ئادەملەردىن قېلىشمايدۇ. مەن ياخشى بىلەن يامانىنى پەرق قىلىشنى، سىلەردەك تەبىئەتتىن، گۈزەللىكتىن زوقلىنىشنى بىلىمەن.

ماشىنا ئادەمنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقى دىلارغا قاتتىق ئېغىر كەلگەندى. ئۇنىڭ قۇلاقلىرى خوڭۇلداپ، بېشى قېيىپ، ئۆي پىرقىراۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ئۇ يىقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن كارىۋات يۆلەنچۈكىنى تۇتۇۋالدى. قانداق قىلسۇن؟ ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ تېگىشلىك ئورۇنلارغا مەلۇم قىلسۇنمۇ، مەلۇم قىلسا ئۇلار دىلارغا ئىشەنمەرمۇ. ئىشەنسىمۇ دەيلى، ھۆكۈمەت، قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ سۈرۈشتۈرۈشلىرى، مۇخبىرلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەس زىيارەتلىرى، تونۇش ـ بىلىشلىرىنىڭ كۆلكىلىك سۆز ـ چۆچەكلىرىگە چىدىغىلى بولارمۇ؟ ئۇنىڭ كېيىنكى تۇرمۇشى قانداق بولىدۇ، ئۇنىڭ ئالدىدا سوزۇلۇپ ياتقان ماشىنا ئادەم لېرىخنىڭ ئىناۋەت دېگەندە كۆزدە تۇتقىنى مۇشۇ بولسا كېرەك.

— سىز مەن توغرىلىق ھەرگىز باشقىچە خىياللاردا بولماڭ. مەيلى قانداقلا مەقسەت بىلەن ئۇيدىن چىقىپ كەتسىڭىزمۇ ھېچنېمىگە ئۇلگۈرەلمەيسىز. ئىنسانلارغا چىن كۆڭۈلدىن ئېتىقاد قىلغان بىر ماشىنا ئادەمنى ئاخىرقى مىنۇتلاردا ئۇمىدسىزلەندۈرىدىغان بىرەر ھەرىكەت قىلمىشىڭىزغا قەتئىي ئىشەنمەيمەن.

دىلارا قىزىرىپ كەتتى. ماشىنا ئادەم لېرىخ ئۇنىڭ كۆڭۈلدىكى پاراكەندىچىلىكنى سېزىپ قالغاندى. ئىنسانلارغا سىرلىق تۇيۇلىدىغان ئاجايىپ ـ غارايىپ ۋەقەلەرگە كۆنۈشكە باشلىغان دىلارا بۇ قېتىممۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

— سىزدىكى ئالىيجانابلىق قاراڭغۇلاشقان قەلبىمنى يورۇتتى، — دېدى ئۇ، — مەن يەنىلا سىزگە سادىقىمەن، سىز ياخشى كۆرگەن دىلارا بولۇپ قالىمەن.

لېرىخ چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتتى، بۇ ناھايىتى ھەسرەتلىك، ئاچچىق ئۇھ تارتىش ئىدى. ئارقىدىنلا ئۇ سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندەك تۇگۈلىنىپ، ئاندىن تولغاندى:

— ئاھ خۇدا، سەن ئادەملەرنى ھەممىگە قادىر قىلىپ ياراتتىڭ. ئادەم ئاتا

بىلەن ھاۋا ئانا ئۆزلىرىدە كەم بولۇپ قالغان نەرسىنى جەننەتتىن تېپىۋالغاندا، بۇنىڭ ئۈچۈن بېرىلىدىغان جەننەتتىن قوغلىنىشتەك قاتتىق جازامۇ ئۇلارنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمىدى. ئادەملەر ماشىنا ئادەمنى يارىتتى، ئۇنىڭغا ئۆزلىرىدىنمۇ ئارتۇق كۈچ ـ قۇدرەت بەردى، لېكىن، ئەڭ مۇھىم نەرسە ـ ھېسسىياتنى بېرىش ئۇلارنىڭ قولىدىن كەلمىدى. شۇڭا ئۇ يەنىلا بىر تال سىمىنى ئۈزۈۋەتسە، كېرەكسىز تۆمۈر ـ تەسەك دۆۋىسى بولۇپ قېلىۋەردى.

بۇ ئاچچىق پەرىيادتىن دىلارانىڭ قەلبى ئېزىلدى، كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش قۇيۇلدى.

ـ لېرىخ، كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، ـ دېدى ئۇ ئېسىدەپ تۇرۇپ، ـ ئىككىمىز ياخشى دوستلاردىن بولۇپ قالىمىز. سىز ئىنسانلارنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولىدىغان نۇرغۇن ياخشى ئىشلارنى قىلالايسىز. مەن سىزنىڭ سىرىڭىزنى ئادەم بالىسىغا تىنماسلىققا قەسەم بېرىمەن.

ـ كېچىكتىم، دىلارا، ـ لېرىخ بېشىنى چايقىدى، ـ كېچىكتىم، لېكىن قولۇمدىن كېلىدىغان ئىشنى قىلدىم. ئۇلار مېنى ئېنېرگىيە مەنبەسى ئىزدەشكە ئەۋەتكەن. مەن يەر شارىنى ئايلىنىپ، بۇ يەردە ئۇلارغا زۆرۈر بولغان خام ئەشيانى ھېسابسىز ئۇچراتتىم. ئەگەر ئىنسانلارغا بولغان مۇھەببەت مېنى ئۆزىگە باغلىۋالمىغان بولسا، بۇگۈنكى كۈندە يەر شارىدا قىيامەت يۈز بەرگەن بولاتتى. مەن ئالەم كېزىپ نۇرغۇن سەييارىلەردە بولدۇم. مەن كۆرگەن سەييارىلەر ئىچىدە كۈچلۈكلىرىدىن ئاجىزلىرى، رەھىمسىزلىرىدىن رەھىمدىللىكلىرى كۆپ. مەن ئۇچۇپ چىققان سەييارىدىكىلەر بولسا (سىز بۇنى مۆلچەرلىيەلمەيسىز)، چەكسىز قۇدرەتلىك، لېكىن تەبىئىتى ۋەھشىي. شۇڭا ئۇلار ئۆزلىرىنى «ئالەم غوجىسى» دەپ ئاتىشىدۇ. ئۆزلىرىگە بويسۇنمىغان ھەرقانداق سەييارىنى بىتچىت قىلىۋېتىش ئۇلار ئۈچۈن ھېچ گەپ ئەمەس. ئەگەر مەن ئۇلارغا يەر شارىدىكى كېرەكلىك خام ئەشيا زاپىسىنى مەلۇم قىلسام، ئۇلار ئۆزلىرىدە بار بولغان ئاخىرقى ئېنېرگىيە زاپىسىنى سەرپ قىلىپ، بۇ يەرگە بىر تۈركۈم ئالەم كېمىلىرىنى ئەۋەتىدۇ. ئەمدى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈڭ: ئۇ ئادەملەر يەر شارىغا تەلۋىلەرچە يۇپۇرۇلىدۇ، يەر شارىنىڭ ئېكولوگىيىلىك تەڭپۇڭلۇقى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بولمايدىغان دەرىجىدە بۇزۇلىدۇ. ئەگەر يەر شارىدىكىلەر قارشىلىق كۆرسەتسە، ئۇلارنىڭ قارشىلىقى يەر بىلەن يەكسان قىلىنىدۇ. نەتىجىدە بۇ مۇنبەت زېمىن ئوت ياكى سۇ دېڭىزىغا ئايلىنىپ كېتىدۇ. ئەنە شۇنداق دەھشەتلىك ئاقىۋەت مېنى ئويلاندۇرۇپ قويدى. مەن كىم، مەن بىر ماشىنا ئادەم، مەن بىر مېتال دۆۋىسى. سىزگە دېگەنىمەن، مەندە ياخشى ـ ياماننى پەرق قىلمىش ئىقتىدارى بار. نېمە ئۈچۈن تىنچ، خاتىرجەم ياشاپ كېلىۋاتقان بىر سەييارە باشقىلار تەرىپىدىن ۋەيران قىلىنمىشى كېرەك ئىكەن؟ ئىنسانلار ۋە ئىنسان پەزىلىتى مېنىڭ ئاخىرقى قارارغا كېلىشىمگە تۈرتكە بولدى. مەن قايىتىپ كەتمەسلىك، ئىنسانلارنى قوغداپ قېلىش نىيىتىگە كەلدىم. مانا، كۆرۈپ تۇرۇپسىز، مەن قايىتىپ كەتمىدىم.

ئىنسانلارنىڭ ھاياتى، بەخت ـ سائادىتى ئۈچۈن ئىنسانلارنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان قۇدرەت ۋە پىداكارلىق بىلەن كۆكرەك كېرىپ چىققان بۇ ماشىنا ئادەمنىڭ يالقۇنلۇق سۆزلىرى دىلارانىڭ قەلبىنى دولقۇنلاتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئىنسان بالىسىغا بولغان مۇھەببەت يالقۇنىدىنمۇ

كۆچلۈك بىر ئوت گۈلخان بولۇپ يانماقتا ئىدى.

ـ لىردىخ، ـ دەپ پەريياد قىلدى قىز ئۇنىڭ هايات ـ ماماتلىقى ئۈستىدە خۇداغا ناله قىلغان چاغدىكىدىنمۇ كۆچلۈك بىر پىغان بىلەن، ـ سىز يەر شارىدا قالدىڭىز، هاياتىڭىزغا يېتىدىغان خەۋپ ناهايىتى يىراقتا قالدى. ئۆزىڭىزنى قۇتۇلدۇرۇش ئىمكانىيىتى قولىڭىزدا تۇرغان يەردە يەنە نېمە ئۈچۈن ئۆزىڭىزنى ئۆزىڭىز هالاك قىلمىسىز. سىز ئىنسانلارنىڭ دوستى، سىز ئىنسانلار ئۈچۈن يەنە كۆپلىگەن ئۇلۇغ ئىشلارنى قىلىپ بېرەلەيسىز.

ـ مەنمۇ شۇنداق ئويلىغانىدىم. مەن ئۇلارنىڭ يەر شارىغا كېلەلمەسلىكى ئۈچۈن، ئۆزۈم ئۈچۈپ كەلگەن ئىزنى بىر ئاخشامدا يوق قىلىۋېتىپ كەلدىم. لېكىن شۇ ئاخشىمى مەن مېنىڭ شەكلىمنى ئۆزگەرتىش ۋاقتىدا بەدىنىمگە يەر شارىنىڭ هېسابى بويىچە ئالتە ئايدىن ئارتۇق هەرىكەت قىلالمايدىغان بىر مىكرو تېپلىق قۇرۇلمىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانلىقىنى بىلىپ قالدىم. بۇنى بەكمۇ كېچىكىپ بىلدىم، بالدۇرراق بىلگىنىمدە يەنە بەزى ئىشلارنى قىلىشقا ئۈلگۈرەتتىم.

ـ ئۇنى ئېلىۋەتكىلى بولىمامدۇ؟

ـ مېنىڭ ئېلېكترون مېڭەمدە بۇنداق نەرسە ئەسكەرتىلمىگەن. ئۇنىڭ قەيەردىلىكىنى بىلىش ۋە ئېلىۋېتىش قولۇمدىن كەلمەيدۇ. مەن بۇ قۇرۇلمىنى ئۆزۈمنىڭ ئاجىزلاپ كېتىۋاتقانلىقى هەم هەرىكەتلىنىش كۈرسەتكۈچىمدىن سېزىپ قالدىم...

لېردىخنىڭ نەپەس ئېلىشى ئاجىزلاپ، ئاۋازىمۇ بوشىشىپ كېتىۋاتاتتى. ئالدىراپ قالغان دىلارا ئۇنىڭغا نېمە دېيىشنى، قانداق تەسەللى بېرىشنى بىلمەيتتى. ئۇ پەقەت ئۇنىڭ سوۋۇپ قالغان قوللىرىنى، يۈز ـ كۆزىنى سىيلايتتى، قىزنىڭ كۆزىدىن تاراملاپ تۆكۈلگەن ياش لېردىخنىڭ كىيىمى، ئوچۇق بوينى ۋە يۈزىنى هۆللەيتتى.

ـ ئىنسانلارنى ياقتۇرۇپ قالدىم، شۇلارنىڭ ئارىسىدا، سىزنىڭ قولىڭىزدا هەرىكەتتىن توختايدىغانلىقىمغا رازىمەن، ـ لېردىخ ئەمدى پىچىرلايتتى، ئاۋاز چىقىرىپ سۆزلەشكە ماداری يەتمەيتتى، ـ مېنى ئىنسان سۈپىتىدە دەپنە قىلىڭلار، مۇنداق قىلىش سىزگىمۇ پايدىلىق. ئىككىرامىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بار ئىكەن، ئۇلارغا ئوغلىنىڭ ئىز ـ دېرەكسىز يوقىلىپ كەتكىنىنى ئاڭلىتىغانغا قارىغاندا، ئاغرىپ قازا بولغانلىقىنى ئاڭلاش هەر هالدا يېنىكرەك بىلىنىدۇ. شۇنداق، مېنى ئىنسانغا ئوخشاش ئۈزىتىپ قويۇڭلار... ئا... ئاخىرقى ئىلتىماسىم... مەن... مېنى بىر سۆيۈپ قويۇڭ...

دىلارا لەۋلىرىنى ئۇنىڭ سوغۇق لەۋلىرىگە ياقتى. لېردىخ يۇمۇلغان كۆزلىرىنى زورلاپ ئېچىپ ئۇنىڭغا قارىدى ۋە بىر نېمە دېمەكچى بولۇپ لەۋلىرىنى مىدىرلاتتى. «ئىنسان بولۇپ قالغان بولسام» دېگەن سۆزلەرنى دىلارا قۇلىقى بىلەن ئەمەس، يۈرىكى بىلەن ئاڭلىدى. بۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزى ئىدى. ئۇنىڭ بەدىنىنىڭ قەيەردىندۇر بىر يېرىدىن تىرىق قىلغان ئاۋاز كەلدى. لېردىخنىڭ تېنى لاسسىدە بوشىشىپ كەتتى، ئۇ هەرىكەتتىن توختىغانىدى.

مەسئۇل مۇهەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېهىم

غالىب قۇربان

ئىككى شېئىر

تۇرنا

ئۇچ تۇرنا، قۇچ بۇلۇت، بۇزما سېپىڭنى،
بۇلۇتلار يولۇڭغا بولسۇن پايانداز.
پېيىڭگە قوندۇرۇپ كۆكلەمنى ئەپكەل،
كۆكلەمنىڭ ئەلچىسى بولغىن چەۋەندەز.

ئىچىلغان كۆللەرنى قوچۇپ ئال بىراق،
ياپراقلار كۆيىگە قوشۇپ بەر ناخشا.

قانىتىڭ چاقنىسۇن نۇرلاردەك ھامان،
مەلەمگە كەلگەندە ئۇچارسەن ئاستا.

ئۇچ تۇرنا، ياپىبشىل كۆكلەمنى ئەپكەل،
چۆللەرنىڭ چۈشىگە تاشلا چىمەننى.
تىنىمسىز ئۇيناقلاپ ئاققان بۇ دەريا
ئەۋەتسۇن ئۇنىڭغا گۈلىيەسىمەننى.

جەڭچى ناخشىسى

كەتسەم يىراق ـ يىراقلارغا سۆيۈملۈك دىلدار،
يۇلتۇزلارنىڭ كۆزلىرىدىن سورىغىن مېنى.
شاماللارنىڭ ناخشىسىغا قۇلاق سال بىدار،
ئۇنىڭدا بار يۈرىكىمنىڭ تونۇش رىتمى.

قارىغايلارغا ھەمراھ بولۇپ يۈرىمەن ھەردەم،
ئاق باش چوققا، قىيالارغا ئېيتىپ سىرىمنى.
ھەر زەررىنى، ھەر گىياھنى جېنىم دەپ بىلسەم،
يايراپ كېتەر ئىپتىخاردا يۈرتۇمنىڭ جېنى.

سۆيۈن سەنمۇ چېكەمدىكى دۆلەت گىرىددىن،
ھەۋەس قىلغىن مۇرەددىكى كۈمۈش يۇلتۇزغا.
كىنىدىك قېنىم تۆكۈلگەن شۇ تۇپراق قەرزىددىن،
مۇئەككەلمەن ۋەتىنىمنىڭ دەرۋازىسىغا.

ئاپەت كېلىپ، يۈرت بېشىغا كۈن چۈشسە ئەگەر،
ئۇنىڭ ئۈچۈن پولات قالقان مەڭگۈ بۇ تېنىم.
جەڭگە كىرسەم ۋەتەن ئىشقى يېنىپ قەلبىمدە،
تۈپراق ئۈزرە سىڭىپ كېتەر قىپقىزىل قېنىم.

نۇرگۈل يۇنۇس

مەن سەھەرنىڭ ئامراق كۈيچىسى

گۈل

تەڭرىنىڭ سوۋغىسى بولمىسۇن يەنە
پەنجىرەم ئالدىدا تۇرغان بۇ رەيھان؟
قونماپتۇ ئۇنىڭغا تاڭ كېپىنىكى،
ياپيېشىل ياپراقلار شۇنچىلىك يۇمران.

قوزغىتىپ ئاجايىپ تۈيغۇلىرىمنى،
يىلتىزلار لېيىدىن چاڭقىيدۇ ئىپار.
ئاياغنىڭ يىپىدا باغلانغان تېخى،
ئەكەلگەن كىم ئۇنى، قايسى ئاي ددار.

ياپراقلار قېتىغا مۆككەن بىر ھېكمەت،
تەڭداشسىز پاكلىققا چۆمۈلگەن ھەتتا.
گۈلمۇ بۇ ۋە ياكى پىنھان بىر سۆيگۈ،
گۈل‌دەستە ئاھ، ئەجەپ سىرلىق نېمىشقا؟

بۇ خۇشتار يۈرەكنىڭ تارىنى چېكىپ،
كۆڭلۈمگە يېقىملىق تەشۋىشلەر كېلەر.
شۇ كۈندىن باشلاپلا قالدىم ئەندىكىپ،
دەپ قاچان گۈلچىنى پەنجىرە چېكەر؟

سەھەرلەردىن ئىزدىگىن مېنى

مەن سەھەرنىڭ ئامراق كۈيچىسى،
كۈي قاتىمەن سەھەرگە پەقەت.

بالقىغاندا ئوتقاشتەك قۇياش،
تىنىقىمدىن ئالار ھارارەت.
كۆزلىرىمدىن تۆكۈلمەيدۇ ياش،
ئايرىلىسامۇ سەندىن قانچە رەت.

ئۇچۇپ كېتىپ قالىمەن بەزەن،
بارلىقىمنى تاشلاپلا تەنھا.
ئانام دۇئا قىلار پەرىشان،
دادام خوش دەپ ياش تۆكەر ھەتتا.
چىغىر يوللار خىيالغا چۆكۈپ،
ئۇزاق – ئۇزاق سوزۇلار ئاستا.

سەن شۇ يولدىن ئۆتسەڭ ناۋادا،
تونۇش شامال سۆيسە يۈزۈڭگە.
يۈمشاققىنە ئۈھ دېگىن، بىراق،
ياش كەلمىسۇن ئوتلۇق كۆزۈڭگە.
تېپىلارمەن پەقەت شۇندىلا،
سەن تىۋىنساڭ جىمجىت سەھەرگە.

ساھىللارنى بويلىسام تەنھا،
سۈرىتىمنى سىزار كۆڭ دېڭىز.
ھىدلاپ قاچار سەھەر شامىلى،
ۋۇجۇدۇمنى تاتلىق سۆيۈپ تېز.
سەھەرلەردىن ئىزدىگىن مېنى،
كۆمۈلمەيدۇ مەن قالدۇرغان ئىز.

ئۇستاز

سېنىڭ نۇرانە يۈزۈڭدە ماناندەك بور توزانى بار،
دىلىمدا زەررە توزانغا مۇھەببەتنىڭ قىيانى بار.
قىيانىمنىڭ پەلەكنى قۇچىقىدەك ياڭراق چۇقانى بار،
گويا ھەر زەررىنىڭ كۆڭلۈم دالاسىدا بورانى بار.
نەزمەم ئارا ساڭا تارتۇق بۇ ئىشقىمنىڭ بايانى بار.

قارا قۇندۇز چېچىڭغا قوندى ئاقلىق قار كەبى لەپ - لەپ،
چېچىڭنىڭ ئاقلىقى كۆچتى يۈرىكىمگە بولۇپ سەپ - سەپ،
قۇيالمايدۇ يامانلار ئاق دىلىمغا قاراداغ سەپلەپ.
كۆڭۈلدە ئىزگۈ ھېس مەۋجى دەقىقە قالمىغاي پەسلەپ،
بۇ ئاقلىقنىڭ ساڭا قايتار تۈمەنلەپ ئارمىغانى بار.

ئىددىم كۆچەت نەۋ نىھال - يۈمران، بولدۇم بىر دەرەخ - ئورمان،
چېچەك ئاچتى كۈلەلمەي ھېچ بۇقۇلداپ يىغىلىغان ئارمان.
تومۇردا ئاقتى ئۇيناقلاپ خۇشاللىق بىرلە ئۇرغۇپ قان،
گويا يەلكەن بولۇپ ئۈزدۇم كۆرۈپ مېھرىڭدە بىر ئوكيان،
ئەقىدەمنىڭمۇ ئوكياندەك ئەجەب كەڭرى پايانى بار.

ئېرىتكەي سۆزلىرىڭ ئۇستاز، يۈرەكلەر پۈتسىمۇ تاشتىن،
سۆزۈڭنى ئاڭلىسام ھەر رەت تۇغۇلغايمەن يېڭىباشتىن،
ماڭا ئۆزگە مەنە يوقتۇر سېنىڭ سۆزۈڭنى ئاڭلاشتىن،
ئۆگەتتى غەيرىتىڭ ئۇستاز چېچەك ئۈزمەكنى كۆز ياشتىن،
جاراھەت ئورنىدا كۈلگەن گۈلۈمنىڭ باغ - ژارانى بار.

ماڭا ئاپئاق چېچىڭ بەرگەي ژاقىتتىن ھەر نەپەس ئاگاھ،
ياشا دەيدۇ كۈلۈپ ئاپئاق چېچىڭ ھەسرەتتە چەكسەم ئاھ،
سېنىڭ ھەر خىسلىتىڭ ئىچرە خۇشال كۈلگەي جىمى دۇنيا،
يەنە كۆرسەت ئەقىل كۆپلەپ، سېنىڭدىن بولساممۇ بىر دانا
ھايات يولۇمدا مۇشكۈلنىڭ يەنە نۇرغۇن داۋانى بار.

تالاي سىرلارنى يەشتىڭ ھەم ماڭا مىڭلاپ سوئال بەردىڭ،
سوئاللارغا جاۋاب ئىزدەش ئۈچۈن قوشلاپ ئامال بەردىڭ،
ئىددىم مەن بىغەم، بەڭباش چېكى يوق ئوي - خىيال بەردىڭ،

ئەجىر - مېھنەت تەرىك بىرلە كۆڭۈل بېغىغا گۈل تەردىك،
ماڭا بەرگەن ئەجىرلەرنىڭ ھەممىسى ئىمتىھانى بار.

ئارزۇگۈل ئالىم

گۈزەللىك — يەردە

مەڭگۈلۈك ماۋزۇ

قولۇمغا ئالساملا قەلەمنى شۇئان،
تەپەككۇر قۇشلىرىم قىلىدۇ پەرۋاز.
تىزىلىپ مىسرالار پۈتىدۇ داستان.
پۈتكەندەك يىللارنى كۆز، قىش،
باھار، ياز.

ھېسىمغا ھاكىمدۇر چەكسىز تەشنالىق،
سۆيگۈنىڭ ئەۋجى بار تومۇرلىرىمدا،
شۇ سۆيگۈ ۋەتىنىم، خەلقىمگە تالىق،
مەڭگۈلۈك ماۋزۇ ئۇ شېئىرلىرىمدا.

قەلبىمنىڭ ئىزھارى ھەربىر شېئىرىمدىن
زوقلىنىپ كۈلسە ئەل، قانسا يۈرەكلەر،
ئاشۇ چاغ مەمنۇن بوپ مېھنەت - ئەجرىمدىن
كۈلەتتى قەلبىمدە ئوتلۇق تىلەكلەر.

يېزام گۈزەل، كۆرۈڭلار

چارچىغان قۇياشنىڭ كۆزى قىزىرىپ،
سۇلەتلىك تاغلارغا باش قويىدى يەنە،
ئۇپۇقنىڭ جىيەكى گۈلگۈن بېزىلىپ،
جاناننىڭ لېۋىدەك رەڭ ئالدى ئەنە.

گۈگۈمنىڭ تونىغا ئورىنىپ ئاخشام،
بوۋاقتەك بەخۇدۇك ئۇخلايدۇ يېزام
ۋەلېكىن ئۇخلىماس ئوغۇل - قىزلىرى،
مۇجەسسەم ئۇلارغا غەيرەت ۋە چىدام.

يېزامنىڭ ئۈستىدىن ئەگىپ كېتەلمەي
خۇش چىراي باقىدۇ نۇرلۇق تولۇن ئاي.
يۇلتۇزلار چاراقلاپ كۆزنى ئۇزەلمەي،
يېزامغا سۆز تاشلار دېيىشىپ ئاي - ھاي.

دوستلىرىم، كۆرۈڭلار گۈزەل يېزامنى،
ماختىسام سۆزلىرىم مەڭگۈ تۈگىمەس،
ئۇزلۇقى جەننەتكە ئۆرنەك بوستاننى
تەرىپلەپ يازسامۇ ئەبەدىي پۈتمەس.

گۈزەللىك — يەردە

خىياللىرىم كۆك قەرىگە ئېتىلىپ،
چاراقلىغان يۇلتۇزلارنى يوقلايدۇ.
ھىلال ئاينىڭ گىرۋىكىگە ئېسىلىپ،
پىرقىرايدۇ، بىر جايدا ھېچ تۇرمايدۇ.

خىياللىرىم سامان يولى بويىدا
تەئەججۇپتە قىلار ھامان ساياھەت.
سەييارىلەر ئۇنىڭ ئوڭى - سولىدا،
يەتكۈزەلمەس ئاڭا ھېچبىر مالامەت.

خىياللىرىم يۇلتۇزلارغا يولۇقۇپ،
سورار ھەربىر چىققان نۇردىن گۈزەللىك،
بەڭباش نۇرلار قاچار تېزلا ھولۇقۇپ،
تېپىش ئۈچۈن يەر شارىدىن ئەۋزەللىك.

خىياللىرىم سوراپ ئايدىن ھارمايدۇ،
— ئېيتقىنا بىر چىن گۈزەللىك نەدە؟ — دەپ.
تولۇن ئايمۇ جاۋاب بىلەن قارايدۇ،
«ئەسلى بىلسەڭ گۈزەللىك — ئۇ يەردە!» دەپ.

شۇمىكىنە مۇھەببەت دېگەن

ئۆزگىلەر تىلىدىن ئاڭلانسا ئىسمىڭ،
نېمىشقا يايراقتەك تىترەر ۋوجۇدۇم.
بېرەلمەي بىر يىللىق سېزىمگە بەرداش،
نېمىشقا ئاسىقار سەبىي يۈرىكىم.

نېمىشقا رىتىمىدىن ئازىدۇ يۈرەك؟
نېمىشقا سېنىلا تارتىدۇ كۆڭلۈم؟
نېمىشقا خىيالىم سەندىلا پەقەت؟
نېمىشقا سېنىلا ئىزدەر كۆزلىرىم؟

خىياللار ئىچىگە پېتىپ قالىمەن،
ۋىسالچۈن دەرد چېكىپ ئۇھسىنىپ يۈرىمەن.
چېچىلدى ھېسلىرىم ئالالماي تىنىم،
بىلمىدىم شۇمىكىن مۇھەببەت دېگەن؟!

سېنىڭلا بەختىڭگە كۈلۈپ ئۆتەي مەن

سۆيگۈمگە خېرىدار قىلاي دەپ سېنى،
ئاھ ئۇرۇپ تالاي رەت يېلىنىدىم ساڭا،
ۋە لېكىن سۆيگۈنى تۇتتۇڭ سەن پىنھان،
كۆزۈڭنى قىيا بىر سالمىدىڭ ماڭا.

چۈشەندىم ئاخىرى سۆيگۈ سىرىڭنى،
ئىگەنغۇ سۆيگۈڭگە باشقىلار ئۇلپەت.
ئاخىرقى ئۈمىدىم – تىلەيدىغىنىم
سادىق بول سۆيگۈڭگە ئەبەدىلئەبەت.

سۆيگۈدە پۈچۈلۈپ پىغان يۇتسامۇ،
رازىمەن ھەم ساڭا بەخت تىلەيمەن،
بىر ئۆمۈر دەردىڭدە ئازاب چەكسەمۇ،
سېنىڭلا بەختىڭگە كۈلۈپ ئۆتەي مەن.

ئابلىز ھوشۇر

غەزەللەر

1

ۋىسال يولىدا تەرك ئەتمەڭ مېنى زىنھار ئىلاجىمدىن،
تاپاي مەن دەردكە دەرماننى ھالال ئەجرۇ – خىراجىمدىن.

قاچانكى ئۇ پەرى – پەيكەر مېنى ھىجرەتتە قالدۇردى،
بۇ ھىجرەت دەردى ئايانداۋۇر كۆزۈم ياشى رىۋاجىمدىن.

كۆڭۈل ۋادىسىدا سۈبھى ئۇ دىلبەر شەرتى دەپ ئىشتىكەچ،
ئالۇرمەن كۈندۈزى ئاپتاپ، كېچە نۇر شام – سىراجىمدىن.

Altunay

يۈرەكنىڭ ئوينىشى تەپتىن، دىسە ھەرگىز ئىشەنمەيتتىم،
كۆرۈڭ بۇ تەپنى ـ ئاتەشنى بۇگۈن ھالۇ ـ مىزاجىمدىن.

جۇنۇنلۇق دەشتىدە چۈشسە ھوشۇرى باشغا گەر تاغ،
كىچەر دەپ ئويلىماڭ زىنھار ۋىسالغا ئىھتىياجىمدىن.

2

نىگارا، تەسۋىرىڭ بىر ـ بىر خالايىق قالسا سوراقلاپ،
دىگەيمەن: جەننەتۇ ھۇرمۇ تۇرار ئالدىمدا قول باغلاپ.

نە ھۇركى، لەۋلىرىڭدىن گۈل، قىپشىڭدىن تاغ قىياقى لال،
رەشىك ئوتىدا داغ قىپتۇ يۈزىنى ئايمۇ تىرناقلاپ.

ۋۇجۇدۇڭ پاكلىقىدىن با تىنىم تاپقاچقا پاكلىقنى،
ئۆزۈمنى بەختىيار سەزدىم ئۆمۇر قىسسەمنى ۋاراقلاپ.

كۆزۈمنىڭ گۆھىرى سەن ـ سەن، سىنىڭسىز تاشمۇ تۇن گويا،
ياشايمەن چىن ساداقەتتە ئۈمىد ـ ئىستەكلىرىڭ ئاقلاپ.

3

بىلەمسەن دىلىرەبا، ھەر تاڭ ساڭا مىڭ كۈي ئاتاي دەيمەن،
ئاياغىڭغا قويۇپ باش ھەم قولۇڭغا سۇ تۇتاي دەيمەن.

دىلىم ئەمالقىدىن بۇ جاھاندا نۇر گادايىمەن،
جامالىڭ ۋەسلىدە قەلبىم ئۆيىنى يورۇتاي، دەيمەن.

سىنىڭ خۇش ـ شادلىقىڭ ھەردەم ماڭا جەننەتتىن ئەۋزەلدۇر،
بىھىش پەيزىنى چىھرىڭدە تەبەسسۇمىدىن ئالاي، دەيمەن.

جاپانىڭ تاغلىرى باسسا ئەگەر يەلكەڭنى بىر مەرتە،
دەقىق بەختىڭگە مىڭ مەرتە جىنىمنى ئۈپرىتاي، دەيمەن.

كىچەلەر كىرپىكىڭ يۇمساڭ، بىشىڭدا مەن بولۇپ ماموق،
سەھەر ئۈيقۇغا يۈزلەنسەڭ، سۆيۈپ بىر ئويغىتاي دەيمەن.

ساڭا بولغان ئەقىدەمدىن جىنىڭغا جان قوشۇپ ھەردەم،
ھاياتىڭ شامىنى پارلاق قۇياشتەك چاقنىتاي دەيمەن.

ھوشۇرى قەلبىدە چوغسەن، گويا يەلپۈللىگەن تۇغسەن،
ئۇنىڭچۈن بىر ئۆمۈر، بىلسەڭ بىشىمدا ئوينىتاي دەيمەن.

ئالىم تۇرسۇن

ئىككى شېئىر

سەن گويا قەلبىمدە ئېچىلغان بىر گۈل

سەن گويا قەلبىمدە ئېچىلغان بىر گۈل،
كۈمۈش رەڭ شەبنەملەر بەرگىگە جىيەك.
ئىلاھ سەن ئۇزلۇققا بىر ماڭا تۇگۈل،
بار ساڭا ئېتىقاد، ئۆچمەس بىر تىلەك.

پۇرقۇيدۇ ۋەسلىگىدىن خۇش پۇراق ئىپار
جېنىمغا تۇگىمەس ھۇزۇر بېغىشلاپ.
ئۆتكۈزدۇم تۇنلەرنى ئۇيقۇسىز — بىدار،
نامىڭنى يادلىدىم يېنىمش - يېنىمشلاپ.

يارقىن ۋە قۇدرەتلىك سۆيگۈنى كۈيلەپ،
نۇر بولۇپ پارلايدۇ مەندىكى ئىستەك.
بەرگىگە چاڭ قونۇپ قالارمىكىن دەپ،
ئۇششۇقەن يۇرەكتە باردۇر بىر تىترەك.

سەن گويا قەلبىمدە ئېچىلغان بىر گۈل
ۋە لېكىن ۋەسلىگىدىن تۇرىمەن يىراق.

ئۇپۇققا ئوخشايدۇ سۆيگۈ بار كۆڭۈل،
شارابقا ئوخشايدۇ سەۋدا ۋە پىراق.

بەربىر

سەن مېنى سۆيگىن ۋە سۆيمە بەربىر،
سەن قەلبىم بېغىدا توزىغان بىر گۈل.
توزىغان نەرسىلەر نەقەدەر پەقىر،
قۇت قونماس، نۇر قونماس ئۇنىڭغا
پۇتكۈل.

كۆمۈلگەن ئۆتمۈشنى كەلتۈرمە مىسال،
سەن ئۈچۈن ئۇ شېرىن، مەن ئۈچۈن
ئازاپ،
قۇدرەتلىك بولسىمۇ قانچىلىك خىيال،
بېرەلمەس بىر زەررە رېئاللىق تاشلاپ.

مەخمۇتجان مېھمان

بىر نۇر كېلەر

بۇسۇپ كېلىپ بىر پارچە بۇلۇت،
يەر بوينىغا سالدى چىك گىرە،
چاقناپ كەتتى بىپايان ئاسمان،
بىر نۇر كېلەر (تىلسىم مەنزىرە).

قارىچۇقۇمدا قالغان شۇ سىياق،
ئاھلىرىمدىن ياسايدۇ تىزدىق.

يامغۇر بىلەن قوشۇلار يېشىم،
بىر نۇر كېلەر، بىر ئالتۇن سىزدىق.

بىر بوۋاقنى كۆتۈرۈپ غەمكىن
ئۆتۈپ كەتتى شۇ تونۇش ۋۇجۇد.
كۆزلىرىدىن ئاجايىپ تەمكىن
بىر نۇر كېلەر، كېلەر بىر ئۈمىد.

ئايشەمگۈل قارى

ئۇستاز مېھرى

ئۇستازنىڭ قەلبىدە پارلايدۇ قۇياش،
تارايدۇ دىللارغا بەھىساب نۇرى.
ئىرىيدۇ تەپتىدىن مۇدھىش زىمىستان،
ئۇ بىلەن ئاشىدۇ دىلنىڭ غۇرۇرى.

ئۇ بىلەن رەڭلىنەر ھەر يۇمران غۇنچە،
ئۇ بىلەن ھەممىشە چېچەكلەيدۇ جان.

ھەر سۆزى جاۋاھىر، ھەر سۆزى ئۇنچە،
ئۇ بىلەن ئاپتاپتەك چاقنايدۇ ۋىجدان.

سەكمەكتە جانىجان ئۇستازنىڭ مېھرى
بىز ئۆسمۈر بالىلار قېنىغا ھەردەم.
ئۇ بەرگەن ھېكمەتتەك ياندى كۆزىمىز
گۈل رەڭلىك كېلىچەك ئورنىغان مەھكەم.

ئايسىمە ئىدرىس

ئىزىققان سەييياھ

خەير خوش، خەير خوش، تەنتەك ئۆتمۈشلەر...

كۆز نۇرۇڭ گويياكى قىزىغان بازغان،
قىسىلغان يۈرەكنى قىينايدۇ ئەنسىز.
قەلبىڭدە ئۆتمۈشۈم بولۇپ بىر ۋولقان،
بىلىمەن، سۆيگۈڭنى ئۆرتەر تىنىمسىز.
سۆزۈڭدىن ھېسلىرىڭ ئاياندۇر ماڭا،
كار قىلماس تەسەللىي ئەسەبىي تەنگە.
تىمتاسلىق ھەسرەتنى كەلدى ھاپاشلاپ،
تۇرىمەن ئىزادىن تىكىلىپ يەرگە.
خىيالىي ناملارنى ئاتىدىڭ ماڭا،
تەۋرەنگەن چۈشسىمان سايىلەر ئىچرە
مەجبۇرمەن ئۇلارنى قىلىشقا قوبۇل

قايتىساملا تۇمانلىق ئاشۇ ئۆتمۈشكە.
ئۇنتۇشقا مۇمكىنتى سالىمساڭ ئەسكە
يۈرىكىم ئورنىغا چۈشەتتى بىر پەس،
ئاھ، ئاشۇ تەنتەكلىك، بەڭباش خىيالدىن
باسارمۇ مېنىلا ئۆمۈر بويى نەس؟
تاللارنىڭ ياپرىقى توسۇپ ئاي نۇرىن،
تاتارغان يۈزۈڭگە چۈشكەندە سايە،
بىلىمىدىم نېمىلەر ئويلىدىڭ جانان؟
ئۆتتۈڭ سەن قولۇمنى سىلىق ـ سىپايە...

ئاھ، كۆچتى قەلبىمگە دەريا شاۋقۇنى

ئاقىدۇ تىنىمسىز قەدىمى دەريا،
ھەسرەتلىك كۈيلەرنى باغرىغا يېقىپ.
تۇرىمەن ياپىيېشىل قىرغاقتا يالغۇز
قىرغاقتىن ئايرىلغان كېيىمگە بېقىپ.

كۆرۈنەر يىراقتىن ئاق رەڭلىك سىيما،
خوشلىشىپ ماڭدى ئۇ ناتونۇش يەرگە.

گىرىمسەن شولىلار غەمكىن داۋالغۇپ،
كېيىنكى ھىجراننى سالماقتا ئەسكە.

تۇمانلار ئاتلىنىپ قوندى تاغلارغا،
ئۇيۇقتا تاقاشتى يەلكەننىڭ چېتى.
دوقمۇشتىن قايرىلىپ يۈتكەندە كېيمە،
ئاھ، كۆچتى قەلبىمگە دەريا شاۋقۇنى...

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ئوسمانجان ساۋۇت

ئەدەبىي ئىجادىيەتنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، «نۇتۇق» ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى كۈتۈۋالايلى

تەھىر بۇلۇم ئوبزورچىسى

بۇ يىل 5 - ئايدا يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ «يەنئەن ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق» نامىلىق مەشھۇر ئەسىرى ئېلان قىلىنغانلىقىغا 50 يىل توشىدۇ.

يولداش ماۋ زېدۇڭ ئۆزىنىڭ بۇ مەشھۇر ئەسىردە جۇڭگو ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتىنىڭ تارىخىي تەجرىبىلىرىنى ئىلمىي يوسۇندا ئەتراپلىق يەكۈنلەپ، ماركسىزم ھەقىقىتىنى جۇڭگو ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ ئەمەلىيىتى بىلەن ئىنجادىي بىرلەشتۈرۈپ، ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تۈپ مەقسىتى، نىشانى، يۆنىلىشى، ۋەزىپىسى، جۈملىدىن ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنىڭ تارىخىي بۇرچىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بەرگەندى. شۇڭلاشقا بۇ ئەسەر يېرىم ئەسىردىن بۇيان ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەتنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ تۈپ يېتەكچى ئىدىيىسى، ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەتنى غەلىبىگە يېتەكلەيدىغان قىبلىنامە بولۇپ كەلدى. بۇنىڭغا ئېلىمىز ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ يېرىم ئەسىرلىك ئەمەلىيىتى يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ «نۇتۇق» تا ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئەدەبىيات - سەنئەتنى كەڭ خەلق ئاممىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ مىللەتنىڭ ئىلمىي، ئاممىۋى، يېڭى مەدەنىيىتىنى بەرپا قىلىش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنى ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر ئاممىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى ماركسىزمنى، جەمئىيەتنى ئۆگىنىش كېرەكلىكى توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ تۇرمۇشنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ بىردىنبىر مەنبەسى ئىكەنلىكى ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە تۇرمۇشنى تىپىكلەشتۈرۈش كېرەكلىكى توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە «يېڭى ئادەم، يېڭى دۇنيا» نى تىرىشىپ ئىپادىلەش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى؛ جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرنىڭ مەدەنىيەت مىراسلىرىغا تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى ئەينەك قىلىش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى ھەمدە ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىدە ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن ئۆستۈرۈشنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدىكى ئىدىيىسىنىڭ يىمىرىلمەس ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى قايتا - قايتا ئىسپاتلىغانلىقى ئەڭ جانلىق مىسال بولالايدۇ.

یېرىم ئەسىردىن بۇيان ئېلىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن غايەت زور نەتىجىلەر ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ، جۈملىدىن «نۇتۇق» نىڭ يېتەكچىلىكىدىن ئايرىلمايدۇ. بىزنىڭ ئەدەب ۋە سەنئەتكارلىرىمىز يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، ئالدى بىلەن كەڭ ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش توغرىسىدىكى تەلىمىگە ئەمەل قىلىپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيەتلىرى بويىچە جاپالىق ئىجادىيەت ئەمەلىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ، سان ـ ساناقسىز ئېسىل ئەسەرلەرنى يارىتىپ، ئېلىمىزنىڭ مىللىي مەدەنىيەت خەزىنىسىنى زور دەرىجىدە بېيىتتى ۋە يېڭى ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلدى. بۇ پاكىتلارغا كۆز يۇمۇش مۇمكىن ئەمەس.

بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمى يامراپ كەتكەن مەزگىللەردە ئىنتايىن ئاز ساندىكى كىشىلەر كۆپ مەنبەلەشتۈرۈش بايرىقىنى كۆتۈرۈۋېلىپ، «نۇتۇق» تا ئىلگىرى سۈرۈلگەن توپ يېتەكچى ئىدىيىنى ئىنكار قىلىپ، ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزنى تۈيۈق يولغا باشلاشقا ئۇرۇندى. نەتىجىدە پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە بولغان رەھبەرلىكىنى ئاجىزلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنىدىغان، ئەدەبىيات سەنئەتنى رېئال تۇرمۇشتىن، دەۋردىن، خەلقتىن يىراقلاشتۇرىدىغان، بەدىئىي ئەسەرلەرنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى بىلەن ھېسابلاشمايدىغان، ھەتتا ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تەربىيىۋى رولى بىلەن بىلمىش رولىنى چەتكە قاقىدىغان خاتا خاھىشلار باش كۆتۈردى. مۇقامى تۆۋەن، چاكىنا، ئىدىيىۋى مەزمۇنى ساغلام بولمىغان، ھەتتا چىرىك، زىيانلىق نەرسىلەر تەرغىپ قىلىنغان يامان ئەسەرلەر مەيدانغا كەلدى. بۇ، ئەمەلىيەتتە، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمىنىڭ غالجىرانە ھۇجۇمى بولۇپ، ئۇنىڭ تىغ ئۇچى تۆت ئاساسىي پرىنسىپقا، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىگە، ئاساسلىقى «نوتۇق» قا قارىتىلغانىدى. يولداش دېڭ شياۋپىڭ مانا مۇشۇنداق ھالقىلىق تارىخىي شارائىتتا پارتىيە ۋە خەلقنىڭ بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمىغا قارشى تۇرۇش كۈرىشىگە ماھىرلىق بىلەن يېتەكچىلىك قىلدى.

ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىدە، جۈملىدىن «نۇتۇق» نىڭ ئىلمىي پرىنسىپلىرىدا چىڭ تۇرۇش بىلەن ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى راۋاجلاندۇرۇش بىردەكلىككە ئىگە. يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ «جۇڭگو ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ 4ـ قۇرۇلتىيىدا سۆزلەنگەن تەبرىك سۆزى» ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىدە چىڭ تۇرۇش ھەم ئۇنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ نەمۇنىسى. يولداش دېڭ شياۋپىڭ يېڭى تارىخىي شارائىتتا ماركسىزملىق ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزەريىسىدە، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىدە چىڭ تۇردى ۋە ئۇنى ئىجادىي راۋاجلاندۇردى. ئۇنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزەريىسىگە دائىر ئەسەرلىرى ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېڭى تەركىبىي قىسمى ھېسابلىنىدۇ. يولداش دېڭ شياۋپىڭ جۇڭگونىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى نەزەردە تۇتۇپ، ماركسىزملىق ئاساسىي پرىنسىپ، مەيدان، نوقتىئىنەزەر ۋە ئۇسۇلغا ئاساسەن

Altunay

يېڭى تارىخىي شارائىتتىكى يېڭى ئەھۋاللارغا، يېڭى مەسىلىلەرگە، يېڭى تەلەپلەرگە، ئەدەبىيات - سەنئەت سېپىنىڭ كونكرېت ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، بىر قاتار يېڭى ئىلمىي يەكۈن ۋە ھۆكۈملەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، يولداش دېڭ شياۋپىڭ ئالدى بىلەن ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ تارىخىي ئورنىنى يېڭىباشتىن مۇئەييەنلەشتۈردى، ئىككىنچىدىن، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئومۇمىيۈزلۈك، توغرا چۈشىنىش لازىملىقىنى كۆرسىتىپ بەردى. بۇ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ مېتودولوگىيىسىنى تەتقىق قىلىشتا زور يېتەكچى ئەھمىيەتكە ئىگە. ئۈچىنچىدىن، ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنىڭ يېڭى دەۋرىدىكى پروگراممىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ پروگراممىا «دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرى» دېگەن كىتابتا، بولۇپمۇ «جۇڭگو ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ 4- قۇرۇلتىيىدا سۆزلەنگەن تەبرىك سۆز» دە ئىنتايىن سىستېمىلىق شەرھىلەندى.

يولداش جياڭ زېمىن «جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز» دە ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىگە يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئىجادىي ۋارىسلىق قىلىپ، ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ، جۈملىدىن ئېلىمىز ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ تارىخىي تەجرىبە - ساۋاقلىرىنى ئەتراپلىق يەكۈنلەپ، دەۋرنىڭ بۇگۈنكى ئەدەبىيات - سەنئىتىگە قويۇۋاتقان يېڭى تەلىپىنى تېخىمۇ روشەن گەۋدىلەندۈرۈپ، ھەرمىللەت ئەدەبىيات - سەنئىتچىلىرىگە توغرا نىشان كۆرسىتىپ بەردى ھەم كۈچلۈك ئىلھام بەردى.

ئۇ ئۆز سۆزىدە مۇنۇلارنى تەكىتلىدى: «بىزنىڭ مەدەنىيىتىمىز خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى ۋە ئارزۇسىنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈشى، خەلقنىڭ ئوخشاش بولمىغان قاتلامىدىكى، كۆپ تەرەپلىمە، مول، ساغلام مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشى، خەلقنىڭ سوتسىيالىزم قۇرۇش ئاكتىپلىقىنى قوزغىشى كېرەك. (بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىم بەس - بەستە سايراش)، (قەدىمكىنى بۇگۈنكى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، چەت ئەللىكنى جۇڭگو ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش)— پارتىيىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك پەن - مەدەنىيەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشتىكى مۇھىم فاكتىرىنى. بىز تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش شەرتى ئاستىدا، باتۇرلۇق بىلەن ئىزدىنىدىغان ۋە يېڭىلىق يارىتىدىغان جۇشقۇن كەيپىياتنى تىرىشىپ بارلىققا كەلتۈرۈشىمىز، ئوخشاش بولمىغان ئىلمىي كۆز قاراش، سەنئەت ئېقىملىرىنىڭ بەس - بەستە سايرىشى ۋە كېڭىشىشنى تەشەببۇس قىلىشىمىز، يولداشلارچە تەنقىد ۋە قارشى تەنقىدنى تەشەببۇس قىلىشىمىز لازىم. مەملىكىتىمىزنىڭ قۇرۇلۇش ۋە ئىسلاھات ئىشلىرىدىكى رېئال مەسىلىلەرنى چۈڭقۇر تەتقىق قىلىشقا، ساغلام، مەدەنىيەتلىك، ئالغا ئىنتىلدۇرىدىغان، خەلق ئاممىسى ياقتۇرىدىغان ئەسەرلەرنى تېخىمۇ كۆپلەپ ئىجاد قىلىشقا ئىلھام بېرىشىمىز لازىم. بۇ ئەسەرلەردە سوتسىيالىستىك دەۋر روھىنى ئەكس ئەتتۈرۈش ئاساسىي مۇقام بولۇشى كېرەك.»

يولداش جياك زېمىننىڭ بۇ نۇقتىئىنەزەرلىرىدە پارتىيىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتنى ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە ساغلام راۋاجلاندۇرۇش ئىرادىسى نامايان قىلىنغان. بۇ نۇقتىئىنەزەرلەر نۆۋەتتە ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا چوڭ قۇر تەسىر كۆرسەتمەكتە.

ماركسىزملىق ئەدەبىيات - سەنئەت نەزەريىسى ۋە ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى ئېلىمىز مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى. پارتىيە 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى لۇشىيەن، فاڭجېن، سىياسەتلەر ماركسىزم - لېنىنىزمنىڭ جۇڭگونىڭ ھازىرقى ئەمەلىيىتى بىلەن يۇكسەك دەرىجىدە بىرلەشتۈرۈلگەنلىكىنىڭ مەھسۇلى، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ داۋامى ھەم يېڭى تەرەققىياتى.

ئەدەب ۋە سەنئەتكارلار خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت سۈپىتى ۋە ئىدىيە - ئەخلاق سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈشتىن ئىبارەت مۇقەددەس ۋەزىپىنى زىممىسىگە ئالغان. ئۇلارنىڭ جەمئىيەتنى ساغلام، پايدىلىق مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىنلەش مەسئۇلىيىتى بار. خەلقىمىز ئىجادىيەتچىلەردىن روشەن سوتسىيالىستىك دەۋر روھىغا ئىگە، رېئال ھەم قايناق تۇرمۇشنى چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرىدىغان، سوتسىيالىستىك يېڭى كىشىلەرنى قىزغىن مەدھىيىلەيدىغان، قويۇق مىللىي ئالاھىدىلىككە ھەم يۇقىرى ئېستېتىك قىممەتكە ئىگە ئەسەرلەرنى كۆپلەپ يارىتىشنى ئۈمىد قىلىدۇ.

بۇگۈنكى تارىخىي دەۋردە خەلقىمىزنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ ماھىيەتلىك ئىش جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئەمەلىيىتىدىن ئىبارەت. ئىجادكارلىرىمىز دۆلىتىمىز ۋە خەلقىمىزنىڭ تۈپ مەنپەئىتى ۋە تەقدىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغان بۇ ئەمەلىيەتكە، بۇ جىددىي رېئاللىققا ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلۈشى، ئۇنىڭغا ئاساسىي زېھنىنى قارىتىپ يېتىشىدىن يانمىشى، ئۇنى ئالدى بىلەن گەۋدىلىك ئەكس ئەتتۈرۈشى، قىزغىن كۈيلىشى لازىم. بۇ ئەمەلىيەت داۋامىدا بارلىققا كەلگەن دەۋرىمىز قەھرىمانلىرىنىڭ ئوبرازىنى يارىتىش، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش داۋامىدا ھەرقايسى سەپلەردە مەيدانغا كەلگەن يېڭى ئادەملەر، يېڭى روھ، يېڭى كەيپىيات قاتارلىقلارنى ئەكس ئەتتۈرۈش ئارقىلىق ۋەتەنپەرۋەرلىك، كوللېكتىۋىزم، سوتسىيالىزم ئىدىيىسىنى سىڭدۈرۈپ، ھەرمىللەت ئامىسىنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتىغا ئاكتىپ تەسىر كۆرسىتىپ، ئۇلارغا يېڭىچە روھ، غەيرەت - جاسارەت، يۇكسەك ئىرادە بېغىشلاپ، ئۇلارنىڭ سوتسىيالىزمغا بولغان مۇھەببىتىنى ئاشۇرۇپ، سوتسىيالىزم قۇرۇش ۋە ئۇنى قوغداش ئىرادىسى ۋە ئاكتىپلىقىغا كۆچلۈك ئىلھام بېرىشى، شۇنداق قىلىپ خەلقىمىزنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشتىن ئىبارەت تارىخىي خاراكتېرلىك ئىجادىي پائالىيەت بىلەن دادىل شۇغۇللىنىشىغا كۈچلۈك تۈرتكە بولۇشى كېرەك. مانا بۇ دەۋرنىڭ تەلىپى، ئىجادكارلىرىمىزنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان شەرەپلىك ۋەزىپىسى ۋە مۇقەددەس بۇرچى.

خەلق ئەدەبىياتقا موھتاج. ئەدەبىيات خەلققە تېخىمۇ موھتاج. شۇڭا يۇكسەك ئاڭلىقلىق ھەم تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن خەلق تۇرمۇشىغا چوڭقۇر چۆكۈپ،

مۇھەممەت شاۋۇدۇن

بالىلار ئەدەبىياتىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشايلى

ــ ئاپىتونوم رايون بويىچە 3 ـ نۆۋەتلىك مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى باھالاپ مۇكاپاتلاش يىغىنىدا قىلىنغان سۆز

يولداشلار، رەھبەرلەر:

بىز بۈگۈن بۇ يەردە خۇشال ـ خورام جەم بولۇپ، ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى مۇكاپاتلاش پائالىيىتى ئېلىپ بېرىۋاتىمىز، بۇ ئاپىتونوم رايون بويىچە ئېلىپ بېرىلىغان بىرىنچى ۋە ئىككىنچى نۆۋەتلىك مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى باھالاپ مۇكاپاتلاش پائالىيىتىدىن كېيىن ئاپىتونوم رايونلۇق ئۆسمۈرلەر، بالىلار مەدەنىيەت ـ سەنئەت كومىتېتىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، ئايالار بىرلەشمىسى، ئىتتىپاق كومىتېتى ۋە يازغۇچىلار جەمئىيىتى بىرلىكتە ئېلىپ بېرىۋاتقان 3 ـ نۆۋەتلىك باھالاپ مۇكاپاتلاش پائالىيىتى. بۇ پائالىيەتلەر ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئۆسمۈر ـ بالىلىرىنىڭ مەدەنىي تۇرمۇشىنى بېيىتىش ۋە جانلاندۇرۇش، ئۆسمۈر ـ بالىلارغا بولغان سوتسىيالىستىك تەربىيە ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسىنى كۈچەيتىش، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرۈشنى مەقسەت قىلىغان.

بۇ قېتىمقى باھالاش ـ مۇكاپاتلاش ۋە ئەسەر قوبۇل قىلىش خىزمىتىگە باشتىن ـ ئاياغ باھالاپ مۇكاپاتلاش ھەيئىتى يېتەكچىلىك قىلدى. باھالاپ مۇكاپاتلاش ھەيئىتى بۇ پائالىيەتنى يولغا قويۇشقا مەسئۇل بولغان بەش ئورۇننىڭ مەسئۇللىرى ۋە يازغۇچى، ئوبزورچىلاردىن بولۇپ توققۇز كىشىدىن تەركىب تاپقان. يولداش لى كاڭنىڭ ھەيئەت مۇدىرى، قەيۋۇم تۇردى، چېن بەيجۇڭ يولداشلار مۇئاۋىن مۇدىر بولدى، ئۇيغۇر، خەنزۇ، قازاق، موڭغۇل تىللىرى بويىچە تۆت باھالاش گۇرۇپپىسى ۋە باھالاپ مۇكاپاتلاش خىزمىتى ئىشخانىسى قۇرۇلۇپ، ئەسەر قوبۇل قىلىش ۋە باھالاش ـ مۇكاپاتلاش خىزمىتىگە كونكرىت مەسئۇل بولدى.

بۇ قېتىمقى پائالىيەتنى ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا 1990 ـ يىلى 4 ـ ئايدا ئۇقتۇرۇش تارقىتىلغانىدى. ئۇقتۇرۇشتا باھالاش ـ مۇكاپاتلاشقا قاتناشتۇرۇلىدىغان ئەسەرلەر 1987 ـ يىلىدىن 1991 ـ يىلى 8 ـ ئايغىچە بولغان ئارىلىقتا ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەر بولۇشى كېرەك، دەپ بەلگىلەنگەن ھەمدە مۇناسىۋەتلىك مەتبۇئاتلارنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتى بويىچە بىر قېتىم كەڭ دائىرىدە ئەسەر قوبۇل قىلىش پائالىيىتى

ئۆتكۈزۈشى تەلەپ قىلىنغان. شۇنداقلا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ بۇ قېتىمقى باھالاپ مۇكاپاتلاشنىڭ مۇھىم نۇقتىسى قىلىنىدىغانلىقى تەلەپ قىلىنغان.

باھالاش - مۇكاپاتلاش بىلەن ئەسەر قوبۇل قىلىشنى بىرلەشتۈرۈش بۇ قېتىمقى باھالاش - مۇكاپاتلاش پائالىيىتىنىڭ چوڭ بىر ئالاھىدىلىكى دېيىشكە بولىدۇ. ئۇقتۇرۇش تارقىتىلغاندىن كېيىن، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلىرىدىكى ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىلىرى، ئەدەبىياتچىلار جەمئىيەتلىرى، نەشرىياتلار، ئەدەبىي ژۇرناللار ۋە گېزىتلەرنىڭ ئەدەبىيات بەتلىرى بۇ پائالىيەتكە قىزغىن كۆڭۈل بۆلدى ۋە ئاكتىپ ماسلاشتى. ھەرمىللەت بالىلار ئەدەبىياتى يازغۇچىلىرى ئۆزلىرىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى تەۋسىيە قىلىپ كۆرسىتىپ، ئەسەر قوبۇل قىلىش پائالىيىتىگە قىزغىن قاتناشتى. 1991 - يىلى 8 - ئايغا قەدەر باھالاش - مۇكاپاتلاش ئىشخانىسى 20 دىن ئارتۇق مەتبۇئات، كوللېكتىپ ئورۇنلار ۋە نۇرغۇنلىغان ئاپتورلار تەۋسىيە قىلىپ كۆرسەتكەن 716 پارچە ئەسەر تاپشۇرۇۋالدى. بۇ ئەسەرلەر پوۋېست، ھېكايە، شېئىر، ئەدەبىي ئاخبارات، نەسىر، مەسەل، چۆچەك، تېپىشماق قاتارلىق خىلمۇ - خىل بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. تۆت باھالاش گۇرۇپپىسى تەۋسىيە قىلىنغان ئەسەرلەرنى تولۇق، ئەستايىدىل كۆرۈپ چىقتى. باھالاش - مۇكاپاتلاش ھەيئەتتىنىڭ باھالاشقا قاتناشتۇرۇلىدىغان ئەسەرلەرگە قويغان ئىدىيىۋى مەزمۇنى ساغلام، مۇقامى يۇقىرى بولۇش، تەربىيىۋى ئەھمىيىتى چوڭقۇر، بالىلارنىڭ تۇرمۇشى ۋە قىزىقىشى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن، شەكلى يېڭى ھەم جانلىق، ئۆسمۈر - بالىلار ياقتۇرىدىغان بولۇش تەلىپىگە ئاساسەن، ئەستايىدىل سېلىشتۇرۇپ باھالاش ئارقىلىق بىرقەدەر مۇنەۋۋەر دەپ قارالغان 50 پارچە ئەسەرنى دەسلەپكى قەدەمدە تاللاپ، باھالاش - مۇكاپاتلاش ھەيئەتتىنىڭ بېكىتىشىگە سۇندى. 10 - ئاينىڭ 12 - كۈنى باھالاش - مۇكاپاتلاش ھەيئەتتى يىغىن ئېچىپ، بۇ 50 ئەسەرنى بېكىتتى. بۇنىڭدىن 16 ئەسەر بىرىنچى، 34 ئەسەر 2 - دەرىجىلىك ئەسەرگە ئايرىلدى، بالىلار ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈرۈشتە كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتقان تەشكىلاتچىلارنى تەقدىرلەش ئۈچۈن، باھالاش - مۇكاپاتلاش ھەيئەتتى يەنە ئىككى تۈرلۈك ئالاھىدە مۇكاپات تەسىس قىلدى. بۇنىڭغا ئاساسەن بالىلار ئەدەبىياتى خىزمىتىدە كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتقان ئىككى يولداشقا مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى خىزمەتچىسى دېگەن شەرەپلىك نام بېرىلدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىگە قىزغىن كۆڭۈل بۆلۈپ كەلگەن ھەمدە تەھىرىرلىگەن ئەسەرلىرىدىن بۇ قېتىم ئىككىدىن ئارتۇقى مۇكاپاتلانغان 10 نەپەر مۇھەررىر مۇنەۋۋەر مۇھەررىر بولۇپ باھالاندى.

بۇ قېتىمقى باھالاش - مۇكاپاتلاشتا گېزىت - ژۇرنال، نەشرىياتلار ۋە ئاپتورلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ تەۋسىيە قىلىشى بىلەن مۇتەخەسسىسلەرنىڭ باھالىشى بىرلەشتۈرۈلدى، باھالاش - مۇكاپاتلاش دائىرىسى، كۆرسىتىلگەن ئەسەرلەر بىرقەدەر كەڭ بولدى، باھالاش خىزمىتى بىرقەدەر ئەستايىدىل، ئىنچىكە ئىشلەندى، تەسىر دائىرىسىمۇ بىر قەدەر چوڭ بولدى، بۇ ئارقىلىق ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنىڭ نەتىجىلىرى يەنە بىر قېتىم كۆرەك قىلىندى ۋە يەكۈنلەندى. ئىشىنىمىزكى، بۇ قېتىمقى پائالىيەت ھەر مىللەت ئەدىبىلىرىنىڭ «بالىلارنى

ئاسراش، بالىلارنى تەربىيىلەش، بالىلارغا ئۇلگە بولۇش، بالىلار ئۈچۈن ئەمەلىي ئىش قىلىپ بېرىش» مەسئۇلىيىتى ۋە ئېگىنى كۈچەيتىپلا قالماستىن، ھەر مىللەت بالىلار ئەدەبىياتى خادىملىرىنىڭ ئىجادىيەت ئاكتىپلىقى، ئىجادىيەت سەۋىيىسىنى يەنىمۇ ئۆستۈرۈش، شۇنداقلا بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرىنى ئۈيۇشتۇرۇش، بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى تەھرىرلەش، نەشىر قىلىش قاتارلىق جەھەتلەردىكى خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتىنى ئۈزلۈكسىز راۋاجلاندۇرۇشتا كۈچ-لۈك ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئوينىغۇسى.

يۇ قېتىمقى باھالاپ مۇكاپاتلاشتا يەنە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتى تەرەققىياتىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىمۇ ئەكس ئەتتۈرۈلدى. بىز مەنۇنىيەت بىلەن شۇنى كۆرىمىزكى، بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنىڭ سەۋىيىسى خېلى دەرىجىدە ئۆسكەن، كۆپ ساندىكى ئەسەرلەردە بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىدە «ئىجا-بىي ئوبراز يارىتىش، تەربىيىۋى رولىدا چىڭ تۇرۇش، دەۋر ئالاھىدىلىكىنى ئىگىلەش» تىن ئىبارەت تەلەپ گەۋدىلەندۈرۈلۈپلا قالماستىن، ئىدىيىۋى ۋە بەدىئىي سەۋىيىسىدە مەلۇم دەرىجىدە بۆسۈش بولدى، تېما، شەكىل، ئىپادىلەش ئۇسۇلى جەھەتتە يېڭىلىق يارىتىلدى. مەسىلەن: ئۇيغۇر ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن «چۆل ئوغلى» ناملىق پوۋېست، «بالىلار مېنى ئەپۇ قىلىڭلار»، «چاشقانلارنىڭ قايغۇسى»، «بوۋام قۇشلار تىلىنى بىلىدۇ»، «مەن دۆت ئەمەس»، «چۈجە خورازنىڭ دوست تېپىشى»، «توغراق» ناملىق ھېكايە، نەسىرلەر، «ئۇ نېمە»، «باغچا قوينىدا» ناملىق تېپىشماق ۋە شېئىرلار، خەنزۇ ئاپتۇر-لارنىڭ ئەسەرلىرىدىن «بىر جۈپ بۇغىنىڭ سەرگۈزەشتىسى» ناملىق پوۋېست، «يايلاقتا بەخت ئېلىپ كەلگەن قارلىغاچ» دېگەن ئەدەبىي ئاخبارات، «خىيالچان بالا» ناملىق چاتما شېئىر، قازاق ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن «نۇرادىل ھەققىدە ھېكايە» ناملىق ئىلمىي فانتازىيىلىك پوۋېست قاتارلىقلاردا ھەر مىللەت ئۆسمۈر-بالىلىرىنىڭ شوخ، جۇشقۇن، ئوماق ئوبرازى تىرىشىپ يارىتىلىپ، بالىلارنىڭ پىسخىك ئالا-ھىدىلىكلىرى ئىپادىلىنىپ، ئەدەبىياتنىڭ تەربىيىۋى رولى بىلەن بالىلارنىڭ تۇرمۇشى ۋە قىزىقىشى بىرقەدەر ياخشى بىرلەشتۈرۈلۈپ، كىشىنى خۇشال قىلغۇدەك ياخشى نە-تىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلگەن.

ئىككىنچى ئالاھىدىلىكى شۇكى، بۇرۇنقى ئىككى قېتىملىق بالىلار ئەدەبىياتىنى باھالاش-مۇكاپاتلاش پائالىيىتىنىڭ تۈرتكىسىدە، بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان يېڭى كىشىلەر ئۈزلۈكسىز مەيدانغا كېلىپ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى قوشۇنى بارغانسېرى زورىيىۋاتقانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ، ئەسلىدىكى كونا ئاپتورلىرىمىز يېقىنقى يىللار مابەينىدە ھارماي-تالماي ئىجاد قىلغان بولسا، يېڭىدىن مەيدانغا چىققان ئاپتورلىرىمىز ئۈزلىرىنىڭ يېڭى-يېڭى ئەسەرلىرى بىلەن بالىلار ئەدەبىياتى گۈلزارىمىزغا يېڭىچە رەڭ، يېڭىچە پۇراقلارنى بەخش ئەتتى. بۇ قېتىمقى باھالاش-مۇكاپاتلاشتا بىز ئالدىنقى ئىككى قېتىملىق باھالاشتا مۇكاپاتلانغان ئاپتورلارغا تەلەپنى قاتتىق قويۇپ، سۈپىتى تەڭ باراۋەر بولغان ياكى يېقىنلىشىدىغان ئەھۋالدا

Altunay

يېڭى ئاپتورلارغا ئېتىبار بېرىپ ئۇلارنى باھالاپ، بالىلار ئەدەبىياتى قوشۇننىڭ زوردىيىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشنى تەكىتلىدۇق. بۇ قېتىم مۇكاپاتلانغان ئاپتورلار ئىچىدە يېڭى ئاپتورلار تەخمىنەن بەشتىن ئىككى قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ تولىسى ئاساسىي قاتلاملاردا تۇرۇۋاتقان ياكى بالىلار مائارىپى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان يولداشلار. 12 سى ئايال ئاپتور. بىزنى تېخىمۇ خۇشال قىلىدىغىنى شۇكى، مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئۇيغۇر ئاپتورلارنىڭ تۆتتى ئۆسمۈر ۋە ئوقۇغۇچى ئاپتور. بىز شۇنداق دېيىشكە ھەقلىقمىزكى، ئاپتونوم رايونىمىزدا بىرقەدەر مۇقىم، كۆتۈرەڭگۈ روھلۇق بىر بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىەت قوشۇنى شەكىللەندى.

ئۇچىنچى ئالاھىدىلىكى شۇكى، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرى بەلگىلىك كاپالەتكە ئىگە قىلىندى ۋە يەنىمۇ راۋاجلاندۇرۇلدى. ھازىر ئاپتونوم رايونىمىزدا بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى مەخسۇس ياكى دائىم باسىدىغان گېزىت ـ ژۇرنال، نەشرىياتلاردىن يىگىرمىگە يېقىنى بار. بالىلار ئەدەبىياتىدىن ئىبارەت بۇ شەكىل بارغانسېرى گېزىت ـ ژۇرنال ۋە نەشرىياتلارنىڭ ئېتىبار بېرىشىگە ۋە كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشىشكە باشلىدى. مەسئۇلىيەتچانلىقى بىرقەدەر كۈچلۈك بولغان بىر تۈركۈم بالىلار ئەدەبىياتى مۇھەررىرلىرى، تەشكىلاتچىلىرى ئاپتورلارنى ئىخلاس بىلەن تەربىيىلەپ، ئەسەر ۋە كىتابلارنى چىقىرىپ، بالىلار ئەدەبىياتىنى راۋاجلاندۇرۇش يولىدا نۇرغۇن ئەجىر قىلدى، زور تىرىشچانلىق كۆرسەتتى. ئۇلارنىڭ نامسىز ،خالىسانە ئەمگىكى بىزنىڭ ئالاھىدە قەدىرلىشىمىز ۋە ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ.

بىز ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرىدا خېلى چوڭ ئىلگىرىلەش بولغانلىقىنى تولۇق مۆلچەرلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا، شۇنىمۇ سەگەكلىك بىلەن كۆرۈشىمىز كېرەككى، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىدە يەنىلا روشەن پەرق ۋە يېتەرسىزلىكلەر ساقلانماقتا، يېزىلغان ئەسەرلەرنىڭ سانى، بولۇپمۇ سۈپىتى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرمىللەت ئۆسمۈر ـ بالىلىرىنىڭ مەنىۋى ئېھتىياجىنى دېگەندەك قاندۇرۇپ كېتەلمەيۋاتىدۇ، ئۆسمۈر ـ بالىلار ياقتۇرىدىغان، تەسىرى چوڭراق يازغۇچى ۋە ئەسەرلەر يەنىلا ئاز، بالىلار ئەدەبىياتى نەزەريىسىنى تەتقىق قىلىش خىزمىتى ئىجادىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا يېتىشەلمەيۋاتىدۇ، بالىلار ئەدەبىياتى گۈلزارىنى بەرپا قىلىش، بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرىنى ئۈيۈشتۈرۈش، بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى تەھىرىرلەش، نەشىر قىلىش خىزمەتلىرىدىمۇ جىددىي ھەل قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن ئەھەلمي مەسىلىلەر بار. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ «پۈتۈن پارتىيە، پۈتۈن جەمئىيەت ئۆسمۈر ـ بالىلارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ ـ يېتىلىشىگە كۆڭۈل بۆلۈشى لازىم» دېگەن چاقىرىقىنى يەنىمۇ ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، ياش ـ ئۆسمۈرلەرنى سوتسىيالىزملىق، ۋەتەنپەرۋەرلىك، كوللېكتىۋىزملىق روھ بىلەن تېخىمۇ ياخشى تەربىيىلەش ئۈچۈن، بىز ھەرقايسى ساھەلەرنىڭ ئۆزئارا تېخىمۇ ياخشى ماسلىشىپ، تېخىمۇ ياخشى، تېخىمۇ كۈچلۈك تەدبىر قوللىنىپ، بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىنى ھارماي ـ تالماي چىڭ تۇتۇپ، بالىلار ئەدەبىياتى ئىشلىرىنىڭ تېخىمۇ زور دەرىجىدە گۈللىنىشى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشنى تەلەپ قىلىمىز. ھەممەيلەن بىرلىكتە تىرىشىپ، ۋەتىنىمىزنىڭ كەلگۈسى ـ بالىلارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشى يولىدا تېخىمۇ كۆپ ئەجرىمىز ۋە ئەقىل ـ پاراسىتىمىزنى تەقدىم قىلايلى!

سەييارە سەلەي

ل.مۇتەللىپ شېئىرلىرىدىكى بەدىئىي ئۇسلۇب توغرىسىدا

ئىنقىلابىي قۇربان ل. مۇتەللىپنىڭ ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىغا قوشقان تۆھپىسى شېئىر، فېلىيەتون، نەسىر، سەھنە ئەسەرلىرى، ئەدەبىيات نەزەرىيىسى، ئەدەبىي ئوبزورچىلىق قاتارلىق كۆپ تەرەپلەردە ئىپادىلىنىدۇ، پەقەت شېئىر ئىجادىيىتى جەھەتتىن ئېيتقاندىمۇ، ل. مۇتەللىپ ئۇيغۇر ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. ل. مۇتەللىپ شېئىرلىرى سان جەھەتتىن ئانچە كۆپ بولمىسىمۇ، قويۇق دەۋر روھىغا، روشەن مىللىي ئالاھىدىلىكىگە، زور ئىدىيىۋى ۋە بەدىئىي قىممەتكە ئىگە ئىكەنلىكى بىلەن خەلق ئارىسىدا چوڭقۇر تەسىر قوزغىغانىدى. شائىر كىچىكىدىلا رېئال ھاياتنىڭ قاينىمىدا ئۆسكەن ۋە ئىجادىيەتتە رېئال كۆرەشنى مەقسەت قىلغانىدى. ئۇ رېئالىزمنى ئاساس قىلىپ، قويۇق رومانتىزم ئارقىلىق ئەينى دەۋرنى ۋە خەلق قەلبىنىڭ سادالىرىنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈشنى ئۆزىنىڭ ئىجادىيەت ئالاھىدىلىكى قىلغانىدى. ئۇ مەيلى تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرىنى بىۋاسىتە سۈرەتلەشتە بولسۇن ياكى مەنزىرە تەسۋىرىگە تايىنىپ ھېسسىيات ئىزھارلاپ ئوخشىتىش، مەجاز، تەمسىل قىلىش، بېشارەت بېرىش، جانلاندۇرۇش قاتارلىق ئىستىلىستىك ۋاسىتىلەر ئارقىلىق شېئىرىي پىكىرنى ئىلگىرى سۈرۈشتە بولسۇن، ھەمىشە ئىجادىيەت تېمىلىرىنى رېئال تۇرمۇش ئىچىدىن تاللىغان ۋە ئۇنى ئۆز قەلبىدە پىششىق تاۋلىغان. ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا ئۇيغۇر خەلقىگە خاس ئەقىل نۇرى ۋە پىداكارلىق روھ سىڭگەن. ئۇنىڭ ئىجادىيەت ئۇسلۇبى جەھەتتىكى جاپالىق ئىزدىنىشلىرىمۇ شائىر شېئىرلىرىدا ئىپادىلەنگەن يۇقىرى بەدىئىي ماھارەتتە كۆزگە روشەن چېلىقىدۇ.

مەن تۆۋەندە ل. مۇتەللىپنىڭ شېئىر ئىجادىيىتىدىكى ئۆزىگە خاس ئۇسلۇبنىڭ شەكىللىنىشىگە ئاساس بولغان بىرنەچچە جەھەتتىكى بەدىئىي ئالاھىدىلىكلەر ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتىمەن:

بىرىنچى، شېئىرىي پىكىر

شېئىرىي ئەسەرلەردە شېئىرىي پىكىر، يەنى ھېس-تۇيغۇلۇق پىكىر ئوبرازلىق تەپەككۇر ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. بۇنداق پىكىر كۆپ ھاللاردا شائىرنىڭ تۇرمۇشنى كۆزىتىش، تەپەككۇر يۈرگۈزۈش ۋە ھەقىقەتنى ئىزدەش نەتىجىسىدە پارلىقىقا كېلىدۇ. رېئال تۇرمۇشتا غايە مەۋجۇت ۋە بۇ غايە شائىرنى ئىجاد قىلىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ.

شائىر ل. مۇتەللىپنىڭ شېئىرلىرىدا شائىرنىڭ ئۆزى قاتناشقان رېئال تۇرمۇشنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىنىڭ روشەن تەسۋىرى ئىنقىلابىي غايە بىلەن يۇغۇرۇلغان، شائىر ئۆز شېئىرلىرى ئارقىلىق تارىخنىڭ يۆنىلىشىنى، خەلق ئىنقىلابىنىڭ كەلگۈسىنى يورۇتۇپ بەرگەنىدى. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى ئىددىيە ۋەتەننى مۇنقەرزلىكتىن، مىللەت ۋە خەلقنى فاشىزم جاھالىتىدىن قۇتقۇزۇشنىڭ بىردىنبىر يولى قوراللىق ئىنقىلاب، ئىكەنلىكىنى، بۇنداق ھەققانىي كۆرەشنىڭ ئاخىرى جەزمەن غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى «كەڭ غالىب يولغا» پەقەت «يېڭىش بىلەنلا چىققىلى» بولىدىغانلىقىنى قەيت قىلىشتىن ئىبارەت ئىدى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ياشلارنى، خەلقنى، پۈتۈن دۇنيانى «قارا داغلارغا قارشى»، «قايناق لاۋا» چېچىشقا ئۈندەيدىغان جەڭگۋار، يالقۇنلۇق چاقىرىقنامىلەر ئىدى. شائىر «مۇھەببەت ھەم نەپرەت» دېگەن داستاندا ۋەتەن مۇھەببىتىنىڭ باشقا ھەرقانداق مۇھەببەتتىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى ئوبرازلىق كۆرسىتىپ بەرگەن. «بۇ مېنىڭ ياش غۇنچە گۈلۈم ئېچىلاتتى»، «جانان ئەيلەر»، «بىز شىنجاڭ ئوغۇلقىزلىرى»، «جۇڭگو پارتىزانلىرى»، «كۆرەش»، «جۇڭگو» قاتارلىق شېئىرلىرىمۇ شۇ دەۋر ئۇچۇن ئەھمىيەتلىك تېمىلاردا يېزىلغان زور ئىجتىمائىي قىممەتكە ئىگە ئەسەرلەر بولغاچقا، خەلق ئاردىدا چوڭقۇر تەسىر قوزغىغان، شۇنداقلا «ماي – كۆرەشچان ئاي»، «ماي ناخشىسى»، «قىزىلگۈلگە پۈركەنگىچە يەر – جاھان» دېگەن شېئىرلىرىدا «يەر – جاھان قىزىلگۈلگە پۈركەنگىچە» جاھانگىرلار ۋە ئەكسىيەتچىلەرگە قارشى كۆرەش قىلىشتەك ئىرادە ۋە ئىنتىبرناتسىئوناللىق روھ ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ل.مۇتەللىپ شېئىرلىرىدىكى پىكىر چوڭقۇر ئىجتىمائىي قىممەتكە ئىگە بولۇش بىلەن بىرگە ئۆزىنىڭ شېئىرى بولۇش، يەنى شائىرنىڭ ئۆز سېزىملىرى بىلەن سۇغۇرۇلغان گۈزەل، تەسىرلىك، ھېسسىياتلىق بولۇشى، شۇنداقلا قويۇق پەلسەپىۋى پۇراقنىڭ شېئىرىدىي ئەھمىيەتكە ئىگە تىلدا ئىپادىلىنىشى بىلەن خاراكتېرلىنىدۇ. «پارچىلار»، «يىللارغا جاۋاب»، «ياشلىق ئۆگەن» قاتارلىق شېئىرلاردا شائىر ئەينى دەۋردىكى ئىنتايىن مۇرەككەپ ۋە چوڭقۇر ئىجتىمائىي، ئىدىيىۋى مەزمۇننى ئېچىپ بەرگەن.

«غورۇرلىنىپ كەلمىسەڭ بوپتۇ، كۆز بولۇپ خازانلار قويۇلۇپتۇ،
پولىشىپ بىر كۈن كېلەرسەن. سولىشىپ بىر كۈن ئېگىلەرسەن.»

ل. مۇتەللىپ كىشىنى ئويغا سالىدىغان چوڭقۇر مەزمۇنلۇق بۇ پارچىسىدا ياپراقلار سارغايغان كۈز ئالاھىدىلىكىدىن پايدىلىنىپ، قارا كۈچلەرنىڭ زاۋاللىقىغا يۈز تۇتقانلىقىنى ۋە قارا كۈچلەرگە ئۈمىد باغلىغانلارنىڭ ئاخىرى ھەقىقەتكە قايىتىشقا مەجبۇر بولىدىغانلىقىنى جانلىق شېئىرىدىي ئوبراز ئارقىلىق يورۇتۇپ بەرگەن.

«مەردىپەت ئىزدە، ئېرىدىمە، «ئەسىرلەر توم، يىللار ۋاراق،
سەرپ ئەتكىن كۈچىڭنى. ئايلىرى قۇر، كۈنلەر چېكىت.
بويىاق بىلەن بويىغىچە تېشىڭنى، ئاي، كۈنلەرگە ماغدۇر بېرىپ،
ئىلىم بىلەن زىننەتلىگىن ئىچىڭنى.» يىللار ياسار جەڭچى يىگىت.»

بۇ پارچىلار تۇرمۇش مەنتىقىسىنى، ھايات ۋە تاردىخنىڭ قارشىلىق قىلغىلى بولماىدىغان ئوبىيېكتىپ قانۇنىيىتىنى ئىخچام ئېچىپ بېرىش بىلەن بىرگە بىزنى قانۇنىيەتلىك نەرسىلەر بىلەن قارشىلاشماي، بەلكى ئۇنىڭغا رىئايە قىلىپ، ئۇنىڭ يۇنىلىشى بويىچە ئىلگىرىلەپ، تاردىخنى ئىلگىرى سۈرگۈچىلەردىن بولۇشقا ئۇندەيدۇ.

ل.مۇتەللىپنىڭ شېئىرلىرى ئىنقىلاب بىلەن تەقدىرداش ئىدى. مۇھەببەت - نەپرەتنىڭ ئېنىق بولۇشى ئۇنىڭ جەڭگىۋار ئىدىيىسىنىڭ مۇھىم بەلگىسى ھېسابلىنىدۇ. شېئىرىدىكى ئىدىيىۋى خىسلەت ئەمەلىيەتتە شائىرنىڭ مۇئەييەن دۇنيا قارىشى ۋە روھىي كەيپىياتىنىڭ نامايان بولۇشىدۇر. ل. مۇتەللىپ مۇھەببەت - نەپرەتنى ئېنىق بولغان ھالدا قارا كۈچلەرگە قارشى كۈرەشنى داۋاملاشتۇرغانىدى. ئۇنىڭ قەلىمى قاراڭغۇ جەمئىيەتنىڭ ماھىيەتلىك تەرىپىگە تەگكەن، ھەرخىل ئەكسىيەتچى كۈچلەرنىڭ ئەپتى-بەشىرىسىنى ئېچىپ بەرگەن، «خائىنلارنىڭ يوللىرىنى كېسىپ»، ساتقىنلارنى رەھىمسىز قامچىلىغان، ئەمەلىي ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى تۇتۇپ،زور ئىختىمائىي مەزمۇنلارنى ئىپادىلىگەنىدى.

«چېلىش، پۈكلە دۈشمەننى، ئۆرتە، ئوتقا ياق،
يېپىش غالىبىيەتكە، سائادەتكە كۆكرەك ياق.
كەسكىن مىنۇت يېتىپ، جېنىڭغا كەلسە ئىمتىھان،
دېمە ھەرگىز قۇربان بېرەيمۇ يا ياق.»

تۈيۈق شەكلىدىكى بۇ شېئىردا شائىر ئىنقىلاب ئۈچۈن، ۋەتەن - خەلق ئۈچۈن پىداكارانە جەڭ قىلىش ۋە شۇ يولدا ئىككىلەنمەي ئۆزىنى قۇربان قىلىش كېرەكلىكىنى بايرىقى روشەن ھالدا ئىپادىلەپ، ئىنقىلابىي دۇنيا قاراشتىن ئىبارەت تۈپ مەسىلىگە تېگىپ ئۆتىدۇ. ئادەم چوقۇم يۈكسەك ئىنقىلابىي روھقا ئىگە بولۇشى، ۋەتەن ۋە خەلق ئىشلىرى يولىدا قىيىنچىلىقتىن، ئوڭۇشسىزلىقتىن، ھەتتا ئۆلۈمدىنمۇ قورقماسلىقى كېرەكلىكىنى تەشۋىق قىلىدۇ. ئۇنىڭ «ياشلىق ئۆگەن» نامىلىق شېئىرىدىكى:

«ھەربىر ھادىسە يوشۇرۇن سىر ساقلايدۇ،
توقۇلمىلىرى ئۇنىڭ ئاجايىپ.
ئىلىم تۈگىمەس، مەرد ئادەمنى ياقلايدۇ،
نادانلىقنىڭ كۆزىدىن ئۇ ھەر قاچان غايىب.
.....
ئويلىساڭ ياشلىق قىسقا سېنىڭ ئۆمرۈڭ،
تاڭدا چېچەكلەپ، گويا كەچتە قويۇلىدۇ.
.....
پولاشمايدۇ دەرەخلەر ياپياش تۇرۇپلا،
يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن يەيدۇ قۇرتلار.
ياشلىق چاقماقسەن، چېقىپ ئۆچمىسەن،
ئەۋرىشىم چېغىڭ مۇشۇ،ئۆگەنگىن ئۆگەن!»

دېگەن مول پەلسەپىۋى پىكىرلەردە ھاياتنىڭ قانۇنىيىتى روشەن يورۇتۇپ بېرىلگەن.

شائىرنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرىدىكى ئىگە مەشھۇر شېئىرى — «يىللارغا جاۋاب»تا بولسا، پەلسەپىۋى پىكىر شېئىرىي ھېسسىيات ۋە ئوبراز بىلەن شۇنچىلىك يېپىشىپ يۇغۇرۇلۇپ كەتكەنكى، كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. شېئىردا شائىر يىللار يولى بىلەن ئادەملەر يولىنىڭ سېلىشتۇرمىسى ئارقىلىق ۋاقىت، دەۋر، تاريخ بىلەن ئىنسانلارنىڭ،

ئىنقىلاب بىلەن شەخسىنىڭ دىئالېكتىك مۇناسىۋىتىنى توغرا، دەل، چوڭقۇر ئېچىپ بەر-گەن. تارىخنى ئىنسانلار يارىتىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا ئىنسانلار خوجايىن ئىكەنلىكى، قۇترىغان ئەكسىيەتچىلەرنىڭ تارىخ چاقىنى كەينىگە قايتۇرالمايدىغانلىقىدىن ئىبارەت دىئالېكتىك ماتېرىيالىزملىق تارىخىي نۇقتىئىنەزەرنى ئىلگىرى سۈرگەن. شائىر:

«ئېسىلارمەن مىلتىق ئېتىپ تاۋلانغان قولغا،
يېپىشارمەن بايراق بىلەن ئالغا ئاتلىغان يولغا.
.....
يىللار مەيدەڭنى تۈتۈپ قاقاقلاپ كۈلمە.
ئالدىڭدا قىزىرىشتىن ئارتۇق كۆرىمەن ئۆلۈمنى،
قېرىتىمەن دەپ ئارتۇق كۆڭۈل بۆلمە،
ئاخىرقى جەڭگە ئاتاپ قويارمەن ئوغلۇمنى»

دېگەن ئوبرازلىق مىسىرالاردا كىشىلەرنى ئىنسانلار بەختىي ئۈچۈن بولۇۋاتقان ئەگرى – توقاي، لېكىن غەلىبىگە ئېلىپ بارىدىغان ئۇلۇغ جەڭگە قاتناشقا ئۈندەيدۇ ۋە بۇ جەڭنى ئاداققىچە ئېلىپ بېرىش يولىدىكى تەۋرەنمەس ئىرادىسىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەينى چاغلاردىكى تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈش ۋە ئومۇمىي تارىخىي قانۇنىيەتكە بولغان بۇنداق ئىخچام يىغىنچاقلاشتا پەلسەپىۋى پىكىرنىڭ رولى روشەن بىلىنىپ تۇرىدۇ. يىللار ئۆتۈپ تۇرىدۇ، دېگەن بۇ ھەممىگە ئايان ئاددىي پاكىتنىڭ چوڭقۇر، ماھىيەتلىك تەرەپلىرىنى شائىر مانا شۇنداق ئۆتكۈرلۈك بىلەن بايقاپ، ئۇنى ئۆز تالانتىنىڭ كۈچى ئارقىلىق ئېچىپ كۆرسىتىپ بەرگەن. ئۇ گويا بۇ ماھىيەتلىك پاكىتلارنى شېئىرىيەتتە يېڭىدىن ئىجاد ئەتكەن.

شائىر شېئىرلىرىدىكى ئاشۇنداق ئۆتكۈر پىكىر، تەبىئىي ھېسسىيات ۋە مۇناسىپ سۆزلەر كىتابخانىلارنى تەسىرلەندۈرىدۇ ۋە قايىل قىلىدۇ. چۈنكى بۇ سۆزلەر رېئال قا-نۇنىيەتلەر بىلەن شائىر قەلبىنىڭ بىرلىشىشىدىن كېلىپ چىققان. شائىر يىللارغا قانداق جاۋاب بېرىشنىڭ ئاستىدا ياتقان چوڭقۇر ئىجتىمائىي مەنىنى بىرىنچى بولۇپ ئېچىپ بېرىشكە مۇۋەپپەق بولغان.

ل. مۇتەللىپنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە يەنە بىر ئەسىرى — «خىيالچان تىلەك» تىن ئىبارەت. بۇ شېئىردا چوڭقۇر پەلسەپىۋى ئامىل قاينىق ھېسسىيات بىلەن تەبىئىي بىرلىشىپ، شۇنچىلىك كۈچلۈك ئىچكى مەنە، ئوبرازلىق شېئىرىي پىكىرنى شەكىللەندۈر-گەن. كىشىلەر بۇ ئاجايىپ شېئىرىي ئەقلىيە سۆزلەرنى ئوقۇغاندا ئاپىرىن دەپلا قالماستىن، بەلكى ئىختىيارسىز يوسۇندا ئۇنى يادقا ئېلىۋالىدۇ. بۇ نۇقتا شائىرنىڭ ئومۇمىي بىلىم سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى ۋە ئىچكى دۇنياسىنىڭ نەقەدەر باي ئىكەنلىكىنى مۇنازىرىسىز تۇردە ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. بۇ شېئىرلاردا كىشى قەلبىنى لەرزىگە سالغىدەك كۈچ بار. ئۇلار ياڭراق سۆز، ھاياجانلىق ئاھاڭ (ئىنتۇناتسىيە) ۋە كۆپ خىل ئىپادىلەش ۋاستىلىرى ئارقىلىق ئۇلۇغۋار ئىنقىلابىي قەھرىمانلىق ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ كوللېكتىپ قەھرى-مانلىق ئوبرازىنى يارىتىپ، كۈرەش قىلىش، غەلىبە قىلىشقا جۈرئەتلىك بولۇشتەك

روهنی تولۇق ئىپادىلىمگەن. بۇ شېئىرلارنىڭ ئۆز ئالدىغا قويغان ئىجادىي پىكرى، يۈك-سەك ئىدىيۋىلىكى كىشىگە چوڭقۇر تەسىر قىلىپ، ئۇسسىغان يېرىگە تېگىدۇ. بۇ شېئىر-لاردىكى پىكىر توغرىدىن - توغرا ئېيتىلماستىن، بەلكى مۇناسىۋەتلىك ھادىسىلەرنى تەسۋىرلەش ئارقىلىق تەبىئىي مەنتىقىي يوسۇندا بارلىققا كەلگەن ۋە شېئىردا كۆرسىتىلگەن ھادىسىلەر ئارقىلىق تېخىمۇ ئاساسلىق، تېخىمۇ مۇستەھكەم بولۇپ چىققان، شۇنداقلا بىز يەنە بۇ شېئىرلاردىن بەدىئىي ئۇسلۇبنى تەشكىل قىلغۇچى — شائىرنىڭ خاراكتېرى، شەخسەن ئۆزى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىپ بولغان ئادەمگەرچىلىك خۇسۇسىيەتلىرى ھەمدە شائىرلىق ماھارىتى قاتارلىق مۇقىم ئامىللارنى كۆرۈۋالالايمىز.

شائىرنىڭ ئومۇمىي شېئىرلىرىغا قارىغاندا، بىز ئۇنىڭ ئۇسلۇبىنىڭمۇ تەدرىجىي شەكىللەنگەنلىكىنى بايقايمىز. شائىرنىڭ كېيىنكى چاغلاردا يېزىلغان شېئىرلىرىدا ئۇنىڭ ئۇسلۇبىنىڭ روشەنلەشكەنلىكى، بارغانسېرى چوڭقۇر، يوشۇرۇن، مۇكىلۈق، ھېسسىياتلىق بولۇپ ئۆزگەرگەنلىكى كۆزگە چېلىقىدۇ. بۇ شائىرنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدىكىدەك ساددا، قىزغىن مەدھىيە، ئوچۇق سۆكۈشلەرگە قانائەت قىلماي، بارغانسېرى بەدىئىي تەربىيىلىنىشنى كۆچەيتىپ؛ سەنئەت قانۇنىيەتلىرىنى ئىگىلەپ، ئۆز ئىجادىيىتىدە يېڭى پەللىلەرنى يارىتىپ، يېڭى يۈكسەكلىكنى ئىزدىگەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، بۇ شائىرنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى كۆرەش قاينىمىدا چېنىقىش ئارقىلىق ئىدىيە جەھەتتىنمۇ زور دەرىجىدە ئىلگىرىلەپ، بىرقەدەر پىشىپ يېتىلگەنلىكىنىڭ نەتىجىسىدۇر. كېيىنچە ئۇ بىرەر شەيئىنى تەسۋىرلەشكە تايىنىپ، ئۆزىنىڭ رېئال تۇرمۇش ھەققىدىكى تەپەككۇرىنى بىرقەدەر ئەگرى - توقاي قىلىپ ئىزھارلايدىغان ئۇسۇلنى قوللاندى. بىرەر مۇۋاپىق ئوبيېكتنى تاللاپ، ئۇنىڭ تارىخىي يوشۇرۇن تەرىپىنى سىمۋولىلاشتۇرۇش ياكى مول تەپەككۇر ئارقىلىق جىددىي پەلسەپىنى ئېچىپ بېرىشكە ماھىر بولدى. ئۇنىڭ «غەزەل»، «پەرياد»، «يىللارغا جاۋاب»، «كەل باھار»، «تەسىراتىم»، «كۆردۈم»، «شائىر توغرىسىدا مۇۋەششەھ»، «باھار ھەققىدە مۇۋەششەھ» قاتارلىق لىرىك شېئىرلىرى بۇنىڭغا مىسال بولالايدۇ. بۇ شېئىرلاردىكى پىكىر، پەلسەپە رەڭدار تۇرمۇشنىڭ ئۆزىدىن كەلگەن، شائىر ئۇلارنى ئۆتكۈر نەزەردە بايقاپ ۋە قېزىپ چىقىرىپ، ئاندىن ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ تۇرمۇش توغرىسىدىكى ئۆزىگە خاس تونۇش ۋە چۈشەنچىسىنى قوشۇپ، بەدىئىي ۋاسىتىلەر ئارقىلىق ئۇلارنى مەركەزلەشتۈرۈپ، كىتابخانلارغا تەقدىم قىلغان. شائىرنىڭ تىپىكلىككە ئىگە بولغان شېئىرىي پىكرى ئەمەلىي تۇرمۇشنى چىقىش قىلغان ۋە تارىخىي ماتېرىيالىزم، دىئالېكتىك ماتېرىيالىزم ئاساسىغا قۇرۇلغان بولغاچقا، ئۇنىڭدا ئوبيېكتىپ ھەقىقەت ياتىدۇ. بۇنداق ئىخچام، كىشىلەرنى ئويغا سالىدىغان ھېسسىياتلىق شېئىرلارنىڭ كىتابخانلارغا بېرىدىغان تەسىرى چوڭ بولىدۇ.

ئىككىنچى، شېئىرىي ھېسسىيات

ل. مۇتەللىپ بەدىئىي ئۇسلۇبىنىڭ يەنە بىر روشەن تەرىپى پىكىرنى دولقۇنلۇق شېئىرىي ھېسسىيات ئارقىلىق بېرىشتە ئىپادىلىنىدۇ. شېئىرىي ھېسسىيات دېگىنىمىز روھىي

ۋە ئىچكى دۇنيا ھادىسىلىرىنى مەزمۇن قىلغان گۈزەل، تەسىرلىك، يۈكسەك ھېسسياتقا قارىتىلىدۇ. شېئىرىدىكى ھېسسياتسىز ھەقىقىي شېئىرنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ.

«باھار كۈلمەكتە، يولداش تەبىئەت غەمگۈزار سېنىڭدەك.
قىش يىغلىدى، كۈلدى قۇياش، خوش زەركار سېنىڭدەك.
ئىخ...باھار قەدرىنى يەنە مەندەك كىملەر بىلەر؟!
چۈنكى مەنمۇ چىن باھارغا تەشنائىي زار سېنىڭدەك.
زۇلۇم يوق بىچارىلەرگە قىش بوۋاينىڭ شوربىدەك،
شۇلارغىمۇ مەڭگۈ شەپقەت بولسىدى يار سېنىڭدەك».

(«باھار ھەققىدە مۇۋەششەھ»)

ھەقىقىي ھېسسياتتىن بارلىققا كەلگەن بۇ شېئىرىدىكى ئىدىيىۋى يۈكسەكلىك ئەينى چاغلاردىكى ئۇچ ۋىلايەتتىكى ئازادلىق باھارى ۋە ئىنقىلاب مەنزىرىسىنىڭ ئىنچىكە سۈرەتلىنىشى ئىدى، شۇنداقلا ۋەتەن ئىستىقبالىنىڭ سىمۋولى بولغان بۇ باھار كەڭ خەلق ئاممىسى، جۈملىدىن شائىر تەلپۈنگەن پارلاق كەلگۈسى ئىدى. ئۇنىڭغا شائىرنىڭ چەكسىز چىن ھېسسياتى ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانلىرى تەبىئىي تۈردە سىڭىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇ ئازادلىققا بولغان تەشنالىقتىن ئىبارەت ئۇلۇغ تېمىنى چوڭقۇر ئىپادىلەپ بېرەتتى. ئۇنىڭدا غايە بىلەن رېئاللىق جىپىسلاشقان، سۈرەتلەش بىلەن ئىزھارلاش بىر گەۋدە بولۇپ كەتكەن. شائىرنىڭ قاينام ـ تاشقىنلىق ئىنقىلابىي ھېسسياتى تولۇق ئىزھارلىنىپ، كىتابخانىلارنىڭ كۈچلۈك ھېسسىداشلىقى قوزغىتىلغان.

ل. مۇتەللىپ قاراڭغۇ يىللاردا ئازادلىققا، ئانا ۋەتەننىڭ تەقدىرىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بولۇپ، ئۇزىنىڭ پاك مۇھەببىتىنى ئازادلىق ۋە ئازادلىق يولىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان كۈرەشكە بېغىشلىغانىدى.

«تۈندىن قۇتۇلۇپ، چوغدەك ياز تېگى ئاتقاندەك،
ھەر بۇلۇڭدا تاڭ شولىسى، بىز سىگنال بەرگەچكە؛
بوزەكلەر دۇنياسى داۋالغۇپ خۇددى دېڭىزدەك.
جور بولدى، قوزغالدى كۈتكەن مىنۇتلار يەتكەندەك.»

(«ئازادلىق تويى»)

«قاقاس چۆللەردە ئاتىدۇ شۇچاغ كۈرەش چېچىكى،
ئۇلار ئارىسىدا خۇددى كۈن نۇرىدەك پارقىرايمىز.»

(«كۈرەش دولقۇنلىرى»)

«يەرگە سىڭىمەس قانلىق ياشلار،
يەرگە سىڭىمەس، يالىلدار.
قانلىق ياشلار، قىزىل قانلار
خۇددى كۈندەك پالىلدار.»

(«تۈن يېرىپ ئىزلار باسقاندا»)

شائىر پارلاق غايە ۋە گۈزەل كەلگۈسىگە تەلپۈنەتتى. ئۇ ئەينى زاماندىكى جاپالىق جەڭگۈار تۇرمۇشنى تەسۋىرلىگەن ھەمدە يىراق ئىستىقبالنى نامايان قىلغان. قوراللىق ئىنقىلابنىڭ ئۇلۇق ئەمەلىيىتىنى يازغان، شۇنداقلا ئۇلۇغۋار كومۇنىزم غايىسىنىڭ ئىشقا ئېشىشىنى مەدھىيلىگەندى.

شائىرنىڭ ھېسسىياتى ئەمەلىيەتتىن كېلىدۇ. ل. مۇتەللىپنىڭ ۋەتەنگە، خەلققە، كۆرەشچان ھاياتقا بولغان مۇھەببىتى جاھانگىرلىككە، ئەكسىيەتچىلەرگە بولغان نەپرەتتىن كەلگەندى. ئۇنىڭ ئاجايىپ مىسرالىرى ئوبىيېكتىپ شەيئىلەرگە بولغان ھەققىي، ئەمەلىي ھېسسىياتنىڭ ئىزھارلىنىشى، دەۋر روھىغا بولغان تىپىك تەسىراتىنىڭ بايان قىلىنىشى ئىدى.

ل. مۇتەللىپ 1922 - يىلى ئىلى ۋىلايىتىنىڭ نىلقا ناھىيىسىدە دۇنياغا كەلگەن. تاتار مەكتىپىدە باشلانغۇچ مەلۇماتلىق بولغاندىن كېيىن، رۇس ئوتتۇرا مەكتىپىگە كىرىپ ئوقۇپ، رۇس ئەدەبىياتىدىن چۇشەنچە ھاسىل قىلغان. كىچىكىدىلا كونا جەمئىيەتتىكى سىنىپىي زۇلۇم ۋە مىللىي زۇلۇمنىڭ ئازابىنى تارتقاچقا، زۇلۇمغا قارشى كەيپىياتى ئىچىدە ئۆسكەن. شۇڭا سوۋېت ئەدەبىياتى ئارقىلىق كىرگەن سوتسىيالىستىك ئىدىيە ئۇنىڭغا ناھايىتى چاپسانلا تەسىر كۆرسەتتى. ئۇ بىر تۇركۇم ئىلغار ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ يارىدىمىدە ئىدىيە جەھەتتە بىر قەدەر ئاڭلىق باسقۇچقا كۆتۈرۈلدى. دەۋر تەلىپىنى بىر قەدەر چۈشىنىدىغان بولدى. چوڭقۇر ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىيات ۋە مىللەتكە، خەلققە بولغان قايناق مۇھەببەت ئۇنىڭ شۇ چاغلاردا يازغان «بۇ مېنىڭ ياش غۇنچە گۈلۈم ئېچىلاتتى»، «جۇڭگو پارتىزانلىرى»، «كۆرەش»، «چوڭ كۆرەش قوينىدا»، «جۇڭگو» قاتارلىق شېئىرلىرىدا روشەن ئەكس ئەتتى. ئۇرۇەچىدە ئوقۇش ۋە تەھرىرلىك خىزمىتىنى ئىشلەش جەريانىدا ئۇنىڭ ئىدىيە ۋە سىياسىي جەھەتتىكى تونۇشىنىڭ كۆزگە كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە تېز ئۆسكەنلىكىنى بىز ئۇنىڭ شۇ چاغلاردا يېزىلغان «ئازادلىق تويى»، «باتۇر يىللار»، «لېنىن شۇنداق ئۆگەتكەن»، «يانار تاغلار» قاتارلىق يالقۇنلۇق شېئىرلىرىدىن كۆرۈپ ئالالايمىز. مۇتەللىپ ئۆز شېئىرلىرىنى ھېسسىيات بىلەن سۇغۇرۇپلا قالماستىن، بەلكى بۇنداق ھېسسىياتنى بەدىئىي ئوبرازغا ئايلاندۇرۇشقا ماھىر ئىدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ھېسسىياتنى پەلسەپىۋى پىكىر بىلەن تېخىمۇ ياخشى بىرلەشتۈرەتتى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ھېسسىيات ئارقىلىق ئادەمنى تەسىرلەندۈرۈپلا قالماستىن، بەلكى پىكرى بىلەن كىشىنى قايىل قىلىدۇ ۋە كىشىلەر قەلبىدە ئۇزاققىچە ئەكس سادا قوزغىيالايدۇ. ئۇنىڭ «يىللارغا جاۋاب» ناملىق شېئىرى شائىر ئىجادىيىتىنىڭ يۈكسەك چوققىلىرىنىڭ بىرى. ئاق تېررورلۇق شىنجاڭنى قاپلىغان دەۋردە يېزىلغان بۇ شېئىر شائىرنىڭ گومىنداڭنىڭ ئىستىبدات ھۆكۈمرانلىقىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاشقا بولغان ئىشەنچ ۋە ئىرادىسىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. شائىر بۇ شېئىردا ئىلغار ئىنقىلابىي نۇقتىئىنەزەرنى، بۈيۈك غايىنى ئۆزىگە خاس تالانتى بىلەن ئىپادىلىگەندى. شائىر خەلقنىڭ يىللارنى تىزگىنلەپ، جەڭ غەلىبىلىرىنى قولغا كەلتۈرىدىغانلىقىنى سۆزلەپ كېلىپ، ئىنقىلابىي ئىشلارنىڭ ئارقىغا چېكىنمەيدىغانلىقىنى ۋە ھالاك بولمايدىغانلىقىنى «ئاققان سۇلار، ئاتقان تاڭلار قارىلانمايدۇ» دېگەن مىسرالاردا قەيت قىلىدۇ. شائىر:

«كۆرەشچان بالىلار قوغلىشىپ يىللار،
كۆرەش نەۋرىلىرىنى چوقۇم تاپىدۇ.
ئاخشام بەخت ئۈچۈن قۇربان بولغانلار
قەبرىلىرىنى يادلاپ گۈللەر ياپىدۇ.»

دېگەن قايناق مىسرالار ئارقىلىق خەلقنىڭ ئىنقىلابىي قۇربانلارغا بولغان تەزىيىسىنى، قۇربان بولغان پەرزەنتلىرىنى مەڭگۈ يادلايدىغانلىقىنى ئىزهارلىغان.

«ئېسىلارمەن مىلتىق ئېتىپ تاۋلانغان قولغا،
يېپىشارمەن بايراق بىلەن ئالغا ئاتلانغان يولغا.
كۆرەش باياۋاندا هارماسمەن ئەسلا،
يېڭىش بىلەن كېلىپ چىقمىز كەڭ غالىب يولغا.»

دېگەن مىسرالار ئارقىلىق خەلقنىڭ ئىنقىلابىي قۇربانلار ئىزىدىن مېڭىپ، ئىنقىلابىي كۆرەشنى ئاداققىچە ئېلىپ بارىدىغان ئىرادىسىنى ۋە غەلىبىگە بولغان چەكسىز ئىشەنچىسىنى ئىزهارلىغان. روشەنكى ئۇنىڭ غايىسى ئۆزى ياشاۋاتقان دەۋر ۋە كونكرىت شارائىتقا چوڭقۇر يىلتىز تارتقان، خەلقنىڭ تەلىپى ۋە مەنپەئىتىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان غايە ئىدى. شائىرقوراللىق ئىنقىلابنىڭ مۇهىم رولىنى سەزگەن هەمدە بارلىق ۋىجدانلىق كىشىلەرنى هەققانىي جەڭگە كىرىپ خەلقنى، ۋەتەننى قۇتقۇزۇشقا چاقىرغان ئىدى. ئاخىرىدا شائىر يىللارغا:

«يىللار دېگىزى دولقۇنلۇق بولساڭمۇ،
ئۇچقۇنلىرىڭنى يارىدۇ بىزنىڭ كاراپ.
يىلنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قورقۇتۇپ باقساڭمۇ،
ئىجاد يىللارنى قېرىتمىدۇ دەپ بېرىمىز جاۋاب.»

دەپ خىتاب قىلىپ، چوڭقۇر ئىچكى مەنە ئارقىلىق سۈنماس ئىرادىسىنى ئىپادىلىگەن. ئىددىيىۋى مەزمۇن، هېسسىيات ۋە بەدىئىي ماهارەت جەهەتلەردىن بىرقەدەر يۇقىرى سەۋىيىگە يەتكەن بۇ شېئىرنى كىشىلەر هازىرغىچە سۆيۈپ ئوقۇپ كەلمەكتە. شېئىر باشتىن ـ ئاخىر جەڭگىۋار هېس ـ كەيپىياتقا تولغان. ئۇ هەرگىزمۇ شائىرنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن يىللارغا بولغان ئاغرىنىشى، هەسرەتنى بولماستىن، بەلكى چىرىك هۆكۈمرانلىققا بولغان شەپقەتسىز تەنقىدى، ئالغا ئىلگىرىلەشنىڭ جەڭگىۋار مارشى ئىدى. شېئىردا شائىر مەيدانىنىڭ مۇستەهكەملىكى، كەيپىياتىنىڭ جىددىيلىكى، هېسسىياتىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، هېچكىمدىن قورقمايدىغان روهى، ئۈچۈق ـ يورۇق قەلبى ۋە هەقىقەتكە بولغان تەلپۈنۈشى نامايان بولغان. بۇ هال شېئىر شائىرنىڭ يۈرەك سۆزى، خەلقنىڭ ئىرادىسى، تاريخنىڭ تەقەززاسى ئىكەنلىكىنى هەمدە شائىرنىڭ خەلق بىلەن قەلبداش ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

ئۇچىنچى، ئوبراز ۋە تەسەۋۋۇر

تېماتىك ئىددىيە ئوبرازدىن ئىبارەت بەدىئىي ۋاستە ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. شېئىرىي ئوبراز گۈزەل، يۈكسەك، ھېسسىياتلىق ئوبرازدۇر. ئوبراز يارىتىشتا شېئىرىي تەسەۋۋۇرغا تايىنىشقا توغرا كېلىدۇ. تەسەۋۋۇر شائىرنىڭ ئوبيېكتىپ شەيئىلەرنى مۇئەييەن بەدىئىي ئەسەرگە ئايلاندۇرۇشتىكى مۇھىم قەدىمى، شۇنداقلا تۇرمۇشنىڭ خام ماتېرىيالىنى شائىرنىڭ سۇبيېكتىپ ئىددىيىۋى ھېسسىياتى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، بەدىئىي ئوبراز يارىتىشتىكى مۇھىم ۋاستە. شائىرنىڭ بەدىئىي تەسەۋۋۇرىنىڭ يېڭى، ئەپچىل، ساز ياكى ئادەتتىكىچە، زېرىكەرلىك، قاتمال بولۇشى كۆپ ھاللاردا تۇرھاللاردا شۇ شېئىرنىڭ ئىددىيىۋى سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكى، بەدىئىي سۈپىتىنىڭ ياخشى - يامانلىقىنى بەلگىلەشنىڭ ئاچقۇچى بولىدۇ. ل. مۇتەللىپ ئەسەرلىرىنىڭ ھەممىسىدىن دېگۈدەك ئىرادىنىڭ يۇقىرىلىقى، قېيىنىشىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، تەسەۋۋۇرنىڭ يېڭىلىقى، پىكىرنىڭ كەڭلىكى قاتارلىق ئالاھىدىلىكلەرنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ ۋە بۇ ئالاھىدىلىكلەر كونكرېت شېئىردا ئەگرى - توقاي، تەبىئىي بېشارەتلىك تۈردە ئىپادىلىنىدۇ. «يىللارغا جاۋاب» شېئىرىنى بەدىئىي تەسەۋۋۇر جەھەتتىن مۇنەۋۋەر ئەسەر دېيىشكە بولىدۇ.

شائىر بۇ شېئىردا مەۋھۇم گەپلەر دۆۋىسىنى شەكىللەندۈرمىگەن ياكى ئەكسىيەتچىلەرنىڭ جىنايەتلىرىنى قاتار تىزىپچىقمىغان.مودا بولۇپ كەتكەن شوئارلار ئارقىلىق ئىنقىلابنى، خەلقنى ئادەتتىكىچە مەدھىيىلىمىگەن. ئەكسىچە يىللار بىلەن سۆزلىشىدىغان ئالاھىدە ئۇسۇلنى قوللىنىپ، ئۆزىگە خاس يېڭى نۇقتىدىن يىللارنىڭ قانۇنىيەتلىك ئالاھىدىلىكلىرىنى ئوبرازلىق تەپەككۇر بىلەن ئېچىپ بېرىپ، سېلىشتۇرما ھالدا خەلقنىڭ ئۇنى بويسۇندۇرىدىغان خىسلەتلىرىنى ۋە ئىرادىسىنى تەبىئىي تۈردە ئىزھارلاپ، بەختىبىلەن زۇلۇمنىڭ، ئۆلۈم — پەستەقىلىش بىلەن كۈرەش - ئىجادنىڭ كۈچلۈك توقۇنۇشىنى شەكىللەندۈرۈپ، خەلق ئىنقىلابنىڭ يېڭىلمەسلىكىنى، ئەكسىيەتچىلەرنىڭ مەغلۇپ بولۇشىنىڭ تارىخىي قانۇنىيەت ئىكەنلىكىنى، خەلق ئومۇللىرىنىڭ جىددىي سىناقلار ئالدىدا قانداق قىلىشى، قانداق قىلماسلىقى كېرەكلىكىنى ئىجابىي، سەلبىي سېلىشتۇرما ئىچىدە ئىپادىلىگەن .ئۆز قەلبىدىكى مۇھەببەت - نەپرەتنى، ھاياجان، غەزەپنى، ئۈمىد - ئىشەنچنى ئەگرى - توقاي، روشەن، جانلىق، چوڭقۇر بايان قىلغان. بۇ شېئىر ئاجايىپ بەدىئىي تەسىرلەندۈرۈش كۈچى ۋە ئىچكى مەنتىقىي كۈچكە تولۇپ تاشقان بولۇپ، شائىرنىڭ شېئىرىي تەسەۋۋۇر جەھەتتىكى تىرىشچانلىقىنى نامايان قىلىپ تۇرىدۇ.

مەلۇمكى، شېئىردا ئىپادىلىنىدىغىنى تەبىئەت ھالىتى ئەمەس، بەلكى ھېسسىيات ھالىتى. شائىر ھېسسىياتىنىڭ جانلىق، كونكرېت بولۇشى، خىيال ياكى تۇيغۇ شەكلىنىڭ گۈزەل بولۇشى چوقۇم ئىجادىي تەسەۋۋۇر ئارقىلىقلا ئىشقا ئاشىدۇ. ل. مۇتەللىپنىڭ تەسەۋۋۇرى كەڭ ۋە ئاجايىپ. ئۇ كىشىلەر ئويلىمىغان جايدىن تۇرمۇشنىڭ مەلۇم

خۇسۇسىيەتلىرىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ سۈبيېكتىپ خىيالىنىڭ مەلۇم تەرتىپى بىلەن باغلايدۇ. ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرى كاتتا ۋە ئەقىلگە مۇۋاپىق، ئوخشىتىشلىرى يېڭى، ئەپچىل ۋە پىكىرگە باي، تەسەۋۋۇرنىڭ مۇنداق ئالاھىدىلىككە ئىگە بولۇشىدىكى مۇھىم سەۋەبلەرنىڭ بىرى شائىرنىڭ ياخشى بايقاش قابىلىيىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىدىندۇر. ئۇ ھاياتتىكى ھەر بىر ھادىسىدىن، ھەر بىر پاكىتتىن شۇ ھادىسە ھەم پاكىتلارغا خاس بولغان نەرسىلەرنى بايقاشقا، بىلىشكە ماھىر ئىدى.

ل. مۇتەللىپ شېئىرلىرىدىكى بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرى كۆپ خىل، ئۇنىڭ پەلسەپىۋى شېئىرلىرىدا مۇھاكىمە بىلەن شەيئىنى بىرلەشتۈرىدىغان، مادىدا ئارقىلىق روھنى سۆزلەيدىغان ئۇسۇل كۆپ قوللىنىلغان. بۇ نۇقتا شائىرنىڭ ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ ئەنئەنىلىرىگە ئىجادىي ۋارىسلىق قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. شائىر ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ۋە كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ ئەنئەنە ۋە شەكىللىرىگە، بولۇپمۇ بارماق ۋەزىن شەكلىگە ئىجادىي ۋارىسلىق قىلىپلا قالماستىن، ئۆزىنىڭ شېئىرلىرىدىكى بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى بېيىتىش ئۈچۈن، سوۋېت ئەدەبىياتى، بولۇپمۇ ئوتتۇرا ئاسىيا مىللەتلىرىنىڭ جىسىم ۋە ئوبيېكت تاللاش ئارقىلىق تەپەككۇر قاتلىمى ھاسىل قىلىش ئۇسۇلى قاتارلىق ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەنئەنىلىرىنى ئۆگىنىپ، كەڭ، مۇرەككەپ ئىجتىمائىي تۇرمۇش دائىرىسىنى ئەكس ئەتتۇرۇشتە ئايرىم، تەپسىلىي، كۆپ قاتلاملىق، كۆپ تەرەپلىك ئىدىيىۋىي ھېسسىياتنى، بەدىئىي ئوبرازنى «يىللارغا جاۋاب»، «خىيالچان تىلەك» شېئىرلىرىدەك ئەپچىل، ئىخچام ئىپادىلىگەن. نەتىجىدە شەيئىنىڭ سىمۋوللۇق ئەھمىيىتى كۈچەيگەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

****

(بېشى 121 ـ بەتتە)

خەلق تۇرمۇشىدىن تېما، ۋەقەلىك، ھېسسىيات ۋە زوق ئېلىشىمىزغا، ئۆزىمىزنى خەلقنىڭ تارىخنى يارىتىشتىكى كۈتۈرەڭگۈ روھى بىلەن تەربىيىلىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ.

بىز ئىجادكارلىرىمىزنىڭ «نۇتۇق» نىڭ روھىغا ھەقىقى ۋارىسلىق قىلىپ، ياخشى ئەنئەنىنى تىرىشىپ جارى قىلدۇرۇپ، يېڭى يىلدا يېڭىچە روھ، يېڭىچە سەۋىيە بىلەن ئىجادىيەتنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، دەۋر ۋە خەلق ئالدىدىكى شەرەپلىك بۇرچى ۋە مەسئۇلىيىتىنى ياخشى ئادا قىلىپ، سوتسىيالىستىك دەۋر روھىغا باي، ئاساسىي مۇقام گەۋدىلەندۈرۈلگەن يۇقىرى سەۋىيىلىك ئەسەرلەرنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ، خەلقنىڭ كۆپ قاتلاملىق، ھەر تەرەپلىمە مول، ساغلام مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش يولىدا يېڭى تۆھپە يارىتىپ، «نۇتۇق» ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى مول ئىجادىيەت نەتىجىلىرى بىلەن كۈتۈۋېلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز!

ئىجادىيەتچىلىرىمىزنىڭ يېڭى يىلىغا مۇبارەك بولسۇن!

زۇنۇن تاهىر

«رەڭدار قۇيۇن» نىڭ رەڭدارلىقى نەدە

نوياب‌رنىڭ ئاخىرقى بىر كۈنى. يېرىم كېچە. تۈيۈقسىز چاقنىغان ئاجايىپ بىر رەڭدار نۇرنىڭ تەسىرى بىلەن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم، ئۈدۈلۈمدىكى دېرىزىدىن چۈشۈۋاتقان 14 كۈنلۈك ئاينىڭ نۇرى مەشتە كۆيۈۋاتقان كۆمۈرنىڭ يالقۇنى بىلەن قوشۇلۇپ، ئۆي ئىچىنى ھەسەن ـ ھۈسەن نۇرىدەك بېزىۋېتىپتۇ.

مەن مۇشۇنىڭغا ئوخشايدىغان نۇرنى تېخى ھازىرلا چۈشۈمدە كۆرگەندىم. ئۇخلاشتىن ئىلگىرى «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 ـ يىللىق 11 ـ سانىغا بېسىلغان يازغۇچى خالىدە ئىسرايىلنىڭ «رەڭدار قۇيۇن» ناملىق پوۋېستىدىنمۇ كۆرۈۋېدىم. قىسقىغىنا ئۇچ باسقۇچتا ئوخشاش بىر خىل رەڭدار نۇرنى كۆرۈش ھەقىقەتەنمۇ قىزىق بىر ئىش...

ئۇيقۇم قاچتى. ئېلېكتر چىرىغىنى ياقتىم. قارىسام، بېشىمدا ئىككى نۆۋەت ئوقۇپ تۈگەتكەن «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 ـ يىللىق 11 ـ سانى تۇرۇپتۇ، مەن ئۇنى قولۇمغا ئېلىپ، 3 ـ نۆۋەت يەنە ئوقۇدۇم.

ياق! مەن خالىدە ئىسرايىلنىڭ پوۋېستىدىن «رەڭدار قۇيۇن» نى ئەمەس، بەلكى خالىدەنىڭ قەلىمىدىن چاقناپ تۇرغان «رەڭدار نۇر» كۆردۈم، تەبىئىيكى، ئوخشاش بىر ئەسەرگە نىسبەتەن كىتابخانلارنىڭ زوقلىنىش دەرىجىسى ۋە ئۇنىڭغا بولغان مەنىۋى تەقەززالىقى ئوخشاش بولمايدۇ. مۇشۇ مەندىن ئالغاندا، بىر ئەسەر ئوخشىمىغان كىتابخانلارغا ئوخشىمىغان تەسىر بېرىدۇ. ئەسەر تەسىرىنىڭ ئوخشىماسلىقى كىتابخانلارنى ئوخشىمىغان يەكۈن، خۇلاسىلەرگە ئېلىپ بارىدۇ. شۇڭا باشقىلار ئالدىدا، بولۇپمۇ كۆزگە كۆرۈنۈۋاتقان ياش يازغۇچى خالىدە ئىسرايىلنىڭ ئالدىدا تەپىمۇ تارتماستىن ھۈرمەتسىزلىك بولسىمۇ «رەڭدار قۇيۇن» نى رەڭدار نۇر دەپ ئاتىدىم.

خوش، ئۇنداقتا خالىدە ئىسرايىلنىڭ «رەڭدار قويۇن» پوۋېستىنىڭ رەڭدارلىقى زادى نەدە؟ مەن پوۋېستنى 3 ـ نۆۋەت ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن، بۇ سوئالغا قىسمەن جاۋاب تاپتىم. ئويلاپ باقسام، ھېچنېمىدىن غەم ـ غۇسسەم يوق ئادەم ئىدىم. خىزمەتتىن باشقا ۋاقىتلاردا كاللام خۇددى دۇم كۆمتۈرۈپ قويغان چىنىدەك قۇرۇق تۇراتتى. ئاخشىمى قانداق ياتسام، ئەتىگىنى شۇ پېتىم تۇراتتىم، بىراق قاچان «رەڭدار قۇيۇن» نى ئوقۇدۇم، ئەنە شۇنىڭدىن باشلاپ كاللامدا ئەتىدىن ـ كەچكىچە، ئەسەردىكى پېرسوناژلارنىڭ چىرايىنى، ئۇلار ياشىغان مۇھىتنى، ۋەقەلەرنىڭ تەرەققىياتىنى، دراماتىك توقۇنۇشلارنى توختىماي ئويلايدىغان بولدۇم. بۇنى ئاز دېگەندەك ئۇلارنى ھەتتا چۈشۈمدىمۇ كۆرۈدىغان بولدۇم.

بۇنىڭدىكى سىھرىي كۈچ زادى نەدە؟ تازا ئويلاپ باقسام، «رەڭدار قۇيۇن» نى

ماڭا رەڭدار نۇر قىلىپ كۆرسەتكەن ئامىل خالىدە ئىسرايىلنىڭ «بېخىل» قەلىمى ئىكەن. مەن جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرنىڭ خېلى داڭلىق ئەسەرلىرىنى ئوقۇغان. ئۇ ئەسەرلەرنىڭ ئاپتورلىرى «مەرد» چېغى، ھەممە نېمىنى قالدۇرماي شۇنداق ئېنىق، چۈشىنىشلىك قىلىپ يازاتتى، كىچىككىنە بىرەر تەپسىلاتلارنىمۇ ئايرىپ قالمايتتى، بىراق خالىدە ئىسرايىل «رەڭدار قۇيۇن» پوۋېستىدا تولىمۇ «بېخىل» لىق قىپتۇ، نۇرغۇن تەپسىلات، تەسۋىر، توقۇنۇش، ھەتتا دېمەكچى بولغان پىكىرلىرىنىمۇ ئەسىرىنىڭ ھەربىر قۇرلىرىغا يوشۇرۇۋېتىپتۇ. كىتابخانىلىرى ئەڭ قىزىقىدىغان ئاشۇنداق يەرلەرگە كەلگەندە ئاپتورنىڭ قەلىمىنىڭ سىياسى تۈگەپ قالدىمۇ ياكى «قۇيۇن» ئۇچۇرتۇپ كەتتىمۇ، بىلمىدىم. ئىشقىلىپ نېمە بولسا بولغاندۇ، ئەسەرنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئۆزۈمچە تالانتلىق بىر يازغۇچىنىڭ پىشقان ئاشۇ «بېخىل» قەلىمى ئاستىدىكى نادىر ئەسىرنىگە باش قاتۇرۇپ، نۇرغۇن ئىشلەپ كېتىپتىمەن. تىپتىنىچ ياتقان بىر كىتابخانىنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى مالىماتاق قىلىپ، كاللىسىنى قوچۇۋەتكەن كۈچ زادى نېمە؟ بۇ ئېنىقكى، ئاپتور ئەسىردە ئۆز كىتابخانلىرىغا قالدۇرغان قايتا ئىجاد قىلىش بىلەن قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتىدىن ئىبارەت. قايتا ئىجاد قىلىش ــ بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ كىتابخانلارغا ئاتا قىلىدىغان بىر خىل ئېستېتىك زوقلىنىش جەريانى، مۇنداق جەريانىنى ھەرقانداق بىر يازغۇچى ئۆز ئەسىردە قالدۇرمىسا ياكى قالدۇرغاندىمۇ دائىرىسىنى تولىمۇ تار، مەزمۇننى تولىمۇ يۈزە، شەكلىنى تولىمۇ ئاددىيلاشتۇرۇۋەتسە ياكى بەكمۇ ئىندىۋىدۇئاللاشتۇرۇۋەتسە ئەسىرى قانچە ياخشى بولغان تەقدىردىمۇ كىتابخانلارنى زوقلاندۇرالمايدۇ، شۇنداقلا ھاياجانغىمۇ سالالمايدۇ. يازغۇچى خالىدە ئىسرايىل بۇنۇقتىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، «رەڭدار قۇيۇن» پوۋېستىدا نۇرغۇنلىغان ئوي-پىكىر، تەسۋىر، دىئالوگ، زىددىيەتلەرنى كىتابخانلارغا بىۋاسىتە تاپشۇرماي، ئۇلارغا قايتا ئىجاد قىلىش ۋە زوقلىنىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بەرگەن.

پروزىنىڭ خاراكتېرى كىتابخانلار قەلبىنى لەرزىگە سېلىپ، ئۇلارغا پېرسۇناژلار ياشاۋاتقان مۇھىتنى قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بېرىش بىلەن بىرگە، پېرسۇناژنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى بىۋاسىتە ئېچىپ بېرىش، مۇشۇ مەنىدىن ئالغاندا، ھەرقانداق ماھىر يازغۇچىنىڭ قەلىمى ئاستىدىكى پېرسۇناژنىڭ چىرايى بىلەن تەبىئەت مەنزىرىسىنى كىتابخانلار ئۆزى ئۇچراشقان ئادەم ۋە جايلار ئاساسىدا كۆز ئالدىغا كەلتۈرىدۇ، ھەرگىزمۇ يازغۇچىنىڭ كاللىسىدىكى ئادەم ۋە جايلار بىلەن ئوخشىتالمايدۇ. ئەكسىچە، يېڭى ئۆگەنچى بىر رەسسام ـ ھەيكەلتىراش ياكى فوتو سۈرەتچىنىڭ بويىقى، ئاپاراتى ئاستىدىن چىققان پېرسوناژ ياكى مەنزىرىنى كۆرۈش ئىقتىدارىغا ئىگە ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئەينى پېتى كۆز ئالدىغا كەلتۈرىدۇ. بۇ خىل ژانىرلاردىكى ئەسەرلەرگە قايتا ئىجاد قىلىش جەريانى توغرا كېلىدىغان بولسا، پەقەت خاراكتېر، ئىچكى ھېسسىيات قاتارلىق جەھەتلەرلا قايتا ئىجاد قىلىنىدۇ.

يازغۇچى خالىدە ئىسرايىل پوۋېستىدا مۇشۇ نۇقتىنى چۈرىدىگەن ھالدا كىتابخانلار قايتا ئىجاد قىلىشقا تېگىشلىك قىياپەت، پىزاژ تەسۋىرلىرىدە، ئىپادىلەش ئۇسۇلۇبىدا مەلۇم بوشلۇق تاشلاپ، كىتابخانلارنىڭ قايتا ئىجاد قىلىش جەريانىدىكى تەپەككۇر

قانىتىنى بوغۇپ قويۇشتىن ساقلانغان. بۇ جەھەتكە كەتكەن زېھنىي كۈچىنى پېرسو-ناژلارنىڭ ئىچكى ھېسسىياتىنى ئېچىپ بېرىشكە قاراتقان. بولۇپمۇ ئۇنىڭ پورترېت تەسۋىرى بىلەن پىزاژ تەسۋىرى ئىنتايىن ئىنچام ۋە يەڭگىل بولۇپ، ھەرقانداق كىتابخانىنىڭ قايتا ئىجاددىيىتى ئارقىلىق ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا دەرھال نامايان بولىدۇ. پوۋېستتىن بەزى ئەسەرلەردەك نەچچە بەتلەپ، ئابزاسلاپ ئۇزۇن، تولىمۇ كونكرېتلاشقان تەسۋىرلەرنى ئۇچراتقىلى بولمايدۇ. يازغۇچى ئەسىردە ھامىدجاننىڭ قىياپەت تەسۋىرىنى «ئوتتۇرا بوي، چوقا چاچلىرى چۈشۈپ كەتكەن» دەپ، ئايشەمنىڭكىنى بولسا «ئاق سېرىق چىرايىدا قاش - كۆزىنىڭ تايىنى بولمىغان بىلەن ئاشۇ ياساپ قويىغاندەك قىرلىق بۇرنى... يۇمىلاق ئېڭىكىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چوڭقۇر بىر تال زىننىقى» دەپ ئىخچامىلا بېرىپ، ئۇلارنىڭ مۇكەممەل قىياپىتىنى كىتابخانىنىڭ قايتا ئىجاد قىلىشىغا تاپشۇرىدۇ، كىتابخانلار ئاپتور بېشارەت بەرگەن يۇقىرىدىكى بىرقانچە ئالاھىدىلىك بويىچە، ئۆزىنىڭ نەزەرىدىكى، يەنى ئۆزى كۆرگەن ئادەملەرگە تەقلىدىي بولغان ئەسەردىكى پېرسوناژلارنى ئىجاد قىلىپ چىقىدۇ. ئۇلار بۇ جەريانىنى ئۆزىنىڭ ئىجاددىيىتىدىكى پېرسوناژنىڭ قىياپىتى تاكى ئەسەردىكى پېرسوناژنىڭ قىياپىتىگە يېقىنلاشقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. ناۋادا ئاپتور يۇقىرىدىكى تەسۋىرلىرىنىڭ ئارىسىدىكى ھامىدجاننىڭ تەسۋىرىنىڭ ئاخىرىغا «قوغۇن باش، سېرىق يۈزىدە تاقىلىۋەتكەن قوناقتەك قىزغۇچ ساقاللىرى بار، كۆك كۆزلىرىنى ھېلىدىن - ھىلىغا يوشۇرۇپ تۇرىدىغان كىرپىكلىرى كەشىگە ئېشەك قۇرتىنىڭ پۈتلىرىنى ئەسلىتىدۇ. يوغان بۇرۇنلىرى قىيسىيىپ قالغان غوجا تامدەك ئارانلا ساڭگىلاپ تۇرىدۇ» دېگەنلەرنى قوشۇۋەتكەن بولسىچۇ؟ ئۇچاغدا كىتابلارنىڭ قايتا ئىجاد قىلىش ئاكتىپلىقى بوغۇلۇپ قېلىشى، ئىجاد قىلغانلىرىمۇ ئۆزى كۆرگەن شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئادەمنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈش بىلەنلا چەكلىنىشى مۇمكىن ئىدى. مېنىڭچە، يازغۇچىنىڭ قەلىمى ئاستىدىكى بىر پېرسوناژنىڭ كىتابخان بىلەن شۇ پېتى كۆرۈشكىنىدىن كىتابخانىنىڭ كاللىسىدا تېخىمۇ كۆپىيىپ، بىرسىنىڭ مىڭ، ئون مىڭ بولغىنى تۇزۇك بولسا كېرەك. مۇشۇنداق بولغاندىلا ھەرقانداق بىر ئەسەرنىڭ بەدىئىي قىممىتى ئېشىپلا قالماستىن، ئىستېمال قىممىتىمۇ ئاشىدۇ.

خالىدە ئىسرايىلنىڭ پوۋېستىنى ئاختۇرۇپ كۆرسەك بىر قىسىم ئەسەرلەردەك كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان ئۇزۇندىن ئۇزۇن پىزاژ تەسۋىرىنى ئۇچرىتالمايىمىز. تەسۋىرلەرنىڭ ئەڭ ئۇزۇنلىرى بىر - ئىككى جۈملىدىن ئاشمايدۇ. بۇنىڭسىزمۇ كىتابخانىنىڭ كۆز ئالدىغا ئەسەر پېرسوناژلىرى ھەرىكەت قىلىۋاتقان بەدىئىي مۇھىت يارقىن گەۋدىلىنىدۇ. «رەڭدار قۇيۇن» نىڭ رەڭدارلىقىنىڭ بىرىنچى تەرىپى يۇقىرىدا دېگىنىمىزدەك، تەسۋىرلەرنىڭ ئىخچاملىقىدا كۆرۈلىدۇ. خاتالاشمىسام، بۇ قاراشنى ماڭا ئوخشاش ئاددىي كىتابخانلارنىڭ تولىسى قوللىسا كېرەك. چۈنكى مەن داۋاملىق ئەسەرلەردىكى ئۇزۇن، قۇرۇق تەسۋىرلەرنى ۋاراقلاپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كىتابخانلارنىڭ ئاشۇنداق تەسۋىرلەردىن بېزار بولۇپ كەتكەنلىكى ھەققىدىكى غەيۋەتلىرىنى ئاڭلاپ قالىمەن.

«رەڭدار قۇيۇن» نىڭ يەنە بىر رەڭدارلىقى نەدە؟ مېنىڭ شېمىشكە - پۇرچاق سالىدىغان بىر ئاغىنەم مەن يېشەلمەي كېلىۋاتقان بۇ تۈگۈنگە ئىنتايىن تىوغرا جاۋاب بېرىپ، كاللامدىكى تومانىنى قوغلىۋەتتى. ئۇ غەزەپلىك تەلەپپۇزدا: «ھازىرقى ‹شىمشىكا› ئەدەبىياتى (ئەخلاق تېمىسى يورۇتۇلغان ئاشىق - مەشۇقلار مۇھەببىتى) دا يازغۇچى

دېگەن نېمىلەر كاللىسىغا كەلگەننى يېزىۋېرىپ، ئىككى ئادەمنى بىرگە كىنو ـ تىياتىر كۆرەلمەس، بىرگە كىتاپ ئوقۇغىلى قويماس قىلىۋەتتى. ئاشۇمۇ ئەسەر بوپتىما؟ ھېچ-كىم مۇھەببەت ـ نەپرەتنى، ئۇنىڭ قانداق تەرەققىي قىلىدىغانلىقىنى، نەتىجىسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدىغان دۆتلەردىن ئەمەس، بىراق بەزى يازغۇچى دېگەن نېمىلەر ئەسەر يازغاندا تولىمۇ بىلەرمەنلىك قىلىشىپ، ھەممىنى دەۋېتىشكە ئالدىرايدۇ. كىتابخانلىرىنىڭ مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ، خۇلاسىنى ئۆزلىرى چىقىرىۋېلىشىغا ئىمكان قالدۇرمايدۇ. بۇنداق ئەسەرلەر كىشىلەرگە ئەخلاق ئۆگىتىش ئورنىغا كىشىلەرنىڭ ئەخلاقىنى بۇزىدۇ، راست گېپىمنى قىلسام، مۇشۇنداق ئەسەرلەردىن بىزار بولۇپ تېلىۋىزورنىمۇ يوقاتتىم، ژۇرناللارغىمۇ يېزىلمايدىغان بولدۇم» دېدى. بىز بۇنىڭ بۇ ئادەتتىكى سۆزلىرىدىن قانداقلا بولمىسۇن، ھازىرقى بىر قىسىم ئەسەرلەردە يەنىلا ئىپادىلەش جەھەتتە قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتى قالدۇرۇلمايۋاتقانلىقىنى، بۇنىڭدىن كىتابخانلارنىڭ بىزارلىقىنى كۆرەلەيمىز. كىتابخانلارنىڭ مەنىۋى تەقەززالىقىدىن بىخەۋەر، ئەقەللىيسى ئۆز ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ نېمىگە نەپرەتلىنىپ، نېمىگە قارشى تۇرىدىغانلىقىدىن خەۋىرى يوق ھالدا ۋەقە قۇراشتۇرۇپ، ئەسەر يازىدىغان ئاپتورلارنىڭ مەيلى قانداق ئەسىرى بولسۇن، كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشمەيلا ئۆزىنىڭ ئىستېمال قىممىتىنى يوقىتىدۇ، كىتابخانلار تەرىپىدىن قارشى ئېلىنمايدۇ، قىسقىسى ئۇلارنى قىلچىمۇ زوقلاندۇرالمايدۇ.

يازغۇچى خالىدە ئىسرايىلنىڭ «رەڭدار قۇيۇن» پوۋېستىنى ئىپادىلەش جەھەتتە يۈكسەك ئەخلاقىي مۇنبەر يارىتىپ، جەمئىيەتنىڭ ئەخلاق قارىشىنى ئۆزىنىڭ ئەخلاقىي چۈشەنچىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، ئۆز كىتابخانلىرىغا يېقىملىق تىللىرى بىلەن جاكارلىغان ئەسەر دېيىشكە ھەقلىقىمىز. بۇ ئەسەردە ھوقۇق، ئىمتىياز دېگەن نەرسىلەر ئۈچۈن ئەخلاقىي رامكىلاردىن سەكرەپ چۈشۈپ، دىيانەت تونلىرىنى سېلىۋېتىپ، ئۆزىنى ۋە پۈتۈن ئائىلىسىنى دەپسەندە قىلىۋاتقان بىر ئۈچۈم كىشىلەرنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ھايۋانلارچە ئەپتى ـ بەشىرىسى ئېچىپ تاشلانغان بولسىمۇ، لېكىن بىز ئەسەردە توغرىدىن توغرا، ئوچۇق ـ ئاشكارا ھالدا قويۇلغان مۇنداق دېتاللارنى قىلچىمۇ ئۈچرىتالمايمىز، ئەمما ۋەقەنىڭ تەرەققىياتىدىكى بارلىق رەزىللىك، ئىپلاسلىقلارنى ئاپتورنىڭ بىزگە «بېخىل» لىق بىلەن ئېيىتمىغان ئاشۇ قۇرلىرىنىڭ ئارىسىدىن يارقىن كۆرۈۋالالايمىز. يازغۇچىنىڭ بۇ «بېخىل» لىقى بىزنى تەبىئىي ھالدا قايتا ئىجاد قىلىشتىن ئىبارەت گۈزەل بىر زېمىنغا باشلاپ كىرىپ، ئەسەرنىڭ بەدىئىي قىممىتىنى تونۇتىدۇ، رەڭدارلىقىنى يەنىمۇ كۈچەيتىدۇ. بىز يەنە ئاشۇ قايتا ئىجاد قىلىشتىن ئىبارەت ئىمكانىيەتلىك زېمىندا تۇرۇپ، ئۆزىمىز كۆرۈۋاتقان ئاشۇنداق ۋىجدانسىز ئەرلەر ۋە خەلق بەرگەن ھوقۇق بىلەن خەلقنى دەپسەندە قىلىۋاتقان «مىجەزى خۇش خۇي، مۇلايىم» باشلىقلار بىلەن كەڭ ـ كۈشادە ئۇچرىشالايمىز. ئۇلارغا لەنەت ئوقلىرىنى ياغدۇرالايمىز. بىز بۇ قارىشىمىزنىڭ دەلىلى سۈپىتىدە ئاپتورنىڭ ئاشۇنداق قۇرلىرىدىن بىرقانچىسىگە كۆز يۈگۈرتۈپ باقساق ئارتۇق كەتمەس:

«ـ ئاۋۇ كۆل رەڭ پەلتولۇقى ـ ئايالى، ئۇنىڭ يېنىدىكىسى... ـ ئىشىك تەرەپتىكى ئورۇنلارنىڭ بىرىدە ئولتۇرغان... ئايال بۇ سالاپەتلىك مېھمانلارنى ئەتراپتىكىلەرگە شۇنداق دەپ تونۇشتۇرۇۋېتىپ، سۆزىنىڭ ئاخىرىنى مەنىلىك سوزۇپ توختىتىۋالدى».

ئەسىردە يۇقىرىقىدەك سىلىق، مەنىلىك ئىپادىلەش ۋاستىسىنى قوللانغان ئاپتور ئەسلىدە كەينىدىكى گەپنى پېرسوناژنىڭ تىلى بىلەن بېرىشكە تامامەن ھەقلىق ئىدى. ناۋادا شۇنداق ئىپادىلىگەن بولسا ئاشۇ سۆزنى قىلغان ئايالنىڭ خاراكتېرى تامامەن ئۆزگىرەتتى، خالاس. باشقىچە ئۆزگىرىش بولمايتتى. بىراق ئاپتور ئۆزى يارىتىۋاتقان پېرسوناژلىرىنى ئەخلاقىي نۇقتىدىن كۆزىتىپلا قالماستىن (چوڭ سورۇنلاردا بىر ئايال كىشىگە نىسبەتەن ئاخىرقى سۆزنى دېگۈزۈش توغرا بولمىسا كېرەك)، مۇھىمى، كىتابخانلىرىنىڭ مەنىۋى تەقەززالىقىغا ھۆرمەت قىلىپ، ئۇلارغا قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بەرگەن. ھەرقانداق كىتابخان «ئۇنىڭ يېنىدىكىسى» نىڭ قانداق ئايالىلىقىنى ئىزاھاتسىزلا بىلىۋالالايدۇ.

ۋەقەنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ «ھامىدجان باشلىقنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمىگە ئايلاندى...ئايشەمنىڭ خىزمەت مەسىلىسىمۇ ھەل بولدى.» مانا بۇ قىسقا جۈملىدىن كىتابخان ھامىدجان ئائىلىسىنىڭ مۇرەككەپ قەدەملىرىنى دەرھال كۆز ئالدىغا ئەكىلەلەيدۇ.

ئەسەردىكى زىددىيەت تەرەققىي قىلىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، ھامىدجاننىڭ ئىددىيىسىدىمۇ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان يۇقىرىغا ئىنتىلىش، يامىشىش ئويى پەيدا بولىدۇ. ئاپتور بۇ يەرگە كەلگەندە ھامىدجاننىڭ رەزىل، پەسكەش ئىددىيىسىنى ئىنتايىن ماھىرلىق بىلەن ئىپادىلەپ مۇنداق بايان قىلىدۇ: «باشلىق يەنە ئاغرىپ قالدى، بۇ خەۋەرنى ھامىدجان ئايشەمنىڭ ئىشلەۋاتقان يېرىگە ئالدىراش - تېنەش كىرىپ يەتكۈزدى ۋە باشلىقنىڭ ئوكۇلىنى سېلىپ قويۇشتا تېخىمۇ ئەستايىدىل، مۇلايىم بولۇشنى تاپىلىدى، ھامىدجاننىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئايشەمنىڭ ۋۇجۇدىدا قورقۇنچتەك بىر نەرسە پەيدا بولدى، يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى، ئۇ، ھامىدجانغا يالۋۇرغاندەك قاراپ، نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى بولدى. ئەمما ئۇنىڭ ئەلپازىدىن قورقۇپ گەپ قىلمىدى.» ئەسەرنىڭ ئاخىرىدا ھامىدجان توغرىسىدا بىر پېرسوناژنىڭ تىلى بىلەن «تەشكىلات باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، يېقىندا باشلىقىمىز پېنسىيىگە چىقسا، ئۇنىڭ ئورنىغا چىققىدەك» دەپ شەپە بېرىدۇ.

يۇقىرىدىكى بىر قانچە دىئالوگ ۋە ئىپادىلەش شەكىللىرىدىن بىز ھامىدجاننىڭ ھۆقۇقىنى قانداق ئۇسۇل بىلەن قولغا كىرگۈزگەنلىكىنى ئېنىق كۆرۈۋالالايمىز. ئاپتور ئۇ بۇلەكلەردە ئايشەمنىڭ ۋاستىلىك پائالىيىتىنى قىلچىمۇ كۆرسەتمەستىن، ئۆز كىتابخانلىرىنىڭ ئالدىغا ئەينەن گەۋدىلەندۈرۈپ بەرگەن، بۇنىڭدىكى سىر نەدە؟ بۇ ئېنىقكى، خالىدە ئىسرايىل ھەقىقىي بىر يازغۇچىغا خاس سەگەكلىك بىلەن ئۆز كىتابخانلىرىنىڭ بەدىئىي ئەسەرلەردىكى روھ، مۇھىت، خاھىشلارنى چوڭقۇر چۈشىنىپ، ئۇنىڭدىن بەدىئىي زوق ئالالايدىغان ئىقتىدارىنى تولۇق مۆلچەرلىيەلىگەن. بۇنىڭدىن بىز يازغۇچى خالىدە ئىسرايىلنىڭ ئۆز كىتابخانلىرىغا ھۆرمەت قىلىدىغان پەزىلىتىنى، مول ئەخلاقىي چۈشەنچىلەرگە، بىلىمگە، نۇقتىئىنەزەر، غايە ۋە ھېس - تۇيغۇلارغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئېنىق كۆرۈۋالالايمىز.

ماقالىنىڭ مەقسىتى قايتا ئىجاد قىلىش ۋە زوقلىنىش بولغانلىقتىن، ئەسەرنىڭ بەدىئىيلىكى بىلەن ئىددىيۋىلىكى ئۈستىدە توختالمىدىم. ئەمما كىشىلەرنى قايتا ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتىگە باشلاپ، زوقلاندۇرغان ئەسەرنىڭ بەدىئىلىكى خېلى يۇقىرى بولىدىغانلىقىدا شەك بولمىسا كېرەك.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

هېزىم قاسىم

ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئەڭ مۇھىم بىر قانچە مۇناسىۋەت

ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئەڭ ئاساسىي ئېستېتىكىلىق بەدىئىي قانۇنىيەتلەر ئۇستىدە چوڭقۇر ئىزدەنگەن ۋە بۇ بەدىئىي قانۇنىيەتلەر بويىچە ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغاندا، قانداق ئىجادىيەت قانۇنىيىتىگە ئەمەل قىلىش ۋە قانداق مېتودولوگىيىنى ئاساس قىلىش ھازىرقى زامان ئەدەبىيات نەزەريىسى تەتقىقاتىدىكى ئەڭ مۇھىم، پرىنسىپال مەسىلىلەرنىڭ بىرى، بىراق بۇ مەسىلىدە بەزى كىشىلەر «بىرلىككە كەلگەن ئىدېئولوگىيىنى بۇزۇپ تاشلاش»، «مېتودولوگىيە ۋە قانۇنىيەتنى كېرەك قىلماسلىق»، «رېئالىستىك ئېستېتىكىنىڭ پرىنسىپلىرىنى چېقىلغىلى بولمايدىغان پرىنسىپ دەپ قاراشماسلىق» دېگەندەك بىر تەرەپلىمە ھەم خاتا قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويدى.

چىنلىق، ئوبراز لاشتۇرۇش، تىپىكلىكتىن ئىبارەت بۇ ئەڭ مۇھىم ئۇچ ئاساسىي قانۇنىيەت ھەربىر يازغۇچى ئۆز ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىدە چوقۇم ئەمەل قىلىشى زۆرۈر بولغان ۋە جامائەت تەرىپىدىن بىردەك ئېتىراپ قىلىنغان، ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىدا ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدىغان ئەڭ ئومۇمىي ئېستېتىكىلىق بەدىئىي قانۇنىيەتلەر ئىدى. ھالبۇكى، ماركسزملىق دۇنيا قاراش ۋە بىلىش نەزەريىسىنى قىبلىنامە قىلغان بۇ ئەڭ مۇھىم ئۇچ قانۇنىيەت ۋە ئۇنىڭ بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن تەدبىرلىرىنى «ھەر بىر ئادەم قايتىدىن بېكىتىپ چىقىش»، «باشقىدىن يېزىپ چىقىش»، «كونا خۇلاسىلەرنى تەكرارلىماسلىق» دېگەنلەرنى ئوتتۇرىغا قويغۇچىلارنىڭ نەزەرىچە «بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن بۇ مېتود ۋە قانۇنىيەتلەرنىڭ ھەممىسى يامىسى پىشىپ بولغان»، «كېرەكىكە كەلمەيدىغان»، «كونا ئەنئەنە» بولۇپ، «تارىخىي ئوبيېكتقا ئايلىنىپ قالغان» نەرسىلەر ئىدى، بۇ «كونىچە تەپەككۇر شەكىللىرى بۇزۇپ تاشلانمىسا»، «ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈلمىسە»، ئۇ «ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىدىكى ئىجادىي خاراكتېرلىك تەتقىقات بولماي قالار» مىش. «ئەدەبىيات چېكىنىش، مەغلۇپ بولۇش تارىخىغا دوچ كېلەر» مىش، شۇڭا بۇ ئوبيېكتىپ قانۇنىيەت ۋە مېتودلارنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئاتالمىش «يازغۇچىنىڭ ئەمەلىي سۇبيېكتىلىقى» دەپ ئاتىلىدىغان «ئىپا دىلەش ئۇسۇلى بىلەن ئىجادىيەت ماھارىتى» نى، «مەنىۋى سۇبيېكتىلىقى

دەپ ئاتىلىدىغان «يازغۇچىنىڭ ئىجادىيەت مۇددىئاسى بىلەن ھېسسىي پائالىيەتلىرى» نى دەسسىتىش كېرەك ئىكەن. مۇشۇنداق قىلىنسا «يازغۇچى ئۆزىنىڭ يوشۇرۇن ‹تۆۋەن› ئېڭىنىڭ يۈزلىنىشىنى بويىلاپ ھەرىكەت قىلىپ، ھېس قىلغىلى بولىدىغان دائىرىدە تاسادىپ ئۇنۇمگە» ئېرىشەرمىش، «ئۇنىڭ بەدىئىي ئۇنۇمىمۇ ئالاھىدە بولار» مىش.

يېڭى دەۋر ئەدەبىيات نەزەريىسى تەتقىقاتىدا بۇ خىل غەلىتە نەزەريىلەر ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىگە يېتەكچىلىك قىلىدۇرۇلسا، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتتىمىز يېتەكچى فاكتىپن جەھەتتە، شەكىل مەزمۇنىدىن ئايرىۋېتىلگەن شەكىل بىرلەشچىلىكى، ماددا تەپەككۇردىن ئايرىۋېتىلگەن روھ بىرلەشچىلىكى پاتقاقىغا پېتىپ قېلىپ، بىر قېتىملىق تارىخىي خاراكتېرلىك چېكىنىش ۋە مەغلۇبىيەتكە دۇچ كېلىدۇ، ئۇ ھالدا ئوبيېكتىپ بەدىئىي قانۇنىيەتلەرنىڭ ئورنىغا «يازغۇچىنىڭ ئىجادىيەت مۇددىئاسى»، «ھېسسىي پائالىيىتى» دېگەنگە ئوخشاش بىر نېمىلەر دەسىتىلىدۇ، ئەمەلىيەتتە، تەبىئەت ۋە ئىنسانىيەت دۇنياسىدىن، مارکسزملىق بىلىش ۋە مارکسزملىق ئىنكاس نەزەريىسىدىن ئايرىلغان يازغۇچىنىڭ «ئۆزىنى ئىجادىيەت رېئاللىقىغا ئايلاندۇرۇش»، يەنى يازغۇچى ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى ۋە ئىدېئولوگىيىنىڭ ئاساسىي بولغان ئىقتىسادىي تۈزۈم، سىياسىي چەكلىمە، ئىجتىمائىي قائىدە - قانۇن، ئەخلاقىي پرىنسىپلارنىڭ ھېچقانداق چەكلىمىسىگە ئۇچرىمىغان ھالدا ئۆزىنىڭ سۈبيېكتىپ ئىرادىسى، تۇيغۇ ۋە قىياسى بويىچە «ئەركىن ئىجاد قىلىش»، ئۆزىنىلا ئىپادىلەش، ئۆزىنى تاشقى دۇنيا، مەۋجۇدىيەت رېئاللىقىنىڭ ئورنىغا قويۇش، ئۆزىنى ھەممە نەرسە قىلىپ كۆرسىتىشتىن ئىبارەت ماھىيەت ۋە مەزمۇن بىلەن تولغان، ھاددىسە ماھىيەتتىن، شەكىل مەزمۇنىدىن ئۈستۈن قويۇلغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ.

مارکسزملىق ماتېرىيالىستىك تارىخىي نۇقتىئىنەزەر بويىچە ئېيتقاندا، يۇقىرىقىدەك خاتا تەشەببۇسلاردا يازغۇچىنىڭ روھى، سەنئەتتىكى بەدىئىي شەكىل ۋە ئۇسۇل سەنئەتنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدىغان ئەڭ ئاساسى ۋە ئەڭ ئاخىرقى ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ قىلىپ كۆرسىتىلگەن بولۇپ، روھنىڭ ئاساسى بولغان مەۋجۇدىيەت، بەدىئىي شەكىل ۋە ئۇسۇلنىڭ مەنبەسى بولغان ماھىيەت، مەزمۇن پۈتۈنلەي يوققا چىقىرىلغان.

مارکسزملىق ماتېرىيالىستىك بىلىش نەزەريىسى ئىنسان روھىي پائالىيىتىنىڭ ئوبيېكتىپ رېئاللىقنىڭ ئىنكاسى ئىكەنلىكىنى، لېكىن ئۇنىڭ قۇرۇقتىن - قۇرۇق ئىنكاسلا بولماي، بەلكى رېئاللىقنى ئۆزگەرتىش جەھەتتە ئۈينايدىغان رولى، تەسىرىنىڭ غايەت زور لۇقىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئوبيېكتىپ قانۇنىيەتنىڭ سۈبيېكتىنىڭ ھەرقانداق پائالىيىتىگە نىسبەتەن چەكلەش، بويسۇندۇرۇش رولىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى تەشەببۇس قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە سۈبيېكتىنىڭ ئۆزىگىلا تەئەللۇق بولغان، ئۆزىدىلا يۈز بېرىدىغان ماھىيەتلىك كۈچلەرنى قېزىپ چىقىشقا تولىمۇ ئەھمىيەت بېرىدۇ. ئەمما ئىنسانىنىڭ روھىي پائالىيىتىنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلىدىغان تۇيغۇ، تەسەۋۋۇر، خىيال ۋە قىياسنى دۇنيانىڭ ھەقىقىي ئاملى دەپ قارايدىغان ياكى رېئاللىقنىڭ يازغۇچى

مېڭىسىدىكى ئىنكاسى بولغان بەدىئىي ئەسەرنى يازغۇچى سۈبيېكتى، روھى، تۈيغۇسى ۋە تەسەۋۋۇرىنىڭ مەھسۇلى، دەپ قارايدىغان ئىدېئالىستىك سەپسەتىلەرگە ئۇزۇل-كېسىل قارشى تۇرىدۇ، چۈنكى ماتېرىيالىستىك بىلىش نۇقتىسىنەزەردىن ئالغاندا، دۇنيانىڭ ھەقىقىي ئامىللىرى قانداقتۇر روھ ياكى كىشىلەر ئادەتتە تۈيغۇ دەپ ئاتايدىغان «رەڭ، ئاۋاز، بېسىم، ماكان، زامان» ئەمەس بەلكى مەۋجۇدىيەت، جىسىم ياكى نەرسىدۇر. شۇنداق ئىكەن، ئۇ ھالدا سەنئەتنىڭ ھەقىقى ئامىلىمۇ قىلچە مۇستەسنا-سىز ھالدا ئوبيېكتىپ رېئاللىقتۇر.

شۇڭا ئاتالمىش «يازغۇچىنىڭ سۈبيېكتى»، «روھى» دېگەنلەر ھەرگىزمۇ سۈبيېكت ۋە روھنى قانداق چۈشەندۈرۈش مەسىلىسى ئەمەس، بەلكى رېئاللىق بىرلەمچىمۇ ياكى روھ، تۈيغۇ، تەپەككۇر بىرلەمچىمۇ؟ روھ تۈيغۇ، تەپەككۇر رېئاللىقنىڭ يازغۇچى مېڭىسىدىكى ئوبرازى، سۈرىتى، كۆپىيىسىمۇ ياكى رېئاللىق، مەۋجۇدىيەت يازغۇچىنىڭ روھىي تۈيغۇسى، تەپەككۇرىنىڭ قوشۇلمىسىنىڭ «ئىدىيىۋى بەلگىسى» مۇ؟ رېئاللىقتىن يازغۇ-چىنىڭ ئىدىيىسى، روھى، تۈيغۇسى ھاسىل بولامدۇ ياكى رېئاللىق يازغۇچى مېڭىسىدىن، ئىدىيىسىدىن، روھىدىن تۇزۇلەمدۇ؟ دېگەنگە ئوخشاش ئەڭ ئاساسىي ۋە ئەڭ مۇھىم پەلسەپىۋى مەسىلىدۇر.

بەزى كىشىلەر «قايتىمدىن بېكىتىپ چىقىش» باھانىسى بىلەن ئاغدۇرۇپ تاشلا-ماقچى بولغان رېئالىستىك ئېستېتىكىنىڭ چىنلىق، ئوبرازلاشتۇرۇش، تىپىكلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت ئۇچ ئاساسىي قانۇنىيىتى ئوبيېكتىنىڭ سۈبيېكتتا بولغان چەكلىمىلىكى ۋە سۈبيېكتىنىڭ ئوبيېكتىپ ئارقىلىق رول ئوينايدىغانلىقى، سۈبيېكتىنىڭ ئوبيېكتىنىڭ ئاكتىپ ئىنكاسى ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ماتېرىيالىستىك نۇقتىسىنەزەرلەر ئاساسىدا ئىلمىي ئابستراكسىيە ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق چىقىرىلغان ئوبيېكتىپ خۇلاسە بو-لۇپ، ئۇ، ماركسىزملىق سەنئەت قارىشى ۋە ئىدىيىسىنىڭ مەركەزلەشكەن ئىپادىسى، ئۇ ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتىدىغان قانۇنىيەتلىك مەسىلىدۇر.

نەزەرىيە تەتقىقاتىدا دەل مۇشۇ جەھەتتە بارلىققا كەلگەن قىيىنچىلىق ۋە چېكىنىش ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىدا ئىنتايىن زىيانلىق، يامان تەسىرلەرنى پەيدا قىلدى. بىر قىسىم سەنئەتكارلار ئارىسىدا خەلقنىڭ تۇرمۇش رېئاللىقىدىن چەتنەپ، تۇرمۇش-نى ئۆز ئىدىيىسى، تۈيغۇسى ۋە كاللىسىدىن تۇزۇدىغان، رېئاللىقنى مەنىسىتىمەيدىغان، «مەن» نى چىقىش قىلغان، «مەن دېمەك رېئاللىق دېمەكتۇر، رېئاللىق دېمەك مەن دېمەكتۇر» دەيدىغان غەلىتە «ئىجادىيەت» مېتودى پەيدا بولدى ھەمدە ئۇلار غەلە-تىلىك بىلەن داڭق چىقارماقچى بولدى. ئۇلارنىڭ يازغانلىرىدىن رېئاللىق ۋە مەۋجۇ-دىيەتنىڭ سايىسىنىمۇ تاپقىلى بولمىدى، ئۇلارنىڭ يازغانلىرىدا خەلق كۆڭۈل بۆلۈ-ۋاتقان، دېمەكچى بولغان، ئەمما دېيەلمەيۋاتقان جىددىي، ئۆتكۈر ئىجتىمائىي مەسىلىلەر تېخىمۇ دېيىلمىدى. مىللىيىلىك ۋە خەلقچىلىق بويىچە كۆرسىتىلدى، مىللەت ۋە خەلققە ھاقارەت قىلىندى. «مەھەممەت ھەققىدە پاراڭ»، «مەن ئۆلگەن ئادەمنىڭ كۆز قارىچۇ-قىدا قېتىپ قالغان سۈرەت»، «تۆت قۇلاق»، «ئاپئاق ئېچىلىغان سۆگەت گۈلى»، «سۈبھى»، «ئىزدىنىش»، «قىيانلىق دەريا»، «مۇزلىغان يۈرەك»، «ئۇچقۇر ئاياغ» «بوۋاي ۋە تاختا مۇشۇك»، «مەڭگۈلۈك ئەقىدىنىڭ ئىزدەنگۈچىسى» قاتارلىق «ئەسەرلەر»

ۋە «يېڭى شېئىر»، «گۈڭگا شېئىر» دەپ ئېلان قىلىنىۋاتقان «شېئىر» لارنىڭ مۇتلەق زور قىسمى شۇ خىلدىكى «ئەسەر» لەرگە ۋەكىللىك قىلىدۇ.

يېڭى دەۋر ئەدەبىياتىدا نېمە ئۈچۈن مۇنداق غەلىتە ھادىسىلەر كېلىپ چىقىدۇ ۋە بۇنداق غەلىتە بىرنېمىلەر كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە قەدىرلىك بولۇپ كېتىدۇ؟ بۇنىڭ سەۋەبى بەزى نەزەريىچىلەرنىڭ ئورگانىك دۇنيانىڭ تاريخىي تەرەققىياتىنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيىتىنى بۇرمىلاپ، ئىنسانىيەتنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىكى تەرەققىياتىنى ئۆزلىرىنىڭ تەسەۋۋۇرى، تۇيغۇسى، خام خىيالىغا باغلاپ قويغانلىقى ياكى ئىنسان مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدۇر، دەيدىغان ئىدىئالىستىك سەپسەتىنى «يېڭى ھەقىقەت» قىلىپ كۆرسىتىشكە ئۇرۇنغانلىقىدىن ئىبارەت.

ھالبۇكى، دىئالېكتىك ماتېرىيالىزم ئىنسانىنىڭ ماددىي مۇناسىۋەتلىرىنىڭ ئۇلارنىڭ بارلىق ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئاساسىي مۇناسىۋەت ئىكەنلىكىنى ھەمدە بۇخىل مۇناسىۋەتنىڭ تاريخىي تەرەققىياتنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيىتى ئىكەنلىكىنى قەيت قىلىدۇ، ماددىي مۇناسىۋەت، ئەمەلىيەتتە، ئىقتىسادىي مۇناسىۋەت بولۇپ، ئۇ ئىنسانىيەت تاريخىنىڭ تەرەققىياتىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان ھەم ئۇنى چەكلەپ تۇرىدىغان ئەڭ ئاخىرقى كۈچتۇر. بەدىئىي ئەدەبىياتتا مۇشۇ ئەڭ ئاخىرقى كۈچنىڭ تۈگەللەنگەن ئىپادىسى سۈپىتىدە ئەڭ مۇھىم ئېستېتىكىلىق بەدىئىي قانۇنىيەت ھېسابلىنىدىغان چىنلىق، ئوبرازلاشتۇرۇش، تىپىكلەشتۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ ئۈچ ئاساسىي قانۇنىيەت ئۆز مەنىسى ئېتىبارى بىلەن ئىنسانىيەتنىڭ تاريخىي تەرەققىياتىنىڭ ئەسلىدىكى تەبىئىي قانۇنىيەتلىرىگىمۇ تامامەن ئۇيغۇن. نۇۋەتتە بۇ ئۈچ قانۇنىيەتنى تېخىمۇ ئىزچىللاشتۇرۇش ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. بۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسانىيەتنىڭ تاريخىي تەرەققىياتىنىڭ ئاساسىي قانۇنىيەتلىرى توغرىسىدا، بولۇپمۇ ئىنسانىيەت تاريخىي تەرەققىياتىنىڭ قانداق ئاساسىي شەرتلەر ئاستىدا تەرەققىي قىلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ مۇھىم مەسىلە توغرىسىدا چوڭقۇر ئىزدىنىشىمىزگە ۋە مۇكەممەل چۈشەنچىگە ئىگە بولۇشىمىزغا توغرا كېلىدۇ، بۇ مەسىلە توغرىسىدا ماركس ئاللىقاچان ئىنسانىيەت ئۆزىنى ۋە ئۆز تاريخىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ قورسىقى توق، كىيىمى پۈتۈن بولۇشى، يەنى ئىنسانىيەت ئالدى بىلەن مول يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك، ئولتۇراق جاي ۋە ئىسسىقلىق ئېنىرگىيە مەنبەسىگە ئىگە بولۇشى كېرەكلىكىنى، ئاندىن ئۇلارنىڭ سىياسىي، ئىلىم - پەن، سەنئەت، دىن ۋەھاكازالار بىلەن شۇغۇللىنالايدىغانلىقىنى؛ ماددىي تۇرمۇش ۋاستىلىرىنىڭ جۇغلىنىشى، بىر مىللەت ياكى بىر دەۋردە ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ بەلگىلىك دەرىجىسى بەلگىلىك بىر ئاساسنى شەكىللەندۈرىدىغانلىقىنى؛ خەلقنىڭ دۆلەت، قانۇن، سەنئەت، دىن ۋە ئەخلاقىي قاراشلىرىنىڭ مانا شۇ ئاساس بويىچە راۋاجلىنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەنىدى.

ئىنسانىيەت ئەمەلىيىتىدىن ئېلىنغان ۋە ئىنسانىيەت تاريخىنىڭ تەرەققىياتىغا پۈتۈنلەي ئۇيغۇن بولغان بۇ ئالدىنقى شەرتلەر رېئاللىقنىڭ يازغۇچىنىڭ مېڭىسىدىكى ئوبرازى بولغان بەدىئىي ئوبرازلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش تاريخىغىمۇ تامامەن ئۇيغۇن.

خېلى زور بىر قىسىم «ئەسەر» لەردىكى ئاتالمىش «پېرسوناژ» ۋە «لىرىك قەھرىمان» لارنىڭ تۇرمۇش شارائىتىدا ماركس كۆرسەتكەن بۇ ئالدىنقى شەرت ئىزنالىرىنى

كۆرگەنلى بولمايدىغانلىقىنىڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ «پىرسوناژ» لارنىڭ ئەتىددىن - كەچكىچە قۇرۇق خىيال سۈرىدىغان، ئەسلىمە ئىچىدىكى ئەسلىمە «جاڭگەلى» غا غەرق بولۇپ يۈرىدىغان «خىيالكەشلەر»، سىزىپ قويغان سىزىقتىن نېرى ئاتلىيالمايدىغانلارغا ئايلاندۇرۇپ قويۇلغانلىقى؛ ئۆزلىرى «رېئالىستىك ئەسەر» دەپ ئاتىۋالغان، ئەمگەك، ئۆزگەرتىش، خالىسلىق، مەردانىلىق، نوچىلىق، توي - نىكاھ، مۇھەببەت - ئائىلە، قىزىلكۆزلۈك، ئەسلىنى ئۇنتۇش، ئەمەلپەرەسلىك، ئاسىيلىق، تۇزكورلۇق، تەرەققىيات، بىرلىك، ئۆگىنىش، بېيىش، نەخىمە، يېڭىچە ئىش قاتارلىقلارنى يېزىش مەقسەت قىلىنغان بىر قىسىم «ئەسەرلەر» دىكى ھەرقايسى سىنىپ، قاتلام، ساھەگە مەنسۇپ بولغان پىرسوناژلار ماركس كۆرسەتكەن بۇ ئەك ئاددىي، لېكىن ئەك مۇھىم بولغان بۇ تىپىك شارائىتلارنى قىلچىمۇ مەنسىتىمەيدىغان، نەزەرىگە ئالمايدىغان ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئەسلا كارى بولمىغان ھالدا تاغنى تالقان، چۆلنى بوستان قىلىۋېتىدىغان، قورسىقى ئاچ، دۈمبىسى يالىڭاچ، كۆڭلىنىڭ ئاراملى يوق تۇرسىمۇ گويا كى ئۇ ھېچقانچە ئىش ئەمەستەك مۇشەققەتلىك ئەمگەك، ئىلىم - پەن، سەنئەت، ئىسلاھات، ئۆزگەرتىش، تەربىيىلەش بىلەن ھارماي شۇغۇللىنىدىغان كارامەتچىلەر؛ ئۇخلىمايدىغان، يېمەي - ئىچمەيدىغان ھۇرۇ - غىلمانلار، يات جىنسقا ھەۋەس قىلمايدىغان پاك پەرىشتىلەر، قىلچىمۇ خۇسۇسىيلىقى يوق ئەۋلىيا - ۋەلىيلەر، باتۇر، ئەزىمەت، كۆچتۈڭگۈر شاھىي مەردانلار، ئەخلاق، ئادەمگەرچىلىك، ئار - نومۇس، غۇرۇر - ئىپتىخار، قانۇن - تۈزۈم، دىكتاتۇرىنى بىلمەيدىغان ۋە ئۇنىڭدىن قورقمايدىغان دىۋىلەر قىلىپ قويۇلغانلىقى ۋە داۋاملىق شۇنداق «مەردۇ - مەردان»، «پىرسوناژ» لارنىڭ ئۈزۈلمەي ئوتتۇرىغا چىقىۋاتقانلىقى كىشىنى تولىمۇ ئەپسۇسلاندۇرىدۇ ۋە بىزار قىلىدۇ.

«تۆت كىشىلىك گۇروھ»نىڭ مۇستەبىتلىكى ئۈچىغا چىققان 70 - يىللاردا قورسىقىنى تويغۇزالمايۋاتقان، ئەر جىنىستىن ئايال جىنىس كۆپ بولغان، قوشچەينەك دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىلۋەت جايدا، بىر تۇنىكىسازنىڭ «تېخنىك» لىقىدا «ئون غۇلاچ يەرنىڭ تەكتىدە گۈلدۈرلەپ ئاقىدىغان» دەريانى توسۇپ تېرىقچىلىق قىلماقچى بولغان توختى چولاق رەھبەرلىكىدىكى بىر يېزا دېھقانلىرىنىڭ ناھىيە ھاكىمى باسىتىنىڭ قارشىلىقى ۋە ئۇنىڭ بەش قېتىملىق بۇيرۇقىنى «قەھرىمانلارچە» رەت قىلىپ، دەريانى توسۇش «جېڭى»دا غەلىبە قازانغانلىقىغا بېغىشلانغان «قىيانلىق دەريا»؛ مەلۇم بىر دوختۇرخانىدا پىراكتىكا قىلىۋاتقان بىر قىز ئوقۇغۇچىنىڭ سالامەتلىكىنى تەكشۈرتۈشكە ئېلىپ كېلىنگەن بىر جىنايەتچىگە كۆيۈپ قېلىپ، رېنتگېن قەغىزىنى ئالماشتۇرۇۋېتىش ھىيلىسى بىلەن بۇ جىنايەتچىنى تۇرمىدىن قويدۇرۇۋېتىپ، ئۇنىڭ بىلەن نىجات تاپقانلىقىدىن ئىبارەت ساختا ۋەقەلىكلەرگە بېغىشلانغان «مۇزلىغان يۈرەك» قاتارلىق «ئەسەر» لەر ئىنسانىنىڭ قانۇنىيەتلىك ھايات شارائىتلىرى نەزەرگە ئېلىنمىغان «ئەسەر» لەردۇر. 50 - يىللاردىكى ئۇيغۇر زىيالىيلىرىنىڭ تۇرمۇشنى يازماقچى بولغان مەلۇم بىر ئاپتورنىڭ «ئىزدىنىش» ناملىق «ئەسىرى» بىزنى بۇ جەھەتتە تېخىمۇ تىپىك سەلبىي پاكىتلار بىلەن تەمىنلەيدۇ. بۇ «ئەسەر» دە ئوقۇغۇچىلىق ۋاقتىدىلا «ئاق مۇتەخەسسىسلىشىش يولىغا ماڭغان» دېگەن بەتنام بىلەن يىراق بىر جايغا پالانغان مەلۇم بىر ئوقۇغۇچىنىڭ يېڭىدىن نىكاھلىق بولۇپ، 20 كۈن ئۆتىمەيلا كۆيۈپ ئېلىشقان مەھبۇبىدىن ئايرىلىپ كەتكەنلىكىگە، بارغان جايدا ئارپا ئۇنىدىن قىلىنغان سايۇزاڭبا (بىر خىل غىزا)غا

قورسقىنىڭ ئىللا - بىللا تويمايدىغانلىقىغا، بۇتخانىدىكى ياتقىنىڭ قىستا - قىستاق، ئىس تۈتەپ، بوران ئۇچۇپ تۇرىدىغانلىقىغا، مەسىلە تاپشۇرۇش ۋەسۋەسىسىدە كۆز يۇمۇپ ئۇخلىيالمايدىغانلىقىغا، گۈزەل مەھبۇبىنى فاكۇلتېت رەھبىرىدىن كۈنلەپ تىت - تىت بولۇپ، بىئارامىلىقتا ئىچى ئېچىشىپ، زەھەر يۇتۇۋالغاندەك جېنى ئىچىگە پاتماي قىلىۋاتقانلىقىغا، شۇنچە كەڭ ئالەمنىڭ تارلىشىپ، ئازادە نەپەس ئېلىشىنىڭمۇ قىيىن بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىغا قارىماي، چىرىغى يوق ھېلىقى كونا بۇتخانىنىڭ بىر قاراڭغۇ بۇلۇڭىدا باش كۆتۈرمەي كىتاب ئوقۇپ، تىل ئۆگىنىپ، خاتىرە يېزىپ ئىلىم تەھسىل قىلغانلىقى، يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللانغانلىقى، ئىلمىي مۇنازىرە ئېلىپ بارغانلىقى قاتارلىق «ئۇلۇغ» ئىشلار يېزىلغان، بۇ پېرسوناژ تۇرمۇشتا زادىلا خاتىرجەم بولالمايۋاتسا، قورسىقى ئاچ تۇرسا، تۇرالغۇجايىنىڭ تايىنى بولمىسا، كاللىسى ۋەسۋەسە بىلەن توشۇپ كەتكەن تۇرسا، ئۇ قانداقمۇ كىتاب ئوقۇيالىسۇن، خاتىرە يازالىسۇن، تىل ئۆگىنەلەيسۇن، دائىم قىيىن مەسىلىلەر، مۇرەككەپ ۋەزىيەت ئۈستىدە توختىماي مۇنازىرىلىشىپ، كونا تاڭغۇت بۇتخانىسىنى قېنى قايناپ تۇرىدىغان «ياش مۇنازىرىچىلەر» نىڭ «ئىلىم مۇنبىرى» گە ئايلاندۇرۇۋېتەلەيسۇن؟

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىي تۇرمۇش رېئاللىقى بۇزۇپ، ساختىلاشتۇرۇلۇپ، بىمەنىلەشتۈرۈلۈپ كۆرسىتىلگەن، تۆۋەن ئاڭنىڭ بىرىدىنبىر ئىپادىسى بولغان «مۇھەببەت» دېگەن بىر نېمە سوزۇپ تارتىلغان، ساختا تەپسىلاتلار كۆرىنىشى بىلەن تولغان، پېرسوناژنىڭ ھەر بىر ئېغىز سۆزى، ھەرىكىتى، ناخشىسى، ئۇسسۇلى پۈتۈنلەي سۈنئىي قۇراشتۇرۇلمىلاردىن تەركىب تاپقان، ھەتتا ھېچقانداق ھەربىي تەلىم - تەربىيە كۆرمىگەن، قورسىقىنى تويغۇزالماي ئېچىرقاپ يۈرگەن، تۆمۈرچى سوققان تۈنىكە، قىلىچ، ئورغاق، قىڭراق، ئۆزلىرى سۇندۇرۇپ ياسىۋالغان تاياق، توقماق بىلەن قورالىلانغان «تاغلىق باتۇرلار» دەپ ئاتالغان بىر قانچە كىشىلىك سالپا - سایاق «قوشۇن» نىڭ مۇنتىزىم دۆلەت ئاپپاراتى، مۇنتىزىم ئارمىيىسى، مۇنتىزىم قوغدىنىش ۋە ھۇجۇم قىلىش ئەسلىھەلىرى بولغان پادىشاھ ئوردىسىغا خۇددى رامزانچىلاردەك «رامزان» ئېيىتىپ بېسىپ كىرىپ، سۆلەتلىك پادىشاھنى «غاپىللىقتا ئۆتكەن گۇناھلىرىنى كەچۈرگەيسەن» دېگۈزۈپ، تىز پۈكتۈرۈپ، قوغلاندى يېتىمەكنىڭ پادىشاھنىڭ قىزى بىلەن تويلاشقانلىقىغا بېغىشلانغان ساختا سەھنە ئەسىرى (كىنو سىناريىسى) — «غېرىب - سەنەم»؛ پارتىيىنىڭ 20 يىللىق خىزمەتلىرى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىنغان، ئىزچىل ئىجرا قىلىۋاتقان ئاساسىي قانۇن ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك پارتىيىنىڭ ھەرخىل ئالاقىدار فاكىجىن، سىياسەت، قارار، بەلگىلىمىلىرى دەپسەندە قىلىنغان، پرولېتارىيات دىكتاتۇرىلىقىدىكى دۆلەت شارائىتىدا، شىنجاڭنىڭ قايسىبىر قاراڭغۇ بۇلۇڭ - پۇچقىدا پرولېتارىيات دىكتاتۇرىلىقىدىكى دۆلەت تۈزۈمى، دۆلەت سىياسىتىدىن پۈتۈنلەي مۇستەسنا بولغان، ئۆز ئالدىغا «پەيغەمبەر پادىشاھ» بولۇۋالغان بىر گۇڭشېنىڭ سادىر ئىسىملىك كىچىككىنە بىر پىستىكىنىڭ قانۇن - تۈزۈمىنى قايرىۋېتىپ، ئايالى نۇرنىسانىڭ سەمىگىمۇ سالماي، تامغا بېسىپ تەييارلاپ قويغان ئاجرىشىش خېتىنى قولىغا چاڭگاللىتىپ قويۇپ، ھامىلدارلىقىغا قارىماي ئۇنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقارغانلىقى ۋە قوغلاپ چىقىرىلىشتىن كېيىن ئايالىنىڭ بېشىغا چۈشۈشى ناتايىن بولغان، قىلچىمۇ ئەقىلگە سىغمايدىغان ساختا دىشۋارچىلىق ۋە

رەنجى - ئەلەملەرنى يېزىشقا بېغىشلانغان «نۇرنسا»؛ نىكاھ ئەركىنلىكىدىن ئىبارەت ئەڭ قەدىمىي دېموكراتىك ئىدىيىلەر قىلچىمۇ بەدىئىي تۈسى بولمىغان ئەڭ بىۋاسىتە سىياسىي ئارقىلىقمۇ «ئەركىن نىكاھ» تەشۋىقاتىنى كېلىشتۈرۈپ تەشۋىق قىلالماي، تويدا چالا - پۈچۈق كۆرۈپ قالغان بىر قىزنى دەپ نەچچە يىلدىن بۇيان سۆرەپ يۈرگەن لايىقىنى ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولغانلىقتىن ئىبارەت كېلىشمىگەن ساختا ھادىسە خۇددى ئۆزىدەك ساختا تۇرمۇش سەھنىسىدە سوزۇپ تارتىلغان، مىللەت پىسخىكىسى ۋە مەدەنىيىتى، مىللەت روھى ۋە ئۆرپ - ئادەتنى سۈپىتىدە قوبۇل قىلغىلى بولمايدىغان، ھاقارەتلىك «مىللىي تۇرمۇش» ۋەقەلىكلىرى يېزىلغان «رەنانىڭ تويى»؛ سۈيى ئەلۋەك، يېرى مۇنبەت شىنجاڭنىڭ تەبىئىي جۇغراپىيىلىك ئەھۋالى ۋە شەرت - شارائىتىدا ئۇچرىشى ئەسلا مۇمكىن بولمايدىغان، ئەمما «قۇدۇقتىن سۇ چىقىرىپ باغۋەنچىلىك قىلىش» تىن ئىبارەت توقۇپ چىقىرىلغان ساختا ھادىسىلەر ئەتراپىدا ئايلىنىدىغان، بۇزۇلۇپ قالغان سۇ پومپىسىنى شۇ پومپىنى ياسىغان زاۋۇتنىڭ شۇ پومپىنى قۇراشتۇرغان ئىشچىسى كېلىپ رېمونت قىلىپ بېرىشتەك ئىشلەپچىقىرىش، ئالماشتۇرۇش مۇناسىۋىتىدىكى تۈزۈم، قائىدە ۋە بەلگىلىمە سىرتىدىكى ساختا توقۇلمىلار ئىچىدە ياساپ چىقىرىلغان «بەڭباش، شوخ، يالقاۋ» ئىشچىنىڭ ئىنسان تۆۋەن ئېڭىنىڭ ھەر بىر كەتلەندۈرگۈچ كۈچى بىلەن ئەمگەكچان، ئەدەبلىك، ئېغىر - بېسىق، ئىلغار ئىشچى بولۇپ يېتىشىپ چىققانلىقىغا دائىر ھېچبىر تېماتىك ئىدىيە ئۆتكۈرلۈكى ۋە يېڭىلىقى بولمىغان بەزى ھادىسىلەرنى يېزىشقا بېغىشلانغان «بەخت ناخشىسى»؛ «ئارتىست بولمايدىغان قىز» دەپ ئاتالغان، ئەمەلىيەتتە «ئارتىست» بولىدىغان، ئەمما «ئارتىست بولۇش» جەريانىدىكى سوزۇپ - تارتىلغان ھەر بىر ھادىسە مىللىي تۇرمۇشنىڭ ئەسلىدىكى ماھىيەتلىك چىنلىقىغا قىلچىمۇ ئۇيغۇن كەلمەيدىغان، ئىشەنچىسىز، يالغانچىلىقلاردىن قۇراشتۇرۇلغان «ئارتىست بولمايدىغان قىز» قاتارلىق «ئەسەر» لەرمۇ «رېئالىزم» نى تەرغىپ قىلىپ تۇرۇپ، رېئالىزم پرىنسىپلىرىغا خىلاپلىق قىلغان، «ئادەم» دەپ تۇرۇپ، تۇرمۇشتىكى ھەقىقىي ئادەم يېزىلمىغان، «پېرسوناژ خاراكتېرىنىڭ تارىخى» دەپ تۇرۇپ «پېرسوناژ خاراكتېرى تارىخى» نىڭ ئىزىنالىرىنىمۇ چىقىرالمىغان، پىسخىكىسى، تۈيغۇ، تەسەۋۋۇرى، ئوي - خىيالى، سۆزى، ھەرىكىتى، مېڭىش - تۇرۇشى ئىنسانغا ئوخشىمايدىغان، سەۋەبىيەتسىز ساختا باغلىنىشلار، زۆرۈرىيەتسىز تاسادىپىيلىقلار يېزىلغان بارلىق سەھنە ئەسەرلىرىگە ۋەكللىك قىلىدىغان «ئەسەرلەر» دۇر.

ماقۇل، «ئادەم تەشەببۇسكارلىق، پائالىيەتچانلىق بىلەن ئۆزىنىڭ مۇھىتىنى ئۆزگەرتەلەيدۇ، ئۆزىگە مۇھىت يارىتالايدۇ، شارائىتنى ئۆز ئېھتىياجىغا ماسلاشتۇرالايدۇ، پاسسىپ ھالدا مۇھىتنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلمايدۇ، سەۋەب - نەتىجە زەنجىرىنىڭ ھالقىسىغا ئايلىنىپ قالمايدۇ» مۇ دەيلى، ئۇنداقتا ئادەم قورسىقى ئاچ، ياتقان جايى كونا تام، تونۇر تۈۋى بولسىمۇ شۇنداق قىلالامدۇ؟ خەجلەيدىغان بىر تىيىن پۇلى يوق تۇرۇپ، ھەشىمەتلىك ئۆي سېلىپ، «ئۆيى يوق» لۇقتىن ئىبارەت «مۇھىتى» ۋە «شارائىتى» نى ئۆزگەرتەلەمدۇ؟ مەسىلە تاپشۇر دەپ دەررە — قامچا، كالتەك بېشىدا ئويناپ تۇرسا «ئاھ گۈزىلىم» دەپ قوشاق توقۇيالامدۇ؟ كىشىلەر خىزمەتتە كۈتكەن نەتىجىگە ئېرىشىمەكچى، ئىسلاھات ئېلىپ بارماقچى ۋە ئىسلاھاتتا غەلىبىگە ئېرىشىمەكچى بولسا، يەنە «تەشەببۇسكارلىق، پائالىيەتچانلىق» بىلەن «ئۆزىگە مۇھىت يارىتىماقچى»، «شارائىتنى

ئۇز ئىپىتىياجىغا ماسلاشتۇرماقچى» بولسا، ئۇز ئىددىيىسىنى، تەشەببۇسكارلىقى ۋە پائالىيەتچانلىقنى تاشقى دۇنيانىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيەتلىرىگە ئۇيغۇنلاشتۇرمىسىمۇ، خىزمەت ۋە ئىسلاھاتتا كۆڭلىدە پۈككەن ئۇنۇم، پىلاندىكى نەتىجىگە ئېرىشەلەمدۇ؟ ياق، ئېرىشەلمەيلا قالماستىن، بەلكى ئەمەلىيەت داۋامىدا پۈتۈنلەي مەغلۇپ بولىدۇ.

ئادەمنىڭ «تەشەببۇسكار»، «پائالىيەتچان» بولىدىغانلىقى راست، ئەمما ئادەمنىڭ بۇ خىل «تەشەببۇسكار» ۋە «پائالىيەتچان» لىقى ئۇنىڭ ئۇز شارائىتى يار بەرگەن ئەھۋال ئاستىدىكى «تەشەببۇسكارلىق» ۋە «پائالىيەتچان» لىقتۇر. شارائىتقا قارشى ھالدا مەقسىتىگە يەتمەكچى بولغان ھەرقانداق كۇچ شارائىتىنىڭ جازاسىغا ئۇچىرىماي قالمايدۇ. مانا بۇ ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىيات رېئاللىقى.

بىز تۇرمۇشتا «بىر ھارغان، بىر ئاچ قالغاندىن گەپ سوردىما»، «يوتقانىغا قاراپ پۇت سۇن»، «ئۇزۇمنى چاغلىماي شىلتاق ئېتىپتىمەن، ئەسكى پالازغا ئورۇلۇپ ھەپتە يېتىپتىمەن» دېگەنگە ئوخشاش ئەقلىيە سۆزلەرنى ئاڭلاپ تۇرىمىز، بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسىدە ئەھۋالغا قاراپ ئىش قىلىشتىن ئىبارەت ھىكمەت بار، «بۇغداي نېنى ياخشى، ئېيتقۇزىدۇ ناخشى» دېگەن سۆزدىمۇ قورساق توق بولغاندىلا ناخشىنى ئېيتقىلى، يەنى سەنئەت، ئىلىم-پەن بىلەن شۇغۇللانغىلى بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت ھەقىقەت ئىسپاتلانغان، ھالبۇكى ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىدە توختاۋسىز ھالدا بىرلا قېلىپتا داۋاملىق پەيدا بولۇۋاتقان «ئىپىك» ۋە «لىرىك قەھرىمانلار» نىڭ بۇ قانۇنىيەتلەرگە زادىلا بېقىنمايدىغان، قانۇنىيەتنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىمايدىغان پەۋقۇلئادە «مالائىكىلەر» بولۇپ قېلىۋاتقانلىقى كىشىنى ئېچىندۇرماي قالمايدۇ.

بىيۇروكراتلىق، شەخسىيەتچىلىك، چىرىكلىك، ھوقۇقتىن قالايمىقان پايدىلىنىش نۆۋەتتە پارتىيە ئىستىلىدا پەيدا بولغان ئىنتايىن يامان ئەھۋال، ئەلۋەتتە. بىراق ھەرقانداق چىرىك مۇستەبىت ئەمەلدارمۇ ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا پارتىيە ئىنتىزامى، قانۇن-تۈزۈمىنى ئاشكارا دەپسەندە قىلغان ھالدا ئۇز زومىگەرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرالمايدۇ، دۆلەت، خەلقنىڭ مال-مۈلكىنى ئوچۇقتىن-ئوچۇق بۇلاپ، ئۇلۇشۇۋالالمايدۇ. بىراق پارتىيە ئىستىلىدا پەيدا بولغان بۇخىل ناچار ئىللەتلەرنى تەنقىد قىلىشقا بېغىشلانغان «ئەسەر» لەردىكى توقۇپ چىقىرىلغان «ھېكايە» لەر تولىمۇ ئەپسانىۋى تۇس ئالغان بولۇپ، كىشىنى قىلچىمۇ ئىشەندۈرەلمەيدۇ. «ئىسلاھات روھىغا ئىگە ھېكايە» دەپ ھېسابلانغان «خەيىر-خوش، توققۇز كۈنلۈك ماكان»، «قىزىق ئىشلار»، «ئىپ، توپىلىق يول»، «بوش كەلمە، تۇرپانلىق» قاتارلىق ئەسەرلەر ئەنە شۇنداق «ئەسەر» لەرگە ۋەكىللىك قىلىدۇ.

ماركس كەشپ قىلغان ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتى بولغان مەۋجۇدىيەتنىڭ بىرلەمچىلىكى ۋە ئۇنىڭ ئىنسان ئېڭىنى بەلگىلەيدىغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ قانۇنىيەتنى ھەقىقىي ئۇزلەشتۈرۈپ، ئەدەبىي ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىگە توغرا تەتبىقلاش نۆۋەتتىكى ئىجادىيەتتە لىرىك ۋە ئىپىك قەھرىمانلار ئوبرازىنى يارىتىشتا سەل قارىلىۋاتقان سوبيېكتىپ ئىرادىچىلىكنى سۈپۈرۈپ تاشلاپ، ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتى بىلەن ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنىڭ قەدىمىنى بىرلىككە كەلتۈرۈشتە ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

چەتئەل ئەدەبىياتىدىن

موپاسسان (فرانسىيە)

مۇھەببەت: بىر ئۇۋچىنىڭ خاتىرىسىدىن ئۈچ بەت

مەن تېخى يېڭىلا بىر گېزىتنىڭ قىزىقارلىق ئۇششاق ئىشلار سەھىپىسىدىن بىر مۇھەببەت تراگېدىيىسىنى ئوقۇدۇم. بىر ئەركەك بىر ئايالنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ، ئارقىدىن ئۆزى ئۆلۈۋاپتۇ. شۇنىڭغا قارىغاندا، ئۇ ئەركەكنىڭ ھېلىقى ئايالنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغانلىقى ئېنىق. ئۇ ئەركەكنىڭ ياكى ھېلىقى ئايالنىڭ مەن بىلەن نېمە ئالاقىسى؟ مەن پەقەت ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتكىلا دىققەت قىلمۇدىم، لېكىن بۇ مۇھەببەت مېنى قىزىقتۇرالمىدى: چۈنكى ئۇ روھىمنى چۈشۈرۈۋەتتى، مېنى قاتتىق ھەيران قالدۇردى، پىكرىمنى چېچىۋەتتى ياكى مېنى قۇرۇق خىيالغا پاتۇرۇپ قويدى. لېكىن ئۇلارنىڭ مۇھەببىتى ياش ۋاقتىمدىكى بىر ئىشنى، يەنى ئۇۋچىلىققا ئالاقىدار ئاجايىپ بىر ئىشنى ئېسىمگە سالدى. شۇ قېتىم ئۇۋ ئۇۋلاپ يۈرگىنىمدە، مۇھەببەت ئىلاھى خۇددى ئاسمان بوشلۇقىدىكى كېرىست خرىستىئان دىنىنىڭ دەسلەپكى مۇرىتلىرىغا نامايان بولغىنىدەك ماڭا بىر مەرتىۋە نامايان بولغانىدى.

ئىپتىدائىي ئادەملەرگە خاس جىمىكى ئىقتىدار ۋە سەزگۈ مەندە تۇغۇلغاندىن تارتىپلا بار ئىدى. لېكىن مەن يەنە مەدەنىيەتلىك ئادەملەردە بولىدىغان پەرىشانلىقنىڭ تەسىرىگىمۇ ئۇچرىغانىدىم. مەن ئۇۋ ئۇۋلاشقا تولىمۇ ھېرىسمەن ئىدىم، لېكىن يارىلانغان ياۋا ھايۋانلارنى، قۇشلارنىڭ پەيلىرىگە ياكى قولۇمغا يۇقىقان قاننى كۆرسەم، بىردىنلا يۈرىكىم تارتىشىپ، نەپسىم قىسىلىپ كېتەتتى.

بىر يىلى ھاۋا خېلىلا سوۋۇپ قالغان كەچكۈز پەيتىدە بىر نەۋرە ئاكام كارل دې ئېۋۈل مېنى تاڭ سەھەردە سازلىققا بىللە بېرىپ، ياۋا ئۆردەك ئوۋلاپ كېلىشكە تەكلىپ قىلدى.

بىر نەۋرە ئاكام قىردىق ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان، خۇش خۇي، قوڭۇر چاچلىق، تولىمۇ ساغلام، پۇتۇن يۈزىنى ساقال بېسىپ كەتكەن ئادەم ئىدى. بۇ يېزا مۇتىۋەرى چىقىشقاق، شۇنداقلا ئازراق ئۆز بېشىمچىراق ئىدى. گورولىقلاردەك تولىمۇ پاراسەتلىك بۇ ئادەم ئادەتتىكى نەرسىلەرنى كىشنى ھەيران قالدۇرغۇدەك بىر نەرسىگە ئايلاندۇرۇۋېتەلەيتتى. ئۇنىڭ باغلىق ھويلىغىمۇ، قەلئەلەرگىمۇ ئوخشىمايدىغان ئۆيى قىيپاش ئۇيىمانلىققا جايلاشقانىدى. كىچىككىنە بىر دەريا ئاشۇ قىيپاش ئۇيىمانلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئېقىپ ئۆتەتتى. دەريانىڭ ئۇياق - بۇياقىدىكى

Altun9

دۆڭلۈك قويۇق ئورمان بىلەن قاپلىنىپ تۇراتتى، ئاتا - بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان بۇ قەدىمىي ئورماندا خېلى نۇرغۇن قىممەتلىك دەرەخلەر ساقلىنىپ قالغاندى. ئاندىن فرانسىيىنىڭ شۇ رايونىدا ئىنتايىن ئاز ئۇچرايدىغان تولىمۇ قىممەتلىك قۇشلارنىمۇ شۇ يەردىن تاپقىلى بولاتتى. بەزىدە سارلارنىمۇ ئېتىۋالغىلى بولاتتى. ئۆتكۈنچى قۇشلارغا كەلسەك، ئېلىمىزنىڭ ئادەم زىچ ئولتۇراقلاشقان رايونلىرىغا كىرىشكە پېتىنالمايدىغان قۇشلار گويا ئىپتىدائىي ئورمان ساقلىنىپ قالغان مۇشۇ كىچىككىنە بۇلۇڭدا كېچىسى ۋاقتىنچە بولسىمۇ قونالغۇ قىلغۇدەك پاناھ جايىنىڭ بارلىقىنى بۇرۇندىنلا بىلىدىغاندەك ياكى ئۇنى بۇرۇندىنلا تونۇيدىغاندەك، دائىم ئاشۇ ئېگىز - ئېگىز كاۋچۇك دەرەخلىرىگە قونۇپ ئارام ئېلىشاتتى.

قىيپاش ئويمانلىقتا چوڭ - چوڭ ئوتلاقلار بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىلىقلىرىدىكى نۇرغۇن ئېرىق - ئۆستەڭلەر بۇ ئوتلاقلارنى سۇغىرىپ تۇراتتى، ئاندىن ئۇلار قاشالار ئارقىلىق بىر - بىرىدىن ئايرىۋېتىلگەنىدى. يەنە ئازراق ئىلگىرىلىسەك، ئىككى قىرغاقنىڭ ئارىلىقىدا قەسىلىپ ئاقىدىغان ھېلىقى كىچىك دەريا بۇ يەرگە كەلگەندە يېيىلىپ، كەڭ كەتكەن سازلىقنى ھاسىل قىلاتتى. بۇ سازلىق مەن ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان ئەڭ ياخشى ئوۋ ئوۋلاش سورۇنى، بىر نەۋرە ئاكامنىڭ بەكمۇ ئەتىۋارلايدىغان زېمىنى ئىدى، ئۇ بۇ يەرنى ئوۋ ئوۋلاش چەكلەنگەن رايون سۈپىتىدە قوغداپ كېلىۋاتاتتى. سازلىقتىكى قويۇق يېپىكەن بەئەينى دېگۈدەك دولقۇنلىنىپ، بەزىدە شاۋۇلداپ شاۋقۇن سېلىپ تۇراتتى. ئەنە شۇ يېپىكەنلەرنىڭ ئارىسىدا تارغىنا سۇ يولى بار ئىدى. قولۇاقنى ئۇزۇن خادا بىلەن ئىتتىرىپ، ئەينەكتەك پارقىراپ تۇرىدىغان ئاشۇ سۇ يۈزىدە ئاستا - ئاستا ئۇزۇپ ماڭسىڭىز، سۈنىڭ چېتىدىكى يېپىكەنلەرنىڭ قىمىرلىغىنىنى سېزىپ قالغان سەزگۈر بېلىقلار شۇئانلا سۇ بىلەن ئوتنىڭ ئارىلىقىغا كىرىۋالىدۇ. پوكىنى ئاق، بېشى قارا سۇ قۇشلىرىمۇ ئۇچلۇق باشلىرىنى سۈنىڭ ئىچىگە تىقىۋالىدۇ.

مەن كىچىكىمدىنلا سۈنى ياخشى كۆرىمەن: شۇ قەدەر بىپايان، دولقۇنلۇق بولغاچقا، بىردەم يېرىمدەم توختاپ تۇرمىسىمۇ، دېگۈزنى ياخشى كۆرىمەن؛ شۇ قەدەر دىلرابا ھەم كېچەيۇ - كۈندۈز توختىماستىن ئېقىپ تۇرىدىغان بولغاچقا، دەريا سۈيىنى ياخشى كۆرىمەن؛ مەن سازلىقلاردا شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرىدىغان سۇلارنى ھەممىدىن بەكرەك ياخشى كۆرىمەن، ئۇ يەرلەردە سۇدا ياشايدىغان نۇرغۇنلىغان ئۇششاق ھايۋانلار پۈتۈن ئۆمرىنى تىنچ ئۆتكۈزۈپ، ئەۋلادلىرىنى قالدۇرۇپ كېتىدۇ. سازلىق — مۇشۇ پلانىتىمىزدىكى ئۆزلۈكسىدىن بىر گەۋدە بولۇپ كەتكەن ئۇنسەككىز مىڭ ئالەم — ئۆز ئالدىغا بىر دۇنيا، ئۇنىڭ مۇقىم ئۆز ئاھالىسى، ئۇياق - بۇياقتا ئۆتكۈچە چۈشۈپ ئۆتىدىغان ئۆتكۈنچى مېھمانلىرى، ئۆز تىلى، ئۆزىنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىرى بار، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئۆزىگە لايىق سىرلىرى بار. ھېچقانداق بىر يەر ئادەمنى كەڭ كەتكەن ئويمانلىقتىكى سازلىقتەك ئۆزىگە جەلپ قىلالمايدۇ، خاتىرجەمسىزلەندۈرەلمەيدۇ، چۆچۈتەلمەيدۇ. سۇ بىلەن پۈركىنىپ تۇرىدىغان

ئاشۇ ئويمانلىقنى نېمە ئۈچۈن خىرە ۋەھىمە قاپلاپ تۇرىدۇ؟ يېكەنلەر شاۋقۇن سېلىپ تۇرغاچقىمۇ، ئېزىتقۇ ئۇت بىر يېنىپ، بىر ئۆچۈپ تۇرغاچقىمۇ، كېچىدەك جىمجىتلىققا چۆككەچكىمۇ، قويۇق تۇمان خۇددى پەردىدەك سۈنىك يۈزىنى يېپىپ تۇرغاچقىمۇ ياكى پەرق ئەتكۈسىز بىر ئاۋاز چىقىپ تۇرغاچقىمۇ؟ بۇ ئاۋاز شۇ قەدەر بوش، شۇ قەدەر مۇلايىم بولسىمۇ، ئاڭلىنىپلا قالسا، ئادەمنى زەھىرەكنىك ئاۋازىدىن، ھەتتا گۈلدۈرماسىنىك ئاۋازىدىن بەكرەك قورقىتىدۇ. ئەجەبا، مانا شۇلار سازلىقنى خۇددى چۈشتە كۆرگەندىكىدەك بىر مەملىكەتكە ـ ئادەمنىك تېنىنى جۇغۇلداتقۇدەك مەملىكەتكە ئايلاندۇرۇپ، شۇ قەدەر سىرلىق، شۇ قەدەر خەتەرلىك قىلىۋەتكەنمىدۇ؟

ياق، پەقەت مۇشۇلا ئەمەس، سازلىقنىك يەنە ئۆزىگە خاس ئاجايىپ تەرەپلىرى بار. ئۇ بەلكىم ياراتقۇچىنىك ئۆزىنىك ئاجايىپ تەرەپلىرىدۇر! ھايا تىلىق ئەنە شۇ پاتقاق ئارىلىشىپ كەتكەن سۇدا كۈن نۇرىغا تويۇنغان نەم تۈپراقنىك نەمدىشى ئارقىلىق بىخ ئۇرغان، شۇنىك بىلەن تا بۇگۈنگىچە داۋاملىشىپ كەلگەن ئەمەسمۇ؟

مەن بىر نەۋرە ئاكامنىڭكىگە قاش قارايغان چاغدا يېتىپ باردىم. ھاۋا تاش يېرىلغۇدەك دەرىجىدە سوغۇق ئىدى.

كەچلىك تاماقنى كەڭتاشا بىر خاندا يېدۇق. ئۆيدىكى ئىشكاپلارغا، تاملارغا، ھەتتا تورۇسقا لاچىن، قارچىغا، مۇشۇك بىاپىلاق، ياۋروپا بۇلبۇلى، كاككۇك، قۇرغۇي، تاز قارا، شۇڭقار دېگەندەك قۇشلارنىك ئەۋرىشكىلىرى ئېسىپ قويۇلغانىدى، ئۇلارنىك بەزىلىرى قاناتلىرىنى كېرىپ ئۇچۇشقا تەمشىلىۋاتقان، بەزىلىرى دەرەخ شاخلىرىدا ئارام ئېلىۋاتقان ھالەتتە قاتۇرۇلغانىدى. بىر نەۋرە ئاكامنىك ئۆزىمۇ دېگىز قاپلىنىنىك تېرىسىدىن تىكىلگەن خۇرۇم چاپان كىيىۋالغاچقا، شىمالدىكى كەمدىن كەم ئۇچرايدىغان ھايۋانلارغا ئوخشاپ قالغانىدى. تاماق ئارىلىقىدا ئۇ ماڭا ئەتە ئەتىگەندە ئووۇ ئووۇلغاندا لازىم بولىدىغان نەرسىلەرنىك ھەممىسىنى تەق قىلىپ قويغانلىقىنى ئېيتتى.

بىز ئۇ تاللاپ قويغان يوشۇرۇن كۆزىتىشكە باپ جايغا سائەت تۆت يېرىمدا يېتىپ بېرىش ئۈچۈن، سائەت ئۈچ يېرىمدا يولغا چىقماقچى بولىدۇق. تاڭ ئالدىدىكى چىدىغۇسىز سوغۇق شامالدىن دالدىلىنىش ئۈچۈن، ئۇ شۇ يەردە مۇزدىن كىچىككىنە بىر ئېغىز ئۆي راسلاپ قويۇپتۇ. تاڭ ئالدىدىكى مۇنداق سوغۇق شامال ئادەمنىك تېرىسىنى خۇددى پولات ھەرىدەك تىلىۋېتىدۇ، پىچاقتەك يېرىۋېتىدۇ، زەھەرلىك تىكەندەك چاقىدۇ، قىسقاچتەك قىسىدۇ، يالقۇندەك چىمىلدىتىدۇ.

بىر نەۋرە ئاكام قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ:

ـ شۇ چاغقىچە مۇشۇنداق سوغۇقنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن، ـ دېدى ماڭا، ـ كەچ سائەت ئالتە بولا ـ بولماي، تېمپېراتۇرا نۆلدىن تۆۋەن ئون ئىككى گرادۇسقا چۈشۈپ كەتتى.

مەن تاماقنى يەپ بولۇپ، تام مەشتە گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان ئوتنىك يورۇقىدا يوتقانغا كىرىپ، ئۇيقۇغا كەتتىم.

سائەت ئۈچتە بىر نەۋرە ئاكام مېنى ئويغاتتى. بۇ قېتىم مەن قوي تېرىسىدىن تىكىلگەن جۇۋۇنى كىيىۋالدىم، بىر

نەۋرە ئاكام كارل ئېيىق تېرىسىدىن تىكىلىگەن جۇۋىنى كىيىدى، بىز ئىككى ئىستاكاندىن قىزىق قەھۋە، بىرنەچچە رومكىدىن كۈچلۈك براندى ئىچىۋېلىپ يولغا چىقتۇق. ئۇۋ ئۇۋلىنىدىغان سورۇننىڭ كۆزەتچىسى بىلەن ئىككى ئىت ـ بوراننىكىن، پىئىرو بىز بىلەن بىللە يولغا چىقتى.

ئىشىكتىن چىقىشىمغا سوغۇق بىردىنلا جان ـ جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. بۇگۈن ئاخشام سوغۇق ھەققەتەن قاتتىق ئىدى. گويا ھاۋامۇ توڭلاپ قالغاندەك، ئۈنى تۇتقىلى، سىلىغىلى بولىدىغاندەك، مېڭىپ كېتىۋاتقىنىمىزدا خۇددى تامغا سۈركىلىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، ئادەمنى بەكلا قىينايتتى. سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقىدىن گويا شامالمۇ توڭلاپ قالغاندەك قىلاتتى. سوغۇق ئادەمنىڭ جان ـ جېنىمدىن ئۆتۈپ، يۈرەكلىرنى مۇزلىتىپ، پۇتۇن بەدىنىگە تىترەك ئولاشتۇرسا، ئوت ـ چۆپ، قۇرت ـ قوڭغۇز، ئۇچار قۇشلارنى نابۇت قىلاتتى، بەزى ئۇششاق قۇشلار دەرەخ شاخلىرىدىن قاتتىق يەرگە يىقىلىپ چۈشەتتى ـ دە، قەھرىتان سوغۇقتا بوغۇلۇپ جىم بولۇپ قالاتتى.

تولۇق تولۇشقا پەقەت بىرنەچچە كۈنلۈكلا قالغان ئاي بىپايان ئاسماندا گويا جېنى ھەلقۇمىغا كېلىپ، ساغدۇرىدىن كېتىپ، ئولتۇرۇشقىمۇ ھالى قالمىغاندەك؛ خازان بولغان ھاۋا ئۈنى تۇتۇۋېلىپ، مىدىرلىغىلى قويماي، زورمۇ زور شۇ يەردىلا توختىتىپ قويغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ ھەر ئايدا غايىب بولۇشقا ئاز قالغان چېغىدا، پانىي دۇنياغا ئاخىرقى غەمكىن گۈڭگا نۇرلىرىنى چاچقىنىدەك، بىپايان زېمىنگە ھەسرەتلىك نۇرلىرىنى چېچىپ تۇراتتى.

كارل ئىككىمىز سەل ئېڭىشىپ، قولىمىزنى يانچۇقىمىزغا سېلىپ، مىلتىقلىرىمىزنى قولتۇقىمىزغا قىستۇرۇپ يانمۇ يان كېتىۋاتاتتۇق. مۇز تۇتۇپ كەتكەن دەريا يۈزىدە تېيىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن، ئۆتۈكلىرىمىزنى تېشىدىن كىگىز بىلەن يۆگەۋالغانىدۇق، شۇڭلاشقا ماڭساق ئاۋاز چىقمايتتى. مەن ھاسىراپ كەتكەن ئىتلىرىمىزنىڭ ئاغزىدىن ھور چىقىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ كېلىۋاتاتتىم.

بىز ئانچە ئۇزۇنغا قالمايلا سازلىقنىڭ چېتىگە يېتىپ بېرىپ، قۇرۇق ئوت بېسىپ كەتكەن چىغىر يولغا بۇرۇلدۇق. بۇ يول ئورماننىڭ ئاياغ تەرىپىگە ئېلىپ باراتتى.

جەينەكلىرىمىز ئۈزۈن ـ ئۈزۈن قۇرۇق يوپۇرماقلارغا تېگىشى بىلەن بوشقىنا شىلدىرلىغان ئاۋاز ئاڭلاندى، مانا شۇ چاغدا مەندە بىردىنلا كۈچلۈك، لېكىن غەيرىي بىر تۇيغۇ پەيدا بولدى. مۇنداق تۇيغۇ ئىلگىرى سازلىقلارغا كىرگەن چېغىمدا زادىلا پەيدا بولۇپ باقمىغانىدى. قۇرۇپ سارغىيىپ كەتكەن ئوت ـ چۆپلەرنى دەسسەپ كېتىۋاتقان بولساقمۇ، بۇ جاي ئۇلگەن، توڭلاپ ئۇلگەنىدى.

بىر چىغىر يول ئەگىلىدىغان جايدا، مەن بىردىن مۇزدىن قوپۇرۇپ چىقىرىلغان ھېلىقى ئۈينى كۆرۈپ قالدىم. ئۇ بىزنىڭ سوغۇقتىن پاناھلىنىشىمىز ئۈچۈن تەييارلانغانىدى. مەن ئۈينىڭ ئىچىگە كىردىم. ياۋا قۇشلار ئويغىنىپ ئەتراپنى ئايلانغاندەك بولغۇچە، بىزنىڭ يەنە بىرەر سائەت كۈتۈشىمىزگە توغرا كېلەتتى. مەن ئۇزۇم ئالغاچ كەلگەن يۈك ئەدىيالغا يۆگىنىۋالدىم. شۇنداق قىلسام، بىر ئاز ئىسىنىشىم مۇمكىن ئىدى. ئارقىدىن ئوڭدا

يېتىپ، شەكلى ئۆزگىرىپ كەتكەن ئايغا تىكىلدىم؛ مۇزدىن قوپۇرۇلغان ئۆيـ نىڭ سۈزۈك تاملىرىدىن قارىسىمز، ئاي خۇددى تۆت پۇت چىقارغاندەكلا كۆرۈنەتتى. لېكىن كۆك مۇزنىڭ ئاستىدا قالغان سازـ لىقتىن چىقىۋاتقان سوغۇق، مۇز تامىدىن چىقىۋاتقان سوغۇق، يۇقىرىدىن بېسىپ كېلىۋاتقان سوغۇق سەۋەبىدىن ئىچ ـ ئىچـ چىمگە تىترەك ئولىشىپ، يۆتىلىشكە باشـ لىدىم. بۇنىڭدىن بىر نەۋرە ئاكام كارل ئەندىشە قىلىپ قالدى.

ـــ بۇگۈن ھېچقانچە ئولجا ئالالمىـ ساقمۇ مەيلى، ـــ دېدى ئۇ، ـــ لېكىن ساڭا زۇكام تېگىپ قالسا بولمايدۇ. ئوت ياقايلى.

ئۇ ئۇۋۇچىلىق سورۇنىنىڭ كۆزەتچىـ سىگە ئوت ـ چۆپ يىغىپ كېلىشنى تاپشۇردى.

بىز مۇز ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا ئوت ياقتۇق. ئۆينىڭ ئۆگزىسىنىڭ قاپ ئوتتۇـ رىسىدا ئىس چىقىپ كەتكۈدەك تۆشۈك بار ئىكەن. قىپقىزىل ئوت يالقۇنى كۆتۈـ رۈلۈپ، كىرىستالدەك سۈزۈك مۇز پارچىـ لىرىنى قىزىتىشقا باشلىغان چاغدا، مۇز پارچىلىرى خۇددى تەرلەۋاتقاندەك ئاستا ـ ئاستا، سەزگىلى بولمىغۇدەك دەرىجىدە ئېرىشكە باشلىدى. كارل تېخىچە تالادا ئىدى. شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ «بۇياققا چىقىپ قاراپ باققىنە!» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن قاتتىق چۆچۈپ، شۇئان مۇز ئۆيىدىن چىقتىم. مانا ئەمدى ئۇقتۇمكى، بىزنىڭ كونۇس شەكلىدە قوپۇرۇلغان مۇز ئۆيىمىز بەئەينى غايەت زور بىرىلىيانتقا ئوخشايدىكەن، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىداچوغدەك قىپـ قىزىل يورۇقى بار ئىكەن، بۇيۇرەك سازلىقتىكى ئاشۇ مۇز دۆۋىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا لاۋۇلـ داپ يېنىۋېتىپتۇ. بىز يەنە ئۇنىڭ ئىچىـ دىكى ئاجايىپ ـ غارايىپ ئىككى سايىنى كۆردۇق، ئۇ ئوتنىڭ يېنىدا ئوت سۇنۇپ تۇرغان ئىتلىرىمىزنىڭ سايىسى ئىدى.

لېكىن غەلىتە بىر ئاۋاز، ئاسماندا لەيلەپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، كىشىنى گاڭگىرىتىپ قويىدىغان بىر ئاۋاز باش ئۈستىمىزدىلا ياڭىرىدى، بىز مۇز ئوچاقـ تىن چۈشۈپ تۇرغان يورۇقتا ياۋا قۇشـ لارنى كۆردۇق. مۇشۇنداق بىر قىشنىڭ تاڭ پەيتىدە، سۈبھى تاڭ نۇرى ئۇيۇقۇنى تېخى يورۇتمىغان بىر چاغدا، ھاياتلىقـ نىڭ چاقىرىقىنى ئاڭلاش، بولۇپمۇ ئۆزىنى كۆرمەي تۇرۇپ ئاۋازىنىلا ئاڭلاش، ئەنە شۇ ھاياتلىق چاقىرىقىنىڭ قاراڭغۇلۇققا چۆمگەن سوغۇق ھاۋانى تېزلا كېسىپ ئۆتۈپ، زېمىننىڭ ئۇ چېتىدە غايىپ بولغانلىقىنى ئاڭلاپ تۇرۇش نەقەدەر گۈزەل، نەقەدەر تەسىرلىك ـ ھە! تاڭ ئالـ دىدىكى مۇشۇنداق سوغۇق بىر پەيىتتە قۇشلارنىڭ قانات قېقىشى بىلەن تەڭ ئاستا ـ ئاستا يىراقلاپ كېتىۋاتقان ئاشۇ چاقىرىق ئاۋازى ماڭا گويا كۆڭۈلنىڭ مۇشۇ ئالەمدىن كېتىۋاتقان خورسىنىشـ دەك تۇيۇلدى.

ـــ ئوتنى ئۆچۈرۈۋېتىڭلار، ـــ دېدى كارل، ـــ تاڭ ئاتتى.

ھەقىقەتەن ئاسمان ئاقىرىشقا باشلاپ، توپ ـ توپ ياۋا ئۇردەكلەر تىزىلىپ سەپ بولۇپ، باش ئۈستىمىزدىن ئۇچۇپ ئۆتۈپ، بىپايان ئاسماندا ئاستا ـ ئاستا غايىب بولـ ماقتا ئىدى.

بىر يورۇپ، بىر قاراڭغۇلىشىپ تۇرـ غان سەھەر ئاسمىنىنى بىر يورۇقلۇق يېرىپ تۇراتتى؛ كارل بىر پاي ئوق ئۇزـ دى، ئىككى ئىت ئۇچقاندەك چېپىپ ئالـ دى تەرەپكە كېتىشتى.

ئەنە شۇنىڭدىن كېيىن، ھەر بىر مىنۇتتا دېگۈدەك بەزىدە ئۇ، بەزىدە مەن ئوتلاقنىڭ ئۈستىدە بىرەر توپ قۇشـ نىڭ سايىسى كۆرۈنۈپ قالسىلا، دەرھال

قاردغا ئېلىپ تۇردۇق. پىئېرو بىلەن بورانكىن ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ خۇشال چىپىشىپ، قىپقىزىل قانغا بويالغان ياۋا قۇشلارنى ئېلىپ كېلەتتى. ئۇ قۇشلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ كۆزلىرى بىزگە چەكچىيىپ قاراپ تۇراتتى.

قۇياش كۆتۈرۈلدى، ھاۋا شۇ قەدەر ئوچۇق ئىدى. بىز بۇ يەردىن كەتمەكچى بولۇپ تۇراتتۇق، دەل شۇ چاغدا ئىككى قۇش قاناتلىرىنى كېرىپ باش ئۇستىمىزدىن ئۆتۈپ قالدى. مەن ئوق ئۇزۇپ ئىككىسىنىڭ بىرىنى ئېتىپ چۈشۈردۇم، ئۇ پۇتۇمنىڭ يېنىغىلا چۈشتى. ئۇ پوكىنى كۈمۈش رەڭ ئۆردەك ئىدى. مانا شۇ چاغدا بىز باش ئۇستىمىزدىكى كۆپكۆك ئاسماندىن كېلىۋاتقان بىر ئاۋازنى، ھېلىقى قۇشنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدۇق، تولىمۇ قىسقا، ئاجايىپ ھەسرەتلىك بۇ ئاۋاز توختىماي ئاڭلىنىۋەردى؛ ھېلىقى قۇش ـ مىلتىق ئوقىدىن ئامان قالغان ھېلىقى كىچىككىنە جانىۋار مېنىڭ قولۇمدىكى ھەمراھىمنىڭ جەسىتىگە تىكىلگىنىچە باش ئۇستىمىزدىكى كۆپكۆك ئاسماندا ئايلىنىپ ئۇچماقتا ئىدى.

كارل زوك ئولتۇرۇپ، مىلتىقنى مۇرىسىگە ئېلىپ، ھېلىقى قۇشقا تىكىلگىنىچە، ئۇنىڭ ئوق يەتكۈدەك يېقىن يەرگە كېلىشىنى كۈتۈپ تۇردى.

ـ سېنىڭ ئېتىپ چۈشۈرگىنىڭ چىشىسى، ـ دېدى ئۇ، ـ بۇ ئەركىكى ئۇنى تاشلاپ كەتمەيدۇ.

ئەركەك ئۆردەك دېگەندەكلا چىشىسنى تاشلاپ كېتەلمىدى؛ ئۇ باش ئۇستىمىزدىن قايتا ـ قايتا ئايلىنىپ، تىنماي مۇڭلۇق سايرايتتى. ئەزەلدىن ھېچقانداق ناله ـ پەريياد ئاشۇ نالىچىلىك ـ ھەمراھىدىن جۇدا بولغان ئاسماندىكى بىچارە قۇشنىڭ ھەسرەتلىك نالىسىچىلىك يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرالمىغانىدى.

بەزىدە ئۇ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان مىلتىق ئاغزىنىڭ خەۋپىدىن ئۆزىنى ئېلىپ قېچىپ، ئۈزۈن سەپەرنى ئۆزى يالغۇز داۋاملاشتۇرماقچى بولۇۋاتقاندەكمۇ قىلاتتى، لېكىن ئۇ يەنىلا بىر قارارغا كېلەلمەي، ئۆزىنىڭ جۇدا بولغان ھەمراھىنى ئىزدەپ قايتىپ كېلەتتى.

ـ قولۇڭدىكى چىشىسنى يەرگە تاشلاپ قوي، ـ دېدى كارل ماڭا، ـ ئەركىكى بىردەمگىچە ئوق يەتكۈدەك ئارىلىقتا كېلىدۇ.

ئەركەك ئۆردەك دېگەندەك خەۋپ ـ خەتەرگە قارىماي، بىزگە قاراپ ئۇچۇپ كېلىشكە باشلىدى. ھايۋانات مۇھەببىتى ۋەجىدىن، ئۆزىنىڭ ھېلىلا مەن ئېتىپ چۈشۈرگەن جوردىسىغا بولغان مەجنۇنلۇقى ۋەجىدىن، ئەمدى ئۇنىڭ خەۋپ ـ خەتەرگە باققۇچىلىكى قالمىغانىدى.

كارل ئوق ئۇزدى. كىمدۇر يېپىنى ئۇزۇۋەتكەن لەگلەكتەك قاپقارا بىر نەرسىنىڭ پۇلاڭلاپ چۈشۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. ئارقىدىن ئۇنىڭ قۇرۇق ئوت ـ چۆپ ئارىسىغا چۈشكەن ئاۋازى ئاڭلاندى. پىئېرو ئۇنى ئېلىپ كېلىپ ماڭا بەردى.

مەن ئۇ ئىككىسىنى ـ ئۇلار ئاللىبۇرۇن سوۋۇپ كەتكەنىدى ـ بىللە خالتىغا سالىدىم... مەن شۇ كۈنى كەچتىلا پاردىزغا قايتىپ كەتتىم.

«ھېكايىلەردىن زوق ئېلىش» ناملىق كىتابنىڭ بىرىنچى تومىدىن

مۇساجان ئەزىزى تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئىرقىي كەمسىتىشكە قارشى باھادىر ئەدىب

1991 - يىلىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن نادىنە گوردىمېر توغرىسىدا

1991 - يىلى 3 - ئۆكتەبىر كۈنى شۋېتسىيە ئەدەبىيات ئاكادېمىيىسى جەنۇبىي ئافرىقىلىق 68 ياشلىق ئاق تەنلىك ئايال يازغۇچى نادىنە گوردىمېر (GORDIMER NADINE) نىڭ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلىكىنى جاكارلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن 6 - ئايال يازغۇچى بولۇپ قالدى.

بۇ خەۋەر ئۇزۇنىڭ يېڭى ھېكايىلەر توپلىمىنى ئامېرىكىدا ئايلىنىپ يۈرۈپ تەشۋىق قىلمۇاتقان گوردىمېرنى قاتتىق ھاياجانغا سالدى. گوردىمېر نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ نامزاتلىقىغا كۆپ قېتىم كۆرسىتىلگەندى. ئۇ «مەن ئۇزۇندىن بېرى نامزات بولۇپ تۇرۇۋەردىم، شۇڭا مۇكاپاتقا ئېرىشىشتىن ئۈمىدنى ئۈزگەندىم» دېدى. بۇ قېتىم ئۇ ئاخىرى مۇرادىغا يەتتى. ئۇ «بۇ قېتىمقى شان - شەرەپ يالغۇز ماڭىلا ئەمەس، بەلكى جەنۇبىي ئافرىقىدىكى قارا تەنلىك ۋە ئاق تەنلىك يازغۇچىلارغا تەئەللۇق. مەن كۆپچىلىكنىڭ ۋەكىلى»، دېدى.

گوردىمېرنىڭ مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلىكى ھەققىدىكى خەۋەر تارقالغاندىن كېيىن، كىشىلەر دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا خىلمۇ خىل شەكىللەر بىلەن ئۇنى تەبرىكلەشتى. گوردىمېرنىڭ ئامېرىكىدىكى تۇرالغۇ جايىنىڭ تېلېفونى ئۇزۇلمەي جىرىڭلاپ تۇردى. جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ نوبېل تىنچلىق مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن نېگر ئېپىسكوپى تۇتۇ ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا تېلېفون بېرىپ، ئۇنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

گوردىمېر 1923 - يىلى 11 - ئاينىڭ 20 - كۈنى جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ يوھانىسبورگ ئەتراپىدىكى كىچىك بازار سىپولىنىستا دۇنياغا كەلگەن. ئۇنىڭ دادىسى لىتۋالىق يەھۇدى، ئانىسى ئەنگلىيەلىك بولۇپ، دادىسى ئۇنچە - مەرۋايىت سودىسى بىلەن شۇغۇللىناتتى. گوردىمېر ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدا بالىت ئارتىسى بولۇشنى ئارزۇ قىلغان، لېكىن تېنى ئاجىز، كېسەلچان بولغاچقا، بۇ خىيالى ئەمەلگە ئاشمىغان. كىچىك گوردىمېر كىتابخۇمار ئىدى. ئۇ توققۇز يېشىدا بەزى شېئىرلارنى ۋە كىچىك چۆچەكلەرنى

يېزىشقا باشلاپ، شۇ يەردىكى گېزىتلەرنىڭ بالىلار ئەدەبىيات ئىستوندا ئېلان قىلىپ تۇرغان. گوردىمىر 15 يېشىدا يوھانىسبورگتىكى ھەپتىلىك گېزىتتە ئۆزىنىڭ «ئەتە كېلىك» نامىلىق تۇنجى ھېكايىسىنى ئېلان قىلدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇنىڭ ئەسەرلىرى داۋاملىق ئېلان قىلىنىپ كەلدى. 1948 - يىلى ئۇ 25 ياشقا كىرگەندە تۇنجى ھېكايىلار توپلىمى — «يۇزمۇ يۇز» نەشىر قىلىندى.

گوردىمىر ئىستېداتلىق يازغۇچى. ئۇ تۇنجى ئەسىرى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىنكى 40 نەچچە يىلدىن بۇيان 10 رومان، 200 دىن ئارتۇق ھېكايە يېزىپ، يىلىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىتاب نەشىر قىلدۇردى. 1961 - يىلى «جۇمە كۈنىدىكى ئاياغ ئىزى» نامىلىق ھېكايىسى ئەنگلىيىنىڭ شىمىس مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ، ئەنگلىيە، فرانسىيە، ئىتالىيە، گېرمانىيە، جەنۇبىي ئافرىقا قاتارلىق ئەللەردە كۆپ قېتىم مۇكاپاتلانغان. گوردىمىر پىسخىك پائالىيەتلەرنى تەسۋىرلەشكە ماھىر بولۇپ، تۇرمۇش دېتالىلىرىنى بالزاكچە ئىنچىكە كۆزىتىدۇ. ئۇ بۇ ئۇسلۇب ئارقىلىق جەنۇبىي ئامېرىكا جەمئىيىتىنى، تاردىخىنى ھەمدە رېئال تۇرمۇشتىكى ئاددىي ئادەملەرنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرىنى ئىنچىكە تەسۋىرلىگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى جەنۇبىي ئافرىقىدىكى قارا تەنلىكلەرنىڭ ماختىشىغا ئېرىشىپلا قالماستىن، نۇرغۇنلىغان ئاق تەنلىكلەرنىڭمۇ سۆيۈپ ئوقۇشىغا ئېرىشكەن ھەمدە دۇنياۋى تەسىرگە ئىگە بولغان.

گوردىمىر دىققەت ئېتىبارىنى باشتىن - ئاخىر رېئال تۇرمۇشقا قاراتقان، شۇڭا ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە كۆپىنچە جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ ئىرقىي كەمسىتىش ۋە ئىرقىي ئايرىمىچىلىق سىياسىتى كەلتۈرگەن يامان ئاقىۋەتلەر تېما قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ بۇرۇنقى ئەسەرلىرىگە ئىجتىمائىي ئىنسانپەرۋەرلىك ئىدىيىسى سىڭدۈرۈلگەن. ئۇنىڭ 1958 - يىلى ئېلان قىلىنغان «ناتونۇش ئادەمنىڭ دۇنياسى» نامىلىق رومانىدا[1] جەنۇبىي ئافرىقىدىكى قارا تەنلىكلەرنىڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋالى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ئاق تەنلىكلەر بىلەن قارا تەنلىكلەر ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇق غايىسىگە مەدھىيە ئوقۇلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن جەنۇبىي ئافرىقا دائىرىلىرى بۇ كىتابنى ئون يىلدىن ئۇزاق ۋاقىت چەكلەپ قويغان. گوردىمىرنىڭ 1966 - يىلى نەشىر قىلىنغان «زاۋاللىقسايۇز تۇتقان كاپىتالىزم دۇنياسى» 1979 - يىلى نەشىر قىلىنغان «بوگىنىڭ قىزى» قاتارلىق ئەسەرلىرىمۇ جەنۇبىي ئافرىقا دائىرىلىرى تەرىپىدىن تەقىپ قىلىنغان.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان گوردىمىر ئىجادىيەتتە رېئاللىقنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپلا قالماي، بەلكى بېشارەت رېئالىزمى دەپ ئاتالغان ئىجادىيەت ئۇسۇلىنىمۇ قوللاندى. ئۇ 1984 - يىلى يازغان «ژۇلىنىڭ قەۋمى» نامىلىق ئەسىرىدە جەنۇبىي ئافرىقىدا كەلگۈسىدە ئومۇمىيۈزلۈك پارتلايدىغان ئىرقىي ئايرىمىچىلىق ئۇرۇشىنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان. 1987 - يىلى يازغان «سۈت بىلەن كىرگەن خۇي» نامىلىق ئەسىرىدە كەلگۈسىدە جەنۇبىي ئافرىقىدا قاراتەنلىكلەر ھوقۇق يۈرگۈزىدىغان يېڭى جۈمھۇرىيەتنىڭ قۇرۇلىدىغانلىقىغا ئائىت كۆرۈنۈشلەرنى تەسۋىرلىگەن. تەنقىدچىلەر

بۇ ئەسەرنى ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان ئەسىرى دەپ قارىغان. ئامېرىكىنىڭ «دەۋر ھەپتىلىك گېزىتى» بۇ رومانىنى 1987 - يىلى ئامېرىكىدا نەشىر قىلىنغان بەش مۇنەۋۋەر كەسكىن رومانىنىڭ بىرى دەپ ھېسابلىدى.

گوردىمېر جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ ئىرقىي كەمسىتىش ۋە ئىرقىي ئايرىمىچىلىق سىياسىتىگە قىلچە بوشاشماي قارشى تۇرۇپ، قارا تەنلىكلەرنىڭ ئورنىنى قولغا كەلتۈرۈشكە پۈتۈن كۈچى بىلەن تىرىشقان. ئۇ ئەسەر يېزىپلا قالماي، ناھايىتى نۇرغۇن قېتىم ئاشكارا نۇتۇق سۆزلەپ، جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ ئىرقىي ئايرىمىچىلىق سىياسىتىنى بىكار قىلىشنى مۇراجىئەت قىلغان ھەمدە غايىلىك، ئۈمىدلىك قاراتەنلىك يازغۇچىلارغا ئىقتىسادىي جەھەتتىن ياردەم قىلغان. 1989 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا جەنۇبىي ئافرىقا ئافرىقىلىقلار مىللىي مەجلىسى يەنىلا تەقىپ ئاستىدا تۇرۇۋاتاتتى. ئۇ جەنۇبىي ئافرىقا ئاق تەنلىكلەر ھۆكۈمىتىنىڭ تەھدىتىگە قارىماي سوتقا چىقىپ، ۋەتەن خائىنى، تېررورچى ئۇنسۇر دەپ ئەيىبلەنگەن 11 نەپەر قارا تەنلىك پائالىيەتچى ۋە جەنۇبىي ئافرىقا ئافرىقىلىقلار مىللىي مەجلىسىنىڭ ئەزاسىغا گۇۋاھچى بولۇپ، ئۇلارنى ئاقلىدى. گوردىمېرنىڭ ئۆزىمۇ جەنۇبىي ئافرىقا ئافرىقىلىقلار مىللىي مەجلىسىنىڭ ئەزاسى.

باھالاش كومىتېتى گوردىمېرنىڭ ئىجادىيىتىنى باھالىغاندا، گوردىمېر ئۆتكۈر قەلەمى بىلەن ئۆزى ياشاۋاتقان جەمئىيەتتىكى ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەرنى ئېچىپ بېرىپ، ئىرقىي ئايرىمىچىلىقتىن ئىبارەت ياۋۇز سىياسەتكە زەربە بەردى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى تارىخىي تەرەققىياتنى ئېنىق كۆرسىتىش بىلەن بىرگە بۇ مۇساپىنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇشقىمۇ ياردەم بېرىدۇ، كىتابلار قاتتىق تەكشۈرۈلۈۋاتقان ۋە خەلق زىيانكەشلىككە ئۇچراۋاتقان، ساقچىسى ئىنتايىن كۆپ بىر ئەلدە ئۇ باشتىن - ئاخىر ئەدەبىياتتىن پايدىلىنىپ ئىرقىي ئايرىمىچىلىققا قارشى كۈرەش قىلغاچقا جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى ئۇلۇغ ئەرباب بولۇپ قالدى، دەپ قارىدى. ھازىر جەنۇبىي ئافرىقىدا بەزىبىر جىددىي ئۆزگىرىشلەر بولماقتا. بەزى تەنقىدچىلەر جەنۇبىي ئافرىقىدىكى ئۆزگىرىشلەر ۋە رېئاللىقنى ئىلگىرىكىگە ئوخشاش توغرا ھەم چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈش ياكى ئەكس ئەتتۈرەلمەسلىك گوردىمېرنىڭ ئالدىدىكى يېڭى سىناق، دەپ قارىماقتا.

(«ئەدەبىيات گېزىتى» نىڭ 1991 - يىلى 17- ئۆكتەبردىكى سانىدىن)

كامىل تۇرسۇن تەرجىمىسى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بويىچە 3 - قېتىملىق مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى باھالاش مۇكاپاتلاشتا مۇكاپاتلانغان مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى خىزمەتچىلىرى، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر ۋە مۇنەۋۋەر مۇھەررىرلەر

مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى خىزمەتچىلىرى

ئابدۇراخمان ئەبەي — شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتىدىن
خۇاڭ دېجۇڭ — ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىدىن

1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەر

چۆل ئوغلى	(پوۋېست)	نۇرمەھەممەت توختى
ئۇ نېمە؟	(تېپىشماقلار توپلىمى)	توختاش بەكرى
بوۋام قۇشلار تىلىنى بىلىدۇ	(ھېكايە)	سەلەي قاسىم
مەن دۆت ئەمەس	(ھېكايە)	رۇقىيە تۇردۇش
بالىلار، مېنى ئەپۇ قىلىڭلار	(ھېكايە)	ئابدۇراخمان ئابدۇغوپۇر
باغچە قوينىدا	(شېئىر)	ھەسەن تىلمۇالدى
چاشقانلارنىڭ قايغۇسى	(چۆچەك)	ئەخەت ھاشىم
بىر جۈپ بۇغىنىڭ سەرگۈزەشتىسى	(توپلام)	لۇي شەنجى
ئېزىپ قالغان جېن جېن	(چۆچەك)	نيۇ بەيگۇڭ
بوستان ھەققىدە چۆچەك	(سېكىل)	رۇچىڭ
خىيالچان بالا	(سېكىل)	چۇ جىن
چارۋا مەيدان ئۆسمۈرلىرى	(سېكىل)	جاڭ شياۋخۇا
يېشىل باغچە	(پوۋېست)	ئورازقان ئەخمەت
نۇرادىل ھەققىدە ھېكايە	(پوۋېست)	مالىك شاباقبېك
ئاق كەپتەر	(ھېكايە)	فۇ سۇڭجى
خۇدا قارىغان تاغمۇ؟	(ھېكايە)	ئابدۇراخمان ئىسمائىل

2 - دەرىجىلىك موكاپاتقا ئېرىشكەنلەر

چۈجە خورازنىڭ دوست تىپىشى	(مەسەل)	ئۇلپەت جىلىل
ئاقمۇەت	(ھېكايە)	مەھەممەت ئىمىن
تىوغراق	(نەسىر)	ئىبادەت راخمان
سىرلىق تاغنىڭ سىرى	(چۆچەك)	ئېزىز ھەسەن
سىرنى يېشىمەن	(شېئىر)	ئابلىمىت قۇربان
بوۋامنىڭ ھېكايىسى	(باللادا)	تۇرسۇنمەھەممەت پەخرىددىن
ئېزىپ قالغاندا	(ھېكايە)	ئادىل ئابدۇراخمان
ئاق يولۇاس	(ھېكايە)	ئەخمەتمەھەممەت
سىرلىق يېشىل نۇر	(ھېكايە)	سۇلتان ھاشىم
ئالتۇن زەنجىرلىك مېدالىئون	(ھېكايە)	مەھەممەت شانىياز
جاپاكەش ئانا	(شېئىر)	ئابلىكىم ھەسەن
گۆش يېمەيدىغان بالا	(ھېكايە)	يارمەھەممەت تۇرسۇن
مەن مۆكۈشمەك ئويىنىدىم	(شېئىر)	مەمتىمىن بارى
ئۆزگىرىشچان كۆرۈنۈش	(ھېكايە)	شەن شۆ
يايلاققا بەخت ئېلىپ كەلگەن		
قارلىغاچ	(ئەدەبىي ئاخبارات)	فېك شۇ
زەھەرلىك كۆز	(ھېكايە)	ما يەن
نومۇر بويىچە	(ھېكايە)	خۇدۇ
دادامنىڭ بالىلىقى	(ھېكايە)	ۋاك گاكلۇك
بۆرىنى پەم بىلەن تۇتۇش	(ھېكايە)	شياۋ يۇ
قۇشلار بەزىمىسى	(چۆچەك)	لۇ لىڭخې
تەڭرىتاغدا گۈل تېرىش	(شېئىر)	سۇن جياجىن
ماجىرا	(ھېكايە)	پىك چېڭخۇي
ياتلىق بولۇش	(ھېكايە)	ۋۇ جاۋخۇك
قارا تاي	(ھېكايە)	ئورازقان قاناپىن
ئېلان قىلىنمىغان ماقالە	(ھېكايە)	ئەخمەتئۇللا قالمي
بازارلىق	(توپلام)	سالى سادىۋاققاس
مايىسلار	(توپلام)	داۋۇتبېك ئازامات
بالا قەلبى	(توپلام)	بەتمش ئاقمن قىزى
ھېكايىچى	(ھېكايە)	تۆلەۋباي دوشىق
سەبىي قەلب	(ھېكايە)	بىلىگ دالاي
بەختىيار بالىلار	(شېئىر)	ت. بالدىر
باتۇر بالا	(باللادا)	توختىنىياز

Altun9

ئوردۇلانلىق سازەندە بالىلار	(ئوچېرك)	مارقان توقتاسىن
ئوغۇل قەلبى	(ھېكايە)	لى لىن

مۇنەۋۋەر بالىلار ئەدەبىياتى مۇھەررىرلىرى

سەمەت مەمتىلى	«شىنجاڭ ئۇسمۇرلىرى» گېزىتىدىن
ھوشۇر ئەخمەت	شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدىن
روزىمەھەممەت جۇمە	«تاريم» تەھرىر بۆلۈمىدىن
ۋاڭ جېك	«بوستان» تەھرىر بۆلۈمىدىن
ياڭ شياۋفېن	«جۇڭگو غەربىي دىيار ئەدەبىياتى» دىن
ياڭ فۇلى	«خۇاشيا ئۇسمۇرلىرى» دىن
ئورازقان	«شوغىلا» تەھرىر بۆلۈمىدىن
جانارىبېك ئاساۋكىن	«كىچىك بۇركۇت» تەھرىر بۆلۈمىدىن
باتبايار	«شىنجاڭ گېزىتى» موڭغۇل بۆلۈمىدىن
مۇسا ئېساق	«قىزىلسۇ گېزىتى» دىن

«تاريم» مۇكاپاتىغا ئەسەر قوبۇل قىلىنىدۇ

يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ «يەنئەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت سۆھبەت يىغىندا سۆز ـ لەنگەن نۇتۇق» ناملىق شانلىق ئەسىرى ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ 50 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن تەھرىر بۆلۈمىمىز بۇ يىل «تاريم» مۇكاپاتى پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشنى قارار قىلدى. «تاريم» مۇكاپاتىغا قوبۇل قىلىنىدىغان ئەسەرلەرنىڭ سوتـ سىيالىستىك دەۋر روھىغا ئىگە، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش داۋامىدىكى رېئال تۇرمۇش ئاساسىي تېما قىلىنغان، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش قىزغىن ئەكىس ئەتتۈرۈلـ گەن، ھەرقايسى سەپلەردە كۆرەش قىلىۋاتقان قەھرىمان شەخسلەرنىڭ تەسىرلىك ئوبـ رازى يارىتىلغان، كىشىلەرنىڭ يېڭىچە روھىي قىياپىتى، كۆرەش ئىرادىسى، غايىسى ئىپادىلەنگەن، تۇرمۇش پۇرىقى كۆچلۈك، بەدىئىي سەۋىيىسى يۇقىرى، بەلگىلىك يېڭىـ لىق يارىتىلغان ئەسەرلەر بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

«تـاريم» مۇكاپاتىغا ژۇرنىلىمىزنىڭ 1992 ـ يىللىق سانلىرىدا ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەر ئىچىدىن بىر پوۋېست، بىر ھېكايە، بىر شېئىر، بىر ئەدەبىي ئاخبارات، بىر ئەدەبىي ئوبزور تاللىنىدۇ.

«تاريم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

كەسپي يازغۇچىمىز تۇرسۇنـئاي ھۇسىين 1991 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈندىن 22 ـ كۈنگىچە جۇڭگو ياش يازغۇچىلار ئۆمىكى تەركىبىدە سوۋېت ئىتتىپاقىدا دوستانە زىيارەتتە بولدى.

سۈرەتتە: ئۇ موسكۋا كرىمل سارىيى ئالدىدا ۋە قىزىل مەيداندا.

باش مۇھەررىر: مەھەممەت شاۋۇدۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: ئارسلان
مەسلىھەتچىلەر: ئابلىز نازىرى، ئەلقەم ئەختەم

تەھرىر ھەيئەتلەر (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە):
ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن، ئارسلان، ئابدۇروسۇل ئۆمەر، ئابلىكىم باقى، تۇرغان شاۋدۇن، تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن، قەيۋۇم تۇردى، مەھەممەت شاۋۇدۇن، مەھەممەت زۇنۇن، مەھمۇد زەيدى، ئىمىن تۇرسۇن، ئىمىن ئەخمىدى، زوردۇن سابىر.

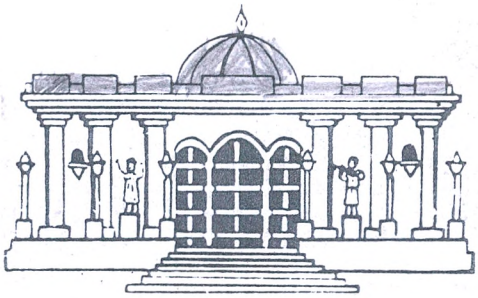

《塔里木》文学月刊（维吾尔文）

TARIMA MONTHLY LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE

تارىم

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各地邮局所

1992 ـ يىل 1 ـ سان (371 ـ سان) ، 42 ـ يىل نەشرى .
تۇزگۈچى « تارىم » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۇرۇمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22 ـ قورۇ ، تېلېفون نومۇرى : 416214 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشىر قىلدى ، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۇرۇمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدۇ . مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ .

国际统一刊号：ISSN 1002－9044　　ISSN 1002 _ 9044　　خەلقئارالىق بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى :

国内统一刊号：CN 65－1010／I　　CN 65 _ 1010 / I　　مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى :

邮发代号：58－66 定　价：1.70 元　　پوچتا ۋاكالەت نومۇرى : 66 ـ 58 ، باسما تاۋاق : 10 ، باھاسى : 1.70 يۈەن

邮政编码：830000　　پوچتا نومۇرى :